

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет педагогічної освіти і мистецтва

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

факультету педагогічної освіти і мистецтва
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Випуск ХХІІ

Кам'янець-Подільський
2026

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет педагогічної освіти і мистецтва

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

**студентів і магістрантів факультету педагогічної освіти і мистецтва
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка**

Випуск XXII

Кам'янець-Подільський
2026

УДК 378.4(477.43)

З-41

Рецензенти:

Віктор ЛАБУНЕЦЬ, доктор педагогічних наук, професор;

Леся ГАЛАМАНЖУК, доктор педагогічних наук, професор.

Редакційна колегія:

Наталія БАХМАТ, доктор педагогічних наук, професор;

Наталія ГУДИМА, кандидат філологічних наук, доцент;

Наталія МЄЛЕКЄСЦЕВА, кандидат філологічних наук, доцент.

Відповідальний секретар:

Наталія БАХМАТ, доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету,
в. о. ректора Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

*Рекомендовано до друку вченою радою факультету педагогічної освіти і мистецтва
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
Протокол №6 від 29 квітня 2026 року*

З-41 Збірник наукових праць студентів і магістрантів факультету педагогічної освіти і мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; факультет педагогічної освіти і мистецтва; [відпов. секр. Н.В. Бахмат]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2026. Вип. XXII. 234 с.

У збірнику наукових праць представлено результати науково-дослідної та пошукової діяльності здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів. Автори публікацій досліджують актуальні проблеми в галузі дошкільної, початкової та середньої освіти, особливості впровадження сучасних технологій в освітній процес закладів загальної середньої освіти.

УДК 378.4(477.43)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 14713-3684ПР «Збірник наукових праць студентів і магістрантів факультету педагогічної освіти і мистецтва Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка».

© Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2026

ЗМІСТ

Софія АНДРЕЄВА

Технологія сторітелінгу як засіб формування прогностичних умінь молодших школярів на уроках читання 8

Наталія БАБІЙ

Використання квестів на уроках англійської мови в початковій школі 11

Каріна БЕХ

Формування творчої активності молодших школярів засобами художньо-трудової діяльності 14

Анастасія БІЛОУС

Генезис становлення та розвитку дошкільної освіти в Україні у ХІХ–ХХІ столітті 18

Крістіна БОНАР

Розвиток навичок 4К на уроках літературного читання в початковій школі 22

Ірина БУЛИК

Розвиток креативності дітей молодшого шкільного віку в освітньому середовищі уроків образотворчого мистецтва 25

Анна ВЕСЕЛОВА

Квестові технології як засіб підвищення ефективності навчання літературного читання молодших школярів 29

Дарина ВІЩУН

Розвиток аудіативних умінь молодших школярів у межах змістової лінії «Взаємодіємо усно» 32

Мар'яна ВОЗНА

Ігрові прийоми формування вміння висловлювати власну думку на уроках української мови в початковій школі 35

Катерина ВОЙЦИЦЬКА

Сучасна українська дитяча література як засіб формування світогляду молодших школярів 38

Анна ВОЛОШИНА

Приєм «передбачення» як засіб формування усвідомленого читання в початковій школі 42

Софія ГАНІН

Педагогічний потенціал колискових пісень у формуванні особистісних якостей молодших школярів на уроках музичного мистецтва 44

Карина ГОПКА

Візуалізація та елементи стріт-арту як засоби стимулювання пізнавальної активності молодших школярів на уроках читання 47

Ангеліна ГОРДІЙЧУК	
Групові дослідницькі завдання як засіб розвитку пізнавальної активності учнів 2 класу	51
Ірина ГРЕСЬКІВ	
Формування культури мовлення молодших школярів через роботу над культуромовним навичками на уроках української мови та літературного читання	55
Євгенія ГУДАЙТЕС	
Інтегроване навчання як чинник формування ключових компетентностей молодших школярів	58
Христина ДАЦІВ	
Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови	61
Анастасія ЖЕЛДАК	
Читання як засіб емоційної підтримки дитини: перші професійні кроки майбутнього педагога	64
Олександра ІВАНОВА	
Формування навичок безпечної поведінки молодших школярів у цифровому середовищі	68
Наталія ІВАНЮК	
Спортивні переходи як форма забезпечення рухової активності дошкільників	71
Вікторія ІВАСЮК	
Інноваційні музично-ігрові технології як засіб розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку	76
Марія КАЛІТА	
Фізичне виховання дошкільників засобами рухливих ігор з елементами спорту	79
Ірина КАШИНА	
Розвиток критичного мислення учнів початкових класів засобами інтегрованих завдань	83
Юлія КЛИЦ	
Цифрова трансформація початкової освіти як простір професійних пошуків майбутнього вчителя	86
Богдана КЛЮСИК	
Розвиток емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку в умовах НУШ	89
Орина КОВАЛЬЧУК	
Уроки математики як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів	92

<i>Діана КОСТЕНЮК</i>	
Вплив мультимедійного контенту на формування рефлексивних та аналітичних умінь молодших школярів	95
<i>Ангеліна КРЕЧУН</i>	
Технологічна освіта як засіб розвитку креативного мислення молодших школярів	99
<i>Руслана КУЧЕРУК</i>	
Вправи-криголами як засіб активізації іншомовного спілкування молодших школярів	103
<i>Діана КУШЛАК</i>	
Дидактичний потенціал візуальних текстів та графічних романів у процесі формування читацької компетентності учнів 2-3 класів	106
<i>Діана КУШЛАК</i>	
Виховання працелюбності молодших школярів засобами уроків мистецтва	108
<i>Яна ЛІМШЕВСЬКА</i>	
Організація дозвілля дітей дошкільного віку як чинник їх соціалізації та розвитку	111
<i>Анастасія ЛУЦИК</i>	
Рухливі ігри як засіб фізичного розвитку дітей дошкільного віку	115
<i>Мар'яна ЛУКАВА</i>	
Розвиток інформаційно-аналітичних умінь молодших школярів у процесі навчання читання та української мови	119
<i>Іван ЛУЧИНСЬКИЙ</i>	
Педагогічна спадщина Йоганна Генріха Песталоцці в контексті реалізації ідей гармонійного розвитку особистості в Новій українській школі	122
<i>Христина МАКОВІЙ</i>	
Педагогічні умови розвитку мовленнєвої компетентності молодших школярів у процесі текстоцентричного навчання	125
<i>Ірина МЕЙ</i>	
Перспективи застосування штучного інтелекту в освіті: переваги, недоліки та потенційні ризики	129
<i>Катерина МУРАЩОК</i>	
Інноваційні підходи до використання народних розписів України як засобу національно-патріотичного виховання дошкільників	132
<i>Дмитро МУСУРІВСЬКИЙ</i>	
Реалізація завдань еколого-естетичного виховання молодших школярів засобами мовно-літературної освіти	136
<i>Сніжана НЕЧИПОРЕНКО</i>	
Лінгводидактичний потенціал коміксів у процесі формування морфологічної компетентності молодших школярів	140

<i>Адріана НЕМЕЦ</i>	
Формування наскрізного вміння «читання з розумінням» в учнів початкових класів засобом візуалізації	144
<i>Лариса ОЛІЙНИК</i>	
Формування цифрової грамотності учнів початкових класів в умовах сучасного освітнього середовища	149
<i>Лілія ПОЄЗДНИК</i>	
Використання українського фольклору у формуванні ціннісного ставлення до природи в учнів початкової школи	152
<i>Катерина ПОЛИЩУК</i>	
Розвиток критичного мислення молодших школярів під час формування читацької компетентності на уроках української мови та літературного читання в умовах НУШ	155
<i>Аліна ПРИДИЙ</i>	
Організація дослідницької діяльності молодших школярів на уроках літературного читання	158
<i>Маріна ПТАШНИК</i>	
Проект «мініекологічна експедиція» як приклад діяльнісного навчання у 4 класі	161
<i>Анастасія РОТАР</i>	
Інтегрований курс «Я досліджую світ» як засіб формування цілісної картини світу молодших школярів	165
<i>Юлія РОЩЕВАЯ</i>	
Педагогічні засади патріотичного виховання учнів у сучасних умовах	169
<i>Анна РУСНАК</i>	
Використання сторітелінгу для активізації читацької діяльності учнів початкової школи на уроках літературного читання	174
<i>Максим СОВИНСЬКИЙ</i>	
Дистанційне навчання в умовах цифровізації освітнього процесу ЗВО	177
<i>Вікторія ТАРЧЕВСЬКА</i>	
Використання ігрових технологій у формуванні пізнавальної активності молодших школярів	180
<i>Катерина ТКАЧ</i>	
Використання скоромовок для формування іншомовної фонетичної компетентності учнів початкової школи	183
<i>Надія ТКАЧ</i>	
Розвиток комунікативних умінь молодших школярів у процесі використання методу бесіди на уроках української мови	186
<i>Софія ТКАЧ</i>	
Роль учителя у фасилітації групової роботи під час діяльнісного навчання	189

Софія ТОДОРІКО

Використання інтерактивних методів навчання для розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках української мови та літературного читання 192

Олександра ФАЙХНЕР

Педагогічні умови формування екологічної компетентності учнів початкової школи 194

Валерія ФЕДОРОВА

Особливості використання рахункових паличок Кюїзенера на уроках математики в умовах Нової української школи 198

Анна ЧЕРНЕЛІВСЬКА

Гейміфікація та цифрові технології як засіб підвищення мотивації учнів на уроках української мови та читання 202

Юлія ЧОРНА

Формування наскрізного вміння «креативність» у молодших школярів під час роботи над текстом-описом 208

Марина ЧУЧКО

Розвиток емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках літературного читання 213

Анжела ШАРШОНЬ

Виховання толерантності у дошкільників засобами полікультурної освіти 218

Іванна ЮЗДЕПСЬКА

Інтегроване навчання в умовах діяльнісного підходу: можливості та виклики 223

Мар'яна ЯРЕМКО

Організація рефлексивної діяльності учнів початкових класів як умова їхнього особистісного розвитку 226

Юлія ЯРОВА

Запитання учнів як інструмент організації дослідницької діяльності на уроках «Я досліджую світ» 229

Софія АНДРЕЄВА,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
4 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: **Наталія ГУДИМА,**
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

ТЕХНОЛОГІЯ СТОРІТЕЛІНГУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

У статті розглянуто можливості використання технології сторітелінгу як ефективного засобу формування прогностичних умінь молодших школярів на уроках читання. Проаналізовано сутність прогностичних умінь, їх роль у розвитку читацької компетентності, а також окреслено методичні підходи до застосування сторітелінгу в освітньому процесі. Наведено приклади практичних прийомів і завдань, що сприяють розвитку вміння передбачати зміст тексту.

Ключові слова: *сторітелінг, прогностичні уміння, молодші школярі, уроки читання, читацька компетентність.*

Актуальність теми. Сучасний освітній процес у початковій школі акцентує увагу не лише на засвоєнні навичок читання, а й на комплексному розвитку мислення, зокрема здатності до прогнозування. Уміння передбачати смисловий зміст тексту, послідовність подій та поведінку дійових осіб є одним із ключових аспектів читацької компетентності молодших школярів.

Технологія сторітелінгу визнається ефективним інструментом для розвитку зазначених умінь, оскільки вона послуговується наративами як дидактичним засобом. Цей підхід сприяє активізації когнітивних процесів учнів, формуванню уяви, критичного мислення та вербальних здібностей.

Мета публікації – обґрунтування ефективності застосування сторітелінгу як засобу формування прогностичних умінь у молодших школярів під час уроків читання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Прогностичні уміння окреслюються як здатність передбачати результати дій, розвиток подій або зміст інформації, спираючись на наявні знання та попередній досвід. У контексті читацької діяльності вони виявляються у здатності учнів

формулювати припущення щодо змісту тексту, прогнозувати подальшу сюжетну лінію та робити висновки.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для становлення таких умінь, оскільки саме в цей час інтенсивно розвиваються логічне мислення, уява та мовлення. Розвиток прогностичних умінь сприяє глибшому розумінню текстового матеріалу та підвищує зацікавленість до читання. Визначальним є створення навчальних ситуацій, які стимулюють учнів до передбачення, аналізу та верифікації власних гіпотез.

Сторітелінг (від англ. *storytelling* – розповідання історій) – це педагогічна технологія, що передбачає використання наративів для трансляції знань, формування навичок та розвитку інтелектуальних здібностей [1].

Розрізняють такі види сторітелінгу:

- а) класичний – усне або письмове оповідання;
- б) цифровий – із залученням мультимедійних засобів;
- в) інтерактивний – такий, що передбачає активну участь учнів у створенні історій [4].

Дидактичний потенціал сторітелінгу полягає у його здатності підвищувати навчальну мотивацію, активізувати емоційну сферу учнів, сприяти кращому засвоєнню навчального матеріалу, розвивати креативне та критичне мислення. На уроках читання сторітелінг створює оптимальні умови для активного сприйняття тексту та залучення учнів до його інтерпретації.

Застосування сторітелінгу на уроках читання сприяє розвитку в учнів прогностичних умінь шляхом інтеграції різноманітних методичних прийомів. До ефективних прийомів належать такі: прогнозування за заголовком (учні формулюють гіпотези щодо змісту тексту), аналіз візуальних матеріалів (передбачення подій на основі ілюстрацій), фрагментарне читання (учитель перериває читання тексту та пропонує учням передбачити подальший розвиток подій), продовження наративу (учні самостійно створюють завершення сюжету).

Важливу роль відіграють відкриті запитання, які стимулюють мисленеві процеси учнів, наприклад: «Як ти вважаєш, що відбудеться далі?», «Чому персонаж вчинив таким чином?», «Яким може бути фінал історії?». Педагог виступає в ролі фасилітатора, який скеровує діяльність учнів, підтримує їхні припущення та формує атмосферу довіри та креативності.

Практична реалізація сторітелінгу на уроках читання може включати такі форми роботи: створення історій за серією зображень, розробка альтернативних завершень художніх творів, рольові ігри за мотивами прочитаного, колективне конструювання казкових сюжетів. Наприклад, під час роботи з текстом учитель може запропонувати учням передбачити розвиток подій після прочитання певного уривка, а потім зіставити власні припущення з авторським варіантом.

Такі види діяльності забезпечують активне залучення учнів до процесу читання та сприяють інтенсивному формуванню їхніх прогностичних умінь.

Серед ключових переваг використання сторітелінгу варто виокремити: збільшення мотивації до читання, розвиток уяви та мисленневих здібностей, формування комунікативних умінь, активізація пізнавальної діяльності. Водночас можуть виникати певні труднощі, зокрема недостатній рівень підготовки педагогічного складу, обмежені часові рамки уроку, диференційований рівень підготовки учнів. Подолання цих викликів можливе за умови систематичної інтеграції технології, ретельного планування уроків та врахування індивідуальних освітніх потреб учнів [3].

Висновки. Отже, технологія сторітелінгу є високоефективним засобом формування прогностичних умінь у молодших школярів на уроках читання. Вона сприяє розвитку мислення, уяви, мовлення та підвищує інтерес до читацької діяльності. Застосування сторітелінгу гарантує активну участь учнів в освітньому процесі та створює умови для формування ключових компетентностей. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці нових методик використання сторітелінгу в початковій школі, а також у вивченні його довготривалого впливу на когнітивний розвиток учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бибик С. Сторітелінг. *Культура слова*. 2023. №98. С. 217–218.
2. Євдокимов М. М. Технологія сторітелінгу як інструмент розвитку комунікативної культури молодших школярів. *Наукові інновації та передові технології*: журнал. 2025. № 12(52). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/33260/33227> (дата звернення: 18.03.2026).
3. Іванович С. Л. Сторітелінг у навчанні: його переваги для вчителів і учнів. *Всеосвіта*: національна освітня платформа. 2022. 13 трав. URL: <https://vseosvita.ua/blogs/storitelinh-u-navchanni-ioho-perevahy-dlia-vchyteliv-i-uchniv-70536.html> (дата звернення: 17.03.2026).

4. Крутій К., Зданевич Л. Сторітелінг: мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати дітей. *Дошкільне виховання*. 2017. №7. С. 2–7.

5. Сторітелінг в освіті дітей: методики та приклади. *Школа Афіни* : веб-сайт. URL: <https://www.athens.kiev.ua/storiteling-v-osviti-ditej-metodyky-ta-pryklady/> (дата звернення: 17.03.2026).

6. Сторітелінг. Цікава різновидність оповіді. *Сміливість* : веб-сайт. URL: <https://intboard.ua/pres-sluzhba/blog/stortelng-tskava-rznovidnst-opovd/> (дата звернення: 17.03.2026).

Наталія БАБІЙ,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*

Науковий керівник: Тетяна ОЛИНЕЦЬ,
*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти*

ВИКОРИСТАННЯ КВЕСТІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто проблему використання квестів як ефективного інтерактивного засобу формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів; продемонстровано їх практичне застосування на уроках іноземної мови в початковій школі.

Ключові слова: *квест, комунікативна компетентність, іноземна мова, учні початкової школи.*

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку освіти особливого значення набуває пошук ефективних методів навчання, що забезпечують активне залучення учнів до освітнього процесу. Традиційні підходи не завжди відповідають потребам молодших школярів, які потребують поєднання навчання, гри та дослідження. У зв'язку з цим зростає роль інтерактивних технологій, зокрема квестів.

Квест-технології є інноваційним підходом до організації навчання, що передбачає виконання учнями серії взаємопов'язаних завдань. Вони стимулюють інтерес до навчання, сприяють активному засвоєнню матеріалу та дають змогу застосовувати знання на практиці.

Використання квестів на уроках англійської мови в початковій школі є особливо ефективним, оскільки відповідає віковим

особливостям учнів, створює позитивну навчальну атмосферу та підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови.

Питання ефективності інтерактивності як засобу навчання привертає увагу багатьох учених і педагогів, зокрема Л. Галаєвської, В. Герман, Н. Каргіної, І. Козубенко, А. Медведчука, О. Ноздрової, О. Пометун та ін.

Метою публікації є з'ясувати особливості використання квестів як ефективного інтерактивного інструменту формування іншомовної комунікативної компетентності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Квест-технології почали застосовуватися Берні Доджом та Томом Марчем з університету Сан-Дієго з 1995 року як складники пошукової системи, у якій передбачалося поетапне виконання завдання [3, с. 157].

У педагогічній науці квест розглядається як інтерактивна форма навчання, що організовується через діяльність учнів, спрямовану на пошук інформації або розв'язання проблемної ситуації. Його ключовою ознакою є сюжетна основа, яка інтегрує всі завдання в єдину логічну послідовність дій.

Освітні квести можуть мати різну структуру та організацію. Найпоширенішими є такі види квестів:

- лінійні квести, у яких кожне наступне завдання відкривається після виконання попереднього;
- командні квести, що передбачають роботу учнів у групах;
- вебквести, які виконуються із використанням інтернет-ресурсів;
- рольові квести, у яких учні виконують певні ролі відповідно до сюжетної лінії.

Організація квесту потребує ретельної підготовки з боку вчителя. Насамперед необхідно визначити тему квесту та його мету. Тема повинна відповідати навчальній програмі та рівню підготовки учнів.

Важливим етапом є розробка сюжету квесту. Сюжет може бути пов'язаний із пошуком скарбів, подорожжю до іншої країни або виконанням певної місії. Наявність цікавого сюжету підвищує зацікавленість учнів та мотивує їх до виконання завдань.

Організація квесту зазвичай включає кілька етапів.

1. Підготовчий етап. На цьому етапі вчитель розробляє завдання, готує необхідні матеріали та продумує маршрут квесту.

2. Організаційний етап. Вчитель пояснює учням правила гри, розподіляє їх на команди та визначає мету квесту.

3. Основний етап. Учні виконують завдання, шукають підказки та переходять від одного етапу до іншого.

4. Підсумковий етап. Після завершення квесту відбувається обговорення результатів, аналіз виконаних завдань та підбиття підсумків [1].

Квести є ефективним інструментом активного навчання іноземної мови, який поєднує мовну практику з елементами гри, критичного мислення та командної роботи. Вони стимулюють учнів до використання англійської в реальних комунікативних ситуаціях, розвивають навички читання, слухання, говоріння та письма в інтерактивному форматі. Завдяки гнучкості сценаріїв, квести легко адаптуються під різні вікові групи, рівні володіння мовою та освітні потреби, сприяючи інклюзивності та мотивації до навчання [2].

Важливо, щоб завдання квесту включали різні види мовленнєвої діяльності: читання, письмо, говоріння та аудіювання. Наприклад, учні можуть читати короткі тексти англійською мовою, слухати аудіозаписи, виконувати письмові вправи або брати участь у діалогах.

На уроках англійської мови в початковій школі можна використовувати різні типи квестових завдань. Наприклад, під час вивчення теми «Animals» учитель може організувати квест під назвою «Treasure Hunt».

Учні поділяються на команди та отримують карту із завданнями.

1. Vocabulary task. Учні знаходять картки із зображеннями тварин і повинні назвати їх англійською мовою.

2. Matching task. Потрібно поєднати назву тварини з її зображенням.

3. Reading task. Учні читають короткий текст про тварину та відповідають на запитання.

4. Speaking task. Учні описують тварину, використовуючи прості речення англійською мовою.

5. Puzzle task. Команди складають пазл із зображенням тварини та називають її англійською мовою.

Після виконання всіх завдань учні отримують останню підказку, яка допомагає знайти «скарб». Ним може бути невеликий приз або символічна нагорода для команди-переможця.

Висновки. Отже, використання квестів на уроках англійської мови в початковій школі сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхніх комунікативних навичок та формуванню позитивного ставлення до навчання. Завдяки поєднанню навчання та гри квести

допомагають зробити уроки більш цікавими, динамічними та результативними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алгоритм проведення освітнього квесту. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/dv2018-06_p13.pdf (дата звернення: 20.03.2026).

2. Білоцька А. В. Створення квестів англійською для розвитку мовних навичок. URL: <https://vseosvita.ua/library/stvorennia-kvestiv-anhliiskoiu-dlia-rozvytku-movnykh-navychok-993258.html> (дата звернення: 20.03.2026).

3. Попова О., Попова Л. Квест-технології як засіб активізації пізнавальної діяльності молодших школярів. *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки*. Бердянськ : БДПУ, 2019. Вип. 3. С. 157.

Каріна БЕХ,

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*

*Науковий керівник: Ірина ДОРОЖ,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти*

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається проблема формування творчої активності молодших школярів у процесі художньо-трудової діяльності. На основі аналізу наукових джерел визначено сутність поняття «творча активність» та охарактеризовано педагогічний потенціал художньо-трудової діяльності у розвитку творчого потенціалу учнів початкової школи. Висвітлено особливості застосування нетрадиційних технік, проєктного навчання та інтерактивних методів як засобів активізації творчості молодших школярів. Обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню творчої активності засобами художньо-трудової діяльності.

Ключові слова: *творча активність, молодші школярі, художньо-трудова діяльність, нетрадиційні техніки, педагогічні умови, початкова освіта.*

Актуальність теми. Надзвичайно актуальною проблемою сучасної педагогіки є формування творчої особистості молодшого школяра. Саме завдяки творчій активності, здатності до саморозвитку, самовдосконаленню, самореалізації дитина зможе досягнути успіху в майбутньому. Тому головним завданням сучасної школи є створення сприятливих умов для залучення школярів до творчої діяльності, завдяки якій вони зможуть найповніше розкрити свої здібності, таланти, навчатися приймати нестандартні рішення, самостійно здобувати знання, знаходити креативні шляхи розв'язку поставлених завдань, самовиражатися

Дослідження творчої активності розпочалося ще тоді, коли науковці прагнули зрозуміти, як люди опановують нові навички, створюють інновації та відкривають закони. Спершу це явище не називали творчістю, а вважали різновидом ремесла. Філософи Платон і Аристотель трактували його як особливий дар – прояв мислення, дарований вищими силами.

У Середньовіччі творчість розуміли як пізнання Бога в собі (Фома Аквінський, Августин Аврелій). В епоху Відродження утвердилася ідея людини як творця власного життя (Джамбаттіста Віко, Мішель де Монтень).

Пізніше творчість почали пов'язувати з емоціями, волею та інтелектом (Дж. Локк, І. Кант, Ф. Шеллінг, З. Фрейд). Сьогодні українські науковці активно досліджують розвиток творчості, зокрема дитячої (Н. Арістова, Г. Кудіна, Л. Масол, О. Савченко, М. Сазанова).

Метою статті є теоретичне обґрунтування аспектів формування творчої активності модолших школярів засобами художньо-трудої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «творча активність» у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях трактується по-різному. Можна припустити, що найточнішим є розуміння цього феномену як інтегративної особистісної якості, котра проявляється в ініціативності, самостійності й готовності до пошуку нового. В умовах початкової освіти творча активність ще не є стійкою рисою – вона лише формується, і характер цього процесу багато в чому визначається середовищем та змістом навчання.

Художньо-трудова діяльність – особливий різновид навчальної праці, що поєднує в собі художній задум і його матеріалізацію. На відміну від суто теоретичного засвоєння знань, ця діяльність залучає дитину до перетворювального процесу: вона не лише спостерігає, а й

творить. У цьому – її принципова відмінність від інших різновидів навчальної активності [3, с. 27]. Виготовлення виробів з глини, паперу, тканини, виконання розписів і аплікацій – у всіх цих справах суб'єктивний момент, на відміну від матеріально-виробничих процесів, постає першочерговим.

Дієвим способом стимулювання творчого самовираження учнів початкової школи є застосування нетрадиційних технік. Досвід педагогічної роботи свідчить, що малювання природними матеріалами, кляксотерапія, пластилінографія і техніки аплікації з нестандартної сировини дозволяють дітям долати психологічні бар'єри та відчувати задоволення від власних результатів [2, с. 615]. Нетрадиційна техніка знімає страх помилки, оскільки в ній немає єдиного «правильного» зразка – кожен виріб є унікальним за визначенням. Цей підхід особливо цінний у роботі з дітьми, що мають недостатній рівень впевненості у власних силах.

Поряд із нетрадиційними техніками суттєвий вплив на формування творчого самовираження чинить проєктна діяльність. Учні, залучені до реалізації художніх проєктів, опановують навички дослідження, аналізу і синтезу інформації в практичному контексті [5, с. 58]. У процесі проєктної роботи дитина стикається з необхідністю приймати рішення самостійно – визначати задум, добирати матеріали, планувати послідовність виконання. Це формує вольові якості разом із творчими, і саме таке поєднання відповідає цілям сучасної освіти.

Не менш значущою педагогічною умовою виступає створення емоційно насиченого освітнього середовища. Атмосфера довіри і безпеки на уроці дає змогу учням вільно виражати свої ідеї та емоції, не боячись осуду з боку однокласників чи вчителя [4, с. 152]. У межах розглянутої ситуації це означає, що педагог не просто передає навички – він формує простір, де дитина відважується на пошук і експеримент. Такий простір неможливо створити через інструкцію; він будується кропіткою щоденною роботою, яку на практиці нерідко недооцінюють.

Рівноцінною за значущістю є роль учителя як фасилітатора. Дослідники Л. Шульга та В. Гончарова переконливо показали, що передача учням права вибору, заохочення до ініціативи та здатність педагога сприймати помилку як освітній досвід – це не «м'які» прийоми, а конкретні умови, без яких творча активність у навчальному середовищі не розвивається [6, с. 94]. Художньо-трудова діяльність надає для такого підходу природне підґрунтя: тут практично кожне завдання передбачає варіативність виконання. Учитель, який прагне

педагогічної майстерності, організовує роботу у формі евристичної бесіди чи особистісно-орієнтованого діалогу.

Окремої уваги заслуговує індивідуалізація навчання. С. Литвиненко та Т. Гавриленко наголошують, що трудове виховання молодших школярів повинне враховувати особистісні особливості кожного учня і спиратися на його природні задатки [1, с. 84]. Стосовно художньо-трудої діяльності це означає гнучкий добір завдань, матеріалів і технік відповідно до інтересів і можливостей конкретної дитини. Один учень може виявляти хист до роботи з глиною, інший – до паперопластики чи бісерного плетіння. Ігнорування цих відмінностей призводить до знеохочення і поступового згасання первісної допитливості.

Суттєвим чинником активізації творчості залишається й рефлексія. Завершення кожного художньо-трудоого заняття обговоренням результатів – що вдалося, що здивувало, що хотілося б змінити – поступово формує у молодших школярів здатність до самооцінки й самоконтролю. Ця навичка є необхідним підґрунтям для подальшого, більш самостійного творчого розвитку. Рефлексія у поєднанні з використанням інноваційних технологій – інтерактивних ігор, мультимедійних засобів, цифрових інструментів – створює умови для повноцінного залучення учня до художньо-практичної діяльності [5, с. 59].

Висновки. Формування творчої активності молодших школярів засобами художньо-трудої діяльності є комплексним педагогічним завданням, розв'язання якого потребує сукупності взаємопов'язаних умов. Серед них – застосування нетрадиційних технік і проєктних форм роботи, створення емоційно сприятливого середовища, індивідуалізація навчання та переосмислення ролі вчителя на користь фасилітаторської позиції. В рамках ідей Нової української школи ці умови набувають особливої актуальності. Подальшого дослідження потребує питання систематизації методичного інструментарію художньо-трудої діяльності та розробки діагностичного апарату для відстеження динаміки творчої активності учнів початкових класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Литвиненко С. А., Гавриленко Т. Л. Трудове виховання молодших школярів в умовах реформування початкової освіти : монографія. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України, 2019. 168 с.
2. Сакалюк О., Глушак С. Розвиток творчих здібностей учнів

початкової школи за допомогою нетрадиційних технік творчості. *Молодий вчений*. 2020. №4(80). С. 613–618. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-4-80-127> (дата звернення: 15.03.2026).

3. Старовоїт Л. В. Творчий розвиток молодших школярів засобами художньої діяльності. *Інновації в дошкільній і початковій освіті*. 2024. №1. С. 25–32.

4. Чугай С., Хващевська О. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей здобувачів початкової освіти на уроках мистецтва. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2024. Вип. 21. С. 147–159.

5. Шапаренко Ю. П. Інноваційні підходи до викладання образотворчого мистецтва: методи, стратегії та їх вплив на розвиток творчих здібностей молодших школярів. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 19. С. 56–61.

6. Шульга Л., Гончарова В. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами гри. *Молодий вчений*. 2023. №11(123). С. 91–95. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-11-123-32> (дата звернення: 15.03.2026).

Анастасія БІЛОУС,
*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
I року навчання спеціальності А2 Дошкільна освіта*
Науковий керівник: **Мар'яна ГОРДІЙЧУК,**
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти*

ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ХІХ–ХХІ СТОЛІТТІ

Активний розвиток системи освіти в Україні на сучасному етапі зумовлений низкою історичних, соціокультурних та суспільних процесів. З огляду на це здійснено спробу проаналізувати генезис становлення дошкільної ланки освіти від другої половини ХІХ століття до сьогодення. Зазвичай у подібних дослідженнях періодизація вибудовується з опорою винятково на історичний підхід до визначення етапів. Натомість у цьому дослідженні пропонується періодизація, яка відображає в назвах етапів домінуючий зміст розвитку дошкільної

освіти в Україні.

Ключові слова: етапи становлення освіти; діти дошкільного віку; заклади дошкільної освіти; дошкільна освіта України; розвиток освіти.

Актуальність теми. Генезис дошкільної освіти охоплює кілька послідовних етапів, кожен із яких відображає особливості соціокультурного розвитку суспільства та зміни у педагогічних підходах.

Дошкільна освіта посідає особливе місце в освітній системі, оскільки саме на цьому етапі закладаються основи розвитку особистості. Від якості організації дошкільного виховання залежить подальший розвиток дитини, її успішність у навчанні та соціалізації.

Обґрунтовано, що генезис дошкільної освіти охоплює кілька послідовних етапів: початковий, пов'язаний із зародженням та організаційним оформленням дошкільного виховання; етап інституційного становлення, у межах якого відбулося утвердження суспільного дошкільного виховання; програмно-методичний етап, під час якого було розроблено й апробовано цілісні підходи до виховання дітей дошкільного віку; концептуальний етап, коли система дошкільної освіти зазнала суттєвих змін у змісті, цілях і принципах; сучасний нормативно-методичний етап, у межах якого формується правове поле для забезпечення якісної освітньої діяльності в закладах дошкільної освіти. Водночас наголошено на потребі подальшого методологічного осмислення розвитку дошкільної педагогіки, узагальнення наявних напрацювань і визначення перспективних напрямів її розвитку. Запропонована періодизація безпосередньо пов'язана з етапами соціокультурного розвитку українського суспільства, відображає ключові ціннісні та педагогічні орієнтири кожного історичного періоду, а також акцентує особливості підходів до виховання дітей дошкільного віку.

Дошкільна ланка освіти від самого початку є базовою для всієї освітньої системи. Кожна історична епоха визначає цілі, принципи побудови, зміст і форми реалізації освітньої діяльності. Відповідно змінювалося і розуміння ролі дошкільного виховання як початкової складової освітньої системи.

Проблеми історії розвитку дошкільної освіти досліджували українські та європейські науковці, зокрема Софія Русова, Костянтин Ушинський, Василь Сухомлинський, а також Марія Монтессорі, Жан Піаже та інші. У їхніх працях виокремлюються певні періоди розвитку дошкільної педагогіки, що здебільшого співвідносяться із загальними етапами розвитку суспільства.

У виданнях з дошкільної педагогіки також простежується історичний підхід до періодизації: становлення дошкільної освіти у другій половині XIX століття, розвиток у XX столітті, сучасний етап трансформацій. Проте такий підхід не завжди відображає сутнісні характеристики змін у змісті й організації дошкільної освіти.

Мета публікації – дослідження підходу, який дозволяє розглядати розвиток дошкільної освіти саме як генезис, тобто процес виникнення, становлення і подальшого розвитку, що приводить до певного сучасного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. З урахуванням суспільно-політичних змін, розвитку педагогічної думки, нормативно-правового забезпечення, підготовки педагогічних кадрів та інших чинників можна виокремити такі етапи розвитку дошкільної освіти:

- пропедевтичний (друга половина XIX ст. – початок XX ст.);
- емпіричний (початок XX ст. – 1940-ві роки);
- теоретико-методичний (1950–1970-ті роки);
- емпірико-теоретичний (1980-ті – початок 2000-х років);
- нормативно-методичний (з початку XXI ст. до сьогодні).

Цей етап є початковим у розвитку суспільного дошкільного виховання. Саме в цей період виникають перші заклади для дітей дошкільного віку. Вони функціонували як приватні ініціативи та охоплювали різні соціальні групи населення. У цей час активно розробляються питання змісту перебування дитини в закладі, підготовки педагогів, організації виховного процесу. Значний внесок у розвиток дошкільної педагогіки зробили Софія Русова, яка обґрунтовувала необхідність національного характеру виховання, а також європейські педагоги, зокрема Фрідріх Фребель, який заклав основи ідеї дитячого садка як особливого освітнього середовища [1; 2].

До початку XX століття сформувалися передумови для подальшого розвитку дошкільної освіти як окремої освітньої ланки. Цей етап характеризується активним розвитком практики організації дошкільного виховання. Відбувається розширення мережі закладів дошкільної освіти, формуються перші освітні програми, створюються методичні рекомендації для педагогів, особлива увага приділяється поєднанню виховання в сім'ї та закладі освіти, а також формуванню соціальних якостей дитини. Активно розвиваються ідеї всебічного розвитку особистості дитини, її морального, фізичного та інтелектуального становлення.

Незважаючи на складні історичні умови, дошкільна освіта

утверджується як важлива складова суспільного розвитку. У цей період відбувається активний розвиток наукових досліджень у галузі дошкільної педагогіки та психології. Зростає інтерес до вивчення закономірностей розвитку дитини, її пізнавальної діяльності, емоційної сфери, розробляються комплексні програми виховання і навчання дітей дошкільного віку, визначаються основні напрями роботи: мовленнєвий розвиток, сенсорне виховання, ігрова діяльність, естетичне виховання. Цей період характеризується переосмисленням цілей і змісту дошкільної освіти. Відбувається перехід до гуманістичної парадигми, що орієнтована на особистість дитини, її потреби та індивідуальні особливості.

Висновки. Сучасний етап розвитку дошкільної освіти пов'язаний із формуванням нормативно-правової бази, що регулює освітню діяльність. Дошкільна освіта визначається як самостійний рівень освіти.

В умовах глобалізації, цифровізації, зміни соціальних запитів суспільства виникає потреба у переосмисленні змісту освіти, пошуку нових методологічних підходів. Сучасний етап розвитку дошкільної освіти потребує посилення методологічного складника, що дозволить узагальнити накопичений досвід і визначити перспективні напрями розвитку цієї галузі.

Разом із тим спостерігається домінування нормативного та методичного підходів над методологічним. Це зумовлює необхідність розвитку наукових досліджень, спрямованих на глибше осмислення процесів навчання і виховання дітей дошкільного віку [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гордійчук М. С., Каньоса Н. Г., Бабюк Т. Й. Реалізація педагогічних ідей Софії Русової у контексті сучасного національного виховання дошкільників. Перспективи та інновації науки. Київ: Видавнича група «Наукові перспективи». 2024. №12(46). С. 212-224. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-12\(46\)-212-224](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-12(46)-212-224)

2. Гордійчук М. С., Пукас І. Л. Етнопедагогіка дитинства: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023. 168 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7685>

3. Tsukanova N., Kanosa N., Hordiichuk M., Popovych O., Kotelianets N. The transformation of the training of preschool educators in the digital age. *Amazonia Investiga*. 2023. 12(72). P. 31-44. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.72.12.3>

Крістіна БОНАР,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: Наталія МЄЛЄКЄСЦЕВА,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти

РОЗВИТОК НАВИЧОК 4К НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті описано особливості розвитку навичок 4К (креативності, критичного мислення, комунікації та колаборації) у молодших школярів на уроках літературного читання. Висвітлено потенціал роботи з художнім текстом для формування гнучких навичок та проілюстровано їх розвиток у процесі навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Ключові слова: *навички 4К (креативність, критичне мислення, комунікація, колаборація), гнучкі навички, молодші школярі, урок літературного читання.*

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується переорієнтацією на компетентнісний підхід, що передбачає формування у здобувачів освіти не лише предметних знань, а й універсальних умінь, необхідних для успішної життєдіяльності. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток навичок ХХІ століття, зокрема моделі «4К», яка охоплює креативність, критичне мислення, комунікацію та колаборацію. Відповідно до Концепції Нової української школи, ці навички є складовою наскрізних умінь і забезпечують формування конкурентоспроможної особистості, здатної до самореалізації та активної участі в суспільному житті [2].

Проблему формування гнучких навичок як основи 4К досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, зокрема С. Бойд, Р. Болстад, К. Двек, Г. Клекстон, М. Вашуленко, О. Демченко, К. Пономарьова, О. Савченко й інші, що засвідчує зростання наукового інтересу до цієї проблематики та зумовлює актуальність розвитку навичок 4К у молодших школярів у сучасному освітньому процесі.

Мета статті – описати особливості розвитку навичок 4К у молодших школярів на уроках літературного читання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навички 4К розглядають як інтегровану систему, що поєднує когнітивні, соціальні та творчі компоненти діяльності учнів. Креативність передбачає здатність генерувати нові ідеї та нестандартні рішення; критичне мислення – уміння аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність і робити обґрунтовані висновки; комунікація – ефективне спілкування та обмін інформацією; колаборація – здатність працювати в команді для досягнення спільної мети [3, с. 122].

Уроки літературного читання мають значний потенціал для розвитку навичок 4К, оскільки робота з художнім текстом передбачає не лише його сприйняття, а й інтерпретацію, аналіз, оцінювання та обговорення. Саме в процесі роботи з текстом учні навчаються висловлювати власні думки, аргументувати їх, порівнювати різні точки зору, що сприяє розвитку критичного мислення та комунікативних умінь.

Розвиток креативності на уроках літературного читання здійснюється через виконання творчих завдань, які стимулюють уяву та фантазію учнів. До таких завдань належать: створення альтернативного закінчення твору, складання власних історій, інсценізація прочитаного, рольові ігри, моделювання ситуацій. Важливим є створення на уроці атмосфери відкритості та підтримки, що сприяє вільному самовираженню учнів і розвитку їх творчого потенціалу.

Критичне мислення формується у процесі аналізу тексту, постановки проблемних запитань, обговорення змісту твору та оцінювання поведінки персонажів. Ефективним є використання технології розвитку критичного мислення, яка передбачає три етапи: актуалізацію, осмислення та рефлексію. На етапі актуалізації учні висловлюють припущення щодо змісту твору, на етапі осмислення – працюють із текстом, аналізують інформацію, на етапі рефлексії – узагальнюють отримані знання та висловлюють власне ставлення до прочитаного [1].

Комунікація як складова навичок 4К реалізується через організацію різних форм мовленнєвої діяльності: обговорення, дискусії, роботу в парах і групах, презентації. Учні вчаться чітко формулювати свої думки, слухати інших, ставити запитання, аргументувати власну позицію. Це сприяє розвитку мовленнєвої компетентності та формуванню навичок ефективної взаємодії.

Колаборація передбачає організацію спільної діяльності учнів, спрямованої на досягнення спільної мети. На уроках літературного

читання це може бути робота в групах над аналізом тексту, підготовка спільних проєктів, інсценізація творів, створення колективних презентацій. Така діяльність сприяє розвитку навичок співпраці, відповідальності, взаємопідтримки та вміння досягати компромісу.

Проілюструємо практичну реалізацію розвитку навичок 4К на прикладі роботи з сучасним оповіданням для дітей, що порушує морально-етичну або життєву проблему. Після первинного читання тексту вчитель пропонує учням проблемне запитання, наприклад: *«Чому герой учинив саме так і які могли бути інші варіанти розвитку подій?»*. Учні об'єднуються в малі групи та аналізують зміст оповідання, визначають мотиви поведінки персонажів, обговорюють можливі альтернативні рішення та формулюють власну позицію.

У процесі такої роботи учні висувують різні ідеї щодо розвитку подій (креативність), аналізують інформацію, встановлюють причинно-наслідкові зв'язки та аргументують власні висновки (критичне мислення), презентують результати групової роботи (комунікація), а також взаємодіють у групі, розподіляючи ролі та узгоджуючи спільне рішення (колаборація). Доцільним є виконання додаткових завдань, зокрема «Придумай інше закінчення», «Дай пораду героєві», «Обери позицію та обґрунтуй її», що поглиблює осмислення тексту й активізує мовленнєву діяльність учнів.

Завершальним етапом є рефлексія, під час якої учні оцінюють власну участь у роботі, визначають труднощі та усвідомлюють, які вміння вони розвивали. Такий підхід забезпечує інтегрований розвиток навичок 4К і сприяє формуванню здатності учнів до самостійного мислення та ефективної взаємодії.

Зауважимо, що особливу роль у процесі розвитку навичок 4К відіграє вчитель, який виступає організатором і фасилітатором навчальної діяльності учнів. Він створює умови для активної участі кожного учня, стимулює їх до висловлення власних думок, підтримує ініціативу та творчість, сприяє розвитку співпраці та взаєморозуміння в класі.

Висновки. Отже, розвиток навичок 4К на уроках літературного читання є важливим напрямом сучасної початкової освіти, що забезпечує формування наскрізних умінь молодших школярів. Інтеграція креативності, критичного мислення, комунікації та колаборації в освітній процес сприяє розвитку особистості, здатної до самостійного мислення, ефективної взаємодії та творчого самовираження. Реалізація такого підходу забезпечує підготовку учнів

до успішної діяльності в сучасному світі та відповідає вимогам Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мелекєсцева Н., Гудима Н. Розвиток критичного мислення молодших школярів: стратегії роботи з творами сучасної української літератури для дітей. *Фахова підготовка вчителя початкової школи в умовах реформування освіти*: колективна монографія / за ред.: Н.В. Бахмат, Н.В. Гудими. Київ : Міленіум, 2020. С. 90-103.

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola/compressed.pdf> (дата звернення: 18.03.2026).

3. Полякова І., Корсікова К. Soft skills: універсальні навички на уроках української мови й читання в початковій школі. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. Вип. 3. С. 120-125.

Ірина БУЛИК,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: **Наталія ТРЕТЯК**,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті теоретично обґрунтовано особливості розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку в освітньому середовищі уроків образотворчого мистецтва в умовах компетентнісного підходу та модернізації початкової освіти. Висвітлено психолого-педагогічні засади формування творчого потенціалу учнів, визначено дидактичні можливості мистецької діяльності у розвитку уяви, образного мислення та самовираження. Окреслено ефективні напрями організації творчої діяльності молодших школярів відповідно до вимог сучасних нормативних документів.

Ключові слова: креативність, молодші школярі, образотворче мистецтво, творча діяльність, компетентнісний підхід, мистецька освітня галузь, початкова освіта.

Актуальність теми. Сучасні трансформаційні процеси у сфері початкової освіти України зумовлюють оновлення концептуальних засад організації освітнього процесу відповідно до стратегічних орієнтирів, визначених Міністерством освіти і науки України. Провідною тенденцією виступає зміщення акцентів із переважно знанневої парадигми на компетентнісну модель навчання, що передбачає цілісний розвиток особистості дитини, розкриття її творчого потенціалу та формування готовності до самореалізації в різних видах діяльності.

Згідно з положеннями Державного стандарту початкової освіти, мистецька освітня галузь розглядається як важливий компонент змісту початкової освіти, спрямований на формування естетичної культури молодших школярів, розвиток їхньої креативності та становлення емоційно-ціннісного ставлення до дійсності. Реалізація її змісту забезпечує інтеграцію художньо-творчого досвіду з іншими освітніми галузями та сприяє гармонійному особистісному розвитку учня в контексті сучасних соціокультурних викликів [3].

У контексті компетентнісного підходу розвиток креативності розглядається як одна з ключових умов формування здатності особистості до інноваційної діяльності, нестандартного розв'язання проблем і самостійного прийняття рішень. Українські науковці, зокрема І. Бех, Н. Бібік, В. Кремень, О. Савченко, наголошують на необхідності створення освітнього середовища, яке стимулює творчу активність учнів та забезпечує їхню суб'єктну позицію в навчанні.

Особливої значущості проблема розвитку креативності набуває в молодшому шкільному віці, коли відбувається інтенсивне становлення образного мислення, уяви та емоційної сфери дитини. Уроки образотворчого мистецтва мають потужний потенціал для реалізації цього завдання, однак потребують науково обґрунтованої методичної організації.

Мета публікації. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування педагогічних умов розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку в освітньому середовищі уроків образотворчого мистецтва та визначення ефективних напрямів організації творчої діяльності учнів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до положень Державного стандарту початкової освіти, мистецька освітня галузь спрямована на формування в учнів здатності до художньо-творчого самовираження, розвитку естетичного сприймання та ціннісного ставлення до мистецтва. У цьому контексті креативність розглядається

як інтегративна характеристика особистості, що поєднує творчу уяву, гнучкість мислення, оригінальність і здатність до створення нових образів.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку творчих здібностей. Образотворча діяльність активізує правопівкульні механізми мислення, сприяє формуванню асоціативних зв'язків, розвитку емоційної чутливості та здатності до символізації. У процесі створення художнього образу дитина не лише відтворює реальність, а й трансформує її відповідно до власного бачення.

Креативність у структурі особистості молодшого школяра проявляється через здатність до варіативності рішень, самостійного вибору художніх засобів, експериментування з формою, кольором, фактурою. Уроки образотворчого мистецтва створюють умови для розвитку цих якостей за умови використання методів, що стимулюють творчу активність: проблемні художні завдання, імпровізація, інтеграція різних видів мистецтва, проєктна діяльність.

Важливою педагогічною умовою розвитку креативності є створення емоційно безпечного освітнього середовища, у якому дитина відчуває підтримку та можливість вільного самовираження. За концепцією І. Беха, особистісно орієнтоване навчання передбачає врахування індивідуального досвіду дитини, її інтересів та потреб. У мистецькій діяльності це означає надання учням свободи вибору тематики, техніки виконання та способів презентації результатів [1, с. 23].

Ефективними напрямками розвитку креативності на уроках образотворчого мистецтва є: використання інтегративних завдань (поєднання образотворчого мистецтва з літературою, музикою, природознавством сприяє формуванню цілісного художнього образу та розвитку асоціативного мислення); проєктна діяльність (створення колективних або індивідуальних мистецьких проєктів стимулює ініціативність, відповідальність і здатність до співпраці); метод художньої імпровізації (виконання творчих завдань без жорстко заданого алгоритму сприяє розвитку гнучкості мислення та оригінальності); рефлексивне обговорення результатів (аналіз власних і колективних робіт формує здатність до самооцінювання та усвідомлення творчого процесу) [5, с. 34].

У контексті компетентнісного підходу розвиток креативності пов'язаний із формуванням уміння застосовувати знання в нових ситуаціях, генерувати ідеї та знаходити нестандартні рішення.

Образотворче мистецтво виступає дієвим засобом формування цих умінь, оскільки передбачає активну творчу діяльність і особистісну інтерпретацію змісту.

Важливим чинником ефективності є професійна готовність учителя до організації творчого середовища. Педагог має володіти методикою розвитку художньо-творчих здібностей, уміти стимулювати інтерес до мистецтва, підтримувати ініціативу учнів та забезпечувати позитивний емоційний клімат на уроці.

Висновки. Отже, уроки образотворчого мистецтва мають значний потенціал у розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку. За умови методично обґрунтованої організації освітнього процесу вони сприяють формуванню творчої уяви, гнучкості мислення, емоційної чутливості та здатності до самовираження.

Ефективність розвитку креативності забезпечується створенням особистісно орієнтованого та емоційно безпечного освітнього середовища, використанням інтегративних і проєктних форм діяльності, стимулюванням імпровізації та рефлексії. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методичних моделей системного розвитку творчого потенціалу молодших школярів у межах мистецької освітньої галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Компетентнісний підхід у підготовці вчителів початкової школи: український та європейський досвід. *Освітня політика і практика*. 2023. № 4. С. 23–35.

2. Бібік Н. Інтегроване навчання в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Київського університету імені Бориса Грінченка. Серія: Педагогіка*. 2024. Вип. 21. С. 102–115.

3. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 13.03.2026).

4. Ілійчук Л. Структура професійної компетентності вчителя початкових класів у контексті стандартизації вищої педагогічної освіти. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2025. № 1. С. 33–44.

5. Хомич Л. Формування педагогічного партнерства як складової професійної компетентності майбутніх учителів. *Нові технології навчання*. 2023. № 97. С. 88–99.

Анна ВЕСЕЛОВА,
*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*
Науковий керівник: **Тетяна ОЛИНЕЦЬ,**
*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти*

КВЕСТОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглянуто можливості використання квестових технологій як інноваційного засобу підвищення ефективності навчання літературного читання молодших школярів; наведено приклади практичного впровадження квестових завдань на уроках літературного читання в початковій школі.

Ключові слова: *квестові технології, літературне читання, початкова школа, читацька діяльність, інтерактивні методи.*

Актуальність теми. У сучасних умовах реформування освіти особливої уваги набуває впровадження інноваційних технологій, спрямованих на підвищення якості навчального процесу. Однією з ключових проблем початкової школи є зниження інтересу учнів до читання та недостатній рівень сформованості читацької компетентності. Традиційні методи навчання не завжди відповідають потребам сучасних дітей, які звикли до інтерактивності та динамічності. У цьому контексті квестові технології, що поєднують елементи гри, дослідження та проблемного навчання, набувають особливої актуальності як ефективний засіб активізації пізнавальної діяльності молодших школярів.

Значний внесок у дослідження інтерактивних та ігрових технологій навчання здійснили вітчизняні вчені, зокрема Н. Бібік, В. Герман, І. Козубенко, О. Ноздрова, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Савченко та ін.

Метою публікації є теоретичне обґрунтування та практичне висвітлення можливостей використання квестових технологій для підвищення ефективності навчання літературного читання молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Квест-технології в освіті та вихованні дітей широко почали застосовуватися у кінці ХХ століття, коли професор університету Б. Додж запропонував використовувати в процесі навчання пошукову систему, в якій передбачалося знаходити рішення поставленого завдання з проходженням проміжних стадій, на кожній з яких потрібно виконати якусь дію або знайти ключ для виходу на наступний рівень. В принципі, спочатку тодішня квест-технологія зводилася навіть не до пошуку логічного рішення, а була покликана, скоріше, зацікавити дитину, створивши якийсь процес, подібний грі. Саме ігри й стали тією відправною точкою, яка послужила розвитку такого напрямку в педагогіці [3].

Квестові технології (від англ. quest – пошук, пригода) – це форма організації навчальної діяльності, що передбачає виконання учнями серії послідовних завдань, об'єднаних спільним сюжетом і спрямованих на досягнення конкретної освітньої мети. В основі квесту лежить проблемна ситуація, яка стимулює учнів до пошуку інформації, аналізу та творчого мислення.

Квест-уроки – це не лише про рух і азарт, а про глибоке занурення в навчальний зміст, розвиток мислення, емоційної грамотності та соціальних навичок. В умовах Нової української школи вони стають потужним засобом реалізації компетентнісного підходу, де кожна дитина – активний учасник, дослідник і творець власного знання [2].

Застосування квестових технологій на уроках літературного читання в початковій школі має низку переваг:

- підвищує мотивацію до навчання через ігрову форму;
- сприяє глибшому розумінню тексту;
- розвиває критичне мислення та навички аналізу;
- формує вміння працювати в команді;
- активізує читацьку діяльність та інтерес до художньої літератури.

Існують різні види навчальних квестів:

1. Лінійний квест – передбачає послідовне виконання завдань.
2. Нелінійний квест – дає можливість вибору шляху виконання завдань.
3. Командний квест – орієнтований на групову взаємодію.
4. Цифровий квест (вебквест) – реалізується за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 18].

Організація квесту включає кілька етапів:

- 1) визначення теми та мети;
- 2) розробка сюжету (наприклад, «подорож у казкову країну»);
- 3) підбір завдань (аналіз тексту, характеристика героїв, встановлення причинно-наслідкових зв'язків);
- 4) організація діяльності учнів (індивідуальна, парна, групова робота);
- 5) підбиття підсумків та рефлексія.

Приклади квестових завдань на уроці літературного читання в початковій школі:

- «Знайди героя» – визначення персонажа за описом;
- «Віднови події» – встановлення правильної послідовності сюжету;
- «Таємничий лист» – розгадування зашифрованих повідомлень за змістом твору;
- «Літературний детектив» – пошук відповідей на запитання за текстом.

Важливим аспектом є інтеграція квестових технологій із традиційними методами навчання, що дозволяє забезпечити цілісність освітнього процесу.

Висновки. Отже, квестові технології є ефективним засобом підвищення ефективності навчання літературного читання молодших школярів. Вони сприяють формуванню читацької компетентності, розвитку пізнавальної активності, творчого мислення та комунікативних навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большакова І., Пристінська М., Ареф'єва В. Квести в початковій школі. Київ : Вид. дім «Перше вересня», 2016. 136 с.
2. Попівняк Н. В. Квест уроки в початковій школі: як організувати і що враховувати. URL: <https://vseosvita.ua/library/kvest-uroky-v-pochatkovii-shkoli-iak-orhanizuvaty-i-shcho-vrakhuvaty-1005214.html> (дата звернення: 18.03.2026).
3. Хващевська О. О., Хорунжа В. С. Характерні особливості квест-технології як ефективного засобу навчання молодших школярів. URL: <https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/specvipusk/33.pdf> (дата звернення: 18.03.2026).

Дарина ВІЩУН,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
4 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Наталія МЄЛЄКЄСЦЕВА,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти

РОЗВИТОК АУДІАТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У МЕЖАХ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ВЗАЄМОДІЄМО УСНО»

У статті висвітлено обґрунтовано теоретичні засади розвитку аудіативних умінь молодших школярів у межах змістової лінії «Взаємодіємо усно». Висвітлено особливості формування аудіативної компетентності, поетапність навчання аудіювання та роль роботи з текстом у розвитку умінь сприймати, розуміти, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію.

Ключові слова: *аудіювання, аудіативні уміння, молодші школярі, змістова лінія «Взаємодіємо усно», мовно-літературна освіта.*

Актуальність теми. Одним із важливих напрямів мовно-літературної освіти є формування комунікативної компетентності учнів, що передбачає не лише розвиток мовлення, а й уміння ефективно сприймати й розуміти усну інформацію. Тому важливе значення має розвиток аудіативних умінь – здатності слухати, осмислювати, інтерпретувати та оцінювати почуте. Від рівня сформованості цих умінь залежить успішність мовленнєвої діяльності, ефективність спілкування й загальний мовний розвиток молодших школярів.

Аналіз психолого-педагогічних і лінгводидактичних досліджень свідчить про посилення наукового інтересу до проблеми формування аудіативних умінь молодших школярів, що зумовлено зростанням ролі української мови у суспільному житті та міжособистісному спілкуванні. Вагомий внесок у вивчення різних аспектів цієї проблеми зробили В. Бадер, І. Большакова, М. Вашуленко, С. Дубовик, Г. Підлужна, К. Пономарьова, С. Цінько, О. Хорошковська, Т. Хорошковська й інші дослідники.

За сучасними лінгводидактичними дослідженнями, на уроках значна частина учнів (приблизно 50–80%) не сприймає або не усвідомлює змісту усного повідомлення [1]. Це свідчить про те, що проблема формування аудіативних умінь і навичок у контексті

модернізації початкової освіти залишається актуальною та потребує системного підходу до її розв'язання.

Мета статті – описати особливості розвитку аудіативних умінь молодших школярів у межах змістової лінії «Взаємодіємо усно».

Виклад основного матеріалу дослідження. У молодшому шкільному віці створюються сприятливі умови для розвитку аудіативних умінь, оскільки цей період є сенситивним для формування мовлення. Саме в цей час активно розвиваються слухова пам'ять, увага, мовне чуття, здатність до аналізу й синтезу мовної інформації. Аудіативні вміння охоплюють широкий спектр дій: від розпізнавання звуків і слів до інтерпретації тексту, встановлення причинно-наслідкових зв'язків і формування оцінних суджень. Вони є основою аудіативної компетентності, що відображає здатність учня / учениці розуміти усне мовлення, утримувати інформацію в пам'яті та використовувати її у власній мовленнєвій діяльності [4].

Особливого значення розвиток аудіативних умінь набуває у межах змістової лінії «Взаємодіємо усно», яка є важливим компонентом мовно-літературної освітньої галузі. Вона спрямована на формування в учнів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати та оцінювати усну інформацію, а також використовувати її у різних комунікативних ситуаціях. Освітні програми НУШ передбачають поетапний розвиток аудіативних умінь протягом 1–4 класів: від елементарного сприймання й виконання інструкцій до здатності аналізувати, узагальнювати й оцінювати інформацію та використовувати її для створення власних висловлювань.

Методика розвитку аудіативних умінь передбачає поступовий перехід від роботи з елементами мовного потоку до сприймання цілісних текстів. У 1 класі основна увага приділяється розвитку фонематичного слуху, умінню виконувати словесні інструкції, розпізнавати звуки, склади та слова. У 2-4 класах відбувається ускладнення завдань: учні навчаються виділяти головну інформацію, встановлювати логічні зв'язки, відтворювати зміст почутого, висловлювати власне ставлення до нього. Ефективними є вправи на визначення послідовності подій, вибір правильної відповіді, співставлення тексту з ілюстраціями, формулювання запитань і власних висловлювань [3].

Важливим засобом розвитку аудіативних умінь є робота з текстом, який виступає основною одиницею мовленнєвої діяльності. Використання різножанрових текстів (казок, оповідань, віршів,

навчальних текстів і медіатекстів) сприяє формуванню в учнів умінь сприймати інформацію, аналізувати її, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та формулювати власні судження. Ефективність роботи з текстом значною мірою залежить від його відповідності віковим особливостям учнів, логічної структури, доступності мовлення та наявності образності й емоційності.

Процес розвитку аудіативних умінь доцільно організовувати за трьома етапами: мотиваційним, аналітико-синтетичним і виконавчим. На першому етапі формується установка на сприйняття інформації, на другому – відбувається її безпосереднє осмислення, на третьому – перевірка розуміння та застосування отриманої інформації. Така організація навчання забезпечує цілісність процесу аудіювання та сприяє формуванню стійких навичок слухання й розуміння мовлення [2, с. 47].

Суттєвим аспектом є також розвиток критичного мислення й емоційно-ціннісного ставлення до почутого. Учні мають не лише відтворювати зміст тексту, а й оцінювати поведінку персонажів, висловлювати власну думку, аргументувати її, співвідносити інформацію з власним досвідом. Це сприяє формуванню комунікативної та соціальної компетентностей, розвитку емпатії та моральних якостей особистості.

Висновки. Отже, розвиток аудіативних умінь молодших школярів у межах змістової лінії «Взаємодіємо усно» є важливою умовою формування комунікативної компетентності та успішної соціалізації учнів. Він передбачає системну, поетапну організацію освітнього процесу, що поєднує роботу з мовними одиницями та текстами, використання різноманітних методів і прийомів навчання, урахування вікових особливостей дітей. Практична реалізація таких підходів сприяє розвитку мовленнєвих умінь, критичного мислення, творчих здібностей учнів і забезпечує їхню готовність до ефективної комунікації в навчальному й соціальному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Божко О. П. Формування в учнів аудіативних умінь як складової текстотвірної компетентності. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/ NN22/13bopstk.pdf> (дата звернення: 21.03.2026).

2. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

3. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 366 с.

4. Шевченко М. Формування аудіативної компетентності у системі навчання української мови як іноземної. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/25846/2/TLISU_2018_Shevchenko_M-Forming_listening_competence_73-74.pdf (дата звернення: 21.03.2026).

Мар'яна ВОЗНА,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
4 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: **Наталія МЄЛЄКЄСЦЕВА,**
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти

ІГРОВІ ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ВМІННЯ ВИСЛОВЛЮВАТИ ВЛАСНУ ДУМКУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті висвітлено особливості використання ігрових прийомів для формування вміння висловлювати власну думку в молодших школярів на уроках української мови. Узагальнено роль ігрових прийомів у розвитку мовленнєвої активності, комунікативної компетентності та здатності учнів аргументувати власну позицію в різних навчальних ситуаціях.

Ключові слова: *ігрові прийоми, молодші школярі, наскрізне вміння «висловлювати власну думку», урок української мови.*

Актуальність теми. Сучасна початкова освіта орієнтується на формування компетентної, творчої особистості, здатної до самореалізації, критичного мислення та ефективної комунікації. У цьому контексті особливого значення набуває розвиток вміння висловлювати власну думку як одного з ключових наскрізних умінь, визначених Концепцією Нової української школи та Державним стандартом початкової освіти. Здатність учня формулювати, аргументувати й відстоювати власну позицію є показником його мовленнєвого розвитку, рівня мислення та соціальної зрілості.

Проблему формування вміння висловлювати власну думку досліджено у працях М. Вашуленка, О. Горошкіної, К. Пономарьової,

О. Савченко й інших учених, які підкреслюють його значення для розвитку комунікативної компетентності молодших школярів. Водночас результати наукових досліджень і педагогічної практики засвідчують необхідність пошуку ефективних засобів активізації мовленнєвої діяльності учнів, серед яких особливе місце посідають ігрові прийоми, що забезпечують природну мотивацію до висловлення власної думки та залучення дітей до активної комунікативної взаємодії.

Мета статті – описати особливості використання ігрових прийомів для формування вміння висловлювати власну думку на уроках української мови в початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Уміння висловлювати власну думку є складним інтегративним утворенням, що передбачає здатність учня формулювати судження, аргументувати власну позицію, логічно вибудовувати висловлювання та враховувати комунікативну ситуацію [1, с. 5].

Аналіз типової освітньої програми, розробленої авторським колективом під керівництвом О. Савченко, дозволив виділити послідовні етапи формування наскрізного вміння висловлювати власну думку у учнів початкової школи. На першому етапі, у першому класі, діти під керівництвом учителя знайомляться з базовими принципами висловлення власних думок. На другому етапі, опираючись на запропоновані вчителем приклади, учні формулюють «шаблонні» висловлювання, що сприяє поступовому розвитку власної думки. Третій етап передбачає спроби учнів будувати власні висловлення та виражати їх у межах освітнього процесу під наставництвом педагога. Нарешті, на четвертому етапі учні самостійно, з мінімальною корекцією вчителя, формулюють власні думки на основі раніше побаченого чи почутого матеріалу і активно застосовують їх у навчальній діяльності [3].

Ефективність формування зазначеного вміння значною мірою залежить від організації освітнього процесу, зокрема від створення комунікативно насиченого середовища, яке стимулює учнів до активного висловлення власних думок. У цьому контексті особливого значення набувають ігрові прийоми, які дозволяють інтегрувати навчання та діяльність учнів у природний, мотивуючий процес. Гра виступає не лише формою організації навчання, а й ефективним засобом розвитку мовлення, мислення, уяви та соціальних навичок молодших школярів.

Ігрова діяльність сприяє створенню позитивного емоційного фону, знижує страх помилки, активізує пізнавальну діяльність і забезпечує

включення кожного учня в процес навчання. Вона дозволяє моделювати різноманітні комунікативні ситуації, у яких діти можуть висловлювати власні думки, аргументувати їх, слухати інших і взаємодіяти в групі. Завдяки цьому формуються не лише мовленнєві, а й соціальні та особистісні компетентності учнів.

Серед ефективних ігрових прийомів, що використовуються на уроках української мови, важливе місце займають мовні ігри, рольові та сюжетно-рольові ігри, дискусійні ігри, а також вправи з елементами гейміфікації. Так, ігри типу «Продовж речення» або «Я б..., бо...» сприяють розвитку вміння формулювати думку та аргументувати її, тоді як «Мозковий штурм» активізує критичне мислення та стимулює пошук різних варіантів відповіді. Рольові ігри й драматизації дозволяють учням висловлювати власну позицію в контексті змодельованих ситуацій, що сприяє глибшому осмисленню матеріалу та розвитку емпатії.

Ефективними є також ігрові прийоми, що передбачають колективну діяльність, зокрема «Дебати», «Мовна естафета», «Скарбниця ідей», які сприяють формуванню навичок співпраці, аргументації та взаємодії. Важливим є використання візуальних матеріалів, таких як ілюстрації чи серії малюнків, що стимулюють мовленнєву активність учнів і допомагають їм краще структурувати власні висловлювання.

Застосування ігрових прийомів передбачає дотримання певних дидактичних умов: чітке визначення мети й правил гри, відповідність завдань віковим особливостям учнів, поступове ускладнення змісту, забезпечення зворотного зв'язку та підтримки з боку вчителя. Важливо також створити доброзичливу атмосферу, у якій учні не бояться висловлювати власні думки, навіть якщо вони є недосконалими [4, с. 8].

Особливістю використання ігрових прийомів є їхня інтеграція в структуру уроку: вони можуть виступати як мотиваційний етап, засіб опрацювання нового матеріалу або форма узагальнення й рефлексії. Такий підхід забезпечує цілісність навчального процесу та сприяє формуванню стійких мовленнєвих умінь.

Висновки. Отже, ігрові прийоми є ефективним засобом формування вміння висловлювати власну думку в молодших школярів. Вони забезпечують активізацію мовленнєвої діяльності, розвиток критичного та творчого мислення, формування комунікативної компетентності та позитивної мотивації до навчання. Систематичне використання ігор в освітньому процесі сприяє створенню сприятливого

освітнього середовища, у якому кожен учень має можливість реалізувати власний потенціал і набути досвіду ефективної комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. №4 (вкладка). С. 1–16.
2. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
3. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 366 с.
4. Шевельова В. В. Методика організації ігрової діяльності в початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. 2020. №4. С. 6-9.

Катерина ВОЙЦЬКА,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: **Наталія МЄЛЄКСЦЕВА,**
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті проаналізовано вплив сучасної української дитячої літератури на формування світогляду молодших школярів. Окреслено її потенціал у розвитку екологічної свідомості, формуванні моральних цінностей, осмисленні складних життєвих ситуацій та становленні інклюзивного світогляду учнів початкових класів.

Ключові слова: *сучасна українська дитяча література, світогляд молодшого школяра, екологічна свідомість, моральні цінності, інклюзія.*

Актуальність теми. Формування світогляду дитини є однією з пріоритетних цілей сучасної освіти. Цей процес набуває особливої актуальності в молодшому шкільному віці, коли формуються моральні цінності, ставлення до людей і розуміння навколишнього світу.

У цьому контексті вагому роль відіграє дитяча література як ефективний засіб впливу на особистісний розвиток молодших школярів. Завдяки художнім творам діти знайомляться з різними життєвими

ситуаціями, вчать розуміти поведінку героїв і робити власні висновки з прочитаного. Книги допомагають дітям краще розуміти навколишній світ і поведінку людей, формують моральні цінності та розвивають уяву.

Аналіз наукових джерел виявив, що дослідники приділяють значну увагу ролі дитячої літератури в розвитку особистості молодшого школяра, зокрема О. Вашуленко, Т. Качак, В. Мартиненко, Н. Марченко, А. Мовчун, О. Савченко й інші. Водночас проблема формування світогляду молодшого школяра засобами сучасної української дитячої літератури потребує більш ґрунтовного вивчення, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою статті є з'ясування ролі сучасної української дитячої літератури у формуванні світогляду молодших школярів, зокрема розвитку екологічної свідомості, формування моральних цінностей, осмислення складних життєвих ситуацій та формування інклюзивного світогляду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування світогляду молодших школярів у сучасній українській дитячій літературі розглядається не лише як освітня та виховна функція, а й як джерело емоційного розвитку та цікавого дозвілля для дітей. Письменники, ілюстратори та видавці приділяють значну увагу якості книги, її візуальній привабливості, а також жанровим та наративним особливостям, завдяки чому сучасна література виходить на новий рівень впливу на дітей [3, с. 257-258].

Розвиток сучасної дитячої літератури характеризується відсутністю тематичних обмежень та широким різноманіттям жанрів. Твори поєднують різні жанрові форми, що робить дитячу літературу цікавішою та різноманітнішою. Ще однією важливою рисою є глибоке психологічне зображення дитячих персонажів, їхніх переживань та життєвих викликів.

Однією з ключових тем сучасної української дитячої літератури є формування екологічної свідомості дитини. За допомогою літературних персонажів автори демонструють важливість співіснування людини з природою та необхідність її збереження. У творах сучасних українських дитячих авторів порушуються актуальні екологічні проблеми та утверджується ідея відповідального ставлення до навколишнього світу, наприклад: «Різдво у лісі: екоказка» Христини Валько, «Врятуй світ! Все починається з тебе» Яніни Лучейко, «Їжачок-рятівничок: екоказка» Олега Кобеля, «Добре вдома» Зоряни Живки.

Дитяча література допомагає сформувати емоційне ставлення до навколишнього світу. Заглиблюючись у зміст твору, дитина

знайомиться з основними людськими чеснотами та вчиться емоційно реагувати на різні життєві ситуації [1, с. 120]. Прикладом таких творів є серія книг Всеволода Нестайка «Дивовижні пригоди в лісовій школі». У цій серії книг події відбуваються в лісовій школі, де навчаються різні тварини. За допомогою гумористичних і повчальних ситуацій письменник підкреслює важливість дружби, взаємодопомоги, відповідальності та чесності. Події книги відбуваються у природному середовищі, що сприяє формуванню любові до природи та бережливого ставлення до неї.

Сучасна дитяча література сприяє формуванню моральних цінностей молодших школярів. Завдяки вигаданим персонажам діти вчаться розрізняти добро і зло, чесність і брехню, відповідальність і байдужість, емоційно проживають події разом із героями, співпереживають їхнім долям та формують власну оцінку їхніх вчинків. Наприклад, у повісті-казці «36 і 6 котів» Галини Вдовиченко через образи безпритульних тварин порушуються питання взаємодопомоги, відповідальності та співчуття. Оповідання Нани Деменкової «Дружок і Образа» формує позитивну модель поведінки, зокрема вміння не ображатися, прощати й зберігати дружбу.

Сучасна українська дитяча література дедалі частіше порушує складні життєві проблеми, які раніше рідко згадувались у творах для дітей. Серед них – самотність, страхи, сімейні труднощі, втрата батьків та історичні події. Так, у повісті «Мама по скайпу» Галини Кирпи акцентується увага на емпатії, сімейних цінностях і складних емоційних переживаннях дитини.

Тема війни посідає особливе місце в сучасній літературі. Події, пов'язані з війною в Україні, стали головною темою для багатьох дитячих книжок. Письменники намагаються в доступній формі пояснити дітям складні події сьогодення, допомогти їм зрозуміти власні переживання та подолати страхи. У книгах порушуються теми втрати домівки, вимушеного переїзду та життя під постійною загрозою ракетних обстрілів. За допомогою художніх образів автори показують, як люди можуть підтримувати одне одного, особливо у складних ситуаціях. Такі твори допомагають дітям зрозуміти складні події сучасного світу та вселяють в них почуття надії, взаємопідтримки та віри у майбутнє. Зокрема, у книзі «Війна, що змінила Рондо» Романи Романишин та Андрія Лесіва через метафоричні образи автори делікатно пояснюють дітям сутність війни, показуючи силу єдності та світла як протипагу темряві. У творі «Мої вимушені канікули» Катерини

Сторушкіної розкривається досвід дитини, змушеної залишити свій дім, її емоційні переживання та пошук внутрішньої опори [2].

Важливим напрямом сучасної української дитячої літератури є формування інклюзивного світогляду молодшого школяра. У багатьох творах порушуються питання прийняття різноманітності, поваги до індивідуальних особливостей кожної людини та толерантного ставлення до інших. Читання таких творів сприяє розвитку емпатії – здатності розуміти почуття й переживання інших і співпереживати їм. Через образи персонажів діти усвідомлюють, що люди відрізняються між собою, проте кожен заслуговує на повагу та підтримку [1, с. 124]. Зокрема, у творі «Зайчик-нестрибайчик та його смілива мама» Оксани Драчковської через образ героя з особливими освітніми потребами розкриваються питання прийняття, підтримки та сили родинної взаємодії. У книзі «Петрик і фонтани» Надії Степули представлено досвід дитини з аутизмом, що сприяє розумінню особливостей її сприйняття світу та формує толерантне ставлення до інакшості.

Висновки. Отже, сучасна українська дитяча література відіграє важливу роль у формуванні світогляду молодших школярів, сприяючи розвитку екологічної свідомості, ціннісних орієнтацій, осмисленню складних життєвих явищ і формуванню інклюзивного світогляду. Завдяки художнім образам і сюжетним ситуаціям діти вчаться розуміти власні почуття, співпереживати іншим, відповідально ставитися до навколишнього світу та краще орієнтуватися в сучасних соціальних процесах. У такий спосіб дитяча література постає важливим інструментом виховання всебічно розвиненої, чуйної та відповідальної особистості, здатної мислити, співпереживати й діяти на благо суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнізділова О. Сучасна українська література як засіб виховання дбайливого і відповідального ставлення до тварин. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2025. №31. С. 117–127. URL: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2025.31.331571> (дата звернення: 18.03.2026).
2. Живі письменники. Як говорити з дітьми про війну та мир. Посібник / Упор. Т. Стус, А. Третяк, М. Артеменко. Київ, 2023. 150 с. URL: <https://surl.li/nzvo/c> (дата звернення: 18.03.2026).
3. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва : підручник ВЦ «Академія», 2018. 454 с.

Анна ВОЛОШИНА,
*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
4 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*
Науковий керівник: **Наталя ГУДИМА,**
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти*

ПРИЙОМ «ПЕРЕДБАЧЕННЯ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто особливості використання прийому передбачення на уроках української мови та читання в початковій школі. Окреслено педагогічні можливості цього прийому для розвитку читацької компетентності, критичного мислення та пізнавальної активності молодших школярів. Проаналізовано способи використання прийому передбачення під час роботи з текстом на різних етапах уроку.

Ключові слова: *початкова школа, читацька компетентність, прийом передбачення, урок читання, українська мова, пізнавальна активність.*

Актуальність теми. Сучасна початкова освіта орієнтується на формування в учнів ключових компетентностей, серед яких важливе місце займає читацька та мовленнєва компетентності. У процесі реформування освіти значної уваги набувають методичні прийоми, що сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів. Одним із таких прийомів є прийом передбачення, який активно використовується під час роботи з текстом на уроках української мови та літературного читання. Застосування цього прийому сприяє розвитку в учнів уміння аналізувати інформацію, висувати гіпотези, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та робити висновки. В умовах реалізації концепції Нової української школи важливим завданням учителя є формування активного читача, здатного не лише відтворювати зміст тексту, а й осмислювати його [1]. Саме тому дослідження можливостей використання прийому передбачення на уроках у початковій школі є актуальним.

Мета публікації – обґрунтування доцільності використання прийому передбачення на уроках української мови та читання в початковій школі, а також характеристика особливостей його

застосування під час роботи з текстом у процесі навчання молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній методиці навчання читання значна увага приділяється розвитку в учнів уміння працювати з текстовою інформацією. Учні мають навчитися не лише читати текст, а й аналізувати його зміст, визначати головну думку, робити припущення щодо подальшого розвитку подій. Одним із ефективних методичних прийомів, що сприяє формуванню таких умінь, є прийом передбачення.

Сутність прийому передбачення полягає у висуненні учнями припущень щодо змісту тексту або подальшого перебігу подій. Учні можуть робити прогноз на основі назви твору, ілюстрацій, окремих слів, ключових фраз або прочитаного фрагмента тексту. Такий вид діяльності активізує мислення дітей, формує інтерес до читання та сприяє розвитку уяви [2].

На початковому етапі роботи з текстом учитель може запропонувати учням розглянути назву твору або ілюстрацію та висловити власні припущення щодо його змісту. Наприклад, учні відповідають на запитання: «Про що може розповідати цей текст?», «Хто може бути головним героєм?», «Які події можуть відбутися?». Такі завдання допомагають налаштувати дітей на активне сприйняття інформації.

Під час читання тексту прийом передбачення може використовуватися у вигляді так званого «читання із зупинками». Учитель пропонує учням прочитати частину тексту, після чого ставить запитання, які спонукають дітей передбачити подальший розвиток подій. Учні висловлюють власні думки, аргументують їх та обговорюють різні варіанти можливих подій.

Після завершення читання учні порівнюють свої припущення з реальним змістом тексту. Це дозволяє їм оцінити правильність власних прогнозів та зробити висновки. Крім того, така діяльність сприяє формуванню навичок критичного мислення та розвиває здатність аналізувати інформацію [3].

Використання прийому передбачення також позитивно впливає на розвиток мовлення молодших школярів. Учні вчаться формулювати власні думки, аргументувати їх, брати участь у колективному обговоренні та поважати думку інших.

Висновки. Отже, прийом передбачення є ефективним методичним засобом, який сприяє розвитку читацької компетентності молодших

школярів. Його використання допомагає учням активніше працювати з текстом, формує вміння аналізувати інформацію, робити припущення та аргументувати власну позицію. Систематичне застосування цього прийому на уроках української мови та читання підвищує інтерес учнів до навчання та сприяє формуванню активного й свідомого читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2025 р. № 1810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025> (дата звернення: 19.03.2026).

2. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za red. O. M. Bibik. Київ : Плеяди, 2017. 206 с.

3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2012. 504 с.

Софія ГАНІН,

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня

1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта

Науковий керівник: Людмила МОСКОВЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач

кафедри теорії та методик початкової освіти

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОЛИСКОВИХ ПІСЕНЬ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкрито педагогічний потенціал колискових пісень у формуванні особистісних якостей молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Окреслено їх роль у розвитку емоційної чуйності, емпатії, національної самосвідомості, комунікативних і творчих здібностей учнів. Запропоновано ефективні методи і форми роботи з колисковими піснями та підкреслено важливість співпраці школи і сім'ї.

Ключові слова: *колискові пісні, музичне мистецтво, молодші школярі, особистісні якості, емоційний розвиток, національна самосвідомість, творчі здібності, співпраця з родиною.*

Актуальність теми. Сучасна початкова освіта в Україні спрямована на всебічний розвиток і формування цілісної особистості. Значну увагу приділено емоційному вихованню молодших школярів,

їхнім моральним якостям та національній свідомості. У цьому контексті уроки музичного мистецтва відіграють виняткову роль, адже музика безпосередньо впливає на емоційний світ дитини та формує її ціннісні орієнтації.

Мета публікації – обґрунтування педагогічного потенціалу колискових пісень і визначення ефективних шляхів їх використання на уроках музичного мистецтва для формування особистісних якостей молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Колискові пісні вирізняються значним педагогічним потенціалом, однак їхній вплив на формування особистості ще недостатньо реалізований у шкільній практиці. Часто вони використовуються лише для ознайомлення із народним мистецтвом, не розкриваючи їх глибинних можливостей розвитку учнів. Це створює суперечність між необхідністю гармонійного розвитку школярів і браком розробок методик застосування колискових пісень для досягнення цієї мети.

У науковій літературі дослідження впливу колискових пісень на особистість учня висвітлювалися в працях українських і зарубіжних учених (К. Квітка, О. Потебня, М. Лисенко, Ф. Колесса та ін.). А. Ткач проаналізувала їхнє місце в традиційній культурі та окреслила основні функції – комунікативну, соціальну й магічну [3]. О. Марчун дослідила поетичні особливості текстів українських народних колискових, виокремлюючи їхній тематичний зміст і символіку [1]. На виховання в родині через застосування колискових акцентувала увагу В. Семенчук. Дослідниця зазначала, що колискові пісні є важливим засобом родинного виховання, який сприяє емоційному зв'язку матері з дитиною та формуванню її духовного розвитку [2].

Коліскова пісня є початкових музичним досвідом для дитини з самого раннього віку. У традиційній культурі цей жанр виконував важливу функцію, яка виходила за межі звичайного заспокоєння чи присипляння малюка. За словами А. Ткач, колискові концентрують століттями накопичений досвід поколінь і включають у собі релігійно-міфологічні мотиви з глибоким символізмом кожного слова та образу, спрямованим на виховання дитини та формування її духовного світу [3].

Коліскові пісні виступають носіями національного коду, передаючи характерну мелодику, інтонації та риси української музичної культури. В. Семенчук підкреслює, що колискові як фольклорний жанр відіграють ключову роль у родинному вихованні, забезпечуючи передачу культурних традицій від покоління до покоління. Ознайомлення дітей із народними колісанками сприяє розвитку почуття

національної гідності та шанобливого ставлення до спадщини нашого народу [2].

Спільний спів колискових, особливо в формі канону допомагає розвивати здатність до взаємодії, вміння слухати одне одного. Така діяльність сприяє вихованню відповідальності, дисциплінованості та доброзичливості.

Коліскові розкривають перед дітьми широкий простір для творчих занять: створення власних пісень, ілюстрування почутих мелодій, інсценізація сюжетів, підбір ритмічного супроводу за допомогою дитячих музичних інструментів. Такі заняття активізують уяву, розвивають фантазію й сприяють формуванню незалежного мислення.

Наведемо деякі ефективні форми та методи роботи, що сприяють розкриттю їхніх педагогічних можливостей:

1. Прослуховування і порівняльний аналіз (традиційних народних колискових у різних виконаннях, порівняння українських колискових із зразками інших культур, виявлення схожих і відмінних рис).

2. Вокально-хорова діяльність (вивчення колискових із наголосом на особливостях їх виконання: лагідно, ніжно, із любов'ю).

3. Інтегровані завдання (візуалізація колискових, створення власних текстів, підбір ритмічного супроводу або сценічна їх інтерпретація).

4. Проектна діяльність (наприклад, «Коліскові моєї родини», «Коліскові народів світу»). Залучення дітей до сімейних розпитувань про колискові їхнього дитинства, із занотовуванням тексту чи мелодії однієї з них, сприяє збереженню родинної пам'яті та передачі культурного досвіду.

5. Створення емоційно-комфортного середовища (вхід до класу під звуки колискових, використання казкових сюжетів і театральних елементів). Емоційно спрямовані методи дозволяють занурити учнів в атмосферу затишку, довіри та спокою.

Ключовою умовою успіху в роботі з колисковими є співпраця зі сім'єю: залучення батьків до дослідження родинної спадщини через колискові, спільну участь у проектах.

Висновки. Коліскові пісні володіють значним потенціалом для формування особистісних якостей молодших школярів. Їхнє цілеспрямоване використання на уроках музики стимулює розвиток емоційної чуйності, емпатії, морально-ціннісних орієнтирів, національної самосвідомості, комунікативних здібностей і творчого мислення дітей молодшого віку.

Для досягнення найкращих результатів важливо підходити до цього питання комплексно – застосовувати різноманітні методи та форми роботи, серед яких прослуховування й аналіз, вокально-хорова практика, інтегровані завдання, проекти, створення комфортної емоційної атмосфери, а також тісна взаємодія з родинами учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Марчун О. В. Поетика української народної колискової пісні: мотиви, функції, образи : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ. 2005. 20 с.

2. Семенчук В. Колискова пісня як фольклорний жанр у практиці родинного виховання. *DSpace*. 2017. URL: <http://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/8137/1/Kolyskova%20pisnia%20y%20folklornyi%20zhanr> (дата звернення: 07.03.2026).

3. Ткач А. Колискові пісні та їх роль у контексті традиційної культури. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музичне мистецтво*. 2020. Т. 3. №2. С. 181–188. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-7581.3.2.2020.219168> (дата звернення: 07.03.2026).

Карина ГОПКА,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*

*Науковий керівник: Олена ДОВГАНЬ,
асистент кафедри теорії та методик початкової освіти*

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ СТРИТ-АРТУ ЯК ЗАСОБИ СТИМУЛЮВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Обґрунтовано використання візуалізації та елементів стріт-арту (графіті, муралів, стікерів) для інтенсифікації навчання в початковій школі. Висвітлено роль вуличного мистецтва як засобу адаптації літературних творів до сприйняття сучасними школярами. Автор доводить, що інтеграція таких образів на уроках читання стимулює пізнавальну активність, розвиває уяву та підвищує інтерес до тексту.

Ключові слова: *візуалізація навчання, стріт-арт, молодші школярі, пізнавальна активність, мурал, графіті, постер, уроки читання.*

Актуальність теми. Сучасна початкова освіта характеризується пошуком нових інструментів залучення учнів до читацької діяльності в умовах домінування візуального контенту [1].

Сучасні діти (Generation Alpha) формуються в умовах надшвидкого інформаційного потоку. Їх мозок адаптується до сприйняття інформації короткими, яскравими та завершеними фрагментами. Візуальний образ (картинка, інфографіка, відео) сприймається цілісно та миттєво, тоді як лінійний текст потребує тривалого часу на розкодування символів та побудову ментальних моделей.

Візуальна інформація обробляється мозком у десятки разів швидше за текстову. Згідно з дослідженнями, близько 90% інформації, що надходить до мозку – візуальна. Нейронні зв'язки, що відповідають за розпізнавання образів, є еволюційно давнішими та потужнішими за ті, що відповідають за читання (яке є відносно пізнім культурним надбанням людства). Поєднання образу та слова створює міцніший «когнітивний слід». Коли дитина бачить ілюстрацію до тексту (або створює її у стилі стріт-арту), інформація кодується у пам'яті двічі: як вербальна одиниця та як візуальний образ. Це значно полегшує подальше відтворення (пригадування) змісту прочитаного.

Соціальне середовище дитини насичене візуальними інтерфейсами. З раннього дитинства взаємодія зі світом відбувається через екрани смартфонів та планшетів, де домінує піктограма, а не інструкція. Це формує стійку звичку шукати «візуальні підказки» у будь-якій діяльності, зокрема і в навчанні. Візуальні образи викликають швидшу емоційну реакцію. Колір, форма та композиція (елементи стріт-арту) безпосередньо впливають на систему мозку, яка відповідає за емоції. Якщо навчання викликає емоційне зацікавлення через візуал, виділяється дофамін, що є природним стимулятором пізнавальної активності.

Ми не намагаємося замінити читання картинками. Ми пропонуємо використовувати візуалізацію як місток, що допомагає мозку сучасної дитини швидше "ввімкнутися" в аналіз тексту та зробити процес читання менш енерговитратним і більш захопливим. Саме тому актуальність теми зумовлена необхідністю подолання «текстоцентричного» бар'єру та адаптації методики викладання до когнітивних особливостей «цифрового покоління», для якого характерне домінування зорового сприйняття над слуховим.

Мета публікації – обґрунтувати ефективність використання прийомів візуалізації та елементів стріт-арту як інструментів розвитку

пізнавального інтересу молодших школярів на уроках читання, а також розкрити методичні можливості їх інтеграції в освітній процес початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розуміючи, що мозок сучасного школяра налаштований на швидке візуальне сприйняття, ми постаємо перед вибором: боротися з цією особливістю або використати її як дидактичний ресурс. Стимулювання пізнавальної активності через візуалізацію базується на теорії подвійного кодування А. Пайвіо [2], згідно з якою інформація засвоюється ефективніше, якщо вона представлена одночасно у вербальній та візуальній формах. Саме тут на допомогу приходить концепція освітнього стріт-арту. Якщо вулиця використовує графіті та мурали, щоб привернути увагу перехожого, то чому б вчителю не використати ці ж механізми, аби привернути увагу дитини до літературного тексту? Трансформація класного простору в інтерактивне мистецьке середовище дозволяє зробити процес читання «видимим» та «відчутним».

Концепція «Освітнього стріт-арту» – це не просто малювання на стінах, а адаптація естетики вуличного мистецтва для створення стимулюючого навчального середовища. Розглянемо більш детально.

1. Літературні мурали (стіни, що говорять). Мурал у класі – це масштабна візуалізація ключової ідеї твору або цілого розділу. Щоб це організувати, потрібно відмовитись від паперових плакатів, натомість, запропонувати учням створити на великих аркушах крафту спільне полотно. Наприклад, вивчаючи казку, діти малюють не просто героїв, а карту їхнього шляху, де кожен поворот сюжету позначений символом. Як результат – формування цілісного бачення структури твору та розвиток навичок колективної роботи.

2. Освітнє графіті (метод ключових тегів). Графіті в основі своїй – це робота зі шрифтом та ключовим словом (тегом). На етапі аналізу тексту дітям варто виділити «слова-сенси» (головні риси героя або ідею твору) і оформити їх у стилі графіті на спеціально відведеній частині дошки або на «стіні ідей», що активізує словниковий запас та навчить лаконічному висловлюванню думок.

3. Постерна комунікація та афіші. Постер – це синтез зображення та заклику. Учні створюють рекламні постери до прочитаних книг («Чому варто прочитати цю історію?»), використовуючи яскраві кольори, колажі та мінімум тексту. Постери розміщуються в коридорах школи або класному куточку. Зрештою, стимулювання інтересу до читання в інших учнів (ефект «peer-to-peer» або рівний-рівному) та розвиток критичного оцінювання прочитаного.

4. Стікер-арт (візуальні коментарі). Учні створюють власні стікери (наліпки) з емоціями героїв або влучними цитатами. Ці стікери можна наклеювати на спільну карту вражень після кожного прочитаного розділу. У підсумку матимемо моніторинг емоційного стану учнів та глибини розуміння підтексту твору.

Таким чином, впровадження елементів стріт-арту в початковій школі відповідає принципам педагогіки візуальної грамотності. Це дозволяє розмити межу між академічним навчанням і реальним життям дитини, перетворюючи клас на творчу лабораторію, де кожен елемент інтер'єру стає носієм навчальної інформації [3].

Така трансформація освітнього простору забезпечується поетапним ускладненням візуальних технік, що відповідають рівню когнітивного розвитку учнів: від репродуктивного до креативного (від простого відтворення образу до створення логічних моделей, що пояснюють структуру тексту).

Щоб візуалізація не перетворилася на «малювання заради малювання», вчителю початкових класів варто дотримуватися наступних рекомендацій: не варто починати з інтелект-карт у 1-му класі, ефективніше у 1-2 класах використовуйте розкадровку, ілюстрування, «хмари слів» (де слова вже готові, а діти їх розфарбовують); у 3-4 класах можна переходити до когнітивних схем (фішбоун, ментальні карти, скетчноутинг).

Головним залишається текст. Візуалізація має допомагати його зрозуміти, а не замінювати процес читання. Перед початком малювання обов'язково проведіть бесіду за змістом. Кожна лінія на схемі має бути обґрунтована цитатою з твору. Слід надавати учням свободу у виборі кольорів та стилю (елементи стріт-арту), але вимагати чіткої структури. Використовувати шаблони. Наприклад, готовий силует «скелета риби» для методу Фішбоун, що допоможе дитині не відволікатися на геометрію, а зосередитися на пошуку причин та наслідків.

Візуалізація — це етап уроку, а не весь урок. На створення швидкого «літературного графіті» (тегу) варто виділяти 3–5 хвилин. Для створення лепбука краще використовувати серію уроків або позакласну роботу. І, насамкінець, обов'язкова рефлексія. Дитина має пояснити свій візуальний вибір.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що впровадження методів візуалізації та елементів стріт-арту в освітній процес початкової школи є обґрунтованою відповіддю на зміну когнітивних запитів сучасного покоління учнів, а інтеграція вуличного

мистецтва в освітній простір руйнує бар'єр між школою та реальним світом дитини, забезпечуючи умови для її вільного самовираження.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні впливу цифрових інструментів візуалізації на розвиток читацької грамотності учнів початкових класів у рамках інтеграції предметів «Читання» та «Інформатика».

Ми маємо пам'ятати, щоб навчити дитину любити книгу в епоху екранів, ми не повинні заперечувати візуальну культуру. Ми маємо зробити її своєю союзницею. Адже візуалізація — це не кінець тексту, а його нове, яскраве життя в уяві дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2025 р. № 1810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025> (дата звернення: 29.03.2026).

2. Пайвіо А. Теорія подвійного кодування та когнітивні процеси. (Mental Representations: A Dual Coding Approach). Oxford University Press, 1986.

3. Рачкова С. Візуалізація навчальної інформації як засіб інтенсифікації навчання молодших школярів. *Початкова школа*. 2020. №5. С. 12–15.

Ангеліна ГОРДІЙЧУК,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
4 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: **Ольга КОВАЛЬЧУК,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти

ГРУПОВІ ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ 2 КЛАСУ

У статті розглянуто особливості формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку, зокрема другого класу, та обґрунтовано ефективність використання групових дослідницьких завдань як засобу її розвитку. Визначено педагогічні умови, що забезпечують активізацію пізнавальної діяльності, розвиток самостійності, критичного мислення й навичок співпраці молодших школярів.

***Ключові слова:** пізнавальна активність, молодші школярі, групові дослідницькі завдання, навчальна діяльність, компетентнісний підхід, співпраця, початкова освіта.*

Актуальність теми. Формування пізнавальної активності молодших школярів є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти. У контексті компетентнісного підходу особливого значення набуває розвиток здатності учнів самостійно здобувати знання, досліджувати навколишній світ і застосовувати отриману інформацію на практиці. На нашу думку, саме молодший шкільний вік, зокрема другий клас, характеризується високою допитливістю, емоційністю та потребою в активній діяльності, що створює сприятливі умови для формування пізнавальної активності через дослідницьку діяльність. Практика початкової школи показує, що за умови правильної організації навчання ці природні особливості дітей можуть стати потужною основою для їх інтелектуального розвитку.

Мета статті – описати особливості використання групових дослідницьких завдань для розвитку пізнавальної активності учнів 2 класу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пізнавальну активність молодших школярів досліджували Г. Костюк, В. Сухомлинський, Н. Бібік, О. Савченко та інші. Пізнавальна активність розглядається як інтегративна властивість особистості, що проявляється у прагненні до здобуття нових знань, самостійності мислення, ініціативності в навчанні та здатності до розв'язання проблемних ситуацій. У молодшому шкільному віці вона формується під впливом навчального середовища, методів навчання та характеру взаємодії між учителем і учнями. Із власного педагогічного досвіду можна зазначити, що саме характер взаємодії вчителя з учнями часто визначає рівень їхньої зацікавленості навчанням та готовність до активної діяльності [3].

Особливе місце серед педагогічних засобів формування пізнавальної активності займають групові дослідницькі завдання. Вони поєднують у собі елементи співпраці, пошукової діяльності та практичного застосування знань, що сприяє активізації пізнавальних процесів учнів. Наприклад, під час вивчення природничих тем учням можна запропонувати дослідити властивості води або визначити умови росту рослин, працюючи в малих групах. У таких ситуаціях діти не лише

виконують завдання, а й активно взаємодіють, обговорюють результати та роблять власні висновки [2].

У процесі виконання групових дослідницьких завдань учні не лише засвоюють навчальний матеріал, а й навчаються: ставити запитання та формулювати проблему; висувати припущення (гіпотези); проводити спостереження та прості досліди; аналізувати отримані результати; робити висновки та презентувати їх. Така діяльність, як показує практика, викликає у дітей значно більший інтерес, ніж традиційні форми роботи.

Важливою особливістю таких завдань є їхній колективний характер. Робота в групах сприяє розвитку комунікативних умінь, формуванню навичок співпраці, взаємодопомоги та відповідальності за спільний результат. Крім того, у груповій діяльності кожна дитина отримує можливість проявити себе відповідно до власних здібностей і рівня підготовки, що є надзвичайно важливим для формування позитивної самооцінки.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що пізнавальна активність учнів 2 класу проявляється через інтерес до нових знань і бажання досліджувати навколишній світ. Учні активно беруть участь у навчальному процесі, прагнуть самостійно знаходити відповіді, ініціюють обговорення та висловлюють власні думки. Важливою ознакою є також уміння працювати в групі, взаємодіяти з однокласниками, що сприяє розвитку мислення, мовлення та соціальних навичок [1].

Формування пізнавальної активності засобами групових дослідницьких завдань залежить від низки педагогічних умов.

✓ Організація співпраці в малих групах. Ефективність дослідницької діяльності значною мірою залежить від правильної організації групової роботи. Важливо формувати групи з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, забезпечувати розподіл ролей (лідер, доповідач, спостерігач тощо) та створювати умови для активної участі кожного учня. Такий підхід сприяє залученню всіх дітей до пізнавального процесу.

✓ Проблемно-дослідницький характер завдань. Завдання мають містити елемент проблемності, що стимулює інтерес і активізує мислення. Наприклад, замість простого повідомлення інформації учням пропонується самостійно з'ясувати причини явища або знайти спосіб

розв'язання певної ситуації. Це сприяє розвитку логічного мислення та формуванню дослідницьких умінь.

✓ Педагогічна підтримка та супровід. Роль учителя полягає не лише у поданні матеріалу, а й у створенні умов для самостійного пізнання. Учитель виступає як фасилітатор, який спрямовує діяльність учнів, допомагає формулювати запитання, заохочує до пошуку відповідей і підтримує пізнавальну ініціативу. Як свідчить практика, саме така позиція вчителя сприяє формуванню внутрішньої мотивації до навчання.

✓ Використання наочності та практичної діяльності. Для учнів 2 класу важливим є залучення до практичних дій: експериментів, спостережень, моделювання. Використання наочних матеріалів, природних об'єктів, інтерактивних засобів навчання підсилює інтерес до дослідження та робить навчання більш доступним і зрозумілим.

✓ Рефлексія результатів діяльності. Після виконання завдання важливо організувати обговорення, під час якого учні аналізують свою роботу, оцінюють результати та роблять висновки. Рефлексія сприяє усвідомленню процесу навчання та формує вміння оцінювати власну діяльність.

✓ Позитивний емоційний клімат. Дружня атмосфера, підтримка, взаємоповага та заохочення з боку вчителя створюють умови для вільного висловлення думок і активної участі в дослідницькій діяльності. Емоційний комфорт є важливою передумовою розвитку пізнавальної активності.

Застосування групових дослідницьких завдань в освітньому процесі початкової школи має значний потенціал. Воно дозволяє інтегрувати знання з різних предметів, формує цілісне уявлення про світ і розвиває ключові компетентності учнів. Разом з тим варто враховувати, що ефективність такої діяльності залежить від системності її впровадження та підготовленості вчителя.

Висновки. Таким чином, групові дослідницькі завдання є ефективним засобом формування пізнавальної активності учнів 2 класу. Вони сприяють розвитку інтересу до навчання, самостійності, критичного мислення та навичок співпраці. Ефективність їх використання залежить від цілеспрямованої організації педагогічного процесу, створення відповідних умов та активної позиції вчителя. Подальші наукові дослідження можуть бути спрямовані на розробку методичних рекомендацій щодо впровадження дослідницьких завдань у

різних освітніх галузях, а також на вивчення їх впливу на інші аспекти розвитку особистості молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранова Н. Дослідницька та експериментальна діяльність в умовах НУШ. *Початкова школа*. 2019. №9. С. 13–15.

2. Вашуленко М. Формування в учнів початкових класів дослідницьких умінь на матеріалі програмового курсу української мови. *Початкова школа*. 2020. №3. С. 11–17.

3. Дубасенюк О., Антонова О. Методика викладання педагогіки: курс лекцій: вид.2, доповнене. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 327 с.

Ірина ГРЕСЬКІВ,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
3 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: **Наталя ТРЕТЯК,**

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЧЕРЕЗ РОБОТУ НАД КУЛЬТУРОМОВНИМ НАВИЧКАМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти формування культури мовлення молодших школярів у процесі навчання в початковій школі. Особлива увага приділяється ролі культуромовних навичок у розвитку мовленнєвої компетентності учнів та їх формуванню на уроках української мови і літературного читання. Визначено основні педагогічні умови, що сприяють розвитку правильного, виразного та доречного мовлення дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: *культура мовлення, культуромовні навички, молодші школярі, мовленнєва компетентність, уроки української мови, літературне читання.*

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку освіти особливого значення набуває формування мовної особистості, здатної правильно, логічно та виразно висловлювати свої думки. Концепція

Нової української школи визначає комунікативну компетентність однією з ключових для гармонійного розвитку дитини [2]. Саме тому культура мовлення стає важливою складовою освітнього процесу в початковій школі.

Метою статті є аналіз особливостей формування культури мовлення молодших школярів та визначення ефективних методів і прийомів розвитку культуромовних навичок на уроках української мови та літературного читання.

Виклад основного матеріалу. Культура мовлення передбачає дотримання норм літературної мови, правильність і точність слововживання, доречність висловлювань у різних ситуаціях спілкування, а також виразність і логічність мовлення. Формування цих якостей є важливим завданням учителя початкових класів, оскільки саме в молодшому шкільному віці активно розвиваються мовленнєві здібності дітей.

Культуромовні навички формуються поступово в процесі систематичної роботи над словом, реченням і текстом. Учні вчать правильно вимовляти слова, будувати граматично правильні речення, використовувати різноманітні мовні засоби для вираження власних думок. Важливою складовою цієї роботи є збагачення словникового запасу школярів, що сприяє розвитку їхнього зв'язного мовлення [4].

На уроках української мови формування культури мовлення здійснюється через різні види мовленнєвої діяльності: слухання, говоріння, читання та письмо. Учитель організовує роботу з текстами, вправи на редагування, добір синонімів, складання висловлювань, що допомагає учням усвідомлювати мовні норми та застосовувати їх у практичному мовленні.

Одним із ефективних методів формування культуромовних навичок є робота з деформованими текстами. Під час виконання таких завдань учні аналізують мовний матеріал, знаходять помилки, редагують речення та пояснюють правильність власних рішень. Це сприяє розвитку мовної уважності та формує відповідальне ставлення до власного мовлення.

Важливе значення має використання комунікативно спрямованих вправ. Учні можуть брати участь у діалогах, обговореннях, рольових іграх, що моделюють різні ситуації спілкування. Такі види діяльності допомагають школярам навчитися висловлювати власні думки, слухати співрозмовника та дотримуватися норм мовленнєвого етикету.

На уроках літературного читання формування культури мовлення відбувається через роботу з художніми текстами. Аналізуючи літературні твори, учні знайомляться з багатством української мови, засвоюють нові слова й вирази, вчаться передавати емоційне забарвлення мовлення. Робота з текстом сприяє розвитку образного мислення, уяви та мовленнєвої творчості дітей.

Особливу роль відіграє виразне читання, яке допомагає формувати правильну інтонацію, темп мовлення та логічні наголоси. Під час читання вголос учні вчаться передавати зміст і настрої твору, що позитивно впливає на розвиток мовленнєвої культури [4].

Не менш важливою є робота над мовленнєвим етикетом. Учні повинні засвоїти правила ввічливого спілкування, навчитися використовувати слова привітання, подяки, прохання та вибачення. Формування таких умінь сприяє розвитку культури спілкування та вихованню поваги до інших людей.

Ефективність формування культури мовлення значною мірою залежить від створення сприятливого мовного середовища в класі. Атмосфера довіри, взаємоповаги та підтримки сприяє активній мовленнєвій діяльності учнів, підвищує їхню впевненість у власних силах і заохочує до самовираження.

Важливу роль у цьому процесі відіграє особистість учителя, який є мовним зразком для дітей. Правильне, грамотне та виразне мовлення педагога сприяє формуванню в учнів мовленнєвої культури та позитивного ставлення до української мови.

Висновки. Отже, формування культури мовлення молодших школярів є важливим завданням сучасної початкової освіти. Систематична робота над культуромовними навичками на уроках української мови та літературного читання сприяє розвитку мовленнєвої компетентності учнів, збагаченню їхнього словникового запасу та формуванню свідомого ставлення до рідної мови.

Таким чином, цілеспрямована організація мовленнєвої діяльності, використання різноманітних методів і прийомів навчання, створення позитивного мовного середовища та активна взаємодія учнів і вчителя є важливими умовами формування культури мовлення молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). 21 с.

2. Концепція «Нова українська школа». Київ : Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с.

3. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2020. 192 с.

4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. Київ : Грамота, 2019. 504 с.

Євгенія ГУДАЙТЕС,
*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
3 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*
Науковий керівник: Олеся МАРТІНА,
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти*

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті аналізується роль інтегрованого навчання у формуванні ключових компетентностей молодших школярів, зокрема здатності до самостійного навчання, комунікації та творчої діяльності. Представлено педагогічні підходи, що поєднують міжпредметні зв'язки та активізацію пізнавальної діяльності.

***Ключові слова:** інтегроване навчання, ключові компетентності, молодші школярі, самостійне навчання, міжпредметні зв'язки.*

Актуальність теми. Інтегроване навчання в початковій школі є одним із провідних напрямів сучасної освіти, оскільки воно поєднує знання та навички з різних предметних галузей у межах єдиного освітнього процесу, забезпечуючи цілісне сприйняття інформації та формування практичних умінь у дітей. Сучасна освіта, орієнтована на компетентнісний підхід і вимоги Нової української школи, акцентує увагу не лише на оволодінні предметними знаннями, а й на розвитку ключових компетентностей – комунікативних, соціальних, пізнавальних, математичних та творчих [3].

Науковці підкреслюють, що традиційне навчання часто розділяє предмети на ізольовані блоки, що обмежує можливості учнів для встановлення міжпредметних зв'язків, формування аналітичного мислення та творчого підходу до розв'язання проблем. Інтегроване

навчання дозволяє долати ці обмеження, стимулює активну пізнавальну діяльність, розвиває навички самостійного мислення, комунікації, роботи в команді та критичного аналізу інформації [5, с. 88].

Сучасні українські та зарубіжні дослідники, зокрема І. Беба, Н. Бібік, Л. Ілійчук, Л. Хомич, звертають увагу на те, що інтеграція знань з різних предметів у спільні проєкти або тематичні блоки сприяє розвитку логічного та творчого мислення учнів, підвищує їхню мотивацію до навчання та формує здатність застосовувати набуті знання в реальних життєвих ситуаціях. Особливо важливим є те, що інтегроване навчання допомагає молодшим школярам усвідомлювати взаємозв'язки між окремими предметами, створюючи умови для формування системного підходу до знань і компетентностей.

Мета публікації. Метою дослідження є визначення педагогічних умов та методичних підходів інтегрованого навчання, що сприяють формуванню ключових компетентностей молодших школярів у контексті Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтегроване навчання передбачає поєднання знань, умінь і навичок із різних предметних галузей у межах однієї теми або проєкту, що дозволяє формувати у молодших школярів цілісне розуміння світу та практичні компетентності. Такий підхід сприяє розвитку ключових компетентностей учнів, включаючи мовленнєві, соціальні, пізнавальні, математичні та творчі [2, с. 102]. В умовах інтегрованого навчання діти вчаться встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, співвідносити нову інформацію з уже наявними знаннями, аналізувати та синтезувати дані, робити висновки та застосовувати знання у практичних життєвих ситуаціях.

Методичні підходи інтегрованого навчання містять:

- проєктну діяльність, де учні виконують завдання, що поєднують знання з кількох предметів, розвиваючи навички планування, співпраці та творчості;
- тематичні блоки, що об'єднують окремі предмети навколо спільної теми та допомагають встановлювати міжпредметні зв'язки;
- проблемні завдання, що стимулюють критичне мислення та самостійний пошук рішень;
- інтерактивні вправи та рольові ігри, які активізують комунікацію, співпрацю та емоційне залучення учнів;

- міжпредметні завдання, що формують навички застосування знань у різних контекстах [4, с. 33].

Під час інтегрованого навчання важливо враховувати поступове ускладнення завдань відповідно до вікових особливостей учнів, що стимулює їхню мотивацію та сприяє системному розвитку ключових компетентностей. Наприклад, початкові блоки можуть фокусуватися на простих завданнях на співставлення інформації та створення схем, а пізніше – на більш складних проєктних роботах, які вимагають аналізу, синтезу та творчого підходу.

Дослідження сучасних українських та зарубіжних педагогів показують, що інтегроване навчання підвищує ефективність освітнього процесу, формує в учнів активну пізнавальну позицію, критичне мислення та вміння працювати в команді, а також сприяє формуванню навичок самостійного застосування знань у різних ситуаціях. У поєднанні з сучасними інтерактивними технологіями та дидактичними прийомами інтегроване навчання стає потужним інструментом розвитку ключових компетентностей молодших школярів і відповідає вимогам Нової української школи [1, с. 23].

Висновки. Інтегроване навчання в початковій школі є ефективним чинником формування ключових компетентностей молодших школярів, оскільки забезпечує цілісне сприйняття знань, активізує пізнавальну діяльність, розвиває критичне та творчо-логічне мислення, вміння застосовувати знання на практиці та працювати в команді. Використання інтегрованих підходів, проєктної діяльності, тематичних блоків і проблемних завдань сприяє розвитку універсальних компетентностей, що відповідають вимогам Нової української школи та сучасних освітніх стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беба І. Компетентнісний підхід у підготовці вчителів початкової школи: український та європейський досвід. *Освітня політика і практика*. 2023. №4. С. 23–35.
2. Бібік Н. Інтегроване навчання в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Київського університету імені Бориса Грінченка. Серія: Педагогіка*. 2024. Вип. 21. С. 102–115.
3. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.03.2026).

4. Ілійчук Л. Структура професійної компетентності вчителя початкових класів у контексті стандартизації вищої педагогічної освіти. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2025. №1. С. 33–44.

5. Хомич Л. Формування педагогічного партнерства як складової професійної компетентності майбутніх учителів. *Нові технології навчання*. 2023. №97. С. 88–99.

Христина ДАЦІВ,
*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*
Науковий керівник: **Олеся МАРТІНА,**
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті досліджується формування комунікативної компетентності учнів початкових класів через навчання української мови та інтегровані педагогічні методи. Проаналізовано прийоми розвитку мовленнєвих, соціальних та стратегічних умінь молодших школярів.

Ключові слова: *комунікативна компетентність, молодші школярі, українська мова, інтегроване навчання, мовленнєві уміння.*

Актуальність теми. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти, оскільки ефективна комунікація є основою навчальної та соціальної діяльності дитини. У межах Нової української школи приділяється особлива увага розвитку здатності учнів усвідомлено та правильно висловлювати думки, розуміти інших, взаємодіяти у колективі та застосовувати мовні знання у практичних ситуаціях [3].

Проблема розвитку комунікативної компетентності досліджується як у зарубіжній, так і у вітчизняній педагогіці. Серед українських

дослідників виділяються І. Беба, Н. Бібик, Л. Ілійчук, Л. Хомич, які підкреслюють значення інтегрованого підходу, ігрових та діяльнісних методів у формуванні мовленнєвих умінь у молодших школярів. Зарубіжні вчені, зокрема М. Canale та М. Swain, розглядають комунікативну компетентність як сукупність лінгвістичних, соціолінгвістичних та стратегічних умінь, необхідних для успішної міжособистісної взаємодії.

Особливої актуальності питання набуває в контексті інтегрованого та діяльнісного навчання, що спрямоване на поєднання мовленнєвих навичок із розвитком критичного мислення, креативності та здатності до самостійного висловлення думки [2, с. 15]. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі вивчення української мови сприяє ефективній соціалізації дітей, підвищенню мотивації до навчання та розвитку їхньої мовної культури.

Мета публікації. Метою дослідження є обґрунтування педагогічних умов і методичних підходів формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови в умовах Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови є системним і поступовим процесом, який передбачає розвиток мовленнєвих, соціальних та стратегічних умінь. У межах Нової української школи комунікативна компетентність розглядається як здатність учня усвідомлено, точно і адекватно висловлювати свої думки, розуміти співрозмовника, ефективно взаємодіяти в колективі та застосовувати мовні знання у різних життєвих ситуаціях [4, с. 40].

Практична реалізація формування комунікативної компетентності містить:

- інтегровані уроки з української мови, що поєднують розвиток усного й письмового мовлення;
- рольові ігри та моделювання життєвих ситуацій, які стимулюють усвідомлене використання мовних засобів;
- групові проекти та дискусії, що розвивають уміння співпрацювати та слухати інших;
- вправи на рефлексію та самоконтроль мовленнєвої поведінки, що сприяють саморегуляції та розвитку критичного мислення [1, с. 28].

Системне впровадження цих методів передбачає послідовне ускладнення завдань, поєднання індивідуальної та колективної діяльності та створення партнерського освітнього середовища. У результаті формуються не лише мовні уміння, а й соціальні навички, здатність до конструктивної взаємодії, критичного мислення та самостійного прийняття рішень, що повністю відповідає концепції Нової української школи та сучасним науковим підходам до розвитку ключових компетентностей молодших школярів [5, с. 1].

Висновки. Отже, формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови є ключовим чинником розвитку мовленнєвих, соціальних та стратегічних умінь учнів. Теоретичний аналіз наукових підходів українських дослідників та зарубіжних учених засвідчує, що комунікативна компетентність містить лінгвістичні, соціолінгвістичні та стратегічні навички, що забезпечують ефективну взаємодію в колективі та успішну соціалізацію.

Практичне впровадження інтегрованих уроків, рольових ігор, групових проєктів та вправ на рефлексію мовленнєвої діяльності сприяє послідовному розвитку умінь адекватно висловлювати думки, слухати співрозмовника, співпрацювати в команді та приймати зважені рішення. Таким чином, системне та цілеспрямоване формування комунікативної компетентності відповідає вимогам Нової української школи, сприяє розвитку соціально активної, мовно компетентної та самостійної особистості молодшого школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беба І. Компетентнісний підхід у підготовці вчителів початкової школи : монографія. Київ : Академвидав, 2021. 184 с.
2. Бібік Н. Інтегроване навчання та розвиток комунікативної компетентності молодших школярів. *Початкова школа*. 2022. №4. С. 15–21.
3. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.03.2026).
4. Ілійчук Л. Формування мовленнєвої компетентності учнів початкових класів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. №2(120). С. 40–48.
5. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative competence. *Applied Linguistics*. 1980. Vol. 1, No. 1. P. 1–47.

Анастасія ЖЕЛДАК,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: **Олена ДОВГАНЬ,**
асистент кафедри теорії та методик початкової освіти

ЧИТАННЯ ЯК ЗАСІБ ЕМОЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ ДИТИНИ: ПЕРШІ ПРОФЕСІЙНІ КРОКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У статті розглянуто читання як інструмент психоемоційної підтримки дитини та засіб створення безпечного освітнього середовища. Висвітлено початковий досвід майбутніх педагогів у застосуванні елементів бібліотерапії, підборі терапевтичних текстів та організації емпатичного діалогу.

***Ключові слова:** емоційна підтримка, бібліотерапія, читацька діяльність, початкова школа, психоемоційний стан.*

Актуальність теми. В умовах воєнного стану проблема емоційного благополуччя дітей молодшого шкільного віку набуває особливої значущості. Школа стає простором не лише навчання, а й психологічної стабілізації. Відповідно до положень концепції Нової української школи [5], одним із ключових завдань педагога є створення безпечного освітнього середовища та формування емоційної компетентності учнів.

Аналітичні матеріали Національної академії педагогічних наук України (2022) підкреслюють, що в умовах кризових подій особливо важливо підтримувати емоційну стійкість дітей через гуманістичні педагогічні засоби [6]. Одним із таких засобів є читання художньої літератури.

Ідеї впливу художнього слова на розвиток особистості розкрито у працях Василя Сухомлинського, який наголошував, що книга є джерелом морального й емоційного збагачення дитини [9].

Сучасні українські дослідження підкреслюють, що читання виконує терапевтичну функцію (елементи бібліотерапії), допомагає дитині прожити складні емоції в безпечному форматі та сприяє розвитку рефлексії. Читання як засіб емоційної підтримки сприяє: зниженню тривожності через ідентифікацію з героями твору; формуванню емпатії;

розвитку емоційного словника дитини; створенню атмосфери довіри в класі; формуванню відчуття безпеки через ритуал спільного читання.

Особливу роль відіграє виразне читання вчителя, яке створює емоційний контакт із дітьми. Спільне обговорення прочитаного допомагає дитині вербалізувати власні переживання. Сучасні підходи до реалізації Державного стандарту початкової освіти, розроблені Міністерством освіти і науки України [2], орієнтують учителя на розвиток читацької та соціально-емоційної компетентностей, що взаємопов'язані між собою.

Емоційний потенціал художньої літератури як чинник розвитку особистості молодшого школяра розглядається і у контексті реалізації концепції Нової української школи (НУШ), особливої ваги набуває розвиток емоційного інтелекту учнів. Художній текст у початковій ланці освіти виступає не лише об'єктом лінгвістичного аналізу, а й потужним резонатором почуттів, що забезпечує перехід від репродуктивного сприйняття до глибокої емоційної рефлексії.

Мета публікації – обґрунтувати роль емоційного потенціалу художніх творів у процесі соціалізації та морально-естетичного виховання учнів 1–4 класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емоційний потенціал художнього тексту для молодших школярів визначається сукупністю мовних засобів та сюжетних компонентів, що здатні викликати в читача адекватний авторському задуму відгук. Специфіка сприйняття учнями 1–4 класів полягає в домінуванні емоційно-образного складника над понятійним.

Основними векторами реалізації емоційного потенціалу в початковій школі є: *механізм ідентифікації та емпатії*. Завдяки віковим особливостям (схильність до антропоморфізму та яскравої уяви) учні 1–2 класів легко ототожнюють себе з персонажами, що дозволяє моделювати етичні ситуації в «безпечному» просторі літературного твору; *сенсорно-естетичне збагачення*. Використання епітетів, метафор та ритміко-мелодики (особливо в поетичних текстах) формує естетичний смак та сприяє отриманню інтелектуального задоволення від процесу читання; *психотерапевтична функція*. Робота з казковими структурами в 1–2 класах та психологічними оповіданнями в 3–4 класах допомагає учням легітимізувати власні страхи, тривоги та трансформувати їх у позитивний життєвий досвід через щасливий фінал або моральний вибір героя.

Як бачимо, простежується закономірна еволюція емоційного сприйняття від безпосереднього «емоційного зараження» та співпереживання героям фольклорних творів у 1–2 класах до складніших процесів емоційної рефлексії та формування оцінного ставлення під час опрацювання пригодницької та ліричної літератури в 3–4 класах, що дає підстави стверджувати, що емоційний потенціал художнього тексту є фундаментом для формування ціннісних орієнтацій дитини. Ефективність його реалізації залежить від методичного інструментарію вчителя: використання прийомів «емоційного оживлення», словесного малювання та творчої реконструкції сюжету.

Теоретично обґрунтована динаміка емоційного розвитку молодших школярів знаходить своє практичне втілення у сучасній вітчизняній літературі, яка оперативно реагує на актуальні запити суспільства та психоемоційні потреби дитини в кризових умовах. Це дозволяє перетворити читацьку діяльність із механічної на особистісно значущу.

Сучасні українські дитячі книги (2014–2024) мають значний терапевтичний потенціал. Зокрема, у книзі «Війна, що змінила Рондо» Романи Романишин та Андрія Лесів [8], через художню метафору темряви й світла розкривається тема війни та надії. Робота з цим текстом допомагає дітям вербалізувати страх і знайти образи підтримки.

Книга «Тримай мене міцніше» Світлани Ройз містить практичні рекомендації щодо стабілізації емоційного стану дитини та може бути використана педагогом для організації тематичних бесід а у творі «Сміховисько» автором розкривається проблема самоцінності та повернення до власної ідентичності після пережитих травм, що є важливим чинником емоційної стійкості дитини [7].

Твір «Скелет без шафи» Оксани Луцшевської розкриває проблему самоцінності, тілесності та прийняття себе, що є фундаментальним чинником формування емоційної стійкості молодшого школяра [4].

Видання «Я і Конституція» (у співавторстві з Ларисою Денисенко) сприяє формуванню в молодших школярів почуття правової впевненості та особистої гідності. Через доступні образи книга транслює емоцію захищеності, що є базовою потребою дитини в умовах сучасних суспільних викликів, та допомагає усвідомити цінність людської свободи як фундаменту емоційного благополуччя [1].

Гумористичні тексти, зокрема збірка «Казки під подушку» Сашка Дерманського, реалізує терапевтичну функцію через створення

емоційно безпечного середовища. Використання автором м'якого гумору та казкових метафор сприяє зняттю психоемоційного напруження, що є критично важливим для стабілізації внутрішнього стану дитини в кінці навчального дня [3].

Майбутнім учителям початкової школи варто звернути увагу на такі рекомендації: добирайте тексти з урахуванням емоційного стану дітей; використовуйте методи «читання з передбаченням», «лист герою», «емоційна шкала»; організуйте рефлексійні бесіди після читання; формуйте атмосферу довіри та прийняття.

Висновки. Отже, використання сучасної української літератури дозволяє поєднати розвиток читацької компетентності з формуванням емоційної стійкості, що відповідає вимогам сучасної освітньої політики. Читання є ефективним засобом емоційної підтримки дитини в умовах воєнного часу. Сучасна українська дитяча література сприяє осмисленню складних переживань, розвитку емпатії та формуванню внутрішніх ресурсів особистості.

Перші професійні кроки майбутнього педагога повинні передбачати усвідомлене використання художнього слова як інструменту психологічної підтримки та створення безпечного освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисенко Л. та ін. Я і Конституція. Львів : Видавництво Старого Лева, 2019. 88 с.
2. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2025 р. № 1810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025> (дата звернення: 29.03.2026).
3. Дерманський С. Казки під подушку. Київ : Фонд націй, 2014. 56 с.
4. Луцевська О. Скелет без шафи. Харків : Ранок, 2019. 48 с.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. М. Грищенко ; заг. ред. Л. Гриневич. Київ : МОН України, 2016. 40 с.
6. Національна академія педагогічних наук України. *Освіта України в умовах воєнного стану*: аналітична доповідь. Київ, 2022.
7. Ройз С., Чайка М. Сміховисько. Львів : Видавництво Старого Лева. 2024. 56 с.
8. Романишин Р., Лесів А. Війна, що змінила Рондо. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 40 с.
9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ, 1977.

Олександра ІВАНОВА,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Наталія МЄЛЄКЄСЦЕВА,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті обґрунтовано важливість формування навичок безпечної поведінки молодших школярів у цифровому середовищі. Визначено основні загрози, з якими стикаються діти в інтернеті, та окреслено роль батьків і вчителів у запобіганні цим ризикам.

***Ключові слова:** цифрове середовище, цифрова безпека, безпечна онлайн-поведінка, молодші школярі, інтернет-загрози.*

Актуальність теми. У сучасному світі стрімкий розвиток цифрових технологій зумовлює необхідність формування в молодших школярів навичок безпечної поведінки в цифровому середовищі. Це є важливою умовою забезпечення їхньої безпеки, адже інтернет-простір містить низку потенційних загроз. Молодші школярі активно користуються інтернетом, грають ігри, спілкуються, навчаються. Водночас діти молодшого шкільного віку не розуміють серйозності ризиків цифрового середовища, тому стикаються з ризиками кібербулінгу, шахрайства, поширення небезпечного контенту, участі в ризикованих онлайн-активностях і порушення приватності.

Актуальність дослідження зумовлена зростаючою увагою науковців до проблеми формування навичок безпечної поведінки молодших школярів у цифровому середовищі, що засвідчено у працях В. Ворожбіт-Горбатюк, Н. Гуциної, С. Доценко, Т. Собченко й ін.

Метою статті є обґрунтування важливості формування навичок безпечної поведінки молодших школярів у цифровому середовищі, визначення основних загроз в інтернеті та окреслення ролі батьків і вчителів у формуванні цієї навички.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим завданням батьків є контроль за використанням дітьми гаджетів, зокрема шляхом застосування засобів батьківського контролю та уважного спостереження за їхньою онлайн-поведінкою. Крім того, перед

реєстрацією дитини в соціальних мережах дорослим доцільно ознайомитися із особливостями обраної платформи, звернути увагу на вікові обмеження, вести розмови про використання соціальних мереж, подавати приклад відповідальної онлайн-поведінки, бути відкритими та готовими до розмови з дитиною у будь-який час, пояснювати значення захисту особистої інформації та спільно визначати чіткі межі користування цифровими ресурсами.

Це є важливим, оскільки діти орієнтуються на поведінку дорослих, наслідують її та прислухаються до їхніх порад, тому саме батьки мають демонструвати відповідальне ставлення до використання гаджетів і пояснювати необхідність обережної поведінки в цифровому середовищі. Перед тим, як створювати акаунти на різних платформах, потрібно уважно ознайомитися з мережею, уважно прочитати правила та пункти, на які діти погоджуються, адже погодившись на використання особистої інформації на платформі шахраїв, вони можуть потрапити в небезпечну ситуацію [2, с. 4-6].

Для підвищення безпеки акаунтів важливо використовувати надійні паролі. Такий пароль має складатися з великих літер, цифр, символів. Також правилами для дітей має бути те, що пароль нікому не можна повідомляти; не потрібно ставити однакові паролі усюди, адже якщо цей пароль дізнається шахрай, то він буде мати доступ до усіх акаунтів; не повідомляти, на основі чого зроблений ваш пароль; не зберігати пароль у паперовому або електронному варіанті; вибирати двоетапну перевірку [3, с. 43-45].

Важливим є спільне дослідження цифрового простору: обговорення з дитиною її досвіду користування соціальними мережами та пояснення правил безпечної поведінки. Ефективним засобом є використання функцій батьківського контролю, що дає змогу ненав'язливо відстежувати активність дитини з метою її захисту від можливих загроз. Доцільно також організовувати користування гаджетами в полі зору дорослих, щоб мати змогу своєчасно реагувати на потенційні ризики. Можна також залучати старших дітей у родині до формування позитивних моделей онлайн-поведінки, адже молодші часто наслідують їхній приклад. Крім того, батькам варто орієнтувати дітей на використання безпечних пошукових систем і контенту, а також звертати увагу на вікові обмеження цифрових ресурсів, ігор та медіапродукції з метою запобігання негативному впливу на дитину.

Важливим правилом для батьків є уникнення категоричних заборон щодо використання дітьми соціальних мереж. Надмірні

обмеження можуть призводити до втрати довіри, зниження якості комунікації між батьками й дитиною, а також викликати опір і протестну поведінку. Натомість доцільно дозволяти користування соціальними мережами за умови дотримання чітко визначених правил безпеки. Такий підхід сприяє збереженню довірливих стосунків і забезпечує більш ефективний контроль за онлайн-активністю дитини [4, с. 6-7].

Учителям також важливо брати активну участь у формуванні навичок безпечної поведінки дітей у цифровому середовищі, зокрема мотивувати їх до дотримання правил онлайн-безпеки: пояснювати через життєві приклади (діти часто орієнтуються на поведінку вчителя); за допомогою казок, мультиків, ігрових ситуацій з повчальним змістом, що сприяють кращому розумінню та запам'ятовуванню інформації; за допомогою гаджетів як засобу навчання, оскільки це відповідає інтересам дітей і допомагає зробити освітній процес більш наближеним до їхнього повсякденного досвіду.

Дотримуючись базових правил, діти навчаються безпечно користуватися інтернетом не тільки вдома, а й в освітньому середовищі. Саме на уроках інформатики ми формуємо у дітей навички активної, безпечної та відповідальної онлайн-поведінки, навчаємо їх безпечно користуватися онлайн-ресурсами, додатками, інформаційними джерелами [1, с. 19].

Невід'ємною складовою безпечної поведінки в інтернеті є дотримання правил онлайн-етикету під час спілкування в месенджерах, що забезпечує комфортну та безпечну взаємодію. У зв'язку з цим дітям доцільно засвоїти базові правила цифрової комунікації: визначати доречний час для спілкування; зважати на доцільність звернення та поважати час співрозмовника; дотримуватися ввічливості (вітатися, звертатися на ім'я); уникати надмірної кількості повідомлень і безпідставних дзвінків; за можливості не зловживати голосовими повідомленнями; коректно реагувати на затримку відповіді (нагадувати про себе пізніше); а також повідомляти співрозмовника у разі неможливості відповісти одразу [3, с. 152].

Висновки. Отже, формування навичок безпечної поведінки молодших школярів у цифровому середовищі потребує цілеспрямованої та узгодженої діяльності дорослих – батьків і вчителів, які мають демонструвати позитивний приклад, пояснювати правила та мотивувати дітей до їх дотримання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гущина Н. І. Нова українська школа: використання інформаційно-комунікативних технологій у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти: навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 112 с.
2. Дитина і соціальні мережі: що варто знати батькам, щоб захистити дитину: [буклет] / Всеукр. громад. Центр «Волонтер». 2021. 20 с.
3. Доценко С. О., Ворожбіт-Горбатюк В. В., Собченко Т. М. Онлайн-безпека учасників освітнього процесу в умовах дистанційного і змішаного навчання: навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2021. 192 с.
4. Як зробити цифровий світ дружнім до дітей: [метод. рек.] / Всеукр. громад. центр «Волонтер», UNICEF. 2021. 12 с.

Наталія ІВАНЮК,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
2 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта*

Науковий керівник: Леся ГАЛАМАНЖУК,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методик дошкільної освіти*

СПОРТИВНІ ПЕРЕХОДИ ЯК ФОРМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті розглядається проблема забезпечення достатнього рівня рухової активності дітей дошкільного віку в сучасних умовах. Обґрунтовано значення спортивних переходів як ефективної форми організації фізичного виховання в закладах дошкільної освіти. Висвітлено особливості їх проведення, структуру та педагогічні умови реалізації. Проаналізовано вплив спортивних переходів на фізичний розвиток, витривалість та координацію рухів дітей. Акцентовано увагу на формуванні інтересу до рухової діяльності та здорового способу життя. Окреслено роль педагога у плануванні та організації даної діяльності. Визначено переваги використання спортивних переходів у щоденному освітньому процесі. Зазначено їхній вплив на соціалізацію та емоційний розвиток дошкільників. Зроблено висновок про доцільність впровадження спортивних переходів як інноваційного засобу підвищення рухової активності дітей.

Ключові слова: спортивні переходи, рухова активність, дошкільники, фізичне виховання, заклад дошкільної освіти, здоровий спосіб життя, фізичний розвиток, ігрова діяльність.

Актуальність теми. У сучасних умовах спостерігається зниження рівня рухової активності дітей дошкільного віку, що зумовлено як змінами способу життя, так і зростанням впливу цифрових технологій. Недостатня фізична активність негативно позначається на фізичному розвитку, стані здоров'я та психоемоційному благополуччі дітей. Саме тому питання пошуку ефективних форм організації рухової діяльності в закладах дошкільної освіти набуває особливої ваги.

Одним із перспективних напрямів розв'язання цієї проблеми є впровадження спортивних переходів як інтегрованої форми фізичного виховання. Вони поєднують у собі елементи гри, рухової активності та пізнавальної діяльності, що сприяє підвищенню інтересу дітей до фізичних вправ. Завдяки варіативності змісту та можливості адаптації до вікових особливостей дошкільників, спортивні переходи можуть ефективно використовуватися у щоденній практиці роботи педагогів.

Особливої актуальності дана тема набуває в умовах необхідності збереження та зміцнення здоров'я дітей, формування у них основ здорового способу життя та позитивної мотивації до рухової діяльності. Використання спортивних переходів сприяє не лише фізичному розвитку, а й соціалізації, розвитку комунікативних навичок та емоційної сфери дітей. Отже, дослідження цієї проблеми є важливим і своєчасним для вдосконалення освітнього процесу в закладах дошкільної освіти [2].

Мета публікації полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному висвітленні значення спортивних переходів як ефективної форми забезпечення рухової активності дітей дошкільного віку, а також у визначенні особливостей їх організації в умовах закладу дошкільної освіти. Передбачається розкрити педагогічний потенціал спортивних переходів, їх вплив на фізичний розвиток, формування рухових умінь і навичок, а також на мотивацію дітей до активної діяльності та здорового способу життя.

Виклад основного матеріалу. Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних завдань сучасної дошкільної освіти є забезпечення належного рівня рухової активності дітей як важливої умови їх гармонійного фізичного та психічного розвитку. У дошкільному віці

закладаються основи здоров'я, формується інтерес до рухової діяльності, розвиваються базові фізичні якості – сила, спритність, витривалість, гнучкість. Однак у сучасних умовах спостерігається тенденція до зниження рухової активності дітей, що зумовлює необхідність пошуку нових, більш ефективних і водночас цікавих для дітей форм організації фізичного виховання. Однією з таких форм є спортивні переходи, які поєднують у собі рухову, ігрову та пізнавальну діяльність.

Спортивні переходи – це організована форма рухової діяльності, що передбачає послідовне виконання дітьми різноманітних фізичних вправ і завдань під час переміщення з одного місця в інше (у межах закладу або на його території). Вони можуть включати елементи естафет, рухливих ігор, вправ на координацію, орієнтування в просторі, а також виконання простих фізичних завдань із використанням обладнання або природного середовища. Основною особливістю спортивних переходів є їх динамічність, змінність діяльності та інтеграція різних освітніх напрямів [5].

Організація спортивних переходів потребує чіткого педагогічного планування. Насамперед необхідно враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей, рівень їх фізичної підготовленості, стан здоров'я, а також умови, в яких проводиться діяльність. Важливим є продумування маршруту переходу, який має бути безпечним, логічно побудованим і водночас цікавим для дітей. Маршрут може включати кілька «станцій», на яких діти виконують певні завдання: стрибки, біг, лазіння, метання, вправи на рівновагу тощо.

Суттєву роль у проведенні спортивних переходів відіграє педагог, який виступає організатором, координатором і мотиватором діяльності дітей. Від його вміння зацікавити, підтримати, створити позитивну емоційну атмосферу залежить ефективність усього заходу. Педагог має чітко пояснювати правила, демонструвати виконання вправ, контролювати безпеку та заохочувати дітей до активної участі. Важливо також забезпечити індивідуальний підхід, надаючи допомогу тим дітям, які цього потребують [1].

Ефективність спортивних переходів значною мірою залежить від їх змістового наповнення. Доцільно використовувати сюжетно-рольові елементи, що перетворюють фізичні вправи на цікаву гру. Наприклад, діти можуть «подорожувати» у казкову країну, виконуючи завдання на кожній зупинці, або «допомагати» героям долати перешкоди. Такий

підхід сприяє підвищенню мотивації, розвитку уяви та емоційної залученості дітей.

Важливим аспектом є також варіативність спортивних переходів. Вони можуть проводитися як у приміщенні, так і на свіжому повітрі, у різні пори року, з використанням різного обладнання або природних матеріалів. Це дозволяє уникнути одноманітності, підтримувати інтерес дітей та адаптувати діяльність до конкретних умов. Крім того, спортивні переходи можуть інтегруватися з іншими видами діяльності – мовленнєвою, пізнавальною, художньо-естетичною.

Проведення спортивних переходів позитивно впливає на фізичний розвиток дітей. Вони сприяють зміцненню опорно-рухового апарату, розвитку координації рухів, підвищенню витривалості та загальної працездатності. Регулярна рухова активність також позитивно позначається на функціонуванні серцево-судинної та дихальної систем, що є важливим для зміцнення здоров'я дошкільників [4; 6].

Окрім фізичного розвитку, спортивні переходи мають важливе значення для соціалізації дітей. У процесі спільної діяльності діти вчаться взаємодіяти, дотримуватися правил, підтримувати одне одного, проявляти ініціативу та відповідальність. Вони набувають досвіду колективної роботи, розвивають комунікативні навички та вміння співпрацювати.

Не менш важливим є вплив спортивних переходів на емоційний розвиток дітей. Рухова активність у поєднанні з ігровими елементами сприяє зниженню рівня напруження, покращенню настрою, формуванню позитивних емоцій. Діти отримують задоволення від процесу, що формує стійкий інтерес до фізичної культури та активного способу життя [3].

Особливу увагу слід приділяти безпеці під час організації спортивних переходів. Усі вправи мають відповідати віковим можливостям дітей, обладнання повинно бути справним і безпечним, а маршрут – вільним від потенційно небезпечних перешкод. Педагог зобов'язаний постійно контролювати процес і своєчасно реагувати на будь-які ризики.

Таким чином, спортивні переходи є ефективною, доступною та цікавою формою організації рухової діяльності дітей дошкільного віку. Вони сприяють комплексному розвитку дитини, поєднуючи фізичне, соціальне та емоційне виховання. Їх впровадження в освітній процес закладів дошкільної освіти дозволяє підвищити рівень рухової

активності дітей, сформувані позитивне ставлення до фізичних вправ і закласти основи здорового способу життя.

Висновки. Отже, спортивні переходи є ефективною інноваційною формою організації рухової діяльності дітей дошкільного віку, що забезпечує комплексний вплив на їх фізичний, емоційний і соціальний розвиток. Їх використання в освітньому процесі закладів дошкільної освіти сприяє підвищенню рівня рухової активності, формуванню життєво необхідних рухових умінь і навичок, а також розвитку інтересу до фізичної культури та здорового способу життя. Завдяки ігровому характеру, варіативності та доступності, спортивні переходи створюють позитивну мотивацію до активної діяльності й забезпечують ефективність фізичного виховання дошкільників. Перспективою подальших досліджень є вдосконалення методики їх організації та впровадження з урахуванням сучасних освітніх умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богініч О. Л. Фізичне виховання дітей раннього та дошкільного віку. Київ : Видавничий дім «Слово», 2020. 312 с.
2. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми : Університетська книга, 2021. 428 с.
3. Денисенко Н. Ф. Рухливі ігри як засіб фізичного розвитку дошкільників. *Дошкільна освіта*. 2022. №4. С. 23-27.
4. Галаманжук Л. Л. Навчання майбутніх фахівців методиці індивідуалізації здоров'язберезувальної фізичної активності дітей у закладах дошкільної освіти: колективна монографія «Формування та розвиток здоров'язберезувального середовища в закладах освіти різного рівня» / за заг. ред. Івана Стасюка [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2024. С. 91-125. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7700>
5. Галаманжук Л. Л. Превентивний розвиток рухової активності дітей дошкільного віку : монографія. 2-ге вид. [Електронне видання]. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2023. 500 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7538>
6. Тітаренко С., Бабачук Ю. Підвищення рухової активності дітей старшого дошкільного віку засобом ігор з елементами спорту. *Спортивні ігри*. 2024. №2(32). С. 106–118. URL: <https://doi.org/10.15391/si.2024-2.09>

Вікторія ІВАСЮК,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
3 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта
Науковий керівник: **Ірина ГАЗІНА,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти

ІННОВАЦІЙНІ МУЗИЧНО-ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянуто інноваційні музично-ігрові технології як ефективний засіб розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку. Проаналізовано роль музично-ігрової діяльності, орф-підходу, музикотерапії та сучасних цифрових ігрових технологій у формуванні творчих здібностей, розвитку уяви, емоційної сфери та самовираження дітей.

Ключові слова: *інноваційні музично-ігрові технології, музично-ігрова діяльність, творчі здібності, Орф-підхід, музикотерапія, дошкільна освіта, цифрові ігри, інклюзія.*

Актуальність дослідження. Сучасний розвиток української держави зумовлює потребу у формуванні особистості нового типу – духовно багаті, культурної, здатної до самостійного мислення, прийняття нестандартних рішень, вільного вибору та гнучкого реагування на зміни навколишнього середовища.

Мета статті – розглянути інноваційні музично-ігрові технології як ефективний засіб розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Творчість є одним із найбільш важливих компонентів властивостей особистості, особливо в дитячому віці. Творчість виявляється, насамперед, у вмінні створювати нові образи; встановлювати нові зв'язки між об'єктами, явищами, поняттями тощо [4, с. 13]. Повноцінний і гармонійний розвиток дитини неможливий без формування її творчих здібностей. Одним із ефективних засобів цього є музично-ігрова діяльність, яка допомагає дітям відчувати красу, пробуджує бажання створювати її самостійно, сприяє розвитку інтересів і здібностей, а також дає змогу передавати власні враження від навколишнього світу у формі музичної гри.

Розкриття психолого-педагогічної готовності дитини до творчого процесу розглядається в літературі з різних щодо розв'язання цього питання сторін. Але дослідники (Л. Виготський, В. Котляр та інші) переважно сходяться в тому, що основу цієї готовності складає, саме розвиток творчої уяви [2, с. 7]. Водночас одним із найефективніших засобів її формування виступає ігрова діяльність. Саме в грі уява дитини набуває цілісного характеру: створені образи не лише виникають на основі реального досвіду, а й реалізуються у діяльності, зокрема в процесі театралізації.

Важливу роль у цьому відіграють музично-дидактичні ігри, які сприяють розвитку самостійності, ініціативності та здатності до сприйняття музики. Вони поєднують різні види музичної діяльності – спів, рухи, слухання, гру на інструментах – і в доступній ігровій формі забезпечують розвиток музичних і творчих здібностей дітей.

З метою підвищення ефективності цього процесу доцільно використовувати інноваційні технології, що поєднують пізнавальну та ігрову діяльність. Такі заняття, побудовані у формі гри, викликають позитивні емоції у дітей та сприяють більш глибокому засвоєнню матеріалу [1]

Сучасні освітні тенденції передбачають активне впровадження інноваційних технологій у процес музичного виховання дітей дошкільного віку. Зокрема, використання інформаційно-комунікаційних технологій сприяє підвищенню інтересу дітей до музичної діяльності, розвитку їхньої творчої уяви та здатності до самовираження. Мультимедійні засоби, інтерактивні ігри та цифрові ресурси дозволяють зробити освітній процес більш наочним, доступним і емоційно насиченим, що позитивно впливає на засвоєння знань дітьми.

Важливим напрямом інновацій у музичному вихованні є використання елементів гейміфікації. Навчання у формі гри сприяє формуванню внутрішньої мотивації, активізує пізнавальну діяльність дітей та стимулює розвиток їх творчих здібностей. У процесі музично-ігрової діяльності діти не лише засвоюють нові знання, а й навчаються імпровізувати, експериментувати зі звуками, рухами, образами, що є основою розвитку творчого потенціалу.

Особливе місце серед інноваційних підходів займає система елементарного музикування, розроблена Карл Орф. Вона ґрунтується на поєднанні музики, руху, мовлення та гри. Основними принципами цієї системи є імпровізація, доступність, активна участь кожної дитини у творчому процесі. Використання орф-підходу сприяє розвитку

ритмічного відчуття, музичного слуху, уяви та емоційної сфери дитини [3].

Не менш важливим є використання музикотерапії як інноваційного засобу розвитку творчих здібностей дошкільників. Музикотерапія поєднує елементи музики, гри та психологічного впливу, сприяючи гармонійному розвитку особистості дитини. Вона допомагає зняти емоційне напруження, розвиває уяву, стимулює творче мислення та сприяє самовираженню дітей [1].

Особливої актуальності набуває застосування інноваційних музично-ігрових технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Музична діяльність створює сприятливі умови для розвитку емоційної сфери, комунікативних навичок та творчих здібностей таких дітей. Завдяки ігровій формі навчання вони легше залучаються до освітнього процесу, відчують успіх і впевненість у власних можливостях.

Практичне застосування інноваційних музично-ігрових технологій передбачає використання різноманітних форм роботи, серед яких: музично-дидактичні ігри, театралізовані вистави, імпровізаційні вправи, створення власних музичних образів, використання цифрових музичних додатків. Наприклад, ігри «Відгадай звук», «Створи мелодію», «Оживи казку» сприяють розвитку слухового сприйняття, уяви та творчого мислення дітей.

Висновки. Таким чином, використання інноваційних музично-ігрових технологій у закладах дошкільної освіти є ефективним засобом розвитку творчого потенціалу дітей. Вони сприяють формуванню емоційно багатой, креативної особистості, здатної до самовираження, творчого мислення та активної взаємодії з навколишнім світом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Використання музикотерапії в умовах освітнього процесу закладів дошкільної освіти: навч.-метод. посіб. Чернігів : ФОП Баликіна О.В., 2020. 84 с.
2. Кивлюк О. Створення комп'ютерно-ігрового середовища. *Інформатика та інформаційні технології*: науково-методичний журнал. Київ : Педагогічна преса, 2012. С. 6–11.
3. Орф-підхід та інклюзія : метод. посіб. / Уклад : В. Колодяжна, Т. Черноус. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 100 с.
4. Шумейко В. Ю. Розвиток творчої уяви старших дошкільників засобом комп'ютерних ігор. Методична розробка збірки ігор : кваліфікаційна робота. Кривий Ріг : КДПУ, 2021. 85 с.

Марія КАЛІТА,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
1 року навчання спеціальності А2 Дошкільна освіта
Науковий керівник: **Наталія КАНЬОСА,**
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ РУХЛИВИХ ІГОР З ЕЛЕМЕНТАМИ СПОРТУ

У статті розкрито значення рухливих ігор з елементами спорту у фізичному вихованні дітей дошкільного віку. Проаналізовано сучасні підходи до організації фізичного виховання в закладі дошкільної освіти, уточнено сутність таких ігор та охарактеризовано їхній вплив на фізичний розвиток дітей. Обґрунтовано, що рухливі ігри з елементами спорту сприяють розвитку основних рухових якостей, формуванню рухових умінь, підвищенню інтересу до рухової активності та вихованню позитивного ставлення до фізичних вправ. Окрему увагу приділено педагогічним умовам ефективного використання таких ігор в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: *фізичне виховання, дошкільники, рухливі ігри, ігри з елементами спорту, рухова активність, фізичний розвиток.*

Актуальність теми. У сучасній дошкільній освіті фізичний розвиток дитини розглядається як важлива складова її гармонійного становлення. Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує педагогів на формування рухової та здоров'язберезувальної компетентностей, розвиток основних рухів, підтримку активного способу життя та збереження здоров'я дітей [1]. Водночас у практиці дошкільної освіти дедалі помітнішою стає проблема недостатньої рухової активності дітей. Саме тому посилюється потреба в таких формах фізичного виховання, які були б одночасно ефективними, емоційно привабливими та природними для дошкільника.

Одним із таких засобів є рухливі ігри з елементами спорту. Вони поєднують природну для дитини ігрову мотивацію з активною руховою діяльністю, допомагають підтримувати інтерес до фізичних вправ і створюють сприятливі умови для формування рухових умінь та навичок [2; 3]. Саме тому ця тема є актуальною не лише з практичного, а й з наукового погляду.

Мета публікації полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічного потенціалу рухливих ігор з елементами спорту у фізичному вихованні дітей дошкільного віку та визначенні ефективних підходів до їх використання в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Фізичне виховання дітей дошкільного віку є важливим напрямом освітньої роботи, спрямованим на зміцнення здоров'я, розвиток рухових якостей, формування життєво необхідних умінь і навичок, а також виховання позитивного ставлення до рухової діяльності. Українські науковці підкреслюють, що в дошкільному віці фізичне виховання має бути побудоване на природних для дитини видах активності, бути емоційно насиченим, доступним і різноманітним [2].

Особливе місце в системі фізичного виховання дошкільників посідає гра. Для дитини вона є не лише цікавою формою дозвілля, а й важливим засобом розвитку. Саме тому рухливі ігри традиційно вважаються одним із найбільш ефективних засобів фізичного виховання. Вони сприяють розвитку швидкості, спритності, координації, витривалості, орієнтування в просторі, а також формують уміння діяти за правилами й узгоджувати власні дії з діями інших дітей [3].

Рухливі ігри з елементами спорту мають особливу цінність, оскільки поєднують риси звичайної рухливої гри та окремі доступні для дошкільників елементи спортивних вправ і спортивних ігор. Це можуть бути кидання, ловіння, передача й ведення м'яча, метання в ціль, естафетні дії, вправи на точність, швидкість і командну взаємодію. Такий зміст робить гру більш різноманітною, динамічною та цікавою для дітей [4].

Педагогічний потенціал рухливих ігор з елементами спорту виявляється насамперед у розвитку основних рухових якостей. У процесі таких ігор діти бігають, стрибають, метають, ловлять, пересуваються в різному темпі, виконують завдання на координацію й точність. Усе це сприяє розвитку сили, спритності, швидкості, витривалості, координації рухів, окоміру та просторового орієнтування [2; 4].

Крім того, ігри з елементами спорту допомагають формувати в дітей початкові рухові навички спортивного характеру. Вони не є повноцінними спортивними вправами у класичному розумінні, однак створюють основу для подальшого оволодіння складнішими руховими

діями. Тому такі ігри можна розглядати як важливий підготовчий етап до систематичної рухової та спортивної активності в майбутньому [4].

Не менш важливим є виховний потенціал цих ігор. У процесі спільної рухової діяльності діти вчаться діяти за правилами, чекати своєї черги, узгоджувати власні дії з діями однолітків, прагнути до спільного результату. Отже, фізичне виховання в цьому випадку виходить за межі суто рухових завдань і набуває виразного соціально-виховного змісту. У дітей поступово формуються дисциплінованість, наполегливість, організованість, уміння співпрацювати та радіти спільному успіху [2; 3].

Важливою перевагою рухливих ігор з елементами спорту є їхня висока емоційна привабливість. Для дошкільника гра є природною формою активності, тому навіть досить інтенсивне фізичне навантаження в ігровому форматі сприймається легко й із задоволенням. Це допомагає уникати одноманітності, підтримувати стійкий інтерес до занять фізичною культурою та поступово формувати позитивне ставлення до руху як до важливої частини повсякденного життя [3; 4].

Разом із тим ефективність використання рухливих ігор з елементами спорту значною мірою залежить від правильної педагогічної організації. Насамперед педагог має враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей. Рухові завдання повинні бути доступними, зрозумілими, безпечними й поступово ускладнюватися. Для дошкільників доцільно використовувати лише адаптовані, спрощені елементи спортивних дій, які відповідають їхньому рівню фізичного розвитку [2].

Не менш важливою умовою є створення безпечного середовища для рухової діяльності. Йдеться про належно організований простір, відповідний інвентар, чіткі правила гри та педагогічний контроль за рівнем фізичного навантаження. Вихователь або інструктор з фізичної культури має стежити за тим, щоб діти не перевтомлювалися, не травмувалися і водночас залишалися активними та зацікавленими в грі [1; 3].

Велике значення має й професійна роль педагога. Саме він добирає зміст гри, пояснює правила, показує способи виконання рухів, регулює темп діяльності та підтримує позитивний емоційний фон. Якщо педагог уміє поєднати чіткість організації з ігровою свободою та заохоченням дитячої активності, рухлива гра з елементами спорту стає справді ефективним засобом фізичного виховання [2; 3].

Рухливі ігри з елементами спорту доцільно використовувати в різних формах роботи закладу дошкільної освіти: на фізкультурних заняттях, під час прогулянок, спортивних розваг, естафет, днів здоров'я, у самостійній руховій діяльності дітей. Така різноманітність дає змогу підтримувати достатній рівень рухової активності протягом дня і робити фізичне виховання органічною частиною повсякденного життя дошкільника [2; 3].

Отже, рухливі ігри з елементами спорту мають значний педагогічний потенціал. Вони сприяють фізичному розвитку дітей, зміцнюють здоров'я, удосконалюють рухові вміння, підтримують інтерес до рухової активності та водночас виконують важливу виховну функцію. Саме тому їх систематичне й методично виважене використання є доцільним і перспективним у сучасній практиці закладу дошкільної освіти [3; 4].

Висновки. Рухливі ігри з елементами спорту є ефективним засобом фізичного виховання дошкільників, оскільки сприяють розвитку рухової активності, основних фізичних якостей і вміння взаємодіяти з однолітками. Їх результативність залежить від вікової відповідності змісту, безпечної організації та методичної майстерності педагога. Систематичне використання таких ігор забезпечує зміцнення здоров'я дітей і формує позитивне ставлення до рухової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти України. Київ : Видавництво, 2021. 26 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посібник. Суми : Університетська книга, 2008. 428 с. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/Vilchkovsky.pdf?utm_source=chatgpt.com
3. Русин Н. М., Черепаня Н. І. Значення і роль рухливих ігор у розвитку рухової активності Дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*, 2021. Вип. 41. Т. 2. С. 116-120. URL: https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/41/part_2/25.pdf?utm_source=chatgpt.com
4. Тітаренко С., Бабачук Ю. Підвищення рухової активності дітей старшого дошкільного віку засобом ігор з елементами спорту. *Спортивні ігри*. 2024. №2(32). С. 106–118. URL: <https://doi.org/10.15391/si.2024-2.09>

Ірина КАШИНА,
*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*
Науковий керівник: **Олеся МАРТІНА,**
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти*

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАВДАНЬ

Статтю присвячено методам розвитку критичного мислення молодших школярів через інтегровані завдання, що стимулюють аналіз, оцінку та самостійне прийняття рішень. Окреслено педагогічні прийоми, які поєднують навчальні цілі та розвиток мислення учнів початкових класів.

Ключові слова: *критичне мислення, молодші школярі, інтегровані завдання, аналітичні уміння, самостійність.*

Актуальність теми. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів є одним із пріоритетних завдань сучасної початкової освіти, оскільки формування уміння аналізувати, оцінювати та аргументовано висловлювати власні судження забезпечує ефективну навчальну та соціальну діяльність дитини. У межах Нової української школи особлива увага приділяється інтегрованому навчальному процесу, який дозволяє поєднувати різні предметні знання та розвивати мисленеві компетентності у комплексі [3].

Проблема розвитку критичного мислення досліджується вітчизняними і зарубіжними науковцями. Українські дослідники, зокрема І. Беба, Н. Бібік, Л. Ілійчук, О. Савченко, наголошують на значенні інтегрованих завдань, ігрових методів та діяльнісного підходу для формування аналітичних, оцінних і рефлексивних умінь молодших школярів. Зарубіжні науковці, такі як R. Paul, L. Elder та D. Facione, визначають критичне мислення як сукупність когнітивних і метакогнітивних умінь, що включають аналіз, інтерпретацію, оцінку, висновок і саморефлексію.

Особлива актуальність теми зумовлена необхідністю підготовки дітей до життя в умовах інформаційного перевантаження, формування

навичок самостійного пошуку, критичного оцінювання та інтеграції знань з різних галузей. Використання інтегрованих завдань у початковій школі дозволяє розвивати критичне мислення у природному освітньому контексті, сприяє міжпредметним зв'язкам та стимулює активну позицію учня в освітньому процесі.

Мета публікації. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та визначення ефективних педагогічних умов і методичних підходів розвитку критичного мислення учнів початкових класів засобами інтегрованих завдань у контексті Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів є системним процесом, спрямованим на формування здатності аналізувати інформацію, оцінювати аргументи, робити обґрунтовані висновки та самостійно приймати рішення. У межах Нової української школи критичне мислення розглядається як ключова складова компетентнісного підходу, що забезпечує активну позицію учня, інтеграцію знань з різних предметних галузей та ефективну взаємодію в навчальному колективі [5, с. 82].

Сучасні наукові дослідження підкреслюють багатовимірність критичного мислення. Українські дослідники наголошують на значенні інтегрованих завдань, діяльнісних методів і ігрових форм навчання для розвитку аналітичних, оцінних і рефлексивних умінь молодших школярів. Зарубіжні автори визначають критичне мислення як комплекс когнітивних і метакогнітивних умінь, що містять аналіз, інтерпретацію, оцінку, аргументацію, висновок та саморефлексію, які необхідні для свідомого пізнання та прийняття обґрунтованих рішень [2, с. 18].

Практичне формування критичного мислення в початковій школі передбачає:

- використання інтегрованих завдань, що поєднують знання з кількох предметів і стимулюють мисленнєву активність;
- вправи на аналіз текстів, порівняння та класифікацію інформації;
- рольові ігри та дискусії, що сприяють розвитку аргументації та співпраці;
- проєктну та дослідницьку діяльність, що формує навички планування, оцінювання та прийняття рішень [4, с. 36].

Системне застосування цих методів передбачає послідовність завдань, інтеграцію індивідуальної та колективної діяльності, створення партнерського освітнього середовища та активне залучення учнів до

процесу прийняття рішень. У результаті молодші школярі набувають не лише практичних умінь критичного аналізу, а й формують навички самостійного мислення, оцінювання інформації та конструктивної взаємодії, що відповідає сучасним підходам Нової української школи та педагогічній практиці розвитку ключових компетентностей молодших школярів [1, с. 43].

Висновки. Отже, розвиток критичного мислення учнів початкових класів засобами інтегрованих завдань є важливим чинником формування ключових компетентностей та підготовки учнів до свідомого пізнання й активної соціальної взаємодії. Теоретичний аналіз наукових підходів українських дослідників та зарубіжних учених підтверджує, що критичне мислення містить когнітивні та метакогнітивні уміння аналізувати, оцінювати, робити висновки та здійснювати саморефлексію.

Практичне впровадження інтегрованих завдань, дослідницьких і проєктних вправ, дискусій та рольових ігор сприяє послідовному розвитку умінь аналізувати інформацію, обґрунтовувати судження, приймати зважені рішення та конструктивно взаємодіяти в колективі. Таким чином, системне та цілеспрямоване формування критичного мислення у початковій школі відповідає вимогам Нової української школи і сприяє розвитку компетентної, самостійної та рефлексивної особистості молодшого школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беба І. Розвиток критичного мислення учнів початкових класів : монографія. Київ : Академвидав, 2021. 192 с.
2. Бібік Н. Інтегровані завдання як засіб розвитку мислення молодших школярів. *Початкова школа*. 2022. №3. С. 18–24.
3. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.03.2026).
4. Глійчук Л. Формування аналітичних та рефлексивних умінь учнів початкових класів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. №2(121). С. 36–44.
5. Paul R., Elder L., Facione D. *Critical Thinking Handbook: Strategies for Improving Student Learning*. Dillon Beach, CA : Foundation for Critical Thinking, 2012. 160 p.

Юлія КЛІЩ,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
3 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: **Олеся МАРТИНА,**
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК ПРОСТІР ПРОФЕСІЙНИХ ПОШУКІВ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті розкрито значення цифрової трансформації початкової освіти як простору професійних пошуків майбутнього вчителя, що забезпечує розвиток цифрових компетентностей та методичної майстерності. Обґрунтовано педагогічні умови інтеграції цифрових технологій в освітній процес та їхній вплив на формування професійної готовності студентів педагогічних спеціальностей.

Ключові слова: *цифрова трансформація, цифрові компетентності, інтерактивні технології, сучасне освітнє середовище, професійні пошуки.*

Актуальність теми. Цифрова трансформація освіти є одним із провідних напрямів розвитку сучасного суспільства, що зумовлює переосмислення змісту, форм і методів навчання в початковій школі. В умовах упровадження Концепції Нової української школи цифрові технології виступають не лише засобом навчання, а й важливим компонентом формування ключових компетентностей учнів і професійної готовності майбутнього вчителя [2]. Особливої актуальності набуває питання підготовки педагогів до ефективного використання цифрових ресурсів, створення інноваційного освітнього середовища та забезпечення якісної організації освітнього процесу в умовах цифровізації.

Необхідність дослідження цифрової трансформації початкової освіти посилюється динамічними змінами в інформаційному просторі, розвитком дистанційного та змішаного навчання, розширенням доступу до цифрових платформ й освітніх ресурсів. Майбутній учитель початкових класів має бути готовим не лише до використання цифрових інструментів, а й до їхнього педагогічно доцільного інтегрування в освітній процес, розвитку цифрової культури учнів, критичного

мислення та безпечної поведінки в інформаційному середовищі [3, с. 18].

Отже, цифрова трансформація початкової освіти розглядається як простір професійних пошуків, що відкриває нові можливості для самореалізації майбутнього вчителя та потребує наукового осмислення й методичного забезпечення.

Проблема цифрової трансформації освіти та підготовки майбутніх учителів до роботи в цифровому середовищі активно досліджується вітчизняними й зарубіжними науковцями (В. Биков, О. Спирін, Н. Морзе, О. Овчарук, М. Гутторма, А. Феррарі), які обґрунтовують теоретичні засади цифровізації освіти, визначають структуру цифрової компетентності та акцентують на необхідності інтеграції цифрових технологій у професійну підготовку педагога як умови його ефективної діяльності в сучасному освітньому середовищі.

Мета публікації. Метою статті є обґрунтування теоретико-педагогічних засад цифрової трансформації початкової освіти як простору професійних пошуків майбутнього вчителя та визначення умов формування його цифрових компетентностей в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цифрова трансформація початкової освіти відкриває нові можливості для формування професійної компетентності майбутніх учителів, зокрема розвитку цифрових, педагогічних та методичних умінь. Упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес дозволяє не лише підвищити мотивацію учнів, а й створює простір для творчого і критичного мислення педагога, формує навички інтеграції цифрових ресурсів у міжпредметні завдання [4, с. 41]. Майбутній учитель отримує можливість реалізовувати педагогічні ідеї у віртуальних та змішаних середовищах, використовуючи платформу для організації навчання, контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів.

Особливої уваги потребує системне формування цифрових компетентностей, які містять здатність безпечно й ефективно використовувати цифрові інструменти, створювати освітній контент, здійснювати аналіз інформації та забезпечувати комунікацію в мережевому середовищі. Важливо, що цифрова трансформація не зводиться лише до технічного освоєння інструментів, а передбачає інтеграцію педагогічних підходів, методик активного навчання та

дидактичних моделей, орієнтованих на розвиток ключових компетентностей учнів початкової школи [1, с. 90].

Сучасні педагогічні технології, такі як інтерактивні платформи, навчальні симуляції, адаптивні освітні ресурси та віртуальні лабораторії, дозволяють майбутньому вчителю експериментувати з методами навчання та формувати власну професійну стратегію [5, с. 52]. Постійний аналіз результатів освітньої діяльності, рефлексія та обговорення досвіду колег створюють умови для розвитку професійної самостійності й творчого підходу до організації уроків.

Висновки. Таким чином, цифрова трансформація початкової освіти виступає простором професійних пошуків майбутнього вчителя, де поєднуються освоєння цифрових технологій, педагогічне планування та особистісний розвиток. Інтеграція цих елементів сприяє формуванню ефективної педагогічної компетентності, здатності адаптуватися до нових освітніх викликів і створювати інноваційне середовище для розвитку учнів початкової школи. Цей процес формує в майбутнього вчителя навички критичного мислення, творчого підходу до планування навчання та впевнене використання цифрових інструментів у професійній діяльності, що забезпечує комплексну готовність до сучасного освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончарук Т. П. Цифрова грамотність у підготовці майбутніх учителів початкових класів : навч.-метод. посібник. Київ : Либідь, 2022. 264 с.
2. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.03.2026).
3. Литвиненко О. В. Використання цифрових освітніх платформ у професійній підготовці педагогів. *Початкова школа*. 2021. №6. С. 18–23.
4. Петренко Н. А. Формування цифрової компетентності студентів педагогічних спеціальностей засобами інтерактивних платформ. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. №5(132). С. 41–48.
5. Савчук М. Ю. Інноваційні технології навчання та цифрова трансформація освіти. Київ : АС-К, 2020. 298 с.

Богдана КЛЮСИК,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
3 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: **Олеся МАРТІНА,**
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ НУШ

Статтю присвячено розвитку емоційного інтелекту молодших школярів через навчальні та інтерактивні методики Нової української школи. Розглянуто підходи до формування емпатії, самоконтролю та ефективної взаємодії в колективі.

Ключові слова: *емоційний інтелект, молодші школярі, НУШ, соціальні навички, самоконтроль.*

Актуальність теми. Розвиток емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи набуває особливої актуальності у зв'язку з реалізацією компетентнісного підходу, який передбачає гармонійний розвиток особистості дитини та формування соціально значущих умінь. У межах НУШ емоційна компетентність розглядається як складова ключових компетентностей, зокрема соціальної та громадянської, що вимагає від учнів здатності усвідомлювати власні емоції, керувати ними, розуміти емоційний стан інших і будувати конструктивну взаємодію [2].

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку навичок саморегуляції, емпатії та конструктивної комунікації. Саме в цей період закладаються основи емоційної культури, що впливають на успішність навчання, соціалізацію та психологічне благополуччя дитини. Інтеграція вправ на емоційну рефлексію, рольових ігор, групових форм роботи та педагогіки партнерства створює умови для цілеспрямованого формування емоційного інтелекту.

Проблема емоційного інтелекту ґрунтовно розробляється в зарубіжній психології та педагогіці, зокрема у працях Д. Гоулмана, П. Саловея, Дж. Майєра, які визначають емоційний інтелект як сукупність умінь розпізнавати, розуміти й регулювати емоції. У

вітчизняному науковому просторі питання розвитку емоційної компетентності дітей досліджують І. Бех, Л. Карамушка, О. Савченко, Т. Титаренко, які підкреслюють значення емоційної сфери у становленні особистості молодшого школяра та створенні безпечного освітнього середовища.

Мета публікації. Метою дослідження є обґрунтування педагогічних умов і методичних підходів розвитку емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку в освітньому середовищі НУШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до визначеної мети дослідження та з урахуванням наукових підходів до розуміння сутності емоційного інтелекту, його розвиток у молодшому шкільному віці розглядається як цілеспрямований педагогічний процес, спрямований на формування в учнів здатності усвідомлювати власні емоції, керувати ними, розуміти почуття інших та будувати ефективну міжособистісну взаємодію [5, с. 54]. У межах Нової української школи цей процес інтегрується в освітнє середовище через принципи педагогіки партнерства, дитиноцентризму та діяльнісного підходу.

Теоретичні положення вчених акцентують увагу на структурних компонентах емоційного інтелекту – самосвідомості, саморегуляції, мотивації, емпатії та соціальних навичках. У вітчизняних дослідженнях підкреслюється значення емоційно безпечного освітнього середовища, у якому дитина має можливість відкрито виражати почуття, набувати досвіду конструктивного розв'язання конфліктів і формувати позитивну самооцінку [4, с. 12].

Практична реалізація розвитку емоційного інтелекту в умовах НУШ передбачає використання інтерактивних методів і форм роботи: ранкові зустрічі як простір емоційної рефлексії; вправи на розпізнавання та вербалізацію емоцій; рольові ігри й моделювання життєвих ситуацій; групові проєкти, що сприяють розвитку співпраці та взаємної підтримки; обговорення художніх текстів з акцентом на переживання персонажів [1, с. 25]. Такі види діяльності забезпечують формування навичок саморегуляції, емпатії та відповідальної поведінки.

Особливу роль відіграє системність і послідовність педагогічного впливу: поступове ускладнення завдань, поєднання індивідуальних і групових форм роботи, створення атмосфери довіри

та взаємоповаги. У результаті цілеспрямованої організації освітнього процесу формується здатність учнів усвідомлювати власні емоційні стани, керувати поведінкою, співпереживати іншим та ефективно взаємодіяти в колективі, що відповідає ключовим завданням Нової української школи та сучасним науковим підходам до розвитку особистості молодшого школяра.

Практична реалізація визначених педагогічних умов – створення емоційно безпечного освітнього середовища, використання інтерактивних методів, організація рефлексивної діяльності та впровадження педагогіки партнерства – забезпечує системний розвиток емоційної сфери школярів [3, с. 45]. У результаті цілеспрямованої роботи формується здатність учнів усвідомлювати й регулювати власні емоції, будувати конструктивні взаємини, відповідально взаємодіяти в колективі та приймати зважені рішення.

Висновки. Отже, розвиток емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи є важливою складовою формування ключових компетентностей та гармонійного особистісного становлення учня. Теоретичний аналіз наукових підходів до сутності емоційного інтелекту та його структурних компонентів засвідчує, що саме в молодшому шкільному віці закладаються основи самосвідомості, саморегуляції, емпатії та соціальної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Особистість у просторі духовного розвитку : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2017. 256 с.
2. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.03.2026).
3. Іванова О. Формування емоційної компетентності учнів початкових класів засобами інтерактивних технологій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. №4(118). С. 45–52.
4. Ковальчук Н. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів у контексті Нової української школи. *Початкова школа*. 2023. №5. С. 12–16.
5. Савченко О. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2019. 504 с.

Орина КОВАЛЬЧУК,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: Людмила МОСКОВЧУК,
кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти

УРОКИ МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розкрито можливості уроків математики як ефективного засобу розвитку творчих здібностей молодших школярів. Окреслено роль проблемних ситуацій, нестандартних задач, математичних ігор, дослідницьких і практикоорієнтованих завдань, групової роботи та міжпредметних зв'язків у формуванні творчого мислення й пізнавальної активності учнів початкової школи.

Ключові слова: *уроки математики, творчі здібності, молодші школярі, нестандартні задачі, математичні ігри, проблемне навчання, дослідницькі завдання, пізнавальна активність.*

Актуальність теми. Сучасний розвиток освіти в Україні відбувається в умовах реалізації ідей Нової української школи, які передбачають формування всебічно розвиненої, творчої особистості здобувача освіти. Одним із пріоритетних завдань початкової школи є розвиток пізнавальної активності дітей, їхнього творчого мислення, здатності до самостійного пошуку та застосування знань у нових ситуаціях. У цьому контексті важливу роль відіграють уроки математики, які мають значний потенціал для розвитку творчих здібностей молодших школярів.

Мета публікації – обґрунтування ролі уроків математики у розвитку творчих здібностей учнів початкової школи та визначення ефективних методів і форм роботи для їх формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку привертає увагу багатьох українських науковців. Зокрема, О. Савченко зазначає, що сучасний урок у початковій школі повинен бути спрямований не лише на засвоєння знань, а й на розвиток мислення, уяви та творчої активності учнів. На її думку, освітній процес має будуватися таким чином, щоб кожен учень був активним учасником пізнавальної діяльності, мав

можливість проявляти ініціативу та самостійність: «Розвиток виявляється в активності й самостійності учнів, їхніх уміннях застосовувати набуте, виконувати творчі завдання різного рівня складності» [3, с. 15].

Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для розвитку творчих здібностей дитини. Саме в цей час активно формуються основи логічного мислення, пізнавальної діяльності, уяви та інтересу до навчання. Діти цього віку характеризуються природною допитливістю, прагненням до дослідження та відкриття нового.

Особливе місце у цьому процесі посідає математика як навчальний предмет, що сприяє формуванню логічного, аналітичного та критичного мислення. Разом із тим математика має значний потенціал для розвитку творчості, оскільки передбачає не лише виконання обчислень, а й аналіз математичних ситуацій, пошук різних способів розв'язання задач, формування уміння робити висновки та узагальнення. Методичні підходи до навчання математики в початкових класах та використання цього предмету для розвитку творчого потенціалу дітей досліджували такі вчені, як М. Богданович, Я. Козак, О. Митник, О. Масюк, О. Онопрієнко, І. Остапйовська, Ф. Рівкінд, Н. Свистун, С. Скворцова, Л. Титаренко та ін.

О. Масюк та Л. Титаренко дійшли висновку, що розвиток творчих математичних здібностей вимагає систематичної та цілеспрямованої роботи: епізодичне використання творчих завдань не дає результату. Їх слід застосовувати на кожному уроці та у позаурочний час, використовуючи спеціально розроблені вправи з евристичними прийомами та інтуїтивним здогадуванням [1, с. 181].

І. Остапйовська та Н. Свистун наголошують, що під час розвитку творчих здібностей учнів «необхідно підбирати завдання таким чином, щоб у дітей була можливість для самостійних міркувань, самостійних рішень» [2, с. 15].

Творчі здібності молодших школярів у процесі навчання математики проявляються у здатності знаходити різні варіанти розв'язання задач, висувати припущення, встановлювати зв'язки між математичними поняттями, використовувати набуті знання у нових умовах. Важливо, щоб учні не лише відтворювали готові алгоритми, а й залучалися до активної творчої діяльності.

Одним із ефективних засобів розвитку творчих здібностей на уроках математики є використання проблемних ситуацій. Проблемне навчання передбачає створення таких умов, коли учні стикаються із

завданням, яке потребує самостійного пошуку способів розв'язання. У процесі роботи над проблемними завданнями школярі аналізують умову задачі, висувають гіпотези, що сприяє розвитку логічного та творчого мислення.

Важливим засобом активізації творчої діяльності учнів є використання нестандартних математичних задач. На відміну від традиційних вправ, такі завдання передбачають кілька можливих варіантів розв'язання або потребують застосування знань у нових ситуаціях. Виконуючи нестандартні задачі, учні навчаються аналізувати інформацію, знаходити різні способи розв'язання та аргументувати власні міркування.

Ефективним засобом розвитку творчих здібностей є також використання математичних ігор. Ігрова діяльність є природною для дітей молодшого шкільного віку, тому її використання на уроках математики сприяє підвищенню інтересу до навчання. У процесі математичних ігор учні розвивають кмітливість, увагу та логічне мислення.

Значний потенціал для розвитку творчості має також залучення учнів до складання власних математичних задач. Наприклад, учитель може запропонувати дітям придумати задачу за малюнком, змінити умову вже відомої задачі або знайти кілька способів її розв'язання. Така діяльність сприяє розвитку уяви, мовлення та самостійності школярів.

Важливим аспектом розвитку творчих здібностей учнів є організація групової та парної роботи на уроках математики. У процесі спільної діяльності учні обговорюють різні варіанти розв'язання завдань, обмінюються думками, аргументують власні відповіді. Це сприяє розвитку комунікативних умінь, формуванню вміння працювати в колективі та розвитку творчої активності.

Ефективним шляхом розвитку творчих здібностей молодших школярів є використання дослідницьких і практико-орієнтованих завдань. Такі завдання передбачають застосування математичних знань у життєвих ситуаціях, що сприяє формуванню компетентностей учнів та їхнього інтересу до навчання.

Висновки. Уроки математики в початковій школі мають значні можливості для розвитку творчих здібностей молодших школярів. Використання проблемних завдань, нестандартних задач, математичних ігор, дослідницьких вправ та інтерактивних форм роботи сприяє формуванню гнучкого мислення, розвитку уяви та пізнавальної активності учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Масюк О. М., Титаренко Л. І. Педагогічні умови розвитку творчих математичних здібностей учнів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. №68. Т. 1. С. 178-181. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/854259cd-b84e-42a0-8f7d-6385452592c5/content> (дата звернення: 25.02.2026).
2. Остапівська І., Свистун Н. Розвиток творчих здібностей молодших школярів на уроках математики. *Педагогічний часопис Волині* : науковий журнал. Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2017. №3(6). С. 12–18. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/14320/1/12-18.pdf> (дата звернення: 25.02.2026).
3. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра : посібник. Київ : Педагогічна думка, 2014. 176 с.

Діана КОСТЕНЮК,
*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*
Науковий керівник: **Наталя ТРЕТЯК,**
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти*

ВПЛИВ МУЛЬТИМЕДІЙНОГО КОНТЕНТУ НА ФОРМУВАННЯ РЕФЛЕКСИВНИХ ТА АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті теоретично обґрунтовано вплив мультимедійного контенту на формування рефлексивних та аналітичних умінь молодших школярів у контексті компетентнісного підходу та цифровізації початкової освіти. Висвітлено психолого-педагогічні засади використання мультимедійних ресурсів, визначено їх дидактичний потенціал у розвитку критичного мислення, рефлексії та здатності до аналізу інформації. Окреслено ефективні напрями інтеграції мультимедійного контенту в освітній процес відповідно до вимог сучасних нормативних документів.

***Ключові слова:** мультимедійний контент, рефлексивні уміння, аналітичні уміння, молодші школярі, компетентнісний підхід, цифрова компетентність, початкова освіта.*

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку початкової освіти характеризується активним упровадженням цифрових технологій, що зумовлено реалізацією положень Міністерства освіти і науки України та оновленого Державного стандарту початкової освіти. Цифровізація освітнього середовища сприяє розширенню дидактичних можливостей навчання, проте водночас актуалізує проблему формування в молодших школярів здатності не лише сприймати мультимедійну інформацію, а й критично її осмислювати, аналізувати та здійснювати рефлексію власної пізнавальної діяльності.

У контексті реформування початкової освіти особливого значення набуває розвиток ключових компетентностей, серед яких вагоме місце посідають уміння критичного мислення, інформаційно-цифрова грамотність і здатність до самооцінювання результатів навчання. Як зазначають українські науковці, зокрема О. Савченко, Н. Бібік, І. Бех, В. Кремень, компетентнісний підхід орієнтує освітній процес на формування цілісної особистості, здатної до аналітичної діяльності та рефлексивного осмислення досвіду.

Проблема використання мультимедійного контенту в початковій школі перебуває в полі наукових пошуків сучасних українських учених, однак потребує подальшого теоретичного обґрунтування в аспекті розвитку саме рефлексивних та аналітичних умінь молодших школярів. Існує суперечність між зростаючим обсягом цифрового контенту в освітньому просторі та недостатнім рівнем сформованості в учнів умінь його критичного опрацювання. Зазначене зумовлює необхідність комплексного дослідження означеної проблеми.

Мета публікації – теоретичне обґрунтування впливу мультимедійного контенту на формування рефлексивних та аналітичних умінь молодших школярів і визначення ефективних шляхів його інтеграції в освітній процес початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Реформування початкової освіти відповідно до положень Державний стандарт початкової освіти передбачає формування в учнів здатності аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність і використовувати для розв'язання навчальних та життєвих завдань. У цьому контексті мультимедійний контент (відеофрагменти, інтерактивні презентації, анімації, цифрові

симуляції, освітні платформи) виступає не лише засобом наочності, а й інструментом розвитку мислення [3].

Мультимедійний контент визначається як інтеграція різних знакових систем (текстової, графічної, аудіальної, відеовізуальної), що забезпечує багатоканальне сприйняття інформації. Психолого-педагогічні дослідження доводять, що поєднання вербального й візуального компонентів сприяє активізації когнітивних процесів, зокрема аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення. Проте ефективність такого впливу залежить від методично доцільної організації роботи з мультимедійними матеріалами.

Аналітичні уміння молодших школярів передбачають здатність виділяти істотні ознаки об'єкта, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, порівнювати явища, робити висновки. Використання мультимедійних ресурсів створює умови для моделювання навчальних ситуацій, що стимулюють аналітичну діяльність. Наприклад, перегляд навчального відео з подальшим обговоренням дозволяє учням виокремлювати ключову інформацію, визначати головну думку, аргументувати власну позицію.

Рефлексивні уміння, своєю чергою, пов'язані зі здатністю усвідомлювати власну діяльність, оцінювати її результати, визначати труднощі та шляхи їх подолання. За визначенням І. Беґа, рефлексія є механізмом саморозвитку особистості, що забезпечує перехід від зовнішньої регуляції до внутрішньої саморегуляції навчальної діяльності. Мультимедійний контент може виступати засобом стимулювання рефлексії через використання інтерактивних завдань із миттєвим зворотним зв'язком, електронних портфоліо, цифрових опитувань та самооцінювальних шкал [1, с. 23].

У працях Н. Бібік наголошується на доцільності інтеграції цифрових ресурсів у зміст навчальних предметів із метою формування цілісного світогляду учнів. Інтегративний характер мультимедійного контенту дозволяє поєднувати знання з різних освітніх галузей, сприяючи розвитку системного мислення. Так, інтерактивні карти, віртуальні екскурсії, цифрові лабораторії створюють умови для аналізу явищ у їх взаємозв'язку [2, с. 102].

Важливою умовою ефективного впливу мультимедіа є дотримання принципу педагогічної доцільності. Надмірна візуалізація без організації активної пізнавальної діяльності може знижувати рівень аналітичного опрацювання інформації. Тому вчитель має виступати

фасилітатором, який спрямовує увагу учнів, ставить проблемні запитання, організовує дискусію та рефлексивне обговорення.

У контексті компетентнісного підходу мультимедійний контент має розглядатися не як самоціль, а як засіб формування здатності учня до самостійного мислення, аналізу інформаційних потоків і відповідального прийняття рішень. Це відповідає стратегічним орієнтирам модернізації освіти, визначеним провідними українськими науковцями.

Формування рефлексивних та аналітичних умінь молодших школярів засобами мультимедіа потребує також підготовки вчителя до ефективного використання цифрових ресурсів. Педагог має володіти цифровою компетентністю, методикою організації інтерактивної взаємодії та навичками педагогічного аналізу мультимедійних матеріалів.

Висновки. Отже, мультимедійний контент за умови методично виваженого використання має значний потенціал у формуванні рефлексивних та аналітичних умінь молодших школярів. Його інтеграція в освітній процес сприяє розвитку критичного мислення, здатності до аналізу інформації, самооцінювання та усвідомлення власної навчальної діяльності.

Ефективність впливу мультимедійного контенту забезпечується дотриманням принципів педагогічної доцільності, проблемності, інтегративності та рефлексивної спрямованості навчання. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методичних моделей системного використання мультимедійних ресурсів у початковій школі з метою цілеспрямованого розвитку аналітичної та рефлексивної культури учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Компетентнісний підхід у підготовці вчителів початкової школи: український та європейський досвід. *Освітня політика і практика*. 2023. №4. С. 23–35.

2. Бібік Н. Інтегроване навчання в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Київського університету імені Бориса Грінченка. Серія: Педагогіка*. 2024. Вип. 21. С. 102–115.

3. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.03.2026).

4. Ілійчук Л. Структура професійної компетентності вчителя початкових класів у контексті стандартизації вищої педагогічної освіти. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2025. №1. С. 33–44.

5. Хомич Л. Формування педагогічного партнерства як складової професійної компетентності майбутніх учителів. *Нові технології навчання*. 2023. №97. С. 88–99.

Ангеліна КРЕЧУН,
*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*
Науковий керівник: **Ірина ДОРОЖ,**
*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти*

ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розкрито проблему формування креативного мислення молодших школярів на уроках «Дизайн і технології». Обґрунтовано актуальність розвитку творчої особистості в умовах сучасних соціально-економічних змін. Проаналізовано роль технологічної освіти як засобу розвитку уяви, дивергентного мислення та практичних умінь учнів.

Визначено можливості різних видів художньо-технологічної діяльності (робота з папером, природними матеріалами, глиною, тканиною) у розвитку творчих здібностей. Окреслено педагогічні умови ефективного формування креативності, зокрема створення творчого освітнього середовища та використання проблемних і діяльнісних методів навчання.

Ключові слова: *креативне мислення, молодші школярі, дизайн і технології, творча діяльність.*

Актуальність теми. Сучасна освіта орієнтується на перехід від традиційного пояснювального навчання до діяльнісного підходу, що сприяє розвитку самостійності, самонавчання та творчого мислення школярів. Креативність розглядається як ключова компетентність, необхідна для успішної адаптації особистості в умовах соціальних змін. Формування творчої особистості відповідає як індивідуальним потребам учнів, так і стратегічним інтересам держави, що закріплено в

нормативних документах у сфері освіти **Помилка! Джерело посилання не знайдено.**

Закон України «Про освіту» [3] визначає, що метою освіти є всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів. На сучасному етапі відродження самостійності України потребує створення нової системи освіти, спрямованої на формування креативної особистості, а також, забезпечення умов для найповнішого розкриття її здібностей, задоволення освітніх потреб.

Сучасна психолого-педагогічна наука розглядає креативність із різних точок зору. Зокрема, дослідники визначають загальні основи креативності (Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, Є. Ільїн, А. Маслоу, В. Моляко, С. Сисоєва, Р. Стернберг, П. Торренс та ін.), механізми креативного мислення (Г. Альтшуллер, Д. Богоявленська, Е. де Боно, Дж. Гілфорд, О. Лук, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, П. Торренс, В. Приймак та ін.); розглядають креативність як різновид інтелектуальної поведінки (Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг). Вплив змістових ліній технологічної освіти на формування та розвиток особистості досліджено в працях Р. Гуревича, Й. Гушулей, О. Коберника, М. Корець, Є. Кулика, П. Лузан, В. Мадзігона, О. Мельника, В. Сидоренка, Г. Терещук, В. Тищенко та ін.

Цитуючи нормативні документи, констатуємо, що сучасне суспільство потребує особистостей, здатних практично вирішувати різноманітні життєві проблеми, спроможних до самореалізації у різноманітних сферах власної життєдіяльності [1; 3].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та розкритті педагогічних можливостей технологічної освіти, а також у визначенні ефективних засобів розвитку креативного мислення молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Технологічна освіта – обов’язкова умова і складова частина навчання, виховання і розвитку дитини на початковому ступені закладу загальної середньої освіти реалізується засобами різноманітної урочної та позаурочної діяльності учнів.

Технологічна діяльність є важливим компонентом розвитку креативного мислення дитини. Вона охоплює роботу з різноманітними матеріалами, результатом якої стають не лише корисні, а й естетично цінні вироби, що можуть бути використані для удосконалення побуту, ігрової діяльності, навчання або відпочинку [2]. Ця діяльність поєднує в собі декоративно-художній і прикладний характер, розвиваючи в дитині здатність до планування, естетичної оцінки та реалізації творчих задумів.

В процесі створення виробів дитина враховує властивості матеріалів, їхні естетичні якості та практичні функції, спираючись на попередній досвід, здобутий під час технологічної освіти чи художньої діяльності. Важливими етапами технологічної діяльності є: розвиток ідей (генерування задумів і вибір оптимальних варіантів), планування (розробка послідовності виконання роботи), втілення задуму (виготовлення виробу з використанням відповідних матеріалів і технологій), оцінювання результату (аналіз якості й естетичної цінності готового виробу).

Така діяльність не лише сприяє розвитку моторики, технічного мислення й навичок роботи з різними матеріалами, але й формує здатність до креативності, підвищує естетичну свідомість і розвиває почуття прекрасного. Вона також сприяє вихованню екологічної свідомості, оскільки включає використання вторинних матеріалів і зважене ставлення до ресурсів.

У педагогічному аспекті технологічна діяльність є потужним інструментом формування креативності, самостійності та впевненості у своїх силах. Інтеграція цієї діяльності з іншими видами навчання, зокрема мистецтвом і природничими дисциплінами, дозволяє комплексно впливати на розвиток дитини, забезпечуючи гармонійне поєднання естетичного й практичного аспектів у її особистісному становленні [4].

Для молодших школярів *папір* є ідеальним матеріалом для розвитку креативного мислення завдяки своїй доступності, гнучкості та широким можливостям для творчої діяльності. Робота з папером дозволяє дітям експериментувати з формами, кольорами й текстурами, створюючи унікальні вироби, що сприяє розвитку їхньої уяви та здатності генерувати нові ідеї.

Навколишній природний світ відзначається різноманіттям форм, кольорів і текстур, що змінюються залежно від пір року. Це створює багаті можливості для дитячої творчості та *використання природних матеріалів* у креативній діяльності. Працюючи з природними матеріалами, діти не лише створюють вироби, а й пізнають властивості об'єктів природи, їхню структуру, колір і тактильні особливості. Такі заняття розвивають уяву, спостережливість і пізнавальну активність, а також поглиблюють знання про навколишній світ. Використання листя, шишок, насіння та інших природних матеріалів сприяє розвитку творчості, фантазії та самостійності дітей без жорстких обмежень у способах їх застосування.

Уроки *ліплення* з глини є ефективним засобом розвитку креативного мислення молодших школярів. Вони сприяють формуванню уяви,

уважності, терпіння, естетичного смаку та здатності до творчого вирішення завдань, а також розширюють художній кругозір. Під час занять учні створюють декоративні вироби за мотивами народного мистецтва, знайомляться з традиційними промислами та розвивають повагу до культурної спадщини. Ліплення доповнює інші види художньої діяльності, зокрема малювання, формуючи відчуття композиції та дизайну.

Інтеграція декоративно-прикладного мистецтва сприяє гармонійному розвитку особистості та формуванню творчого ставлення до навколишнього світу.

Для стимулювання креативного мислення на уроках «Дизайн і технології» варто використовувати *конструювання за зразками*, вирішення технічних і технологічних задач із творчим компонентом. На прикладі різних об'єктів праці вчитель демонструє, як поступово ускладнюються завдання, допомагаючи дітям знаходити нестандартні підходи та рішення. Такий методичний підхід не лише розвиває творче мислення, а й формує практичні вміння, необхідні для реального життя.

Висновки. Таким чином, ми бачимо, що процес розвитку в молодших школярів креативного мислення досить складний. Він потребує системного підходу та наполегливої і систематичної праці як учителя зі створення умов для формування в учня творчих здібностей, так і самого учня, який повинен прагнути до самоосвіти та самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL : <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення: 18.03.2026).

2. Дорож І. А., Ковальчук А. Ф. Методика навчання освітньої галузі «Технології»: навч.-метод. посіб. Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2018. 264 с.

3. Закон України «Про освіту» Закон України «Про освіту» № 2145-VIII. 2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214519> (дата звернення: 18.03.2026).

4. Маковічук О. В., Шульга А. В. Методика навчання технологічної освітньої галузі в початковій школі: навч.-метод. посіб. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2022. 164 с.

Руслана КУЧЕРУК,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
3 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Наталія МЄЛЄКСЦЕВА,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти

ВПРАВИ-КРИГОЛАМИ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлено методичні аспекти використання технології «icebreakers» (ігор-криголамів) на уроках англійської мови в початкових класах метою подолання психологічного бар'єра та активізації іншомовного спілкування молодших школярів. Наведено приклади вправ, що сприяють створенню позитивного клімату в класі та реалізації компетентнісного підходу в умовах сучасної початкової освіти.

Ключові слова: *вправи-криголами (icebreakers), початкова школа, урок англійської мови, іншомовна комунікативна компетентність, інтерактивні вправи.*

Актуальність теми зумовлена необхідністю впровадження інтерактивних методів навчання в початковій школі для формування іншомовної комунікативної компетентності учнів та створення сприятливого психологічного середовища, що відповідає засадам Нової української школи. Сучасна система освіти потребує від педагогів постійного пошуку та впровадження нових методів і технологій навчання, спрямованих на підвищення результативності освітнього процесу, формування ключових компетентностей учнів та позитивного психологічного клімату в класі.

Використання вправ-криголамів у навчанні англійської мови розглядається у працях Дж. Річардса, Р. Елліса, В. Ріверс, П. Лайтбаун у контексті комунікативного підходу, а також у дослідженнях R. Hutasoit, D. W. Nanda, N. Yusnilita та N. Afifah, які обґрунтовують їх ефективність для підвищення мотивації, зниження тривожності та розвитку мовленнєвої активності учнів. Водночас питання використання вправ-криголамів на уроках англійської мови в початковій школі, з урахуванням вікових особливостей молодших школярів та вимог компетентнісного підходу, потребує подальшого дослідження.

Мета статті – обґрунтувати ефективність вправ-криголамів та розкрити практичні можливості їх застосування для інтенсифікації мовленнєвої діяльності учнів 1–4 класів на уроках англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання сучасних засобів комунікації та інтерактивних методів навчання набуває особливої актуальності, оскільки сприяє розвитку інтелектуального й творчого потенціалу особистості. Сучасна система освіти ґрунтується на особистісно орієнтованому, діяльнісному та компетентнісному підходах, серед яких провідне місце посідає саме компетентнісний. Це зумовлено тим, що метою навчання англійської мови є формування іншомовної комунікативної компетентності учнів, яка передбачає здатність ефективно застосовувати мовні знання у реальних ситуаціях спілкування.

Одним із ефективних засобів реалізації цих завдань є використання інтерактивних вправ, відомих як «криголами» або «icebreakers».

Криголами (Icebreakers) – це унікальна техніка, яка допомагає налаштувати аудиторію на спільну хвилю. Це короткі, інтерактивні вправи, що сприяють знайомству, зняттю напруги та формуванню сприятливої атмосфери для подальшого навчання. Вони займають лише 5-10 хвилин, проте їхній вплив триває впродовж усього уроку [1].

В освітньому контексті систематизація та активне впровадження «криголамів» тісно пов'язані з діяльністю Сью Форбесс-Грін (Sue Forbess-Greene). Її праця “The Encyclopedia of Icebreakers” стала фундаментальним посібником для педагогів та тренерів, які прагнули зробити свої заняття більш інтерактивними. За визначенням дослідниці, «криголами» – це керовані активності, що мають на меті:

- «розігріти» учасників та налаштувати їх на активну роботу;
- мотивувати до подальшої взаємодії та навчання;
- зацікавити, пробудити допитливість та створити певний виклик;
- допомогти учасникам краще познайомитися один з одним, особливо на початкових етапах спільної діяльності;
- надати енергії групі та зарядити позитивом [2].

Важливо, що під час використання технології «icebreakers» бажання учнів висловлюватися або брати участь в обговоренні виникає як внутрішній мотив, а не як вимога, нав'язана вчителем.

Застосовувати технологію «icebreakers» можна в різних формах організації роботи: у парах, малих групах (3–5 учнів), а також під час фронтальної взаємодії всього класу. Така організація діяльності сприяє

розвитку комунікативних навичок, взаємодії між учнями та формуванню позитивного ставлення до вивчення англійської мови.

Аналіз практичного досвіду застосування «криголамів» дозволяє виокремити кілька категорій вправ, що є найбільш ефективними для учнів початкових класів. Згідно з рекомендаціями освітньої платформи *FirstCry Parenting* [4], ігри-криголами для дітей мають бути динамічними та візуалізованими.

Однією з таких вправ є “Icebreaker Questions” (Запитання-криголами). Для молодших школярів вони мають бути адаптованими до їхнього життєвого досвіду. Наприклад: “*If you could have any superpower, what would it be?*” або “*What is your favorite dessert?*”. Такі запитання не лише активізують лексику з тем “Food”, “Abilities”, “Hobbies”, а й стимулюють критичне мислення та уяву учнів [3].

Іншим дієвим інструментом є вправа “Animal Sounds”. Учні отримують картки з назвами тварин і мають знайти свою «пару», видаючи лише відповідні звуки англійською мовою (наприклад, “*woof-woof*” для собаки). Це сприяє подоланню мовного бар’єра через гру та гумор [4].

Особливу групу становлять вправи на розвиток емпатії та командної роботи, як-от “The Line Up Game”. Учитель пропонує учням вишикуватися в лінію за певною ознакою (наприклад, за зростом або за першою літерою імені), спілкуючись виключно англійською мовою. Це змушує дітей шукати способи порозуміння, використовуючи обмежений словниковий запас.

Застосування технології «icebreakers» дозволяє вчителю реалізувати принцип диференційованого підходу. Для учнів 1–2 класів використовуються переважно репродуктивні вправи з опорою на наочність, тоді як у 3–4 класах доцільно впроваджувати елементи дискусії та розгорнуті відповіді на відкриті запитання (Wh-questions).

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що технологія «icebreakers» є невід’ємним елементом сучасного уроку англійської мови в початковій школі. Вона забезпечує м’який перехід від ігрової до навчальної діяльності, створює безпечне психологічне середовище та мотивує учнів до активної комунікації. Систематичне використання «криголамів» сприяє не лише засвоєнню мовного матеріалу, а й розвитку соціальних навичок, що повністю відповідає концепції Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Використання криголамів на уроках як засіб створення позитивної атмосфери та налаштування на роботу. *Центр професійного розвитку педагогічних працівників Конотопської міської ради*. 2023. URL: <https://cprpp-konotop.pp.ua/?p=11601> (дата звернення: 10.03.2026).
2. Криголами: ефективний спосіб розпочати урок. *ZNAYSHOV.COM : освітній портал*. 2021. URL: https://znayshov.com/News/Details/kryholamy_efektyvnyi_sposib_rozpochaty_urok (дата звернення: 11.03.2026).
3. Icebreaker Questions for Kids (The Ultimate List!). *Prodigy Education*. 2023. URL: <https://www.prodigygame.com/main-en/blog/icebreaker-questions-for-kids/> (дата звернення: 12.03.2026).
4. Sharma A. 8 Interesting Icebreaker Games for Kids. *FirstCry Parenting*. 2019. URL: <https://parenting.firstcry.com/articles/8-interesting-icebreaker-games-for-kids/> (дата звернення: 12.03.2026).

Діана КУШЛАК,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
4 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*
Науковий керівник: **Наталія ГУДИМА,**
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти*

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІЗУАЛЬНИХ ТЕКСТІВ ТА ГРАФІЧНИХ РОМАНІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 2-3 КЛАСІВ

У статті розкрито особливості використання візуальних текстів та графічних романів у початковій школі як ефективного засобу формування читацької компетентності учнів 2–3 класів. Визначено їхній дидактичний потенціал, проаналізовано вплив на розвиток розуміння тексту, критичного мислення та мотивації до читання.

Ключові слова: *читацька компетентність, візуальний текст, графічний роман, початкова школа, мотивація до читання.*

Актуальність теми. У сучасних умовах реформування освіти та впровадження концепції Нової української школи особливої уваги набуває проблема формування читацької компетентності молодших

школярів. Зниження інтересу до традиційного читання та зростання ролі візуальної інформації вимагають пошуку нових підходів до організації освітнього процесу. Візуальні тексти та графічні романи стають ефективним інструментом залучення учнів до читання.

Мета публікації – обґрунтування дидактичного потенціалу візуальних текстів та графічних романів у процесі формування читацької компетентності учнів 2–3 класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Візуальні тексти займають важливе місце в сучасному освітньому середовищі, оскільки відповідають особливостям сприйняття інформації молодшими школярами. На мою думку, їх головна перевага полягає в тому, що вони роблять процес читання більш доступним і зрозумілим для дітей, особливо для тих, хто має недостатньо сформовані навички читання.

Ознайомившись з літературою М. Вашуленка, визначено, що використання різних типів текстів сприяє розвитку читацьких умінь і навичок [2, с. 85], що підтверджує доцільність впровадження візуальних матеріалів у навчальний процес. Водночас Н. Кравцова підкреслює, що комікси та графічні тексти підвищують навчальну мотивацію учнів [3, с. 13].

Застосування графічних романів у навчанні дозволяє поєднати навчальну та ігрову діяльність, що значно підвищує зацікавленість учнів. Вони не просто читають текст, а взаємодіють із ним через зображення, аналізують емоції персонажів, встановлюють причинно-наслідкові зв'язки. Це сприяє глибшому розумінню змісту та формуванню навичок осмисленого читання.

Особливо ефективним є використання графічних романів на етапі первинного ознайомлення з текстом або під час роботи з учнями, які мають труднощі у навчанні. Візуальна підтримка допомагає їм краще орієнтуватися в змісті та знижує рівень навчального стресу. Крім того, такі матеріали сприяють розвитку уяви та творчого мислення, адже учні можуть самостійно інтерпретувати побачене.

Також варто зазначити, що візуальні тексти можуть використовуватися не лише на уроках читання, а й інтегруватися в інші навчальні предмети. Це відкриває широкі можливості для міжпредметних зв'язків і формування цілісного світогляду учнів.

Висновки. Отже, використання візуальних текстів та графічних романів у початковій школі є ефективним засобом формування читацької компетентності. Вони сприяють підвищенню інтересу до

читання, розвитку критичного мислення та кращому засвоєнню навчального матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вашуленко М. С. Українська мова і читання в початковій школі. Київ : Освіта, 2018. 400 с.
2. Кравцова Н. Використання коміксів у навчанні молодших школярів. *Початкова школа*. 2020. №5. С. 12–15.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2012. 504 с.

Діана КУШЛАК,
*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
4 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Людмила МОСКОВЧУК,
кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти*

ВИХОВАННЯ ПРАЦЕЛЮБНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УРОКІВ МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто проблему недостатньої навчальної мотивації молодших школярів та обґрунтовано можливості уроків мистецтва як ефективного засобу виховання ціннісного ставлення до праці в учнів четвертого класу. Висвітлено теоретичні засади формування працелюбності в умовах реалізації концепції НУШ та проаналізовано ідеї сучасних науковців щодо розвитку внутрішньої мотивації до діяльності. Представлено фрагмент уроку мистецтва, спрямованого на усвідомлення значущості праці через музичні та культурні образи. Доведено, що використання мистецтва сприяє розвитку відповідальності, наполегливості та позитивної мотивації до навчання, формує емоційно-ціннісне ставлення до праці.

Ключові слова: *молодші школярі, працелюбність, навчальна мотивація, ціннісне ставлення до праці, уроки мистецтва, емоційно-ціннісна сфера, Нова українська школа, початкова освіта.*

Актуальність теми. Під час проходження виробничої педагогічної практики у 4-В класі Кам'янець-Подільського ліцею №13 було виявлено актуальну проблему: частина учнів демонструвала недостатній рівень навчальної мотивації, швидко втрачала інтерес до виконання завдань,

намагалася уникати складніших видів роботи. Це проявлялося у формальному виконанні завдань, відкладанні їх завершення або небажанні докладати необхідних зусиль.

У сучасних умовах особливого значення набуває формування в молодших школярів ціннісного ставлення до праці як основи самореалізації особистості. Відповідно до положень Державного стандарту початкової освіти одним із ключових завдань школи є розвиток ініціативності, відповідальності та здатності до активної діяльності [3, с. 36].

Мета публікації – теоретично обґрунтувати та практично показати можливості уроків мистецтва як засобу формування ціннісного ставлення до праці й розвитку навчальної мотивації учнів четвертого класу, а також висвітлити педагогічний потенціал мистецької діяльності у вихованні працелюбності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для учнів четвертого класу проблема виховання працелюбності є особливо актуальною, адже саме в цьому віці формується внутрішня мотивація до навчальної діяльності, закріплюються навички самоорганізації, розвивається здатність оцінювати результати власної праці та посилюється потреба в соціальному визнанні.

Ефективним засобом формування позитивного ставлення до праці є мистецтво. Воно впливає на емоційно-ціннісну сферу дитини через художні образи, музику, пісню, приклади життя різних народів і культур.

Проблема виховання ціннісного ставлення до праці в умовах реалізації концепції Нової української школи розглядається у працях сучасних учених. Зокрема, О. Савченко обґрунтовує необхідність інтеграції навчального й виховного компонентів освітнього процесу, підкреслюючи, що кожен навчальний предмет має сприяти формуванню ключових компетентностей учнів, зокрема відповідальності, ініціативності та працелюбності [5, с. 3-5; 4, с. 8-10].

І. Бех у своїх дослідженнях наголошує, що формування ціннісного ставлення до праці відбувається через особистісно значущу діяльність та емоційне переживання її змісту. Дослідник підкреслює важливість розвитку внутрішньої мотивації до діяльності та відповідальності за результати праці [1, с. 12-15; 2, с. 25-28].

У молодшому шкільному віці працелюбність проявляється у старанності під час виконання навчальних завдань, відповідальному ставленні до результатів діяльності, прагненні доводити розпочату

справу до завершення та позитивному ставленні до різних видів праці. Уроки мистецтва мають значний виховний потенціал для розвитку цих якостей, оскільки сприяють формуванню емоційно-позитивного ставлення до праці, ознайомленню з прикладами праці в культурній спадщині різних народів, організації творчої діяльності та розвитку відповідальності під час колективної роботи [1, с. 6-7; 3, с. 16-17].

Під час виробничої педагогічної практики мною було проведено заліковий урок мистецтва, спрямований на формування працелюбності учнів 4 класу з теми: «Франція та Англія – країни палаців, театрів, музеїв».

У процесі вивчення культури Франції та Англії увага учнів акцентувалася не лише на архітектурній величі цих країн, а й на повсякденній праці людей. Наведемо фрагмент вищезазначеного уроку.

Учитель пропонує дітям уявити сільський пейзаж Франції – зелені луки, на яких пасуться отари овець. Учні висловлюють припущення про те, хто доглядає за тваринами, і доходять висновку, що це пастухи. Далі вчитель розповідає, що в давнину пастухи часто грали на сопілках, а музика супроводжувала їхню щоденну працю.

Пояснюється значення професії пастуха: це людина, яка відповідає за безпеку тварин, знає найкращі пасовища, повинна рано прокидатися та бути уважною і відповідальною. Таким чином учні усвідомлюють, що навіть на перший погляд проста робота потребує працьовитості та відповідальності.

Після цього учні слухають французьку народну пісню «Пастух». Перед слуханням учитель пропонує завдання уявити ранковий пейзаж і визначити, як музика передає початок робочого дня.

Під час роботи над поетичним текстом учні визначають, що головним героєм пісні є молодий пастушок – старанний і життєрадісний. Він прокидається на світанку, бере з собою хліб і сопілку та вирушає на роботу. У пісні праця поєднується з музикою і гармонією з природою: спів пташок, зелень лугів і спокійна поведінка овець створюють атмосферу спокійної, але відповідальної роботи.

У підсумку вчитель підводить дітей до висновку, що праця пастуха важлива для життя людей, адже вівці дають вовну для виготовлення одягу та молоко для харчування. Музика допомагає зробити працю приємнішою і легшою. Подібну роль відігравали й українські народні пісні, які виконувалися під час польових робіт.

Практичний досвід проведення уроків мистецтва показує, що цей предмет має значний виховний потенціал. Через музику, художні образи

та приклади з життя людей різних країн діти усвідомлюють цінність праці, вчаться бути уважними, терплячими й відповідальними. Творчі завдання дозволяють учням відчути радість від докладених зусиль і побачити результат власної діяльності.

Висновки. Уроки мистецтва можуть бути ефективним засобом виховання працелюбності молодших школярів. За умови цілеспрямованої організації освітнього процесу такі заняття сприяють формуванню позитивної мотивації молодших школярів до діяльності, розвитку їх наполегливості та відповідального ставлення до навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Ціннісні орієнтири виховання особистості в умовах сучасних викликів. *Педагогіка і психологія*. 2018. №2. С. 12-18.

2. Бех І. Ціннісно-сміслова детермінація виховного процесу. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Вип. 21. Київ, 2017. С. 25-31.

3. Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. №87. Київ, 2018. 36 с.

4. Савченко О. Виховний потенціал уроку в початковій школі. *Початкова школа*. 2018. №1. С. 8-12.

5. Савченко О. Розвиток ключових компетентностей молодших школярів у контексті ідей Нової української школи. *Початкова школа*. 2017. №9. С. 3-7.

Яна ЛІМШЕВСЬКА,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
2 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта*

Науковий керівник: Тетяна БАБЮК,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик дошкільної освіти

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ЧИННИК ЇХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ

У статті здійснено теоретичний та практичний аналіз організації дозвілля дітей дошкільного віку в сучасних умовах. Розкрито сутність дозвіллевої діяльності як складової освітнього процесу, визначено її роль у соціалізації та розвитку дитини. Проаналізовано сучасні дослідження українських і зарубіжних авторів щодо форм і методів організації дозвілля. Значну увагу приділено практичному

застосуванню різних видів дозвіллевої діяльності в закладах дошкільної освіти та сім'ї.

Ключові слова: дозвілля, дошкільний вік, розвиток дитини, соціалізація, діяльність, освітній процес.

Актуальність теми. В умовах сучасних соціальних трансформацій, зокрема впливу воєнних подій та змін у способі життя суспільства, організація дозвілля дітей дошкільного віку набуває особливого значення. Дозвілля перестає розглядатися виключно як форма відпочинку і виступає важливим засобом розвитку особистості дитини, формування її соціального досвіду та емоційної стабільності.

Сучасні дослідження свідчать, що дозвіллева діяльність має не лише розважальний характер, а виконує соціалізуючу, адаптаційну та виховну функції, особливо в умовах кризових ситуацій [1]. Це зумовлює необхідність наукового обґрунтування та практичного вдосконалення організації дозвілля в закладах дошкільної освіти.

Мета публікації – аналіз сучасних підходів до організації дозвілля дітей дошкільного віку та визначення ефективних практичних форм його реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній дошкільній педагогіці дозвілля розглядається як особливий вид діяльності, що забезпечує гармонійний розвиток особистості дитини, її соціалізацію та емоційне благополуччя. Воно виступає не лише як форма відпочинку, а як важливий педагогічний ресурс, що сприяє формуванню життєвих компетентностей. У дослідженнях, присвячених організації дозвілля в умовах сучасних викликів, наголошується, що саме через дозвіллеву діяльність дитина отримує можливість адаптуватися до соціального середовища та відновлювати емоційну рівновагу [1].

Аналіз наукових праць свідчить, що ефективність організації дозвілля значною мірою залежить від його змістового наповнення та педагогічної доцільності. Зокрема, у дослідженнях теоретичних засад організації дозвілля підкреслюється необхідність врахування вікових особливостей дітей та створення умов для їх активної участі у діяльності [3]. Це передбачає використання різноманітних форм роботи, що поєднують ігрову, пізнавальну та творчу активність.

У сучасних умовах організація дозвілля має інтегрований характер. Дослідження особливостей освітнього процесу в закладах дошкільної освіти показують, що найбільш ефективним є поєднання

різних видів діяльності, що забезпечує цілісний розвиток дитини [5]. Наприклад, під час організації тематичного заходу вихователь може поєднувати гру, рухову активність і творчу діяльність, що підвищує рівень залученості дітей.

У практиці роботи з дітьми дошкільного віку широко використовується сюжетно-рольова гра як провідна форма дозвілля. Наприклад, у грі «Супермаркет» діти виконують ролі продавців і покупців, що дозволяє їм відтворювати соціальні взаємини та формувати навички комунікації. Вихователь у такій діяльності спрямовує гру, допомагає розвивати сюжет і стимулює мовленнєву активність дітей. У процесі гри діти вчаться домовлятися, приймати рішення та співпрацювати.

Важливим напрямом організації дозвілля є народознавча діяльність, що сприяє формуванню культурної ідентичності дітей. Як зазначається у відповідних дослідженнях, залучення дітей до народних традицій, свят і звичаїв забезпечує розвиток духовної сфери особистості [4]. У практиці це реалізується через проведення тематичних свят, наприклад «Свято осені», де діти беруть участь у театралізованих дійствах, виконують народні ігри та пісні.

Творче дозвілля є ще одним важливим компонентом розвитку дитини. Наприклад, під час проведення заняття «Мій настрій у кольорах» діти створюють малюнки, використовуючи різні техніки. У процесі діяльності вихователь стимулює дітей до самовираження, ставить запитання, що спонукають до роздумів, і підтримує індивідуальність кожної дитини. Такий підхід сприяє розвитку уяви та емоційної сфери.

У практиці організації дозвілля ефективним є використання рухливих ігор. Наприклад, гра-квест «Знайди скарб» передбачає виконання серії завдань, що поєднують фізичну активність і пізнавальні елементи. Діти орієнтуються у просторі, розв'язують прості завдання, взаємодіють між собою. Така діяльність сприяє розвитку координації рухів, мислення та командної роботи.

Особливого значення набуває організація дозвілля в умовах сучасних соціальних викликів. У дослідженнях, присвячених роботі з дітьми в умовах вимушеного переміщення, підкреслюється, що дозвілля має виконувати не лише розвивальну, а й терапевтичну функцію [1]. У таких умовах доцільним є використання ігор на емоційне розвантаження, творчих занять і спільних активностей, що сприяють зниженню рівня тривожності.

Сучасні підходи до організації освітнього процесу передбачають використання інноваційних форм діяльності, що забезпечують активну участь дітей. Як зазначається у дослідженнях інноваційної педагогіки, інтерактивні методи сприяють підвищенню ефективності навчання та розвитку дітей [6]. У практиці це реалізується через проведення інтерактивних занять, квестів і проєктів.

Зарубіжні дослідження підтверджують, що навчання через гру є найбільш ефективним способом розвитку дітей дошкільного віку. Зокрема, підкреслюється, що саме ігрова діяльність сприяє формуванню когнітивних, соціальних і емоційних навичок [2]. Це підтверджує доцільність використання дозвіллевої діяльності як основи розвитку дитини.

Таким чином, організація дозвілля дітей дошкільного віку має базуватися на інтеграції різних видів діяльності, використанні сучасних педагогічних підходів і створенні умов для активної участі дітей. Практичне застосування різноманітних форм дозвілля забезпечує гармонійний розвиток особистості та сприяє формуванню життєвих компетентностей.

Висновки. Організація дозвілля дітей дошкільного віку є важливим чинником їх соціалізації, розвитку та формування життєвих компетентностей. Вона забезпечує гармонійний розвиток особистості, сприяє формуванню пізнавальної активності, творчих здібностей та соціальних навичок. Практичне значення полягає у використанні різноманітних форм діяльності, що забезпечують активну участь дітей у процесі дозвілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гуркіна П. А. Практика організації дозвілля та культурних заходів для дітей ВПО в Україні. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2025. №13. URL: <https://doi.org/10.31498/2617-2038.13.2025.333744>
2. Особливості організації освітньо-виховного процесу в групах раннього віку закладів дошкільної освіти різних типів. 2023. URL: <https://www.researchgate.net/publication/367803752>
3. Паскаль О. В. Теоретичні засади організації дозвілля дітей дошкільного віку. Одеса : Університет Ушинського, 2022. 146 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/13762>
4. Сіренко А. Є., Ванько К. І. Організація народознавчої діяльності з дітьми дошкільного віку. Черкаси. URL: https://oipop.ed-sp.net/public/repository/narodoznavcha_diyalnist.pdf

5. Сучасні підходи до організації освітнього процесу. *Інноваційна педагогіка*. 2023. №63. URL:

https://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/63/part_2/30.pdf

6. Learning through play: Strengthening learning through play in early childhood education programmes. LEGO Foundation. 2023. URL:

https://cms.learningthroughplay.com/media/wmtlmbe0/learning-through-play_web.pdf

Анастасія ЛУЦИК,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
1 року навчання спеціальності А2 Дошкільна освіта*

Науковий керівник: Іванна ПУКАС,

кандидат педагогічних наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри теорії та методик дошкільної освіти

РУХЛИВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті здійснено комплексний аналіз рухливих ігор як ефективного засобу фізичного розвитку дітей дошкільного віку. Розкрито психолого-педагогічну сутність рухливої гри, її вплив на розвиток основних рухів і фізичних якостей, а також на емоційно-вольову сферу дитини. Детально охарактеризовано методiku організації рухливих ігор у закладі дошкільної освіти, педагогічні умови їх ефективного використання.

Ключові слова: *рухлива гра, фізичний розвиток, дошкільний вік, рухова активність, фізичні якості, педагогічні умови.*

Актуальність теми. У сучасному освітньому просторі проблема фізичного розвитку дітей дошкільного віку набуває особливої актуальності у зв'язку зі зниженням рівня рухової активності, погіршенням стану здоров'я дітей та збільшенням часу, проведеного у малорухливих видах діяльності. Дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку основних рухових навичок і фізичних якостей, що зумовлює необхідність пошуку ефективних засобів фізичного виховання.

В умовах цифровізації суспільства та зростання впливу інформаційних технологій на спосіб життя дітей спостерігається тенденція до зменшення рухової активності вже з раннього віку. Це зумовлює потребу в активному впровадженні педагогічних засобів, які

б стимулювали природну потребу дитини в русі, сприяли зміцненню здоров'я та формуванню стійкої мотивації до фізичної активності. Саме рухливі ігри, як доступна й емоційно приваблива форма діяльності, здатні ефективно компенсувати дефіцит руху в освітньому середовищі [2].

Крім того, сучасні підходи до дошкільної освіти орієнтують педагогів на забезпечення цілісного розвитку особистості дитини, де фізичний розвиток тісно пов'язаний із психічним, емоційним і соціальним. У цьому контексті рухливі ігри виступають не лише засобом фізичного виховання, а й важливим інструментом формування життєвих компетентностей, розвитку комунікативних умінь та емоційного благополуччя дітей [1].

Метою публікації є теоретичне обґрунтування та практичний аналіз рухливих ігор як ефективного засобу фізичного розвитку дітей дошкільного віку, визначення їх впливу на формування рухових умінь, фізичних якостей і психоемоційного стану дитини.

Виклад основного матеріалу. Фізичний розвиток дітей дошкільного віку є важливою складовою їх загального становлення, оскільки саме в цей період закладаються основи здоров'я, рухової культури та активного способу життя. Одним із найбільш ефективних і природних засобів фізичного виховання виступає рухлива гра, яка поєднує в собі елементи діяльності, спілкування та емоційного переживання. У сучасній педагогічній практиці вона розглядається як універсальний інструмент, що забезпечує гармонійний розвиток дитини, стимулюючи не лише фізичну активність, а й когнітивні, емоційні та соціальні процеси.

Саме тому рухливі ігри виступають природною формою діяльності дитини, яка органічно поєднує рух, емоції та пізнання, забезпечуючи всебічний розвиток особистості.

Рухлива гра як педагогічне явище має складну структуру, що включає:

- ігровий задум (сюжет або завдання);
- правила;
- рухові дії;
- результат (виграш, досягнення мети) [3].

Її унікальність полягає в інтеграції фізичного, психічного та соціального розвитку дитини.

Фізичний розвиток у процесі рухливих ігор відбувається через:

- активізацію роботи м'язової системи;
- розвиток функціональних можливостей організму;

- формування правильної постави;
- удосконалення координації рухів.

Рухливі ігри сприяють всебічному фізичному розвитку дитини, забезпечуючи зміцнення м'язової системи, підвищення функціональних можливостей організму, формування правильної постави та розвиток координації рухів.

Крім того, рухливі ігри сприяють розвитку:

- уваги та швидкості реакції;
- довільності поведінки;
- вольових якостей (витримки, наполегливості).

Рухливі ігри сприяють розвитку пізнавальних і вольових процесів, зокрема уваги, швидкості реакції, довільності поведінки, а також формуванню таких важливих якостей, як витримка та наполегливість [2].

Рухливі ігри впливають на організм дитини комплексно:

1. Фізіологічний вплив: Під час гри активізується діяльність серцево-судинної та дихальної систем, покращується кровообіг, підвищується тонус організму.

2. Біомеханічний аспект: Різноманітні рухи (біг, стрибки, метання) сприяють гармонійному розвитку м'язових груп та формуванню рухових навичок.

3. Психоемоційний вплив: Позитивні емоції знижують рівень стресу, сприяють формуванню мотивації до рухової активності.

4. Соціальний аспект: У колективних іграх діти навчаються взаємодіяти, дотримуватися правил, працювати в команді [3].

Саме тому, рухливі ігри забезпечують комплексний і гармонійний вплив на розвиток дитини, поєднуючи фізичне зміцнення організму, удосконалення рухових умінь, стабілізацію емоційного стану та формування соціальних навичок. Саме така багатогранна дія робить їх ефективним засобом всебічного розвитку дітей дошкільного віку.

Виділимо основні педагогічні умови ефективності:

- Диференціація навантаження – урахування фізичних можливостей кожної дитини. Передбачає врахування індивідуальних фізичних можливостей, стану здоров'я та рівня підготовленості кожної дитини. Це дозволяє уникнути перевантаження або, навпаки, недостатньої рухової активності, забезпечуючи оптимальний розвиток.

- Інтеграція з іншими видами діяльності – поєднання з мовленнєвим, пізнавальним розвитком. Наприклад, під час гри діти можуть виконувати мовленнєві завдання, орієнтуватися в просторі, розв'язувати прості проблемні ситуації.

- Регулярність – щоденне використання ігор у різних формах, а саме використання рухливих ігор у щоденному режимі дня: на заняттях, прогулянках, під час фізкультхвилинок. Саме регулярність забезпечує стійкий оздоровчий та розвивальний ефект.

- Варіативність – передбачає зміну змісту ігор, умов їх проведення, ролей і правил, що сприяє підтриманню інтересу дітей, запобігає одноманітності та стимулює активність.

- Педагогічна рефлексія – аналіз ефективності проведених ігор, оцінювання рівня активності дітей, їхніх досягнень і труднощів, що дає змогу коригувати подальшу роботу.

Ефективність використання рухливих ігор забезпечується за умови їх науково обґрунтованої організації, що передбачає індивідуальний підхід, систематичність, різноманітність, інтеграцію з іншими видами діяльності та постійний педагогічний аналіз. Це сприяє підвищенню якості фізичного розвитку та всебічному розвитку дітей дошкільного віку.

Висновки. Рухливі ігри є універсальним засобом фізичного розвитку дітей дошкільного віку, що забезпечує гармонійне поєднання фізичного навантаження, емоційної активності та соціальної взаємодії. Їх систематичне та методично обґрунтоване використання сприяє зміцненню здоров'я дітей, розвитку фізичних якостей та формуванню позитивного ставлення до рухової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти України : Наук. кер. : А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук.; Авт. кол-в : Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О. Л., Гавриш Н.В. та ін. Київ : Видавництво, 2021. 26 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

2. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Суми : Університет. кн., 2008. 428 с.

3. Матвієнко С. І., Заплішний І. І. Українські народні рухливі ігри у дошкільному навчальному закладі : навч. посіб. Вид. 3-тє, перероблене й доповнене. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 152 с.

4. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.]; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

Мар'яна ЛУКАВА,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: **Наталія БАХМАТ,**
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методик початкової освіти

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розкрито проблему розвитку інформаційно-аналітичних умінь молодших школярів у процесі навчання читання та української мови в умовах реалізації концепції Нова українська школа. Обґрунтовано сутність інформаційно-аналітичних умінь як здатності здійснювати пошук, відбір, аналіз, інтерпретацію, узагальнення та представлення інформації. Визначено педагогічні можливості мовно-літературної освітньої галузі щодо формування зазначених умінь. Запропоновано ефективні методичні прийоми роботи з текстами різних типів, словниками, таблицями, схемами, цифровими ресурсами. Доведено, що систематична робота з текстовою інформацією сприяє розвитку критичного мислення, читацької грамотності та навчальної самостійності учнів початкової школи.

Ключові слова: *інформаційно-аналітичні уміння, молодші школярі, читацька грамотність, українська мова, початкова школа, текстова діяльність.*

Актуальність теми. Сучасне інформаційне суспільство висуває нові вимоги до особистості, здатної орієнтуватися в інформаційних потоках, критично оцінювати повідомлення, знаходити достовірні джерела та використовувати здобуті знання у практичній діяльності. Тому одним із провідних завдань початкової освіти є формування в учнів уміння працювати з інформацією вже з перших років навчання.

У Міністерство освіти і науки України державному стандарті початкової освіти наголошено, що учень має вміти сприймати, аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію в текстах різних видів [1]. Саме уроки читання та української мови створюють сприятливі умови для розвитку інформаційно-аналітичних умінь, оскільки робота з текстом є основою мовно-літературної освіти.

Проблему формування вмінь працювати з інформацією досліджували українські науковці: О. Савченко [4], Н. Бібік [1; 5], М. Вашуленко [1] та ін. Питання формування інформаційно-аналітичних умінь учнів початкової школи на уроках читання й української мови передбачає обґрунтування системи роботи з навчальними текстами та словниками. Водночас потребують подальшого висвітлення сучасні методичні підходи до розвитку цих умінь у контексті компетентнісного навчання.

Метою статті є обґрунтування ефективних шляхів розвитку інформаційно-аналітичних умінь молодших школярів у процесі навчання читання та української мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційно-аналітичні вміння розглядаємо як інтегровану здатність учня: знаходити потрібну інформацію, виділяти головне і другорядне, порівнювати факти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, узагальнювати матеріал, робити висновки, представляти результати у словесній, графічній чи цифровій формі.

У молодшому шкільному віці ці вміння формуються через роботу з текстами, вправами, схемами, таблицями, словниками та цифровими освітніми ресурсами.

Читацька діяльність безпосередньо пов'язана з аналізом інформації. Під час опрацювання художніх і пізнавальних текстів доцільно застосовувати такі завдання: визначення теми та головної думки тексту, добір заголовка, складання плану, встановлення послідовності подій, характеристика персонажів, пошук фактів у тексті, формулювання запитань до прочитаного, висловлення власного ставлення до змісту.

Такі вправи сприяють усвідомленому читанню та розвитку критичного мислення. Дослідження OECD у програмі PISA підтверджують, що читацька грамотність передбачає не лише розуміння тексту, а й уміння оцінювати та використовувати інформацію [6].

На уроках української мови ефективними є вправи аналітичного характеру: групування слів за ознаками, встановлення мовних закономірностей, робота з орфографічним і тлумачним словником, редагування речень, аналіз мовних помилок, побудова таблиць і схем, створення коротких повідомлень за поданими даними [1].

Наприклад, під час вивчення теми «Іменник» учні можуть аналізувати слова за родом, числом, значенням, будувати узагальнювальні таблиці.

Науковці доводять, що систематичне використання словників формує у школярів уміння формулювати інформаційний запит, знаходити словникову статтю, добирати потрібну інформацію та застосовувати її у мовленні.

Доцільно використовувати орфографічний словник, тлумачний словник, словник синонімів, фразеологічний словник, електронні словники.

У сучасній школі розвитку інформаційно-аналітичних умінь сприяють цифрові інструменти: Canva, LearningApps, Wordwall, Google Пошук, інтерактивні вправи, створення інфографіки, ментальних карт. Їх використання дозволяє учням візуалізувати інформацію, швидко знаходити потрібні відомості, порівнювати джерела, презентувати результати роботи.

Розвиток інформаційно-аналітичних умінь буде результативним за таких умов: систематичність роботи з інформацією, добір різножанрових текстів, проблемно-пошуковий характер завдань, використання інтерактивних методів, поєднання друкованих і цифрових джерел, створення ситуації успіху для кожної дитини.

Висновки. Отже, розвиток інформаційно-аналітичних умінь молодших школярів є важливою складовою сучасної початкової освіти. Уроки читання та української мови мають значний потенціал для формування в учнів умінь знаходити, аналізувати, інтерпретувати та використовувати інформацію. Найефективнішими засобами є робота з текстами різних типів, словниками, таблицями, схемами, цифровими ресурсами, проблемними та творчими завданнями. Сформованість цих умінь забезпечує успішність навчання, розвиток критичного мислення та готовність учнів до життя в інформаційному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у початковій освіті. Київ : Педагогічна думка, 2018. 112 с.

2. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.

3. Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87. Київ, 2018.

4. Дидактика початкової освіти : підруч. для вищ. навч. закл. / О. Я. Савченко. Київ : Освіта, 2019. 127 с.

5. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / za red. H. M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2019. 208 s.

6. OECD. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework. Paris : OECD Publishing, 2023.

Іван ЛУЧИНСЬКИЙ,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 2 року навчання спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (німецька))
Науковий керівник: **Оксана ГОРБАТЮК,**
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА ЙОГАННА ГЕНРІХА ПЕСТАЛОЦЦІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті досліджено педагогічну спадщину Йоганна Генріха Песталоцці в контексті реалізації ідей гармонійного розвитку особистості в умовах Нової української школи. Проаналізовано ключові положення його концепції, зокрема принцип єдності «голови, серця і рук», природовідповідності та навчання через діяльність. Обґрунтовано актуальність ідей Песталоцці для сучасної освіти.

Ключові слова: *Й.Г. Песталоцці, Нова українська школа, гармонійний розвиток.*

Актуальність дослідження. У сучасних умовах реформування освітньої системи України, зокрема в межах концепції Нової української школи, особливої актуальності набуває звернення до класичної педагогічної спадщини, що заклала фундамент гуманістично орієнтованого навчання й виховання. Однією з ключових постатей у цьому контексті є Йоганн Генріх Песталоцці — видатний швейцарський педагог, чії ідеї природовідповідності, цілісного розвитку особистості та навчання через діяльність не втрачають своєї значущості й сьогодні.

Педагогічна концепція Песталоцці ґрунтується на принципі гармонійного розвитку «голови, серця і рук», що передбачає інтеграцію інтелектуального, морального та практичного виховання. Саме такий підхід корелює з ключовими положеннями Нової української школи, яка

орієнтується на формування компетентної, відповідальної та всебічно розвиненої особистості, здатної до самореалізації в сучасному суспільстві.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення та адаптації педагогічних ідей Песталоцці в умовах сучасних освітніх трансформацій. Зокрема, важливим є аналіз можливостей імплементації його підходів у практику компетентнісного навчання, дитиноцентризму, інтегрованого підходу до освіти та створення сприятливого освітнього середовища.

Метою статті є дослідження педагогічної спадщини Йоганна Генріха Песталоцці в контексті реалізації ідей гармонійного розвитку особистості в Новій українській школі, а також визначення її потенціалу для вдосконалення сучасного освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бразильська науковиця Мара Лусія Тейшейра Брум у своїй праці «*A Pedagogia Social em Pestalozzi: teoria e prática pedagógicas*» здійснила системний аналіз педагогічної спадщини Йоганна Генріха Песталоцці у контексті становлення соціальної педагогіки. Авторка обґрунтовує доцільність розгляду педагогічної концепції Песталоцці як теоретико-методологічної основи соціально орієнтованого виховання, акцентуючи увагу на її гуманістичній спрямованості та практичній значущості.

Методологічною основою дослідження виступає герменевтичний підхід, який забезпечує інтерпретацію педагогічних ідей у взаємозв'язку з історичними, соціально-економічними та культурними умовами їх формування. У цьому контексті встановлено, що педагогічна система Песталоцці виникла як відповідь на соціальні виклики кінця XVIII – початку XIX століття, зокрема проблеми бідності, соціальної диференціації та обмеженого доступу до освіти.

Узагальнення результатів дослідження дає підстави стверджувати, що педагогічна спадщина Йоганна Генріха Песталоцці зберігає актуальність у сучасному освітньому дискурсі. Її положення можуть бути ефективно імplementовані в практику компетентнісно орієнтованого навчання, спрямованого на формування соціально відповідальної, гармонійно розвиненої особистості.

Педагогічна спадщина Йоганна Генріха Песталоцці становить концептуальне підґрунтя для осмислення ідей гармонійного розвитку особистості в сучасному освітньому просторі, зокрема в умовах реалізації концепції Нової української школи (НУШ). Як зазначено раніше у дослідженні Марі Лусії Тейшейри Брум обґрунтовано, що

педагогіка Песталоцці має виразний соціально-гуманістичний характер і спрямована на формування цілісної особистості через інтеграцію інтелектуального, морального та практичного розвитку [1]. Саме ця цілісність визначає потенціал його педагогічних ідей як культурної спадщини, здатної бути адаптованою до сучасних освітніх реалій.

У контексті НУШ педагогічна система Песталоцці може розглядатися як ефективне середовище реалізації ідей гармонійного розвитку особистості через відповідні методи навчання і виховання. Зазначмо, що ключовим принципом його педагогіки є єдність «голови, серця і рук», що передбачає поєднання когнітивного, емоційно-ціннісного та діяльнісного компонентів розвитку [1]. У сучасній українській школі цей принцип знаходить відображення у компетентнісному підході, який орієнтує освітній процес на формування не лише знань, а й умінь, цінностей та досвіду діяльності.

Особливого значення набувають методи навчання, запропоновані Песталоцці, які можуть бути інтегровані в освітнє середовище НУШ. Передусім ідеться про метод наочності, який передбачає опору на чуттєвий досвід дитини та поступовий перехід від конкретного до абстрактного. У сучасній школі цей метод реалізується через використання інтерактивних технологій, візуалізації навчального матеріалу та дослідницької діяльності учнів. Водночас метод діяльності, що передбачає навчання через практичну взаємодію з об'єктами та явищами, трансформується у діяльнісний підхід НУШ, який акцентує на активній участі учня в освітньому процесі.

Не менш важливим є принцип природовідповідності, який, за М. Брум, передбачає врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини в процесі навчання [1]. У межах НУШ цей принцип реалізується через дитиноцентризм, індивідуалізацію навчання та створення безпечного і підтримувального освітнього середовища. Таким чином, педагогічні ідеї Песталоцці не лише зберігають свою актуальність, а й знаходять нові форми реалізації в сучасній освітній практиці.

Окремої уваги заслуговує ідея Песталоцці щодо поєднання навчання з продуктивною працею як засобу соціалізації особистості. У контексті НУШ це положення реалізується через інтегроване навчання, проєктну діяльність, розвиток підприємницьких і соціальних компетентностей. Такий підхід сприяє формуванню в учнів здатності застосовувати знання в реальних життєвих ситуаціях, що є однією з ключових вимог сучасної освіти.

Висновки. Отже, Нова українська школа постає як освітнє середовище, у якому педагогічна спадщина Йоганн Генріх Песталоцці може бути реалізована через систему методів, спрямованих на гармонійний розвиток особистості. Інтерпретація ідей Песталоцці, здійснена Мара Лусія Тейшейра Брум, дозволяє розглядати їх як культурно-педагогічний ресурс, що забезпечує наступність між класичною педагогічною думкою та сучасними освітніми інноваціями [1].

Усі ці факти дозволяють нам розглядати педагогіку Песталоцці не лише як історичне надбання, а як дієвий методологічний ресурс модернізації сучасної української освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Mara Lucia Teixeira Brum. *A Pedagogia Social em Pestalozzi: teoria e prática pedagógicas*. Dissertação (Mestrado em Educação), Universidade Federal de Pelotas, 2014. URL: <https://repositorio.ufpel.edu.br/bitstream/handle/prefix/3198/BRUM%2c%20Mara%20Lucia%20Teixeira.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 01.04.2026).
2. Нова українська школа. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.03.2026).

Христина МАКОВІЙ,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: **Наталя ТРЕТЯК,**
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО НАВЧАННЯ

У статті теоретично обґрунтовано педагогічні умови розвитку мовленнєвої компетентності дітей молодшого шкільного віку в процесі текстоцентричного навчання в умовах реалізації компетентнісного підходу та модернізації початкової освіти. Розкрито психолого-педагогічні засади формування усного й писемного мовлення учнів, визначено дидактичний потенціал тексту як основної одиниці навчання

мови. Окреслено ефективні напрями організації мовленнєвої діяльності молодших школярів відповідно до вимог чинних нормативних документів.

Ключові слова: мовленнєва компетентність, молодші школярі, текстоцентричне навчання, мовленнєва діяльність, компетентнісний підхід, початкова освіта, комунікативна компетентність.

Актуальність теми. Сучасний етап реформування початкової освіти, що здійснюється під егідою Міністерства освіти і науки України, зумовлює необхідність формування в учнів ключових і предметних компетентностей, серед яких особливе місце посідає мовленнєва компетентність. Відповідно до положень Державного стандарту початкової освіти, мовно-літературна освітня галузь спрямована на розвиток здатності дитини ефективно спілкуватися державною мовою, висловлювати власні думки усно й письмово, критично сприймати та інтерпретувати інформацію [2].

У контексті компетентнісного підходу мовленнєва компетентність розглядається як інтегрована характеристика особистості, що охоплює мовні знання, комунікативні вміння, досвід мовленнєвої діяльності та ціннісне ставлення до слова. Українські науковці, зокрема Т. Васильєва, С. Дмитренко, Л. Корольова, О. Савченко, акцентують увагу на необхідності організації навчального процесу на засадах діяльності, інтеграції та практичної спрямованості.

Особливої актуальності проблема розвитку мовленнєвої компетентності набуває в молодшому шкільному віці, який є сенситивним періодом для становлення мовленнєвих умінь, формування культури спілкування та мовної особистості. Текстоцентричне навчання як методологічна основа мовної освіти створює сприятливі умови для комплексного розвитку мовлення, оскільки текст виступає і засобом, і результатом мовленнєвої діяльності.

Мета публікації – теоретичне обґрунтування педагогічних умов розвитку мовленнєвої компетентності молодших школярів у процесі текстоцентричного навчання та визначення ефективних напрямів організації їхньої мовленнєвої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до положень Державного стандарту початкової освіти, результатом навчання в мовно-літературній освітній галузі є сформованість умінь слухати, говорити, читати й писати в різних комунікативних ситуаціях. У цьому контексті

текстоцентричне навчання передбачає використання тексту як центральної дидактичної одиниці, навколо якої інтегруються мовні, мовленнєві та літературні знання.

Мовленнєва компетентність молодшого школяра виявляється у здатності створювати зв'язні висловлювання відповідно до мети й умов спілкування, добирати адекватні мовні засоби, дотримуватися норм української літературної мови. Психолого-педагогічні дослідження засвідчують, що в цьому віці активно розвиваються пізнавальні процеси, мовленнєве мислення, формується внутрішній план висловлювання, що створює передумови для системної роботи з текстом [1, с. 45].

Текстоцентричний підхід забезпечує цілісність навчання, оскільки передбачає аналіз структури тексту, його змісту, мовних засобів і комунікативної спрямованості. Робота з різними типами текстів (розповіддю, описом, міркуванням) сприяє розвитку логічного мислення, уміння будувати зв'язні висловлювання, формуванню навичок редагування та самоконтролю.

Учені розрізняють такі педагогічними умовами ефективного розвитку мовленнєвої компетентності як: створення комунікативно мотивованого освітнього середовища (організація навчання на засадах діалогу, співпраці, педагогічного партнерства стимулює мовленнєву активність учнів і формує позитивну мотивацію до спілкування); систематична робота з різножанровими текстами (залучення художніх, науково-популярних, публіцистичних текстів розширює мовний досвід учнів, збагачує словниковий запас і формує навички аналізу змісту); інтеграція видів мовленнєвої діяльності (поєднання слухання, говоріння, читання та письма в межах роботи над текстом забезпечує комплексний розвиток комунікативних умінь); використання інтерактивних методів навчання (робота в парах і групах, мовленнєві ігри, створення колективних текстів, проектна діяльність сприяють формуванню навичок співпраці та відповідальності за результат спільної діяльності); рефлексивний аналіз мовленнєвої діяльності (самооцінювання та взаємооцінювання текстів формують критичне мислення, здатність до вдосконалення власного мовлення) [3, с. 112].

У процесі текстоцентричного навчання текст виконує не лише інформаційну, а й розвивальну функцію. Учні вчаться визначати тему й основну думку, встановлювати логічні зв'язки між частинами висловлювання, добирати заголовок, удосконалювати структуру тексту.

Така діяльність сприяє формуванню мовної свідомості та комунікативної культури.

Важливою умовою є професійна готовність учителя до реалізації текстоцентричного підходу. Педагог має володіти методикою аналізу тексту, уміти добирати дидактичний матеріал відповідно до вікових особливостей учнів, забезпечувати індивідуалізацію навчання та підтримувати мовленнєву ініціативу дітей [4, с. 17].

Висновки. Отже, текстоцентричне навчання є ефективною методологічною основою розвитку мовленнєвої компетентності молодших школярів. За умови цілеспрямованої та методично обґрунтованої організації освітнього процесу воно сприяє формуванню зв'язного мовлення, комунікативних умінь, культури спілкування та здатності до творчого самовираження засобами мови.

Ефективність розвитку мовленнєвої компетентності забезпечується створенням комунікативно насиченого освітнього середовища, системною роботою з текстами різних жанрів, інтеграцією видів мовленнєвої діяльності та впровадженням інтерактивних методів навчання. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методичних моделей формування мовленнєвої компетентності в умовах цифровізації освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєва Т. Розвиток комунікативної компетентності молодших школярів у навчанні української мови. *Педагогіка і психологія освіти*. 2022. №3. С. 45–53.

2. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.03.2026).

3. Дмитренко С. Текст як основна одиниця навчання у сучасній методиці викладання української мови. *Проблеми сучасної педагогіки*. 2021. Вип. 14. С. 112–120.

4. Корольова Л. Методика розвитку усного мовлення молодших школярів у контексті компетентнісного підходу. *Початкова школа*. 2024. №10. С. 17–24.

5. Савченко О. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів у дидактичній системі початкової школи. *Методика навчання мов і літератури*. 2022. №1. С. 5–14.

Ірина МЕЙ,
*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
2 року навчання предметної спеціальності 014.02 Середня освіта
(Мова та зарубіжна література (польська))
Науковий керівник: Світлана ПОЛЩУК,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та менеджменту освіти*

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ: ПЕРЕВАГИ, НЕДОЛІКИ ТА ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ

У статті розглянуто перспективи застосування штучного інтелекту в освіті, його переваги, недоліки та потенційні ризики. Визначено, що ШІ сприяє індивідуалізації навчання, автоматизації освітніх процесів і підвищенню ефективності навчання. Водночас акцентовано увагу на проблемах академічної доброчесності, залежності від цифрових технологій та необхідності збереження гуманістичних принципів освіти. Зроблено висновок про важливість відповідального й збалансованого використання ШІ в освітньому процесі.

Ключові слова: *штучний інтелект, освіта, освітній процес, індивідуалізація навчання, академічна доброчесність, критичне мислення, цифрові технології, інклюзивна освіта.*

Актуальність теми. У сучасному світі штучний інтелект (ШІ) стає одним із ключових чинників розвитку технологій, науки та суспільства в цілому. Його впровадження в різних сферах діяльності спричинює глибокі трансформації. Особливе місце посідають зміни в освітній галузі. Використання штучного інтелекту у навчальному процесі надає нові можливості для індивідуального підходу до викладання, автоматизації оцінювання і адаптації завдань під потреби учнів. Завдяки цьому підвищується ефективність педагогічної діяльності.

Разом із тим надмірне поширення штучного інтелекту супроводжується низкою етичних, правових і соціальних викликів. Виникають питання щодо збереження академічної доброчесності, захисту особистих даних та ризику втрати людського фактору у процесі навчання. Саме тому проблема використання ШІ в освіті є актуальною та потребує детального дослідження.

Мета публікації – аналіз перспектив застосування штучного інтелекту в освіті, визначення його переваг, недоліків та потенційних ризиків, а також обґрунтування необхідності відповідального використання ШІ в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Штучний інтелект – це сукупність алгоритмів і технологій, що дозволяють виконувати завдання, які раніше потребували людського інтелекту. Основними напрямками ШІ є машинне навчання та глибоке навчання. Машинне навчання дає змогу системам аналізувати дані та вдосконалюватися без прямого втручання людини, а глибоке навчання базується на нейронних мережах і використовується для обробки складної інформації, зокрема зображень і мовлення [1].

Історія розвитку ШІ починається з 1950-х років, коли було створено перші програми, здатні розв'язувати логічні задачі. Подальший розвиток супроводжувався як періодами активного прогресу, так і так званими «зимами ШІ», пов'язаними з браком фінансування. Значний прорив відбувся наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття, коли розвиток комп'ютерних технологій зробив ШІ доступним для широкого використання.

Особливого поширення ШІ набув у 2020-х роках завдяки появі інтелектуальних систем, які активно використовуються в навчанні, роботі та повсякденному житті [2].

Використання штучного інтелекту в освітньому процесі має низку вагомих переваг:

- індивідуалізація навчання, автоматизація процесів, використання інтелектуальних репетиторів, забезпечення інклюзії та доступності в освіті, а також аналіз навчального процесу;
- адаптація навчальних програм до індивідуальних потреб учнів, враховуючи їхні здібності, темп навчання та інтереси, що забезпечує ефективніше засвоєння навчального матеріалу та сприяє підвищенню мотивації до навчання;
- спрощення рутинних завдань вчителів, зокрема, автоматизація оцінювання тестів, упорядкування навчальних матеріалів та моніторинг прогресу навчання;
- застосування інтерактивних платформ та чат-ботів, які виступають у ролі інтелектуальних репетиторів, оперативно відповідають на запитання учнів, пояснюють складні теми та надають персоналізовані рекомендації щодо навчання;

- сприяння інклюзії та доступності в освіті, адаптуючи навчальні матеріали для ширшої аудиторії, включаючи людей з інвалідністю;
- аналіз успішності навчання, виявлення потенційних труднощів та надання цінних даних вчителям для покращення їхніх методів навчання [3].

Серед популярних інструментів варто відзначити сервіси для створення презентацій, перевірки знань і вивчення мов, які значно розширюють можливості сучасного навчання.

Попри численні переваги, використання ШІ має і суттєві недоліки:

- Обмежене розуміння. ШІ не завжди правильно інтерпретує запити, що може призводити до помилкових відповідей.
- Залежність від даних. Якість результатів залежить від даних, на яких навчалася система.
- Відсутність людського фактору. ШІ не здатний повноцінно враховувати емоції, контекст і моральні аспекти.
- Проблеми академічної доброчесності. Використання ШІ для написання робіт може сприяти плагіату та поширенню недостовірної інформації.

Тому важливо пам'ятати про критичне мислення. Саме воно є «рятівним колом» під час праці з такими технологіями.

Серед основних ризиків впровадження ШІ в освіті можна виділити:

- зменшення кількості робочих місць через автоматизацію;
- зниження рівня критичного мислення;
- формування залежності від цифрових технологій;
- зменшення рівня соціалізації молоді;
- поширення недостовірної інформації.

Деякі дослідники прогнозують, що надмірне використання ШІ може негативно вплинути на здатність молоді до самостійного навчання та аналізу інформації.

Висновки. Отже, на основі наших досліджень, ми можемо стверджувати, що штучний інтелект є потужним інструментом модернізації освіти, який відкриває нові можливості для підвищення її якості та доступності. Водночас його використання супроводжується значними викликами, що потребують відповідального підходу.

Важливо розглядати ШІ не як заміну вчителя, а як допоміжний інструмент. Освітній процес передбачає не лише передачу знань, а й

розвиток особистості, формування цінностей, комунікації та критичного мислення. Саме ці аспекти залишаються сферою, де роль людини є незамінною.

Отже, ефективно використання штучного інтелекту можливе лише за умови поєднання технологічних інновацій із гуманістичними принципами освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Де та для чого використовують штучний інтелект. URL: <https://prjctr.com/knowledge-base/management/ai/aicases> (дата звернення: 22.10.2025).
2. Що таке штучний інтелект: історія, види та складові. URL: <https://gigacloud.ua/articles/shho-take-shtuchnyj-intelekt-istoriya-vydy-ta-skladovi/> (дата звернення: 19.10.2025).
3. Штучний інтелект в освіті. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Штучний_інтелект_в_освіті (дата звернення: 01.11.2025).

Катерина МУРАЩОК,
*здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
2 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта
Науковий керівник: Катерина ДЕМЧИК,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик дошкільної освіти*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНИХ РОЗПИСІВ УКРАЇНИ ЯК ЗАСОБУ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті розглядається значення українських народних розписів як ефективного засобу формування у дітей дошкільного віку національної свідомості, емоційно-ціннісного ставлення до культурної спадщини та початкових патріотичних почуттів. Особлива увага приділяється сучасним підходам до використання декоративно-ужиткового мистецтва в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Проаналізовано можливості інтеграції елементів народного розпису у художню діяльність дітей, ігрові форми навчання, тематичні заняття та міжпредметну взаємодію. Окреслено педагогічні умови, за

яких народний розпис стає не лише мистецьким матеріалом, а й засобом розвитку пізнавальної активності, творчості, емоційної чутливості та поваги до українських традицій.

Ключові слова: народний розпис, дошкільники, національно-патріотичне виховання, Петриківський розпис, художня діяльність, культурна спадщина.

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку української освіти питання національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку набуває особливої актуальності, оскільки саме у ранньому дитинстві формуються перші уявлення про рідну культуру, традиції, символіку та духовні цінності народу. Базовий компонент дошкільної освіти визначає важливість ознайомлення дітей із культурною спадщиною України як складовою формування особистості дитини, здатної усвідомлювати свою належність до українського суспільства та поважати національні надбання

Одним із дієвих засобів такого виховання виступає український народний розпис, який поєднує у собі естетичну цінність, символічний зміст і доступність для дитячого сприймання. Орнаменти, кольори, рослинні мотиви, характерні для традиційних розписів різних регіонів України, допомагають дітям не лише знайомитися з мистецтвом, а й усвідомлювати багатство національної культури.

Сучасний освітній процес вимагає нових підходів до використання традиційного мистецтва, коли дитина виступає активним учасником творчої діяльності, а не лише спостерігачем. Саме тому інноваційне поєднання народних розписів із інтерактивними методами навчання відкриває нові можливості для розвитку дошкільників.

Мета публікації – описати інноваційні підходи до використання народних розписів України як засобу національно-патріотичного виховання дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Український народний розпис є унікальним явищем декоративно-ужиткового мистецтва, що формувалося протягом багатьох століть і відображає світогляд, естетичні смаки та духовні орієнтири народу. Особливе місце серед різновидів українського розпису посідає *петриківський розпис*, який відомий своєю яскравістю, ритмічністю орнаментів, природними мотивами та символічним змістом. У дошкільній освіті саме цей вид

мистецтва найчастіше використовується як доступний для дитячого наслідування та творчого опрацювання.

Залучення дітей до народного розпису має починатися з емоційного сприйняття образу. На першому етапі педагог демонструє дітям зразки орнаментів, пояснює значення кольорів, звертає увагу на повторюваність елементів, гармонійність композиції, порівнює розпис із природними об'єктами: квітами, ягодами, листям, птахами. Такий підхід допомагає дитині побачити, що мистецтво виникає з навколишнього світу, який їй добре знайомий.

Інноваційність сучасного підходу полягає у відході від простого копіювання зразка до створення власного художнього продукту. Наприклад, після ознайомлення з орнаментом діти можуть самостійно придумувати декоративне оформлення паперової тарілки, книжкової закладки, листівки або декоративного дерева. У цьому процесі важливо, щоб дитина не лише відтворювала елементи, а й висловлювала власне бачення кольору, форми та композиції.

Сучасна педагогічна практика показує ефективність інтегрованих занять, під час яких народний розпис поєднується з музикою, художнім словом і руховою активністю. Наприклад, перед малюванням педагог може використати українську народну мелодію, коротку легенду про походження орнаментів або бесіду про українську оселю. Це створює емоційний фон, у якому дитина сприймає мистецтво не ізольовано, а як частину живої культури.

Важливим напрямом є використання цифрових технологій. Сучасні педагоги застосовують мультимедійні презентації, інтерактивні картки, відеоматеріали, що демонструють процес створення розпису, знайомлять дітей із майстрами декоративного мистецтва та регіональними особливостями орнаментів. Завдяки цьому дошкільники краще розуміють, що народне мистецтво продовжує існувати і сьогодні, а не належить лише минулому.

Педагогічна цінність народного розпису полягає також у формуванні патріотичних почуттів через особистісне переживання успіху. Коли дитина створює власний орнамент, вона відчуває себе причетною до української культури, усвідомлює, що здатна відтворювати елементи національної традиції. Таке переживання сприяє формуванню позитивного ставлення до рідної країни.

У практиці дошкільної освіти ефективними є тематичні дні, присвячені українському мистецтву. Наприклад, у межах заняття

«Українська квітка» діти можуть розглядати елементи петриківського орнаменту, слухати розповідь про символіку калини, а потім створювати власну композицію. У старших групах доцільно використовувати колективні творчі роботи, коли декілька дітей разом оформлюють великий декоративний плакат або макет української хати.

Особливу роль відіграє співпраця з батьками. Якщо батьки залучаються до творчих майстерень, родинних виставок або домашніх мініпроектів, дитина сприймає національну культуру як частину сімейного життя. Такий підхід посилює виховний ефект, оскільки патріотичні цінності підтримуються не лише у закладі освіти, а й у домашньому середовищі.

Науковці підкреслюють, що використання елементів народного мистецтва сприяє не лише патріотичному, а й мовленнєвому, сенсорному, емоційному та творчому розвитку дітей, оскільки художня діяльність активізує уяву, дрібну моторику, вміння аналізувати форму й колір

Висновки. Таким чином, народні розписи України мають значний потенціал у системі національно-патріотичного виховання дошкільників. Їх використання в освітньому процесі дозволяє поєднувати художній розвиток дитини з формуванням ціннісного ставлення до української культури, традицій і національної символіки.

Інноваційні підходи полягають у творчій інтеграції народного розпису в різні види дитячої діяльності: малювання, гру, інтегровані заняття, цифрове навчання, родинні проєкти. Такий підхід робить традиційне мистецтво зрозумілим, емоційно близьким і сучасним для дошкільника.

Систематичне використання народних розписів у роботі з дітьми сприяє формуванню почуття культурної належності, естетичного смаку, творчої самостійності та позитивного ставлення до української спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вусик Н., Перетяга Л. Українські народні іграшки як засіб національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/handle/123456789/15705>
2. Жосану Т. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами українських народних традицій. URL: <https://repository.khpa.edu.ua/handle/123456789/2230>

3. Марчій-Дмитраш Т. М., Тринок В. В. Сучасні підходи до використання українських народних традицій у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку. URL: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/13023>

4. Міністерство освіти і науки України. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>

5. Освітня платформа «Всеосвіта»: сучасні методичні підходи до використання народного мистецтва у дошкільній освіті. URL: <https://vseosvita.ua/>

Дмитро МУСУРІВСЬКИЙ,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: **Наталія БАХМАТ,**
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методик початкової освіти

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ЕКОЛОГО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МОВНО- ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито потенціал мовно-літературної освітньої галузі щодо реалізації завдань еколого-естетичного виховання молодших школярів у сучасній початковій школі. Обґрунтовано значення інтеграції екологічних і естетичних цінностей у зміст мовно-літературної освіти як чинника формування екологічної свідомості, емоційно-ціннісного ставлення до природи, мовленнєвої культури та творчої активності учнів. Охарактеризовано можливості уроків української мови, літературного читання, розвитку мовлення у вихованні дбайливого ставлення до довкілля. Подано приклади методичних прийомів реалізації завдань еколого-естетичного виховання у початковій школі.

Ключові слова: *еколого-естетичне виховання, молодші школярі, мовно-літературна освіта, початкова школа, Нова українська школа, інтегроване навчання.*

Актуальність теми. Сучасні суспільні виклики, пов'язані з екологічними кризами, зміною клімату, зниженням рівня екологічної культури населення, актуалізують проблему формування відповідального ставлення особистості до природи вже з раннього шкільного віку. Водночас у молодшому шкільному віці активно формується емоційно-ціннісна сфера дитини, здатність до співпереживання, естетичного сприйняття світу, морального вибору. Саме тому поєднання екологічного та естетичного виховання є педагогічно доцільним і перспективним.

Концепція Нової української школи наголошує на формуванні компетентностей, необхідних для життя, серед яких важливе місце займають екологічна грамотність, культурна компетентність, уміння спілкуватися державною мовою, ініціативність і відповідальність [1]. Значний потенціал для реалізації цих завдань має мовно-літературна освітня галузь, адже саме через слово, текст, художній образ, мовленнєву діяльність дитина пізнає світ і себе в ньому.

Проблеми екологічного виховання дітей досліджували Н. Лисенко, О. Савченко, І. Бех, Н. Бібік та ін. Питання естетичного виховання школярів розкрито у працях В. Сухомлинського, Г. Шевченко, І. Зязюна. Інтеграційний потенціал мовно-літературної освіти в початковій школі висвітлено в роботах К. Пономарьової, М. Вашуленка, О. Савченко [1; 4; 6]. Однак проблема реалізації завдань саме еколого-естетичного виховання засобами мовно-літературної освіти потребує подальшого науково-методичного осмислення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні можливостей мовно-літературної освітньої галузі щодо реалізації завдань еколого-естетичного виховання молодших школярів та визначенні ефективних методичних підходів до організації цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Еколого-естетичне виховання розглядаємо як цілеспрямований педагогічний процес формування в дітей емоційно-ціннісного ставлення до природи, здатності бачити її красу, усвідомлювати взаємозв'язки в довкіллі, прагнення зберігати природне середовище та діяти відповідально.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку таких якостей, оскільки саме в цей час дитина особливо чутлива до образного слова, художнього тексту, казки, емоційно насичених вражень, спостережень за природою [1].

Державний стандарт початкової освіти визначає, що мовно-літературна освітня галузь спрямована на розвиток мовлення, читацької компетентності, вміння висловлювати думки, сприймати й аналізувати тексти різних видів [3]. Це створює широкі можливості для інтеграції еколого-естетичного змісту.

На уроках української мови учні можуть:

- складати речення, тексти-описи природи;
- добирати епітети, порівняння, метафори до природних явищ;
- аналізувати прислів'я та приказки про природу;
- створювати усні й письмові висловлювання на теми охорони довкілля;
- працювати з екологічною лексикою.

На уроках літературного читання доцільно використовувати твори Тараса Шевченка, Лесі Українки, Василя Сухомлинського, Ліни Костенко, Григора Тютюнника, сучасних дитячих письменників, у яких розкривається краса природи, відповідальність людини за навколишній світ, гуманістичне ставлення до живого.

Основними завданнями еколого-естетичного виховання молодших школярів та шляхами їх реалізації вважаємо:

1. Формування емоційно-ціннісного ставлення до природи.

Ефективними є вправи на емоційне сприйняття тексту: «Який настрій викликає опис весняного лісу?», «Які почуття автора передані словами?».

Такі завдання вчать дітей не лише читати текст, а й переживати його зміст.

2. Розвиток мовленнєвої творчості.

Учням пропонують скласти сенкан до слова *ліс*, написати лист дереву, створити казку про краплинку води, придумати правила друга природи. Це поєднує розвиток мовлення з виховним впливом.

3. Формування екологічно доцільної поведінки.

Після читання текстів проблемного змісту доцільно організувати дискусії: «Чому не можна ламати гілки дерев?», «Що може зробити школяр для чистоти міста?».

Такі методи сприяють переходу від знань до поведінкових установок.

4. Розвиток естетичного сприйняття довкілля.

Важливим є поєднання слова і спостереження: читання поезії на природі, словесне малювання пейзажу, добір художніх засобів до реальних природних об'єктів.

У процесі реалізації завдань еколого-естетичного виховання результативними формами роботи є:

- інтегровані уроки української мови і курсу «Я досліджую світ»;
- проєкти («Книга природи нашого краю», «Зелена абетка»);
- мовні хвилинки екологічного змісту;
- рольові ігри;
- створення лепбуків, постерів, колективних казок;
- читання й обговорення художніх творів природничої тематики.

Сучасні цифрові інструменти (Canva, LearningApps, Wordwall) також можуть бути використані для створення інтерактивних екологічних вправ і мовних ігор.

Висновки. Отже, мовно-літературна освітня галузь має значний потенціал у реалізації завдань еколого-естетичного виховання молодших школярів. Через художнє слово, мовленнєву творчість, роботу з текстом, комунікативну взаємодію в учнів формуються екологічна свідомість, здатність бачити красу природи, емоційно позитивне ставлення до довкілля та готовність до відповідальної поведінки.

Ефективність цього процесу забезпечується системністю, інтеграцією навчального й виховного компонентів, використанням активних методів навчання та опорою на цінності Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.

2. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.

3. Державний стандарт початкової освіти. Постанова КМУ №87 від 21.02.2018.

4. Дидактика початкової освіти : підруч. для вищ. навч. закл. / О. Я. Савченко . Київ : Освіта, 2019. 127 с.

5. Концепція Нової української школи. Київ : МОН України, 2016.

6. Пономарьова К. І. Українська мова та читання. 3 клас. Київ : Оріон, 2025. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1503-ukrmova-ta-chytannja-3-klas-nush-ponomarova.html>.

Сніжана НЕЧИПОРЕНКО,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: Наталія ГУДИМА,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОМІКСІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОРФОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті обґрунтовано доцільність використання коміксів як сучасного лінгводидактичного засобу формування морфологічної компетентності молодших школярів у контексті Нової української школи. Автор розкриває потенціал візуально-сюжетної подачі матеріалу для засвоєння граматичних категорій іменника, дієслова та прикметника, що сприяє активізації пізнавального інтересу та мовленнєвого розвитку учнів.

Ключові слова: *морфологічна компетентність, молодші школярі, комікс, Нова українська школа, візуалізація навчання, частини мови, граматичні категорії.*

Актуальність теми. У сучасному освітньому просторі Нової української школи особливого значення набуває пошук ефективних засобів формування мовної особистості молодшого школяра. Одним із важливих складників мовної підготовки учнів початкової школи є морфологічна компетентність, що передбачає усвідомлене засвоєння граматичних значень слова, вміння розпізнавати частини мови, визначати їх морфологічні ознаки та доречно використовувати відповідні граматичні форми у власному мовленні. Водночас вікові особливості молодших школярів зумовлюють потребу в таких методичних інструментах, які поєднують пізнавальну, візуальну та ігрову складові навчання [3, с. 98-102].

У цьому контексті особливої актуальності набуває використання коміксів як сучасного дидактичного засобу, здатного поєднувати текстову інформацію з візуальним рядом, сюжетністю та емоційною виразністю. Комікс у навчальному процесі виконує не лише мотиваційну функцію, а й сприяє глибшому осмисленню мовного матеріалу, оскільки забезпечує опору на наочність, яка є провідною для дітей молодшого шкільного віку. Саме через образ, дію персонажів і короткі репліки учні легше сприймають

граматичні закономірності, зокрема зміну слів за родами, числами, відмінками, часами та особами [1, с. 45-48].

Мета публікації – теоретично обґрунтувати та практично розкрити лінгводидактичний потенціал коміксів як ефективного засобу формування морфологічної компетентності учнів початкових класів. Стаття спрямована на висвітлення того, як поєднання візуальних образів, сюжетності та ігрових елементів допомагає молодшим школярам легше засвоювати абстрактні граматичні категорії (рід, число, час, особа) та успішно використовувати їх у власному мовленні в умовах Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лінгводидактичний потенціал коміксів полягає в тому, що вони створюють умови для інтеграції мовленнєвої діяльності з аналітичною роботою над словом. У процесі сприймання коміксу школяр не лише стежить за розвитком сюжету, а й мимоволі фіксує мовні форми, співвідносить їх із зображеними предметами, діями чи ознаками, що значно полегшує засвоєння морфологічних категорій. Особливо ефективним є використання коміксів під час вивчення іменника, дієслова та прикметника, оскільки саме ці частини мови мають найбільш виразне відображення у візуальному контексті [2, с. 120-134].

Морфологічна компетентність молодших школярів формується поступово, через поєднання спостереження за мовними одиницями, їх аналізу та практичного використання у власному мовленні. Традиційне пояснення граматичних понять нерідко сприймається учнями як складне через абстрактність мовних категорій. Натомість комікс конкретизує граматичне явище, надає йому образності та комунікативної доцільності. Наприклад, зміна форми іменника за числом може бути представлена через послідовну зміну кількості предметів у сюжеті, а часові форми дієслова через розвиток подій у різних часових площинах.

Рисунок 1. Комікс «Іменник: рід і число»

Такий комікс демонструє ефективність візуально-сюжетної подачі матеріалу під час формування в молодших школярів уявлення про категорію числа іменника. Через зіставлення одного предмета та кількох однорідних предметів учні легко простежують зміну словоформи: м'яч – м'ячі, зошит – зошити. Поєднання зорового образу, коротких реплік і логічної послідовності кадрів сприяє швидшому усвідомленню граматичної закономірності та перенесенню її в подальшу мовленнєву практику.

Рисунок 2. Комікс «Дієслово: час і особа»

Такий комікс доцільно використовувати під час формування у молодших школярів уявлень про часові форми дієслова. Завдяки послідовному розгортанню сюжету в часових площинах «вчора – зараз – завтра» учні наочно простежують зміну дієслівних форм: *читав, читаю, буду читати*. Візуальна деталізація подій, емоцій персонажа та зміна обставин дії сприяють кращому усвідомленню категорії часу дієслова й допомагають учням легше переносити засвоєну модель у власне мовлення. Наступним важливим етапом формування морфологічної компетентності молодших школярів є засвоєння граматичного зв'язку між прикметником та іменником. Для учнів початкової школи це завдання часто викликає труднощі, оскільки потребує одночасного врахування роду та числа слів.

Рисунок 3. Комікс «Прикметник і узгодження з іменником»

Як бачимо, комікс є ефективним засобом формування в молодших школярів умінь узгоджувати прикметники з іменниками в роді та числі. Через наочне зіставлення словосполучень *великий м'яч*, *велика книга*, *великі яблука* учні легко простежують зміну граматичної форми прикметника залежно від іменника. Візуальна опора, сюжетність і яскраві образи сприяють кращому засвоєнню морфологічних зв'язків та активному використанню цих мовних моделей у власному мовленні.

Рисунок 4. Комікс «Займенник і заміна іменника в мовленні»

Комікс доцільно використовувати, на нашу думку, під час формування в молодших школярів уявлень про займенник як частину мови, що замінює іменник у мовленні. Через послідовне зіставлення конструкцій *моя лялька* – *вона* – *вони* учні наочно простежують роль займенників у заміні назв предметів та узгодженні їх за числом. Візуальна опора й сюжетність коміксу сприяють кращому засвоєнню морфологічних особливостей займенника та активному використанню цих форм у власному мовленні.

Отже, використання коміксів у процесі формування морфологічної компетентності молодших школярів має значний лінгводидактичний потенціал. Поєднання візуальної наочності, сюжетності, емоційної виразності та мовленнєвої взаємодії створює сприятливі умови для засвоєння складних граматичних категорій у доступній для дітей формі. Аналіз навчальних коміксів засвідчив їх ефективність під час вивчення іменника, дієслова та прикметника, оскільки саме ці частини мови найбільш наочно реалізуються в образному контексті.

Висновки. Використання коміксів у навчанні української мови сприяє не лише кращому засвоєнню морфологічних понять, а й активізує пізнавальний інтерес учнів, розвиває мовленнєву активність, увагу до словоформи та вміння переносити засвоєні граматичні моделі у власне мовлення. Особливу цінність цей підхід має в умовах Нової української школи, де пріоритетними є дитиноцентризм, інтеграція

різних видів діяльності та формування ключових компетентностей [4, с. 52-55].

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо розроблення системи навчальних коміксів для вивчення інших розділів мовознавства в початковій школі, зокрема синтаксису, словотвору та розвитку зв'язного мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белов Д. О. Український комікс: бібліотечно-інформаційний вимір : дис. ... д-ра філософії. Київ : Київський національний університет культури і мистецтв, 2021. 210 с.
2. Макклауд С. Зрозуміти комікс. Невидиме мистецтво. Київ : Рідна мова, 2019. 224 с.
3. Супрун О. Ю. Стріп- та веб-комікси як засоби формування ключових і предметних компетентностей. Кривий Ріг : Криворізький державний педагогічний університет, 2019. 136 с.
4. Чикалова Т. Г. Дидактичні можливості використання коміксів на уроках у початковій школі. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 20. Т. 3. С. 52–55.

Адріана НЕМЕЦЬ,

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*

Науковий керівник: Наталія ГУДИМА,

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНОГО ВМІННЯ «ЧИТАННЯ З РОЗУМІННЯМ» В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБОМ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ

У статті теоретично обґрунтовано та практично розкрито роль засобів візуалізації як когнітивного посередника у формуванні наскрізного вміння «читання з розумінням» в учнів початкових класів. Автор проаналізувала методичний потенціал графічних організаторів, інтелект-карт, цифрових сервісів та технологій доповненої реальності, що дозволяють трансформувати абстрактні вербальні конструкції у наочно-образні моделі. Доведено, що системне використання інструментів візуалізації сприяє подоланню «механічного

читання», забезпечує системний аналіз тексту та відповідає вимогам Державного стандарту початкової освіти і Концепції НУШ.

Ключові слова: читання з розумінням, візуалізація навчальної інформації, наскрізні вміння, молодші школярі, Нова українська школа, графічні організатори, когнітивний розвиток, функціональна грамотність.

Актуальність теми. У контексті глобальної цифровізації та домінування візуального контенту в інформаційному просторі, проблема формування читацької компетентності молодших школярів набуває нового методологічного змісту. Традиційні підходи до навчання читанню часто обмежуються технічним аспектом (декодуванням знаків), що призводить до явища «механічного читання» без належної семантичної обробки інформації.

Формування наскрізного вміння «читання з розумінням» засобами візуалізації є актуальною відповіддю на виклики сучасної дидактики. Візуалізація навчальної інформації (інфографіка, інтелект-карти, мнемотехніки, інтерактивні моделі) виступає когнітивним посередником, що допомагає учневі структурувати сюжетні зв'язки, виокремлювати латентні смисли та здійснювати критичний аналіз тексту. Це дозволяє трансформувати абстрактні вербальні конструкції у наочно-образні моделі, що релевантно психофізіологічним особливостям когнітивного розвитку здобувачів початкової освіти.

Згідно з положеннями Державного стандарту початкової освіти, «читання з розумінням» ідентифікується як фундаментальне наскрізне вміння, що інтегрується в усі освітні галузі [3]. Стандарт визначає обов'язкові результати навчання, серед яких здатність учня інтерпретувати текст, виявляти причинно-наслідкові зв'язки та аргументувати власну позицію. Використання графічних організаторів (схем емоційного стану героя, логіко-смыслових моделей) безпосередньо сприяє досягненню цих результатів. Візуалізація забезпечує перехід від лінійного сприйняття тексту до системного аналізу даних, що є основою функціональної грамотності.

У межах Концепції НУШ, формування вміння читати з розумінням розглядається як інструмент розвитку критичного мислення та емоційного інтелекту [1]. Візуалізація тексту (скрайбінг, сторітелінг, створення візуальних планів) дозволяє реалізувати принцип дитиноцентризму, адаптуючи складний текстовий матеріал до потреб «цифрового покоління».

НУШ пропагує відмову від репродуктивних методів на користь діяльнісних. Створення учнями власних візуальних продуктів на основі прочитаного (наприклад, інтелект-карт персонажів) свідчить про високий рівень інтерналізації змісту та здатність до творчої переробки інформації.

Мета публікації – теоретично обґрунтувати та практично розкрити ефективність використання засобів візуалізації (графічних організаторів, ментальних карт, інфографіки та цифрових інструментів) як стратегічного ресурсу для формування наскрізного вміння «читання з розумінням» в учнів початкових класів у контексті вимог Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема формування наскрізного вміння «читання з розумінням» засобами візуалізації є об'єктом прискіпливої уваги української наукової спільноти. Вітчизняна дидактика розглядає цей процес як складну когнітивну діяльність, що інтегрує мовленнєвий розвиток, логічне мислення та візуальне сприйняття.

Фундаментальну роль у визначенні стратегій читання відіграють праці О. Савченко. Вчена обґрунтувала методику формування ключових компетентностей молодших школярів, де «читання з розумінням» визначено як базове вміння для самостійного навчання. Вона наголошувала на необхідності активізації пізнавальної діяльності через залучення різних каналів сприйняття інформації [8].

Методична система В. Науменко розвиває ідею літературного читання як процесу художнього пізнання, де візуальний образ (ілюстрація, схема, уявне малювання) допомагає дитині глибше проникнути в підтекст твору [6].

Теоретичний базис для використання візуальних опор закладено у працях класика української психології Г. Костюка, який досліджував взаємозв'язок між наочністю та розумовими операціями. Його ідеї про роль образу в процесі мислення стали основою для сучасних методик візуалізації тексту. Академік С. Максименко у своїх дослідженнях когнітивного розвитку дитини підкреслює значення чуттєвого сприйняття як першоджерела формування понять, що науково виправдовує використання інфографіки та моделей для розуміння складних текстів.

У контексті реалізації концепції Нової української школи практичне втілення візуальних стратегій читання відображено у працях І. Большакової, яка є провідним розробником методик критичного читання. Вона пропонує системне використання графічних

організаторів (діаграм Венна, таблиць аналізу, ментальних мап) як обов'язкового інструменту для формування навички розуміння тексту [2]. О. Онопрієнко, яка досліджує дидактичні аспекти електронних освітніх ресурсів, акцентуючи на важливості візуального моделювання для засвоєння логіко-семантичних зв'язків у навчальних текстах.

Використання графічних організаторів дозволяє трансформувати лінійну структуру тексту в об'ємну смислову модель, що сприяє ідентифікації ключових концептів та причинно-наслідкових зв'язків. Наприклад, діаграма Венна застосовується на етапі компаративного аналізу (порівняння персонажів, художніх описів або природних явищ у текстах курсу «Я досліджую світ»). Візуальне накладання кіл дозволяє учням виокремити спільні та диференційні ознаки, що є показником високого рівня аналітичного читання.

«Фішбоун» є ефективним інструментом для роботи з проблемними текстами. Голова «скелета» фіксує центральну проблему, верхні кістки – причини, нижні – фактичні підтвердження з тексту, хвіст – авторський або власний висновок. Це мінімізує ризик фрагментарного сприйняття матеріалу.

Ментальні карти виступають інструментом радіантного мислення, що корелює з природними механізмами пам'яті молодшого школяра. У центрі карти фіксується головний герой або ключова подія. Відгалуження першого порядку відображають риси характеру, вчинки, оточення. Другорядні гілки наповнюються текстовими цитатами або символічними зображеннями (піктограмами).

Створення карти спонукає учня до багаторазового «повернення» в текст для пошуку аргументів, що забезпечує перехід від ознайомлювального до вивчального читання.

Використання цифрових сервісів для генерації хмар тегів дозволяє реалізувати етап антиципації (передбачення) та синтезу інформації:

- прийом «Семантична хмара». Учні пропонується візуальна хмара, що містить ключові поняття майбутнього тексту. Завдання полягає у прогнозуванні сюжетної лінії на основі візуальних домінант. Після читання здійснюється верифікація гіпотез, що стимулює критичну саморефлексію;

- мнемотаблиці у літературному читанні. Візуалізація поетичних образів через послідовність піктограм полегшує процес інтерналізації (засвоєння) художнього тексту, перетворюючи механічне заучування на процес відтворення логічної послідовності образів.

Інтеграція AR-об'єктів (наприклад, анімованих 3D-моделей у періоді навчання грамоти або природничих текстах) виконує роль

когнітивного стимулу. Під час опрацювання текстів історичного або природничого спрямування, візуалізація об'єктів у просторі класу дозволяє учням «бачити» предмет опису в деталях. Це усуває лексичні бар'єри (розуміння застарілих слів, специфічних термінів) без тривалих вербальних пояснень вчителя.

Інтерактивні вправи на встановлення відповідності («текст – зображення») або хронологічне впорядкування подій («Пазл») слугують інструментом об'єктивного моніторингу розуміння прочитаного. Миттєвий зворотний зв'язок дозволяє учневі самостійно ідентифікувати зони неповного розуміння змісту та повернутися до роботи з першоджерелом.

Висновки. Отже, системне застосування зазначених засобів візуалізації трансформує процес читання з пасивного сприйняття графічних знаків у динамічне конструювання індивідуальної смислової моделі тексту. Це забезпечує сталу мотивацію здобувачів освіти та гарантує досягнення результатів навчання, зафіксованих у Державному стандарті початкової освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
2. Большакова І. О. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. Ч. 1. *Нова українська школа*. 2017. URL: <https://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/> (дата звернення: 19.03.2026).
3. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2025 р. № 1810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025> (дата звернення: 19.03.2026).
4. Джежелей О. В. Навчання грамоти. Методичний посібник для вчителя. Харків : Ранок, 2018. 144 с.
5. Морзе Н. В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій. Київ : Видавнича група ВНУ, 2008. 352 с.
6. Науменко В. О. Літературне читання. Методика формування читацької компетентності молодших школярів. Київ : Генеза, 2014. 160 с.
7. Савченко О. Я. Я люблю читати. Навчальний посібник з літературного читання для учнів 4 класу. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021. 128 с.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2012. 504 с.

Лариса ОЛІЙНИК,
*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
3 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*
Науковий керівник: Олеся МАРТИНА,
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти*

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Стаття розглядає шляхи формування цифрової грамотності молодших школярів через інтеграцію сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес. Окреслено методики розвитку навичок безпечного та ефективного користування цифровими ресурсами.

Ключові слова: *цифрова грамотність, молодші школярі, ІКТ, безпека в мережі, інтегроване навчання.*

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімкою цифровізацією всіх сфер життєдіяльності, що зумовлює необхідність формування цифрової грамотності як однієї з ключових компетентностей особистості. В умовах трансформації освітнього простору та впровадження Концепції Нової української школи особливої ваги набуває питання формування цифрової компетентності вже на рівні початкової освіти. Державний стандарт початкової освіти визначає інформаційно-цифрову компетентність як здатність впевнено, критично й безпечно використовувати інформаційно-комунікаційні технології для навчання та повсякденного життя [2].

Наукове осмислення проблеми формування цифрової грамотності здійснюється у працях вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, питання цифрової трансформації освіти та розвитку цифрової компетентності розкриваються в дослідженнях В. Бикова, М. Жалдака, О. Спіріна, які обґрунтовують необхідність інтеграції ІКТ в освітній процес як умови підвищення його якості. Проблеми формування цифрової культури та медіаграмотності молодших школярів розглядають Н. Морзе, О. Овчарук, Л. Петухова, наголошуючи на важливості поєднання технологічної підготовки з розвитком критичного мислення та безпечної поведінки в цифровому середовищі. У

міжнародному науковому дискурсі концептуальні засади цифрової компетентності представлені в рамках європейської моделі DigComp (A. Ferrari), яка визначає структуру цифрової грамотності та її складові.

Особливої актуальності проблема набуває з огляду на активне використання дистанційних і змішаних форм навчання, розширення освітніх онлайн-платформ та цифрових ресурсів. Учні початкових класів дедалі раніше долучаються до цифрового середовища, однак рівень їхньої підготовки до свідомого й безпечного використання технологій часто залишається недостатнім [5, с. 34]. Це потребує науково обґрунтованого підходу до формування цифрової грамотності, що поєднує педагогічні, психологічні та методичні аспекти.

Мета публікації. Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності цифрової грамотності учнів початкових класів та визначення педагогічних умов її ефективного формування в умовах сучасного освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування цифрової грамотності учнів початкових класів є комплексним процесом, що передбачає розвиток у дітей умінь свідомо, критично та безпечно використовувати інформаційно-комунікаційні технології для навчальної, творчої та повсякденної діяльності [4, с. 22]. У межах Нової української школи цифрова грамотність розглядається як одна з ключових компетентностей, що містить не лише технічні навички роботи з пристроями та програмним забезпеченням, а й уміння знаходити, аналізувати, оцінювати інформацію, а також дотримуватися принципів цифрової безпеки та етичної поведінки в онлайн-середовищі.

Наукові дослідження сучасних українських і зарубіжних авторів підкреслюють багатовимірний характер цифрової грамотності. Вітчизняні дослідники В. Биков, О. Спирін, М. Жалдак акцентують на інтеграції ІКТ в освітній процес як засобі підвищення мотивації, розвитку пізнавальної активності та міжпредметних зв'язків. О. Овчарук, Л. Петухова, Н. Морзе розглядають цифрову грамотність як складову медіаграмотності та безпечної поведінки в інтернет-середовищі, наголошуючи на необхідності формування критичного мислення при роботі з інформацією. У міжнародному контексті модель DigComp (A. Ferrari) визначає п'ять ключових компетентностей: інформаційна та медіаграмотність, комунікація та співпраця, цифрове створення контенту, безпечна діяльність та вирішення проблем у цифровому середовищі, що слугує орієнтиром для розробки навчальних програм у початковій школі [3, с. 34].

Практичне формування цифрової грамотності в умовах початкової школи передбачає використання інтегрованих уроків, проєктної та дослідницької діяльності, інтерактивних вправ та ігор, що поєднують роботу з цифровими ресурсами й розвиток критичного мислення. Застосування цих методів дозволяє не лише навчити учнів користуватися цифровими інструментами, а й розвивати компетентності самостійного пошуку, аналізу та критичної оцінки інформації, а також відповідального ставлення до цифрового середовища.

Системний підхід до розвитку цифрової грамотності містить послідовне ускладнення завдань, інтеграцію міжпредметних тем та формування партнерської взаємодії між учителем і учнями. У результаті такого підходу молодші школярі набувають не тільки практичних навичок роботи з інформаційними технологіями, а й формують уміння самостійно приймати рішення, відповідально використовувати цифрові ресурси та ефективно взаємодіяти в освітньому та соціальному середовищі, що повністю відповідає вимогам Нової української школи та сучасним науковим підходам до розвитку ключових компетентностей [1, с. 48].

Висновки. Отже, формування цифрової грамотності учнів початкових класів у сучасному освітньому середовищі є ключовим чинником розвитку їхніх компетентностей та підготовки до життя в інформаційному суспільстві. Теоретичний аналіз наукових підходів підтверджує, що цифрова грамотність охоплює не лише технічні навички, а й критичне мислення, інформаційну та медіаграмотність, безпечну поведінку в цифровому середовищі та відповідальну взаємодію.

Практичне впровадження інтегрованих уроків, проєктної діяльності, інтерактивних вправ і групових завдань дозволяє молодшим школярам не лише оволодіти цифровими інструментами, а й формувати уміння аналізувати інформацію, приймати свідомі рішення та ефективно співпрацювати в колективі. Таким чином, системне та цілеспрямоване формування цифрової грамотності відповідає вимогам Нової української школи та сприяє розвитку компетентної, відповідальної та соціально активної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Цифрова компетентність учнів у сучасному освітньому середовищі : монографія. Київ : Освіта, 2020. 184 с.
2. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>

(дата

звернення: 27.03.2026).

3. Овчарук О. Розвиток медіа- та інформаційної грамотності в початковій школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. №3(115). С. 34–42.

4. Спирін О. Методика формування цифрових компетентностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2021. №6. С. 22–28.

5. Ferrari A. DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2017. 72 р.

Лілія ПОЄЗДНІК,

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня

1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта

Науковий керівник: Людмила МОСКОВЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач

кафедри теорії та методик початкової освіти

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ У ФОРМУВАННІ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито потенціал українського фольклору у формуванні ціннісного ставлення до природи в учнів початкової школи. Обґрунтовано роль фольклорних жанрів у розвитку емоційно-ціннісного сприйняття довкілля та екологічної культури молодших школярів, окреслено ефективні методи їх використання в навчальній і позакласній діяльності. Зроблено висновок про доцільність системного застосування українського фольклору в екологічному вихованні дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: *український фольклор, екологічне виховання, початкова школа, ціннісне ставлення до природи, екологічна культура, молодші школярі, народна творчість, міжпредметна інтеграція, позакласна робота.*

Актуальність теми. У сучасних умовах глобальних екологічних викликів особливого значення набуває формування екологічної культури особистості. Починати цей процес доцільно вже з молодшого шкільного віку, коли закладаються основи світогляду, моральних цінностей і ставлення до навколишнього світу. Згідно Державного

стандарту початкової освіти, екологічна компетентність передбачає формування в учнів початкових класів «... розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства» [1, с. 93].

Мета публікації – теоретичне обґрунтування та висвітлення можливостей використання українського фольклору як ефективного засобу формування ціннісного ставлення до природи в учнів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема формування ціннісного ставлення до природи в дітей молодшого шкільного віку розглядалася у працях багатьох учених. Педагогічні основи екологічного виховання досліджувалися в роботах українських і зарубіжних науковців (Н. Беккер, О. Бойко, Л. Гнатюк, С. Іноземцев, І. Кузьменко, М. Лехтонен, А. Марченко, О. Мороченець, В. Сидоренко, О. Шевчук та ін.), які підкреслювали необхідність формування екологічної культури особистості з раннього віку.

Необхідними умовами екологічного виховання учнів початкових класів, за переконаннями О. Мороченець, є «добір і використання доцільної, науково обґрунтованої системи ефективних методів та технологій навчання, що роблять його привабливим для молодших школярів, а також забезпечують успішне формування екологічної свідомості» [2, с. 71].

Ефективним засобом такого виховання є український фольклор. У народних піснях, прислів'ях, загадках, казках, обрядах і звичаях закладено глибоке розуміння гармонії людини з довкіллям, повагу до природних явищ, рослинного і тваринного світу.

Значну увагу ролі народної творчості у вихованні дітей приділяли видатні українські педагоги (К. Ушинський, В. Сухомлинський, Г. Ващенко, М. Стельмахович та ін.), які підкреслювали, що фольклор є потужним засобом морального, естетичного та духовного розвитку особистості. Народна творчість відображає традиційні уявлення українців про природу, її красу, цінність та необхідність гармонійного співіснування людини з довкіллям.

У фольклорі природа постає як жива система, з якою людина перебуває у тісному взаємозв'язку. Саме тому використання народної творчості у навчально-виховному процесі сприяє не лише засвоєнню знань про природу, а й формуванню емоційного ставлення до неї.

Ціннісне ставлення до природи розглядається як усвідомлення її значущості для життя людини, емоційне переживання її краси та необхідності її збереження, а також готовність до екологічно відповідальної поведінки. У молодшому шкільному віці таке ставлення

формується насамперед через емоційне сприйняття світу, художні образи, народні традиції та приклади поведінки.

Український фольклор містить значний виховний потенціал для формування екологічних цінностей. У ньому природа зображується як невід'ємна частина життя людини, джерело краси, радості та духовного натхнення. Особливе місце в цьому процесі займають такі жанри народної творчості, як пісні, прислів'я, приказки, загадки, казки, заклички та обрядові тексти.

Важливу роль у формуванні любові до природи відіграють народні пісні, у яких оспівується краса рідного краю, його лісів, полів, річок, рослин і тварин. Образи природи у піснях викликають у дітей емоційний відгук, сприяють розвитку естетичного сприйняття навколишнього світу.

Значний виховний потенціал мають прислів'я та приказки. У них у короткій, образній формі передається народна мудрість про взаємозв'язок людини і природи, необхідність її шанування та охорони.

Ефективним засобом розвитку інтересу до природи є загадки. Вони сприяють розвитку спостережливості, мислення, уваги до природних явищ, рослин і тварин. Відгадуючи загадки, діти навчаються помічати характерні ознаки природних об'єктів, краще розуміти їх особливості.

Особливе значення для виховання молодших школярів мають народні казки, у яких часто порушуються моральні проблеми взаємин людини і природи. У багатьох казках рослини, тварини, природні сили наділяються людськими рисами, що сприяє розвитку співчуття та бережливого ставлення до них.

Календарно-обрядовий фольклор також має значний виховний потенціал. Веснянки, гаївки, колядки та щедрівки відображають циклічність природних процесів, зміну пір року, зв'язок людини з природою. Використання таких творів на уроках сприяє формуванню у дітей цілісного уявлення про природні явища та народні традиції.

У процесі навчання доцільно використовувати різноманітні методи і форми роботи з фольклорним матеріалом: читання і обговорення народних творів, інсценізацію казок, виконання пісень, відгадування загадок, творчі завдання, ігрові вправи. Такі види діяльності сприяють активізації пізнавального інтересу учнів та розвитку їх творчих здібностей.

Важливу роль відіграє також позакласна робота: проведення народознавчих свят, екологічних ігор, тематичних вікторин, фольклорних годин. Такі заходи допомагають поглибити знання дітей

про народні традиції та сприяють формуванню емоційно-ціннісного ставлення до природи.

Висновки. Український фольклор є важливим педагогічним засобом формування ціннісного ставлення до природи в учнів початкової школи. Його використання у освітньому процесі сприяє розвитку емоційно-естетичного сприйняття природи, формуванню екологічної культури та вихованню відповідального ставлення до довкілля. Фольклорні твори допомагають молодшим школярам усвідомити красу та цінність природи, зрозуміти її значення для життя людини, сформуванню бережливого ставлення до природних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти / Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 240 с.

2. Мороченець О. Формування екологічної компетентності молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*. Житомирський державний університет імені Івана Франка. 2024. С. 69-71. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/40250/1/12.pdf> (дата звернення: 28.02.2026).

Катерина ПОЛЩУК,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
3 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: **Наталія ТРЕТЯК,**
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В УМОВАХ НУШ

У статті розглянуто проблему розвитку критичного мислення молодших школярів у процесі формування читацької компетентності. Обґрунтовано значення інтеграції критичного мислення в освітній процес відповідно до ідей Нової української школи. Окреслено ефективні методи і прийоми роботи на уроках української мови та літературного читання.

Ключові слова: критичне мислення, читацька компетентність, молодші школярі, Нова українська школа, уроки читання.

Актуальність теми. Сучасна початкова освіта в Україні переживає якісні зміни, пов'язані з реалізацією концепції Нова українська школа. Головним завданням школи сьогодні є не просто передача знань, а формування компетентної, активної, мислячої особистості. Саме тому особливої актуальності набуває проблема розвитку критичного мислення молодших школярів, зокрема під час формування їхньої читацької компетентності.

Мета публікації – обґрунтувати значення розвитку критичного мислення у процесі формування читацької компетентності молодших школярів та окреслити ефективні підходи до реалізації цього завдання на уроках української мови та літературного читання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Читацька компетентність у початковій школі – це не лише сформована навичка техніки читання. Це здатність дитини розуміти текст, аналізувати його зміст, робити висновки, висловлювати власне ставлення до прочитаного та застосовувати отриману інформацію у практичній діяльності. Саме в молодшому шкільному віці закладаються основи свідомого читання, яке надалі визначає успішність навчання з усіх предметів.

Критичне мислення є внутрішнім механізмом цієї компетентності. Воно проявляється в умінні ставити запитання до тексту, сумніватися, шукати підтвердження власних суджень, порівнювати інформацію з особистим досвідом. У контексті НУШ підкреслюється, що учень має навчитися не лише сприймати інформацію, а й осмислювати її, формуючи власну позицію [2].

Під час уроків української мови можливості для розвитку критичного мислення є надзвичайно широкими. Наприклад, робота з деформованим текстом, пошук логічних помилок, редагування речень змушують учнів аналізувати мовний матеріал, пояснювати власні дії, доводити правильність обраного варіанта. Особливо ефективними є завдання, у яких потрібно обґрунтувати відповідь: не просто «як правильно», а «чому саме так». Такий підхід формує звичку мислити аргументовано.

На уроках літературного читання формування критичного мислення учнів здійснюється насамперед через глибоке осмислення художніх текстів. Школярі навчаються визначати тему та ідею твору, аналізувати образи персонажів, простежувати взаємозв'язки між

подіями й робити обґрунтовані висновки. Сучасні дослідники підкреслюють, що ефективність цього процесу значною мірою залежить від характеру запитань, які ставить учитель. Зокрема, важливо орієнтуватися не лише на відтворення змісту, а й на постановку відкритих, проблемно-пошукових запитань, що стимулюють учнів до аналізу, оцінювання та творчого переосмислення прочитаного: «Які мотиви визначили поведінку героя?», «Чи можна виправдати його вчинок?», «Які альтернативні варіанти розвитку подій ти можеш запропонувати?». Такий підхід сприяє розвитку вмінь аргументовано висловлювати власну позицію, критично оцінювати інформацію та формувати самостійне судження [3].

Значну роль відіграє організація рефлексії. Коли учні мають можливість висловити власне ставлення до прочитаного, поділитися емоціями, порівняти різні точки зору, вони не лише краще розуміють текст, а й навчаються мислити самостійно. Робота в парах і групах, складання сенканів, створення асоціативних схем допомагають зробити уроки змістовними та діяльними.

Окремої уваги потребує робота з інформаційними текстами. У сучасному інформаційному просторі діти стикаються з великою кількістю повідомлень різного змісту, тому важливо формувати в них уміння відрізняти факти від суджень, визначати головну інформацію, критично оцінювати джерела [1]. Такі навички є складовою читацької компетентності та запорукою формування медіаграмотної особистості.

Висновки. Отже, розвиток критичного мислення молодших школярів є необхідною умовою формування їхньої читацької компетентності. Систематична робота з текстом, використання проблемних запитань, організація діалогу та рефлексії створюють умови для становлення активного читача, здатного аналізувати, оцінювати та робити власні висновки. Саме такий підхід відповідає сучасним освітнім вимогам та ідеям Нової української школи, орієнтованим на розвиток компетентної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. Київ, 2021.
2. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти. Київ, 2016. 34с.
3. Нова українська школа: поради для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.

Аліна ПРИДІЙ,
*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*
Науковий керівник: Наталія МЄЛЄКЄСЦЕВА,
*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти*

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

У статті розкрито особливості організації дослідницької діяльності молодших школярів на уроках літературного читання. Висвітлено роль дослідницького підходу у формуванні пізнавальної активності, критичного мислення та комунікативної компетентності учнів, а також окреслено умови ефективної організації дослідницької роботи.

Ключові слова: дослідницька діяльність, дослідницькі вміння, молодші школярі, урок літературного читання.

Актуальність теми. Сучасна початкова освіта орієнтується на формування активної, самостійної особистості, здатної до пізнання, критичного мислення та саморозвитку. У цьому контексті особливого значення набуває організація дослідницької діяльності молодших школярів, яка забезпечує перехід від репродуктивного засвоєння знань до їх самостійного здобуття. Залучення учнів до дослідження сприяє розвитку їхньої пізнавальної активності, формуванню дослідницької позиції та набуттю досвіду самостійного пошуку інформації, що є важливим чинником успішної соціалізації особистості.

Проблему формування дослідницьких умінь молодших школярів висвітлено у працях В. Андрєєва, Т. Байбари, Н. Бібік, М. Вашуленка, С. Дубовик, О. Савченко, К. Пономарьової та інших учених, які розглядають дослідницьку діяльність як ефективний засіб розвитку мислення, творчості та пізнавального інтересу учнів.

Мета статті – описати особливості організації дослідницької діяльності молодших школярів на уроках літературного читання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідницька діяльність у початковій школі розглядається як спеціально організована пізнавально-творча діяльність учнів, що має ознаки наукового дослідження та спрямована на здобуття суб'єктивно нових знань. Вона

базується на природній допитливості дітей і передбачає активну участь учня в процесі пізнання. У ході дослідницької діяльності школяр не лише засвоює інформацію, а й усвідомлює способи її здобуття, аналізує, узагальнює та застосовує в нових ситуаціях.

Організація дослідницької діяльності передбачає формування в учнів комплексу дослідницьких умінь, які охоплюють інтелектуальні, організаційні, комунікативні та рефлексивні дії. До таких умінь належать: уміння бачити проблему, висувати гіпотези, спостерігати, аналізувати інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки та презентувати результати власної діяльності. Важливим є також розвиток умінь співпраці, аргументації власної думки та ведення діалогу, що забезпечує інтеграцію дослідницької діяльності з комунікативною компетентністю учнів [4].

Особливості організації дослідницької діяльності молодших школярів значною мірою зумовлені їх віковими характеристиками. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку пізнавальних інтересів, мислення та творчості. У цей час навчальна діяльність стає провідною, а природна допитливість дітей виступає важливим стимулом до дослідження. Відсутність умов для реалізації пошукової активності може призводити до зниження інтересу до навчання, тому створення дослідницького освітнього середовища є важливим завданням учителя.

Уроки літературного читання мають значний потенціал для організації дослідницької діяльності, оскільки художній текст є багатовимірним об'єктом пізнання. Робота з текстом передбачає не лише його розуміння, а й інтерпретацію, аналіз, оцінювання, що створює умови для формування дослідницьких умінь. Учні можуть виступати дослідниками змісту твору, образів персонажів, мовних засобів, авторської позиції, що сприяє глибшому осмисленню прочитаного.

Організація дослідницької діяльності на уроках літературного читання передбачає використання проблемних запитань, дослідницьких завдань, творчих вправ, які стимулюють учнів до самостійного пошуку відповідей. Ефективними є завдання на встановлення причинно-наслідкових зв'язків, висловлення припущень щодо розвитку сюжету, аналіз мотивів поведінки персонажів, порівняння різних точок зору. Такі види діяльності сприяють розвитку критичного мислення, уміння аргументувати власну позицію та формувати власне ставлення до прочитаного [2].

Процес організації дослідницької діяльності доцільно будувати за певною логікою, яка відповідає етапам дослідження: усвідомлення проблеми, висунення гіпотези, пошук інформації, аналіз результатів, формулювання висновків. Застосування такої структури дозволяє формувати в учнів системне бачення дослідницького процесу та сприяє розвитку їхньої пізнавальної самостійності [1].

Важливим аспектом є організація навчальної взаємодії, яка забезпечує реалізацію дослідницької діяльності. Найефективнішими є групові та колективні форми роботи, що створюють умови для обміну думками, співпраці та взаємонавчання. У таких умовах учні вчаться слухати один одного, аргументувати власні судження, враховувати альтернативні позиції, що сприяє формуванню комунікативних і соціальних компетентностей.

Суттєву роль у процесі організації дослідницької діяльності відіграє вчитель, який виступає не лише джерелом знань, а й організатором і фасилітатором пізнавальної діяльності учнів. Його завдання полягає у створенні проблемних ситуацій, стимулюванні пошукової активності, підтримці ініціативи учнів, наданні зворотного зв'язку та допомозі в осмисленні результатів діяльності. Важливо, щоб учитель створював атмосферу довіри й підтримки, у якій учні не бояться висловлювати свої припущення та робити помилки.

Особливістю організації дослідницької діяльності є її поетапний характер. У 1 класі вона має пропедевтичний характер і передбачає формування елементарних умінь спостереження та аналізу. У 2–3 класах відбувається активне формування дослідницьких умінь через виконання простих дослідницьких завдань. У 4 класі учні досягають рівня, на якому здатні самостійно організовувати власну дослідницьку діяльність, висувати гіпотези та робити висновки [3].

Результатом організації дослідницької діяльності є формування в учнів здатності до самостійного пізнання, розвитку критичного мислення, творчих здібностей, вміння працювати з інформацією та ефективно комунікувати. Такі вміння є основою ключової компетентності «вміння вчитися» та забезпечують готовність учнів до подальшого навчання й життєдіяльності.

Висновки. Отже, організація дослідницької діяльності молодших школярів на уроках літературного читання є важливим напрямом модернізації освітнього процесу в початковій школі. Вона забезпечує активізацію пізнавальної діяльності учнів, формування дослідницьких умінь, розвиток комунікативної компетентності та створює умови для

становлення особистості, здатної до самостійного мислення та творчої діяльності. Ефективність цього процесу залежить від методично продуманої організації навчання, урахування вікових особливостей учнів та створення сприятливого освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г. Я дослідник. 100 мовних вправ для розвитку дослідницьких умінь учнів: методичний посібник для вчителів. Київ : Освіта, 2019. 64 с.

2. Вашуленко О. В. Дослідницька діяльність молодших школярів на уроках літературного читання. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721288/1/%D0%92%D0%B0%D1%88%D1%83%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf> (дата звернення: 21.03.2026).

3. Деруга Я. Дослідницька діяльність молодших школярів: окремі педагогічні аспекти. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/images/2021/12/zbirn.pdf#page=88> (дата звернення: 21.03.2026).

4. Нікітіна О. Дослідницькі вміння і навички в складі операційного компонента навчальної діяльності молодших школярів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/83099905.pdf> (дата звернення: 21.03.2026).

Маріна ПТАШНІК,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
4 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Ольга КОВАЛЬЧУК,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти*

ПРОЄКТ «МІНІЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕДИЦІЯ» ЯК ПРИКЛАД ДІЯЛЬНІСНОГО НАВЧАННЯ У 4 КЛАСІ

У статті розкрито особливості реалізації діяльнісного підходу в початковій школі засобами проєктної технології навчання на прикладі екологічного проєкту «Мініекологічна експедиція». Обґрунтовано його ефективність у формуванні екологічної свідомості, пізнавальної активності та ключових компетентностей молодших школярів.

Ключові слова: діяльнісний підхід, проєктна технологія, початкова школа, екологічне виховання, молодші школярі, пізнавальна активність, ключові компетентності, проєктна діяльність.

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку початкової освіти в Україні характеризується переходом до компетентнісної моделі навчання, визначеної концепцією Нової української школи. У цьому контексті особливого значення набуває діяльнісний підхід, який передбачає організацію освітнього процесу через активну взаємодію учнів із навколишнім середовищем, виконання практичних завдань і набуття досвіду самостійної діяльності.

Ефективним засобом реалізації діялісного підходу є проєктна технологія навчання. Вона спрямована на формування в учнів умінь застосовувати знання у практичних ситуаціях, розв'язувати проблеми, працювати в команді та презентувати результати своєї діяльності. Особливе місце серед таких проєктів займають екологічні, оскільки вони поєднують навчальну діяльність із формуванням ціннісного ставлення до природи.

Теоретичні засади діялісного підходу та проєктного навчання розкрито у працях сучасних українських науковців І. Беґа, Н. Бібiк, О. Пометун, О. Савченко, Л. Хоружої. Зокрема, дослідники наголошують, що навчання є ефективним тоді, коли учень виступає активним суб'єктом діяльності, а не пасивним спостерігачем. Проєктна діяльність у цьому випадку забезпечує умови для самореалізації учнів, розвитку їхньої ініціативності та відповідальності.

Мета статті – описати особливості використання проєкту «Мініекологічна експедиція» як приклад діялісного навчання у 4 класі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формування екологічної свідомості. У цей час діти проявляють природну допитливість, інтерес до довкілля, прагнення до дослідження. Важливим завданням учителя є спрямування цієї активності у конструктивне русло, формування екологічно доцільної поведінки та відповідального ставлення до природи [1].

З огляду на зазначені вікові особливості та освітні завдання, доцільним є впровадження таких форм навчання, які поєднують пізнавальну активність учнів із практичною діяльністю. Саме таким ефективним засобом виступає проєктна діяльність, зокрема проєкт

«Мініекологічна експедиція», що забезпечує інтеграцію знань і формування екологічної свідомості молодших школярів [4].

У межах реалізації проєкту передбачається виконання низки взаємопов'язаних завдань, серед яких особливе значення мають формування уявлень про стан довкілля рідного краю, розвиток умінь спостерігати, аналізувати та узагальнювати отриману інформацію, формування навичок співпраці в групі та розвиток комунікативних здібностей учнів. Водночас важливим аспектом є виховання екологічної відповідальності, що сприяє усвідомленню особистої причетності до збереження природи.

Реалізація проєкту здійснюється поетапно, що забезпечує логічну послідовність навчальної діяльності. На підготовчому етапі визначається тема дослідження, формулюється мета та окреслюються очікувані результати. Учитель організовує мотиваційну бесіду, використовуючи проблемні запитання, які стимулюють пізнавальну активність учнів та спонукають їх до пошуку відповідей. У цей період також відбувається об'єднання учнів у групи та розподіл ролей відповідно до інтересів і можливостей кожного учасника, що створює умови для ефективної командної роботи.

Наступний, дослідницький етап, передбачає безпосереднє вивчення об'єктів довкілля. Учні здійснюють спостереження за станом рослин, оцінюють чистоту території, аналізують наявність сміття, фіксують результати у щоденниках спостережень, а також використовують фото- чи графічні засоби для документування отриманих даних. Така діяльність сприяє реалізації принципу «навчання через діяльність», оскільки знання здобуваються не лише з теоретичних джерел, а й через власний практичний досвід [2].

На аналітичному етапі учні здійснюють обробку зібраної інформації: порівнюють результати, обговорюють виявлені проблеми та формулюють висновки. Роль учителя полягає у спрямуванні пізнавальної діяльності школярів, допомозі в узагальненні матеріалу та розвитку критичного мислення шляхом постановки уточнювальних запитань.

Презентаційний етап передбачає представлення результатів проєктної діяльності. Учні презентують напрацьований матеріал у різних формах – від плакатів і мультимедійних презентацій до усних виступів. Це сприяє розвитку мовленнєвих умінь, здатності аргументовано висловлювати власну думку та формує навички публічного виступу.

Завершальним є рефлексивний етап, під час якого учні аналізують власну діяльність, оцінюють досягнуті результати, визначають труднощі та окреслюють можливості застосування набутих знань у повсякденному житті. Особлива увага приділяється обговоренню шляхів покращення екологічної ситуації, зокрема через участь у прибиранні територій, впровадження практик сортування відходів та формування екологічно відповідальної поведінки [5].

У процесі реалізації проєкту відбувається формування ключових компетентностей учнів, серед яких важливе місце посідають екологічна грамотність, уміння навчатися впродовж життя, соціальна та громадянська компетентності, ініціативність і підприємливість, а також комунікативна компетентність. Таким чином, проєкт «Мініекологічна експедиція» виступає дієвим інструментом інтеграції знань і практичної діяльності, сприяючи всебічному розвитку особистості молодшого школяра.

Важливою перевагою проєкту є його практична спрямованість та інтегрований характер. Учні не лише засвоюють знання, а й застосовують їх у реальних життєвих ситуаціях, що підвищує рівень мотивації до навчання.

На всіх етапах реалізації проєкту вчитель виконує функції організатора, консультанта та фасилітатора, забезпечуючи педагогічний супровід і спрямовуючи пізнавальну діяльність учнів [3].

Висновки. Отже, діяльнісний підхід є провідною технологією сучасної початкової освіти, оскільки забезпечує активну участь учня в освітньому процесі. Ефективним засобом його реалізації виступає проєктна технологія навчання, яка поєднує знання з їх практичним застосуванням, сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних умінь і здатності до розв'язання проблем. З огляду на вікові особливості молодших школярів, особливої значущості набувають екологічні проєкти, що формують екологічну свідомість і відповідальне ставлення до довкілля. Таким чином, поєднання діяльнісного підходу та проєктного навчання створює умови для ефективного формування ключових компетентностей учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Засєкіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика: монографія. Київ, 2020. С. 184. URL: https://lib.iitta.gov.ua/729967/3/monografiya_integrachia.pdf (дата звернення: 12.03.2026).

2. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. 208 с.

3. Павлова Т. Формування екологічної компетентності молодших школярів: діяльнісний підхід. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2024. №1. С. 42–51.

4. Савченко О. Я., Бібік Н. М., Мартиненко В. О., Цимбалару А. Д., та ін.; Організаційні форми навчання у початковій школі : посібник. Київ : Педагогічна думка, 2017. 423 с.

5. Федь І. Проєктна компетентність у професійному становленні майбутнього вчителя початкової школи в курсі «Технології». *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2023. №1. С. 248–273.

Анастасія РОТАР,

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*

Науковий керівник: Ірина ДОРОЖ,
*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти*

ІНТЕГРОВАННИЙ КУРС «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розкрито поняття цілісної картини світу, вікові особливості учнів і інтегративний потенціал курсу «Я досліджую світ». Показано, що поєднання природничого змісту з технологічною діяльністю сприяє розвитку дослідницьких умінь і мотивації.

Запропоновано модель інтеграції, що охоплює цільовий, змістовий, діяльнісний і результативний компоненти та передбачає перехід від пізнання до практики. Наголошено на ролі інтегрованих проєктів, участі родини й громади, а також окреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: *початкова школа, цілісна картина світу, інтегрований курс «Я досліджую світ», компетентнісний підхід.*

Актуальність теми. Сучасна початкова освіта в Україні орієнтується на ідеї Нової української школи, компетентнісний підхід і освіту для сталого розвитку, що підсилює значення інтеграції освітніх

галузей для формування цілісних знань і системного мислення учнів. Особливо важливою є інтеграція природничої та технологічної галузей, адже саме в молодшому віці закладається основа світогляду дитини.

Водночас у практиці зберігається проблема фрагментарності природничих знань, спричинена їх ізольованим засвоєнням і формальним характером інтеграції. Це створює розрив між задекларованими освітніми цілями та реальними результатами, що зумовлює потребу в глибшому теоретичному обґрунтуванні природничо-технологічної інтеграції як засобу подолання цієї проблеми.

Проблема інтеграції освітніх галузей у початковій школі перебуває у фокусі уваги вітчизняних і зарубіжних науковців, які розглядають її як важливу умову забезпечення цілісності знань, формування системного мислення та реалізації компетентнісного підходу. У працях Б. Будного, М. Вашуленка, О. Данилюка, М. Іванчука, В. Ільченко, І. Козловської, Л. Кочиної, В. Тименка інтеграція змісту навчання обґрунтовується як дидактичний принцип початкової освіти, що сприяє формуванню цілісної картини світу в молодших школярів. Тоді як дослідження Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Дахіна, І. Зимньої, О. Локшиної, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, Т. Сорочан акцентують увагу на міжгалузевій інтеграції як засобі подолання предметної роз'єднаності знань у контексті Нової української школи [4].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні цілісності інтегрованого курсу «Я досліджую світ» як педагогічного засобу формування цілісної картини світу в процесі навчання в початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній педагогічній науці поняття «цілісна картина світу» розглядається як інтегративний результат пізнавального розвитку дитини, що відображає системне уявлення про взаємозв'язки між природними, соціальними та технологічними явищами. У контексті теми дослідження інтегрований курс «Я досліджую світ» постає ефективним засобом формування такої картини, оскільки поєднує зміст різних освітніх галузей і забезпечує узгоджене сприйняття навколишньої дійсності. В умовах Нової української школи цей курс спрямований не на накопичення розрізнених знань, а на формування здатності учнів встановлювати зв'язки, пояснювати явища та застосовувати знання у практичних життєвих ситуаціях [2, с. 194].

Ефективність курсу «Я досліджую світ» зумовлена віковими особливостями молодших школярів, для яких характерне наочно-образне й діяльнісне мислення. Навчання через дослідження, спостереження та практичну діяльність відповідає природним способам пізнання дитини й сприяє поступовому переходу до логічного мислення. У цьому контексті інтегрований підхід, реалізований у курсі, допомагає подолати фрагментарність знань, забезпечує їх системність і створює умови для формування цілісного світогляду учнів.

Теоретичною основою формування цілісної картини світу є інтегративна природа курсу «Я досліджую світ», який об'єднує природничу, технологічну, соціальну та громадянську освітні галузі й формує уявлення про світ як єдину взаємопов'язану систему. У межах Нової української школи цей курс орієнтований не лише на засвоєння знань, а й на розвиток дослідницьких умінь, що сприяє розумінню зв'язків між природними явищами, діяльністю людини та принципами сталого розвитку [1; 3].

Водночас проблемою залишається недостатній розвиток причинно-наслідкового мислення молодших школярів, що зумовлено фрагментарністю навчального змісту. Ізольоване вивчення тем призводить до поверхневого засвоєння знань без усвідомлення їх взаємозв'язків і можливості застосування на практиці.

Важливим чинником формування цілісної картини світу в межах курсу «Я досліджую світ» є перехід від пасивного спостереження до активної діяльності – моделювання, конструювання та експериментування. Поєднання словесного пояснення з практичними діями, використання простих моделей і цифрових інструментів сприяє розвитку причинно-наслідкового й абстрактного мислення та забезпечує природний перехід від наочно-образного до логічного мислення молодших школярів.

Водночас освітня практика свідчить про недостатній рівень сформованості дослідницьких умінь учнів, що зумовлено переважанням пояснювально-ілюстративних методів навчання. За таких умов діти залишаються пасивними, а їхні знання мають декларативний характер і не перетворюються на практичний досвід.

Проблемною також є формальність екологічного виховання, яке часто обмежується теоретичним інформуванням без реальної діяльності. Інтегрований курс «Я досліджую світ» долає ці обмеження через залучення учнів до мініпроектів, досліджень і практичних завдань екологічного спрямування. Це сприяє формуванню відповідального

ставлення до природи, розвитку екологічних цінностей і усвідомленню принципів сталого розвитку в повсякденному житті.

Важливим інструментом реалізації інтеграції в курсі «Я досліджую світ» є навчальні проекти, які поєднують освітній зміст із реальним життям. Вони сприяють розвитку дослідницьких і соціальних умінь, залучають учнів до взаємодії з родиною та громадою й забезпечують формування цілісного світобачення відповідно до ідей Нової української школи.

У контексті курсу «Я досліджую світ» залучення родини й громади істотно підсилює формування цілісної картини світу, оскільки забезпечує перенесення знань у практичне життя та розвиток відповідального ставлення до довкілля. Соціально значущі інтегровані проекти, спрямовані на розв'язання реальних проблем, формують у молодших школярів досвід соціально відповідальної діяльності, усвідомлення взаємозв'язку власних дій із станом навколишнього середовища та сприяють розвитку громадянської й екологічної компетентностей.

Обмеженість традиційного класно-урочного формату зумовлює фрагментарність знань і їх відірваність від реального життя. Натомість інтегровані проекти в межах курсу «Я досліджую світ» створюють відкритий освітній простір, у якому учні не лише засвоюють знання, а й застосовують їх у взаємодії з однолітками, дорослими та громадою, що підвищує якість навчання.

У межах курсу «Я досліджую світ» організація інтегрованих природничо-технологічних проектів передбачає зміну ролі вчителя – від транслятора знань до фасилітатора пізнавальної й дослідницької діяльності учнів. Педагог створює умови, за яких діти самостійно ставлять запитання, планують роботу, аналізують результати та здійснюють рефлексію. Оцінювання проєктної діяльності доцільно здійснювати на засадах формувального підходу з урахуванням не лише результату, а й процесу навчання, рівня самостійності, співпраці та практичної значущості створених продуктів.

Висновки. Узагальнення теоретичного аналізу свідчить, що інтегрований курс «Я досліджую світ» є ефективним засобом подолання фрагментарності знань і формування цілісної картини світу молодших школярів. Поєднання природничого змісту з технологічною діяльністю забезпечує єдність знань, діяльності й цінностей, сприяє розвитку причинно-наслідкового мислення, дослідницьких умінь і здатності застосовувати знання на практиці відповідно до ідей Нової української школи та освіти для сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грітченко Т., Майданик О. Формування природничо-наукової картини світу у здобувачів початкової освіти в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Veda a perspektivu*. 2023. №9(28). С. 130–142.
2. Засекіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика : монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 400 с.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти: Міністерство освіти і науки України. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 20.03.2026).
4. Шкура І., Шулик Ю. Зарубіжний досвід упровадження міждисциплінарних освітніх програм та можливості його застосування в Україні. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Бердянськ : БДПУ, 2020. Вип. 2. С. 114–127. URL : <https://dspace.bdpiu.org.ua/server/api/core/bitstreams/f9f3f157-a6c2-4fe3-8076-20eafa4d53f5/content> (дата звернення: 20.03.2026).

Юлія РОЩЕВАЯ,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
3 року навчання
спеціальності 014.03 Середня освіта: Історія (історія та
правознавство)*

Науковий керівник: **Оксана ГОРБАТЮК,**
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти*

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті досліджено педагогічні засади патріотичного виховання учнів у сучасних умовах розвитку українського суспільства. Розкрито сутність і напрями національно-патріотичного виховання та їх роль у формуванні громадянської свідомості, національної ідентичності й ціннісних орієнтацій здобувачів освіти. Окреслено значення шкільного курсу історії як важливого засобу виховання

патріотизму, представлено ефективні форми і методи роботи, зокрема використання активних технологій навчання, дослідницької та проєктної діяльності. Висвітлено роль вивчення історії рідного краю та залучення учнів до практичної діяльності у становленні активної громадянської позиції.

Ключові слова: *патріотичне виховання, громадянська свідомість, національна ідентичність, учні, освітній процес, урок історії, методи навчання.*

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку українського суспільства питання виховання молодого покоління набуває особливої ваги, адже від рівня сформованості громадянських і патріотичних якостей залежить майбутнє держави. Події останніх років посилили увагу до необхідності формування у здобувачів освіти почуття відповідальності за долю країни, готовності до її захисту та усвідомлення власної належності до українського народу. Важливим постає оновлення змісту й підходів до виховної роботи в закладах освіти, орієнтація на національні та європейські цінності, а також пошук ефективних педагогічних засобів впливу на учнів сучасного покоління. Особливого значення набуває використання потенціалу історичної освіти як чинника формування історичної пам'яті, національної ідентичності та ціннісних орієнтацій учнів. Це зумовлює необхідність глибшого осмислення педагогічних засад патріотичного виховання та їх практичної реалізації в освітньому процесі.

Мета публікації – визначити та обґрунтувати педагогічні засади патріотичного виховання учнів у сучасних умовах, а також окреслити ефективні форми і методи їх реалізації на уроці історії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи нові виклики, пов'язані з російсько-українською війною, в Україні актуальності набуло виховання молоді в дусі патріотизму, любові до своєї Батьківщини, активної громадянської позиції [5, с. 94]. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затверджена наказом МОН України №641 від 16.06.2015 року, вказувала на гостру необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді і формування свідомих громадян, що діють на основі національних та європейських цінностей. Постала нагальна потреба вдосконалення та надання системності процесу виховання патріотизму у здобувачів освіти покоління «зумерів» [3, с. 938–940].

Тому у червні 2022 року Міністерством освіти і науки було затверджено Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. У даній концепції ми можемо виділити такі ключові складові національно-патріотичного виховання, як: 1) громадянсько-патріотичне виховання; 2) духовно-моральне виховання; 3) військово-патріотичне виховання; 4) екологічне виховання [5, с. 95]. Основна мета, напрями та шляхи реформування української системи національного виховання розкриваються в законах України «Про загальну середню освіту», «Про освіту», «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 рр.» [3, с. 938–940].

Мета національно-патріотичного виховання передбачає «становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності». Концепцією визначено конкретні заходи школи як соціального інституту щодо формування нового громадянина-патріота, що діє на основі національних та європейських цінностей. Центральною є ціль утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності [5, с. 95]. Інструментами національно-патріотичного виховання в школі є тематичні інформаційно-просвітницькі й освітньо-виховні заходи: 1) круглі столи, диспути, брейн-ринги, вікторини; 2) переглядання й обговорення презентацій і відеоматеріалів патріотичного змісту (про історичний та теперішній фокус розвитку українців як нації); 3) уроки й позаурочні заходи, присвячені видатним постатям, пам'ятним та ювілейним датам в історії українського національного поступу; 4) краєзнавчі акції літературно-просвітницького та природоохоронного змісту; 5) фольклорно-етнографічні експедиції; 6) тематично-екскурсійні проєкти на кшталт «Шляхами героїв», що передбачає відвідування військових частин, музеїв війни, Алей Пам'яті полеглих [1, с. 40].

Поміж тим важливу роль відіграють усеукраїнські заходи патріотичного єднання молоді, що відбуваються в активній формі та мають під собою історичне підґрунтя (традиції козацького кола,

вільного народного віча). Зокрема, ідеться про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»), котра поєднує мету формування патріотичної свідомості та спортивно-оздоровчу роботу з молоддю [1, с. 40]. Ідеї націонал-патріотизму обов'язково повинні опиратися на фундамент культурних цінностей, історико-культурну спадщину, звичаї, традиції, демократію, толерантність, свободи, обов'язок захищати незалежність та територіальну цілісність України. При бажанні це зробити досить не складно, адже Україна має тисячолітню історію, а це саме та точка біфуркації від якої потрібно відштовхуватися [5, с. 95].

Тому серед шкільних навчальних предметів особливе місце у вирішенні завдань формування національної свідомості школярів належить саме історії. Вивчаючи шкільний курс історії України, історичного краєзнавства, учні дізнаються про героїчне минуле українського народу, знайомляться з найголовнішими подіями, що відбувалися на нашій землі, видатними політичними, військовими та громадськими діячами-патріотами України. Небайдужими залишають молодь історичні приклади прояву патріотизму однолітків (бій під Крутами, національний молодіжний рух в західній Україні, «живий ланцюг» на підтримку незалежності України у 1990 році, участь студентства в подіях Майдану та російсько-українській війні). Живим прикладом мужності і героїзму є захисники України, що боронили країну в минулому і зараз обороняють нашу державу від російської агресії. Як відомо, велике починається з малого. Любов до України починається з любові до рідного дому, рідної малої батьківщини [2, с. 32].

Громадянські якості формуються в процесі безпосередньої участі дітей у дослідженні історії, що носить різноманітний характер: це бесіди, робота з документами, диспути, складання історичного портрету, зустрічі з учасниками подій, участь у пошуково-дослідницькій роботі, екскурсії та інше. Пошуково-дослідна робота є ефективним засобом виховання у підростаючого покоління основ громадянської свідомості патріотизму [4, с. 164]. Однією із складових патріотичного виховання є краєзнавча діяльність. Велику роботу в цьому напрямку проводить вчитель історії під час підготовки учнями матеріалів для участі в краєзнавчій конференції («Історія однієї вулиці», «стежками рідного села», «Історія Грязнянського цукрового заводу»), конференції «Герої сучасності серед нас» [2, с. 32–33].

Кожна молода людина є активним учасником розбудови громадянського суспільства, відіграє в ньому важливу роль та несе відповідальність у процесах прийняття рішень на всіх рівнях, які впливають на її життя [4, с. 165].

Висновки. Патріотичне виховання учнів у сучасних умовах набуває особливої актуальності у зв'язку з суспільними викликами та потребою формування свідомих громадян із чіткою національною ідентичністю. Його ефективність забезпечується системним підходом і поєднанням різних напрямів виховання. Важливу роль у цьому процесі відіграє шкільний курс історії, який сприяє усвідомленню учнями історичного розвитку українського народу та формуванню патріотичних цінностей. Особливе значення мають активні методи навчання, що розвивають критичне мислення та самостійність. Ефективними формами патріотичного виховання є дослідницька діяльність, робота з історичними джерелами, екскурсії, проєкти та вивчення історії рідного краю. У цілому, поєднання змісту освіти з національними цінностями та історичною пам'яттю сприяє формуванню громадянина-патріота України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбатюк О. В., Поліщук С. В. Національно-патріотичне виховання учнів у контексті російсько української війни. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: збірник наукових праць. Київ, 2023. Вип. 34(1). С. 33–44. URL:

<https://pedosv.kpnu.edu.ua/article/view/283870/278053> (дата звернення: 01.04.2026).

2. Жаботинська Л. В. Патріотичне виховання в освітньому просторі в час російсько-української війни. *Національно-патріотичне виховання в закладах освіти України в час російсько-української війни: переосмислення контекстів*: збірник наукових статей (м. Суми, 16 травня 2023). Суми, 2023. С. 30–34. URL:

<http://ir.soippo.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/441/1/%21%21%21%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%B0%D1%84%20%D0%A1%D0%93%D0%9E%20%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%BB%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D1%96%D0%BB%202023.pdf#page=30> (дата звернення: 01.04.2026).

3. Іжук С. Національно-патріотичне виховання на уроках історії та громадянської освіти у 5-му класі в умовах російсько-української війни (2014–2022 рр.). *Інноваційні практики наукової освіти*: матеріали

II Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Київ, 15–19 грудня 2022 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2022. С. 938–945. URL:

https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733643/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20_15-19%2012%202022.pdf#page=938

(дата звернення: 01.04.2026).

4. Онищук В. Л. Національно-патріотичне виховання на уроках історії України. *Актуальні питання історії України, всесвітньої історії та методик їх викладання* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Рівне, 19 травня 2023 року). Рівне, 2023. С. 163–165. URL:

https://www.researchgate.net/profile/Miroslava-Filipovic-4/publication/377079271_Cultural_and_Scientific_Cooperation_between_the_Czech_Republic_and_Ukraine_A_Novel/links/659491f96f6e450f19c492a9/Cultural-and-Scientific-Cooperation-between-the-Czech-Republic-and-Ukraine-A-Novel.pdf#page=163 (дата звернення: 01.04.2026).

5. Потапенко Р., Тарапон О. Методика національно-патріотичного виховання на уроках історії в школі. *Український літопис*. 2023. №1. С. 93–98. URL:

<https://ukrlitopus.com.ua/index.php/ukrlitopus/article/view/378/317> (дата звернення: 01.04.2026).

Анна РУСНАК,
*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*
Науковий керівник: **Тетяна ОЛИНЕЦЬ,**
*кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти*

ВИКОРИСТАННЯ СТОРІТЕЛІНГУ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

У статті розглянуто можливості використання сторітелінгу як ефективного педагогічного інструменту для активізації читацької діяльності молодших школярів на уроках літературного читання;

обґрунтовано доцільність інтеграції сторітелінгу в сучасний урок літературного читання в початковій школі.

Ключові слова: сторітелінг, читацька діяльність, початкова школа, літературне читання, читацька компетентність.

Актуальність теми. Сучасна початкова освіта орієнтується на формування ключових компетентностей, серед яких особливе місце займає читацька. Уміння осмислено читати, інтерпретувати текст, висловлювати власні думки та емоції є важливими складовими розвитку особистості учня. Проте традиційні методи навчання не завжди забезпечують достатній рівень зацікавленості дітей читанням. У цьому контексті актуальним стає пошук інноваційних підходів до організації читацької діяльності. Одним із таких підходів є сторітелінг – мистецтво створення та розповідання історій, яке має значний мотиваційний і дидактичний потенціал.

Значний внесок у теоретичний та практичний розвиток проблеми використання сторітелінгу в освіті зробили у своїх працях зарубіжні дослідники (Дж. Брунер, К. Іган, Р. МакКі та ін.) та вітчизняні науковці (Н. Бібік, Л. Варзацька, О. Савченко та ін.).

Метою публікації є теоретичне обґрунтування та практичне висвітлення можливостей використання сторітелінгу для активізації читацької діяльності учнів початкової школи на уроках літературного читання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сторітелінг (від англ. storytelling – розповідання історій) є ефективним методом навчання, який передбачає передачу інформації через емоційно насичені, структуровані розповіді [1, с. 6].

Сторітелінг як метод уперше застосував Девід Армстронг. Він ґрунтується на психологічній закономірності: історії незрівнянно кращі, ніж накази, правила чи директиви, й легко асоціюються з особистим досвідом. Своє концептуальне бачення методу Армстронг виклав у книзі «Managing by storying around» [3]. Відтоді він успішно використовується керівниками найуспішніших у світі компаній, які включили вміння розповідати історії в набір ключових інструментів лідерства й запровадили спеціальну посаду корпоративного оповідача. Це Apple, Microsoft, Nike, Motorola, Procter & Gamble, Disney, Armstrong International та ін.

Доцільно використовуючи storytelling, учитель-предметник збагачує зміст і форму конкретного шкільного предмета, який вивчається.

У початковій школі він виступає не лише засобом зацікавлення, а й інструментом розвитку мовлення, уяви та читацької активності. Використання сторітелінгу на уроках літературного читання має такі переваги:

- підвищує мотивацію до читання;
- сприяє кращому розумінню тексту;
- активізує емоційно-ціннісне ставлення до прочитаного;
- розвиває навички усного мовлення та творчого мислення;
- формує здатність до інтерпретації та аналізу тексту.

Сторітелінг у навчальному процесі може реалізовуватися в різних формах:

1. Репродуктивний сторітелінг – переказ тексту з елементами творчого доповнення.

2. Креативний сторітелінг – створення власних історій на основі прочитаного або за заданими умовами.

3. Цифровий сторітелінг – використання мультимедійних засобів для створення історій (презентації, відео, комікси).

4. Інтерактивний сторітелінг – колективне створення історії з активною участю учнів [2, с. 143].

Практичне застосування сторітелінгу на уроках літературного читання може включати такі методичні прийоми:

- «Продовж історію» – учні вигадують продовження сюжету;
- «Зміни кінець» – альтернативні варіанти завершення твору;
- «Історія від імені героя» – переказ подій з іншої точки зору;
- «Створи героя» – опис вигаданого персонажа та його пригод;
- «Ланцюжок історій» – колективне створення оповіді.

Особливу роль відіграє інтеграція сторітелінгу з іншими видами діяльності: малюванням, драматизацією, музикою. Це сприяє комплексному розвитку особистості молодшого школяра.

Важливою умовою ефективності сторітелінгу є створення сприятливого освітнього середовища, де учні не бояться висловлювати власні думки, експериментувати та проявляти творчість.

Висновки. Отже, використання сторітелінгу на уроках літературного читання є ефективним засобом активізації читацької діяльності учнів початкової школи. Він сприяє підвищенню інтересу до

читання, розвитку творчих здібностей, формуванню читацької компетентності та комунікативних навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булгакова І. М. Storytelling (Історії, які навчають): навч.-метод. посібник. Межова, 2020. 95 с.
2. Сіммонс А. Сторітелінг. Як використовувати силу історій. Київ : Академія, 2010. 272 с.
3. Armstrong D. M. Managing by storying around. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Managing_by_Storying_Around.html?id=SPsOQAAMA AJ&redir_esc=y (дата звернення: 18.03.2026).

Максим СОВИНСЬКИЙ,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
1 року навчання спеціальності А1 Освітні науки
Науковий керівник: **Вікторія ФЕДОРЧУК,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗВО

У статті досліджено особливості функціонування дистанційного навчання в умовах цифровізації освітнього процесу закладів вищої освіти України в контексті сучасних суспільних викликів. Окреслено основні переваги цифровізації, серед яких доступність освітніх ресурсів, індивідуалізація навчання та розширення можливостей комунікації. Обґрунтовано доцільність поєднання дистанційного та традиційного навчання як перспективної моделі розвитку вищої освіти.

Ключові слова: *дистанційне навчання, цифровізація освіти, освітній процес, заклади вищої освіти, інформаційно-комунікаційні технології, онлайн-платформи, змішане навчання, цифрова компетентність.*

Актуальність теми. Сучасний освітній простір відображає реалії сучасного світу. Зі змінами, які відбуваються в сучасній Україні й світі змінюється українська вища освіта, яка має гнучко реагувати на виклики сьогодення та визначати майбутнє.

Зміни, проблеми й втрати в науково-освітньому потенціалі країни сталися з 2014 р., коли через тимчасову окупацію територій Донецької й Луганської областей та анексію АР Крим Україна зіткнулася з новим явищем – внутрішнім переміщенням населення та закладів вищої освіти. Упродовж останніх трьох років вітчизняна освіта функціонує в надзвичайних і небезпечних умовах. Із 2020 року впродовж двох років вища освіта в Україні функціонувала в умовах карантинних обмежень, коли важливим завданням було збереження здоров'я учасників освітнього процесу й запровадження з цією метою дистанційного навчання.

Ще більш важким випробуванням для української системи освіти, зокрема вищої освіти, стала повномасштабна війна, розв'язана російською федерацією. Окупанти знищують освітню й наукову інфраструктуру, відбувається руйнування будівель закладів освіти. Так, станом на березень 2023 року, через постійні обстріли та бомбардування в Україні були пошкоджені 59 закладів вищої освіти, дев'ять закладів зруйновані. Надзвичайні ситуації беззаперечно призводять до негативного впливу на освітні процеси та результати, додають навантажень на наявні ресурси, ставлять перед освітою нові виклики [2, с. 80].

Мета публікації полягає в дослідженні ролі дистанційного навчання в умовах цифровізації освітнього процесу закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковцями широко обговорюється проблема змін у системі освіти, які відбуваються під впливом цифровізації. Багато робіт про переваги, які несуть в собі цифрові технології, які використовуються в освіті. До таких переваг відносять: широкий доступ студентів до інформаційних ресурсів; можливість будувати індивідуалізовані освітні траєкторії; прозорість діяльності освітніх організацій; оптимізацію взаємодії між викладачами та студентами, між усіма учасниками освітнього процесу; формування мобільних структур, управління освітнім процесом, тощо. Занепокоєння викликає формалізація підготовки майбутніх фахівців та зниження різноманітності знань й компетенцій випускників у зв'язку з алгоритмізацією та стандартизацією онлайн-освіти, особливо в разі застосування програм з відсутністю безпосереднього контакту викладача зі студентом [1, с. 109].

Сенс цифрових перетворень у ЗВО полягає у створенні освітнього процесу за умов цифровізації, у підвищенні його педагогічної

результативності. Це може бути досягнуто, насамперед, за рахунок індивідуалізації навчання – трансформації єдиного та загального для всіх індивідуальних освітніх траєкторій, з урахуванням персональних освітніх потреб та запитів студентів з одного боку, та їхніх індивідуальних психолого-педагогічних та медичних особливостей – з іншого [3, с. 37]. Цифровізація вищої освіти, забезпечуючи доступність навчальних матеріалів, актуалізує питання змістового наповнення занять в аудиторії, евристичній цінності лекційного матеріалу, що спонукало би сучасного студента здійснювати активну навчальну діяльність, не відволікаючись на гаджети й сторонні справи. Цифровізація вимагає від викладача нової ментальності, швидкої адаптації до змін, креативного мислення, цифрових компетенцій для забезпечення необхідного рівня інтерактивності. Він має виконувати роль модератора творчого простору для формування й підтримки в здобувачів освіти навчальної мотивації та пізнавального інтересу [2, с. 86].

Незважаючи на низку вищезазначених проблем, розвиток людського потенціалу в умовах цифровізації вищої освіти дозволяє підготувати фахівців, які здатні ефективно працювати в умовах цифрової економіки, адаптуватися до швидких змін на ринку праці, впроваджувати інновації та розвивати підприємницьке мислення. Цифрові інструменти сприяють підвищенню якості освітнього процесу, запровадженню персоналізованого навчання, удосконаленню механізмів оцінювання та зворотного зв'язку. Цифровізація вищої освіти дає змогу залучати до навчання широкі верстви населення, зокрема осіб з обмеженими можливостями, тих, хто мешкає у віддалених районах або працює паралельно з навчанням, що стимулює розвиток інклюзивного людського потенціалу [4, с. 13].

Висновки. Отже, дистанційне навчання в умовах цифровізації освітнього процесу закладів вищої освіти постає не лише як вимушена відповідь на кризові виклики сучасності, а як закономірний етап трансформації всієї освітньої системи. Соціально-політичні потрясіння, пов'язані з війною, внутрішнім переміщенням та руйнуванням освітньої інфраструктури, а також пандемічні обмеження значно прискорили впровадження цифрових технологій у вищій освіті України. Таким чином, цифровізація вищої освіти, попри наявні виклики, сприяє формуванню конкурентоспроможного фахівця, здатного адаптуватися до умов цифрової економіки, що визначає стратегічну важливість подальшого розвитку дистанційних освітніх практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маноїленко Н. В., Кононенко С. О., Крамаренко Н. М. Цифровізація освітнього процесу в умовах дистанційного навчання в закладах вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. №201. С. 108–112.
2. Марчук А. Якість вищої освіти в надзвичайних умовах: освітні втрати й дисфункції цифровізації вищої освіти та дистанційного навчання. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*. 2023. С. 80–89.
3. Франко Л. Роль цифрової трансформації інновацій у підвищенні конкурентоспроможності України: сучасний стан та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. С. 42.
4. Шацька З. Я., Бірюков Є. В. Перспективи розвитку людського потенціалу в умовах цифровізації вищої освіти в Україні. *Ефективна економіка*. 2025. №4.

Вікторія ТАРЧЕВСЬКА,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: **Олеся МАРТІНА,**
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Стаття досліджує застосування ігрових технологій у початковій школі для стимулювання пізнавальної активності, розвитку творчого та аналітичного мислення, а також соціальних навичок учнів. Розглянуто педагогічні підходи до інтерактивного та рольового навчання, що підвищують мотивацію молодших школярів до навчання.

Ключові слова: *ігрові технології, пізнавальна активність, молодші школярі, інтерактивне навчання, мотивація.*

Актуальність теми. Пізнавальна активність молодших школярів є одним із ключових чинників ефективного навчання, розвитку самостійності та творчого мислення. У контексті Нової української школи використання ігрових технологій виступає важливим засобом

стимулювання зацікавленості до навчання, формування соціальних і комунікативних компетентностей та розвитку мотивації дітей [2].

Проблему застосування ігрових технологій у початковій школі досліджують сучасні українські та зарубіжні науковці. Українські педагоги та психологи С. Бондар, О. Кузьменко, Т. Погребняк виділяють роль ігрових методів у розвитку пізнавальної активності, творчих і аналітичних здібностей учнів. Зарубіжні вчені С.Д. Johnson, К.Н. Schmidt, В. Rogoff акцентують на грі як середовищі, що природно стимулює мислення, соціальну взаємодію та навчальну мотивацію дітей молодшого віку.

Особливої актуальності проблема набуває у зв'язку з необхідністю формування самостійності та критичного ставлення до навчальної інформації. Ігрові технології дозволяють створити мотивуюче, емоційно позитивне середовище, яке сприяє активній участі учнів у навчанні, розвитку пізнавальних інтересів та навичок співпраці.

Мета публікації. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та визначення ефективних педагогічних умов і методичних прийомів використання ігрових технологій для формування пізнавальної активності молодших школярів у початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пізнавальна активність молодших школярів формується через активне залучення дітей у дослідницьку та ігрову діяльність, що дозволяє перетворювати пасивне сприйняття знань у динамічну взаємодію. Ігрові технології виступають своєрідним механізмом, який стимулює аналіз, прогнозування та прийняття рішень у межах навчальної ситуації. Українські дослідники наголошують, що ефективність гри залежить від її структурованості, відповідності віковим можливостям дітей і чітко визначеної мети завдань, які стимулюють пошук рішень і розвиток самостійного мислення [3, с. 28]. Наприклад, навчальні квести з логічно пов'язаними завданнями дозволяють концентрувати увагу на процесі пізнання, формують навички планування та аналізу результатів. Зарубіжні науковці відзначають, що інтерактивні ігри створюють соціальне середовище, де одночасно опановуються навчальні знання та формуються уміння взаємодіяти з однолітками, що розвиває когнітивні та метакогнітивні навички, стимулює ініціативу і здатність до рефлексії власних дій [5, с. 68].

Практичне використання ігрових технологій містить рольові ігри, які відтворюють навчальні або життєві ситуації, інтерактивні вправи з колективним вирішенням завдань, проєктні завдання у формі гри та

навчальні сценарії з чіткою структурою і етапами, що поєднують навчальні цілі з внутрішньою мотивацією та практичною діяльністю. Такий підхід не лише активізує пізнавальну діяльність, а й сприяє розвитку творчого мислення, соціальних навичок і когнітивної самостійності учнів, забезпечуючи цілісний розвиток особистості та відповідаючи сучасним вимогам Нової української школи [4, с. 37].

Висновки. Отже, використання ігрових технологій у початковій школі є ефективним засобом формування пізнавальної активності молодших школярів. Теоретичний аналіз наукових підходів українських дослідників та зарубіжних учених свідчить, що гра виступає не лише засобом мотивації, а й середовищем для розвитку когнітивних і метакогнітивних навичок, аналітичного та творчого мислення, соціальної взаємодії та самостійності.

Практичне застосування ігрових технологій, включно з рольовими вправами, інтерактивними завданнями, навчальними квестами та проєктною діяльністю в ігровій формі, забезпечує активне залучення учнів в освітній процес, стимулює пошук рішень, розвиток самостійності та творчості. Таким чином, системне використання ігрових технологій формує стійку пізнавальну активність, соціальні й комунікативні навички, а також здатність до самостійного мислення, що відповідає сучасним підходам Нової української школи та сприяє всебічному розвитку особистості молодшого школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар С. Ігрові методи навчання та розвиток пізнавальної активності молодших школярів. *Початкова школа*. 2022. №5. С. 12–19.
2. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.03.2026).
3. Кузьменко О. Роль інтерактивних ігрових завдань у формуванні мотивації до навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. №1(125). С. 28–36.
4. Погребняк Т. Використання ігрових технологій у початковій школі : монографія. Київ : Освіта України, 2020. 176 с.
5. Johnson C.D., Schmidt K.H., Rogoff B. *Learning Through Play: The Role of Games in Child Development*. New York : Routledge, 2018. 152 p.

Катерина ТКАЧ,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: Тетяна ОЛИНЕЦЬ,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти

ВИКОРИСТАННЯ СКОРОМОВОК ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлено проблему використання скоромовок як ефективного засобу формування іншомовної фонетичної компетентності учнів початкової школи в умовах сучасного освітнього середовища; окреслено їх дидактичний потенціал і можливості інтеграції в процес навчання іноземної мови.

Ключові слова: скоромовки, фонетична компетентність, іноземна мова, учні початкової школи.

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку освіти особлива увага приділяється вивченню іноземних мов, зокрема англійської, починаючи з початкової школи. Однією з важливих складових іншомовної комунікативної компетентності є фонетична компетентність, яка передбачає правильну вимову звуків, дотримання наголосу, ритму та інтонації мовлення.

Учні молодшого шкільного віку часто мають труднощі у вимові англійських звуків, які відсутні в рідній мові: вони плутають звуки, неправильно ставлять наголос, не дотримуються інтонаційних моделей мовлення. Це зумовлює необхідність використання спеціальних фонетичних вправ і методичних прийомів, які сприятимуть формуванню правильної вимови у цікавій та доступній для дітей формі.

Одним із ефективних засобів формування фонетичної компетентності на початковому етапі вивчення англійської мови є скоромовки, оскільки вони сприяють відпрацюванню складних для вимови звуків, розвитку артикуляційного апарату та вдосконаленню ритму й інтонації мовлення.

Значний внесок у теоретичний та практичний розвиток проблеми формування фонетичної компетентності, зокрема й використання різноманітних ритміко-інтонаційних та фонетично спрямованих мовленнєвих матеріалів, в освітній процес зробили у своїх працях

зарубіжні (С. Graham, J.-M. Hombert, O. McMurphy, C. Nelson, K. Simpson-Davies, B. Terry, R. Wong та ін.) та вітчизняні дослідники (О. Бігич, І. Крилова, І. Моляна, О. Мошник, О. Чередніченко та ін.).

Метою публікації є обґрунтування ефективності використання скоромовок у формуванні іншомовної фонетичної компетентності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фонетична компетентність передбачає здатність до нормативного відтворення звукових одиниць іноземної мови, їх адекватного сприймання в усному мовленні, а також уміння інтонувати речення, дотримуватися ритму та наголосу мовлення.

До її складових належать:

- знання звукової системи мови – розуміння фонетичних особливостей та звукових правил мови;
- уміння правильно вимовляти звуки – точна артикуляція голосних і приголосних;
- уміння розрізняти звуки на слух – сприйняття фонетичних відмінностей у мовленні носіїв мови;
- навички інтонаційного оформлення мовлення – використання підвищення та пониження тону, пауз, інтонаційних малюнків;
- правильний ритм і темп мовлення – дотримання природного мовного потоку, наголосів та пауз.

Формування фонетичної компетентності відбувається поступово та потребує систематичного тренування артикуляційного апарату, розвитку мовленнєвого слуху та автоматизації вимовних навичок [3].

Як зазначає О. Бігич, «формування фонетичних навичок повинно здійснюватися з перших етапів навчання іноземної мови, оскільки неправильна вимова, сформована на початку навчання, у подальшому важко піддається корекції» [1, с. 216].

Учні початкової школи (з 6-7 до 9 років) мають значний потенціал для оволодіння іншомовною фонетичною компетентністю. Мовна здібність, пластичність мозку та артикуляційного апарату, висока слухова диференційна чутливість, здатність до точної імітації, зацікавлене ставлення до іноземної мови можуть, на думку вчених, забезпечити безакцентну вимову.

Подання нового мовленнєвого матеріалу на початковому етапі навчання доцільно здійснювати з використанням римуваних скоромовок, віршів і джазових наспівів в ігровій формі, що відповідає віковим особливостям молодших школярів і сприяє ефективному засвоєнню

фонетичного матеріалу.

Скоромовки – це короткі ритмічні вислови, побудовані на повторенні однакових або подібних звуків і звукосполучень, які важко вимовляти швидко. Щоб досягти швидкого темпу промовляння скоромовки та безпомилкового їх відтворення, слід проводити опрацювання з використанням хорової та індивідуальної форми роботи з учнями.

Для ефективного використання скоромовок на уроках англійської мови необхідно дотримуватися певної послідовності роботи:

1. Ознайомлення учнів зі скоромовкою.
2. Прослуховування правильної вимови.
3. Повторення за вчителем у повільному темпі.
4. Поступове прискорення темпу мовлення.
5. Самостійне відтворення скоромовки учнями.

Вчителю англійської мови насамперед слід дібрати такі скоромовки, які мали б фонетичну та комунікативну цінність.

Розгляньмо приклади скоромовок, які можуть бути використані на уроках англійської мови в початковій школі для розвитку дикції та правильності вимови, включають такі:

She sells seashells by the seashore.

Peter Piper picked a peck of pickled peppers.

Betty bought some butter, but the butter was bitter.

Kitty caught the kitten in the kitchen.

Polly put plenty of plums into her plum pudding [2].

Висновки. Отже, використання скоромовок на уроках англійської мови є ефективним засобом формування фонетичної компетентності молодших школярів. Вони сприяють розвитку правильної вимови, тренуванню артикуляційного апарату та формуванню слухо-вимовних навичок. Крім того, скоромовки підвищують мотивацію учнів до навчання та роблять уроки більш інтерактивними й динамічними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

2. Мошник О. С. Сучасні технології формування іншомовної фонетичної компетенції учнів початкової школи. URL: <https://genezum.org/library/suchasni-tehnologii-formuvannya-inshomovnoi-fonetychnoi-kompetencii-uchniv-pochatkovoi-shkoly> (дата звернення: 10.03.2026).

3. Формування фонетичної компетенції в учнів початкової школи на основі фонетичних ігор. URL: <https://naurok.com.ua/formuvannya-fonetichno-kompetenci-v-uchniv-pochatkovo-shkoli-na-osnovi-fonetichnih-igor-159991.html> (дата звернення: 10.03.2026).

Надія ТКАЧ,
*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: Наталія БАХМАТ,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методик початкової освіти*

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ БЕСІДИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розкрито особливості розвитку комунікативних умінь молодших школярів у процесі використання методу бесіди на уроках української мови. Обґрунтовано значення бесіди як ефективного словесного методу навчання, що сприяє формуванню мовленнєвої активності, уміння слухати співрозмовника, логічно висловлювати думку, аргументувати власну позицію, дотримуватися мовленнєвого етикету. Проаналізовано види бесіди, умови її результативного застосування в початковій школі, визначено роль учителя в організації навчального діалогу. Зазначено, що систематичне використання бесіди на уроках української мови забезпечує розвиток мовної, мовленнєвої та соціальної компетентностей учнів.

Ключові слова: *комунікативні уміння, молодші школярі, метод бесіди, українська мова, початкова школа, навчальний діалог.*

Актуальність теми. Реформа Нової української школи актуалізує потребу переходу від репродуктивного навчання до діяльнісного та компетентнісного підходів, у центрі яких перебуває дитина як активний учасник комунікації. Саме тому метод бесіди набуває нового значення як засіб формування мовної особистості молодшого школяра.

Сучасна початкова освіта орієнтована на формування особистості, здатної ефективно спілкуватися, висловлювати власні думки, взаємодіяти з іншими людьми. У Державному стандарті початкової освіти визначено, що одним із провідних результатів навчання є

сформованість комунікативної компетентності учнів [1]. Саме тому уроки української мови мають бути спрямовані не лише на засвоєння мовних знань, а й на розвиток практичних умінь спілкування.

Одним із ефективних засобів реалізації цього завдання є метод бесіди. Він активізує пізнавальну діяльність учнів, сприяє мовленнєвій взаємодії, формує культуру діалогу та вміння працювати в колективі.

Проблему використання бесіди як методу навчання досліджували Ю. Бабанський, А. Алексюк, О. Савченко, І. Лернер, В. Сухомлинський. У працях учених наголошується, що бесіда є важливим способом розвитку мислення й мовлення учнів [4; 4].

О. Савченко зазначає, що діалогічна взаємодія вчителя й учнів створює умови для активного навчання, у якому дитина виступає суб'єктом освітнього процесу [4].

Метою статті є обґрунтування можливостей методу бесіди у розвитку комунікативних умінь молодших школярів на уроках української мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комунікативні вміння – це здатність учнів слухати співрозмовника, розуміти зміст висловлювання, ставити запитання, логічно та послідовно висловлювати власну думку, брати участь у діалозі, дотримуватися норм мовленнєвого етикету.

У молодшому шкільному віці ці вміння лише формуються, тому вчитель має створювати спеціальні мовленнєві ситуації, у яких дитина набуває досвіду спілкування.

Бесіда – це метод навчання, за якого вчитель за допомогою системи запитань підводить учнів до засвоєння нових знань або закріплення вивченого матеріалу [4].

На уроках української мови бесіда забезпечує активізацію словникового запасу учнів, формування правильної зв'язної мови, розвиток вміння ставити запитання, виховання культури мовлення, розвиток критичного мислення, формування навичок співпраці.

Під час бесіди учні вчать слухати однокласників, доповнювати відповіді, аргументувати власну позицію.

На уроках української мови доцільно використовувати різні види бесіди:

1. *Вступна бесіда* – допомагає актуалізувати попередні знання учнів.
2. *Евристична бесіда* – спонукає школярів самостійно робити висновки.
3. *Узагальнювальна бесіда* – використовується для систематизації знань.

4. *Контрольна бесіда* – дає можливість перевірити рівень засвоєння матеріалу [1].

Найбільший вплив на розвиток комунікативних умінь має евристична бесіда, оскільки вона вимагає від учнів самостійного формулювання відповідей, доказовості та творчості.

Ефективність бесіди залежить від майстерності вчителя початкових класів. Педагог повинен добирати чіткі, зрозумілі запитання, враховувати вікові особливості дітей, створювати доброзичливу атмосферу спілкування, заохочувати кожного учня до відповіді, коректно виправляти мовленнєві помилки, використовувати проблемні ситуації.

Наприклад, під час вивчення теми «Іменник» учитель може запропонувати бесіду за запитаннями: *Що називають предметом? Які слова відповідають на питання хто? що? Чому слово «радість» теж є іменником?* Такі запитання стимулюють учнів мислити й висловлювати власні припущення.

Ефективними є вправи типу: «Закінчи думку», «Постав запитання герою тексту», «Доведи свою позицію», «Поясни товаришеві правило», «Обговорення в парі». Такі завдання стимулюють природну мовленнєву активність учнів.

Систематичне використання бесіди на уроках української мови сприяє тому, що молодші школярі говорять упевненіше й змістовніше, збільшують активний словниковий запас, вчаться будувати діалог, дотримуються мовленнєвого етикету, набувають досвіду публічного висловлювання, стають більш відкритими до співпраці.

Як засвідчують результати педагогічних спостережень, учні, які регулярно залучаються до навчального діалогу, демонструють вищий рівень мовленнєвої активності та успішності.

Висновки. Отже, метод бесіди є важливим засобом розвитку комунікативних умінь молодших школярів на уроках української мови. Він забезпечує активну участь дітей у навчальному процесі, формує культуру мовлення, уміння слухати, висловлювати думки, аргументувати та взаємодіяти з іншими. Ефективність бесіди залежить від професійної майстерності вчителя, правильного добору запитань та створення атмосфери співробітництва. Систематичне застосування бесіди сприяє формуванню компетентного мовця, здатного до успішної комунікації в сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу: навч.-метод.

посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.

2. Державний стандарт початкової освіти : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87.

3. Дидактика початкової освіти : підруч. для вищ. навч. закл. / О. Я. Савченко. Київ : Освіта, 2019. 127 с.

4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ : Радянська школа, 1977.

Софія ТКАЧ,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Ольга КОВАЛЬЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент,

старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ У ФАСИЛІТАЦІЇ ГРУПОВОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС ДІЯЛЬНІСНОГО НАВЧАННЯ

У статті розкрито роль учителя у фасилітації групової роботи в умовах діяльнісного підходу в початковій школі. Обґрунтовано основні функції педагога-фасилітатора та визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективну організацію взаємодії учнів і формування їхніх ключових компетентностей.

Ключові слова: *діяльнісний підхід, фасилітація, групова робота, початкова школа, учитель-фасилітатор, комунікативні вміння, співпраця, ключові компетентності.*

Актуальність теми. Сучасна початкова освіта орієнтується на діяльнісний підхід, який передбачає активну участь учнів у процесі здобуття знань через взаємодію, дослідження та співпрацю. Однією з ключових форм організації такого навчання є групова робота, що сприяє розвитку комунікативних умінь, критичного мислення, відповідальності та соціальної компетентності. Важливу роль у цьому процесі відіграє вчитель, який виступає не лише джерелом знань, а й фасилітатором навчальної діяльності.

Мета статті – описати роль учителя у фасилітації групової роботи під час діяльнісного навчання

Виклад основного матеріалу дослідження. Фасилітація групової роботи передбачає створення умов, за яких кожен учень має можливість активно долучатися до спільної діяльності, висловлювати власні думки

та взаємодіяти з іншими. У діяльнісному навчанні вчитель організовує освітній процес таким чином, щоб учні самостійно здобували знання через виконання практичних завдань, проєктів, досліджень [1].

У молодшому шкільному віці діти активно формують навички співпраці та комунікації. Саме тому роль учителя як фасилітатора є особливо важливою. Він допомагає учням організувати спільну діяльність, спрямовує їхню взаємодію, підтримує позитивний емоційний клімат у групі та стимулює пізнавальну активність.

Ефективна фасилітація групової роботи, відповідно до психолого-педагогічних досліджень, полягає у свідомій організації процесу взаємодії учасників так, щоб кожен мав можливість активно долучитися до спільної діяльності. Насамперед важливо забезпечити чітку структуру роботи: визначити мету, завдання, ролі та етапи виконання, що допомагає учням краще орієнтуватися в процесі та зосереджуватися на результаті [4].

Не менш значущим є створення умов для рівної участі всіх членів групи. Це означає заохочення кожного до висловлення власної думки та запобігання домінуванню окремих учасників. У такому середовищі підтримується відкритий обмін ідеями, де різні точки зору сприймаються з повагою та інтересом.

Фасилітатор також сприяє розвитку навичок активного слухання та взаємоповаги, що формує позитивний психологічний клімат у групі. Важливо не просто обговорювати готові рішення, а стимулювати учнів до самостійного пошуку відповідей, аналізу та критичного мислення.

Завершальним елементом є забезпечення якісного зворотного зв'язку та організація рефлексії. Це допомагає учасникам усвідомити власний внесок, оцінити ефективність роботи та визначити шляхи для подальшого вдосконалення. У сукупності всі ці аспекти роблять групову роботу продуктивною, залученою та розвивальною.

Роль учителя у фасилітації групової роботи є багатогранною і охоплює кілька взаємопов'язаних функцій, які забезпечують ефективну взаємодію учнів та досягнення спільного результату. Передусім педагог виконує організаційну функцію: визначає мету діяльності, формує групи, розподіляє ролі та чітко пояснює завдання. Це допомагає кожному учневі усвідомити свою роль і відповідальність у процесі спільної роботи.

Важливою складовою є мотиваційна функція, яка полягає у стимулюванні інтересу учнів до діяльності. Учитель заохочує активну участь, створює ситуації успіху та добирає змістовні, практично значущі завдання, що підвищують залученість і бажання працювати разом [2].

Комунікативна функція спрямована на розвиток взаємодії між учнями. Педагог навчає їх ефективно спілкуватися: висловлювати власні думки, уважно слухати інших, аргументувати позицію, домовлятися та знаходити спільні рішення. Це сприяє формуванню культури діалогу та співпраці.

Не менш важливою є регулятивна функція. Учитель супроводжує процес групової роботи, спостерігає за динамікою взаємодії, допомагає вирішувати конфлікти та коригує діяльність групи, не втручаючись безпосередньо у виконання завдань, а лише спрямовуючи учнів.

Рефлексивна функція передбачає організацію аналізу результатів діяльності. Педагог допомагає учням оцінити власний внесок і роботу групи в цілому, усвідомити досягнення та труднощі, розвиває вміння аналізувати власні дії та робити висновки.

Важливою умовою ефективної фасилітації є створення сприятливого психологічного клімату в класі. Атмосфера довіри, взаємоповаги та підтримки сприяє активній участі кожного учня, знижує страх помилок і заохочує до ініціативності [3].

Крім того, значну роль відіграє використання інтерактивних методів навчання, таких як мозковий штурм, робота в парах і малих групах, рольові ігри та навчальні проєкти. Вони не лише допомагають краще засвоювати навчальний матеріал, а й розвивають соціальні та комунікативні навички.

Нарешті, ефективна фасилітація передбачає врахування індивідуальних особливостей учнів – їхніх здібностей, темпу роботи, інтересів і стилів навчання, що дозволяє створити умови для максимально повного розкриття потенціалу кожного учасника групи.

Учитель має створювати умови для включення в діяльність як активних, так і менш впевнених дітей, забезпечуючи підтримку та рівні можливості для всіх.

Висновки. Отже, роль учителя у фасилітації групової роботи під час діяльнісного навчання є визначальною. Він виступає організатором, наставником і партнером у навчальному процесі, створюючи умови для активної взаємодії учнів та їхнього особистісного розвитку. Таким чином, ефективна фасилітація групової роботи сприяє формуванню ключових компетентностей молодших школярів, розвитку їхньої самостійності, відповідальності та здатності до співпраці. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку методичних рекомендацій щодо вдосконалення фасилітативної діяльності вчителя у різних освітніх умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байер О. М., Гура Т. Є., Чемодурова Ю. М. Особливості розвитку фасилітативних умінь педагогів із реалізації ігрових методів навчання у системі дошкільної і початкової освіти. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія: Педагогіка. Психологія.* 2024. С. 3-10.
2. Березка С. Використання методів фасилітації у соціально-психологічному тренінгу: практичні аспекти. *Гуманізація навчально-виховного процесу.* 2018. №4(96). С. 318–328.
3. Краснова Н. П. Метод фасилітації в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до проєктивної діяльності. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: педагогічні науки.* 2025. №1, березень. С. 66-73.
4. Рябець Д. Фасилітація в контексті підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2022. Вип. 50. С. 249–251.

Софія ГОДОРІКО,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
3 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*
Науковий керівник: **Наталія ТРЕТЯК,**
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

У статті розглянуто проблему формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами інтерактивних методів навчання. Окреслено актуальність використання інтерактивних технологій у сучасній початковій школі, визначено мету дослідження та наведено приклади ефективних методів роботи.

Ключові слова: *інтерактивні методи, комунікативна компетентність, молодші школярі, українська мова, літературне читання.*

Актуальність теми. Сучасна освітня парадигма ґрунтується на

компетентнісному підході, що передбачає формування в учнів не лише знань, а й умінь та навичок, необхідних для успішної соціалізації. Однією з ключових компетентностей є комунікативна, яка забезпечує здатність до ефективного спілкування, взаємодії та співпраці. У початковій школі саме уроки української мови та літературного читання виступають основним середовищем розвитку мовленнєвих умінь. Проте традиційні методи навчання часто не відповідають потребам сучасних дітей, які прагнуть активності, творчості та взаємодії. Тому інтерактивні методи навчання стають важливим інструментом у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів.

Метою публікації є обґрунтування доцільності використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови та літературного читання та аналіз їхнього впливу на розвиток комунікативної компетентності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтерактивні методи навчання передбачають активну участь учнів в освітньому процесі, їхню взаємодію між собою та з учителем. Це створює умови для розвитку діалогічного мовлення, вміння аргументувати власну позицію, слухати співрозмовника та працювати в команді.

Основні інтерактивні методи, які доцільно використовувати на уроках української мови та літературного читання:

- **Метод «Мікрофон».** Кожен учень має можливість висловити свою думку з певного питання. Це сприяє розвитку навичок короткого й чіткого висловлювання, формує впевненість у власних словах.
- **Робота в парах та групах.** Учні навчаються співпрацювати, домовлятися, розподіляти ролі. Така діяльність формує навички діалогу та колективного прийняття рішень.
- **«Мозковий штурм».** Використовується для генерації ідей, розвитку критичного мислення та мовленнєвої активності.
- **Рольові ігри та інсценізації.** Діти відтворюють літературні сюжети, беруть участь у діалогах, що сприяє розвитку емоційної виразності та здатності до імпровізації.
- **Метод проєктів.** Учні виконують дослідницькі чи творчі завдання, які потребують комунікації, збору інформації та її презентації.

Важливим аспектом є створення позитивного психологічного клімату на уроці. Інтерактивні методи сприяють формуванню атмосфери довіри, взаємоповаги та підтримки, що є необхідними умовами для розвитку комунікативної компетентності.

Результати педагогічних спостережень свідчать, що систематичне використання інтерактивних методів підвищує рівень мовленнєвої

активності учнів, розширює їхній словниковий запас, формує навички аргументованого висловлювання та сприяє розвитку критичного мислення.

Висновки. Інтерактивні методи навчання є ефективним засобом розвитку комунікативної компетентності молодших школярів. Вони забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі, сприяють формуванню навичок співпраці та діалогу, підвищують мотивацію до вивчення української мови та літературного читання. Використання інтерактивних технологій у початковій школі відповідає сучасним освітнім вимогам і створює умови для гармонійного розвитку особистості дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ : КІС, 2004. 112 с.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Коваль Л. В. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови. *Педагогічний альманах*. 2019. Вип. 43. С. 57–62.
4. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник. Київ : Генеза, 2012. 368 с.

Олександра ФАЙХНЕР,

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня

1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта

Науковий керівник: **Наталя ТРЕТЯК,**

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування екологічної компетентності учнів початкової школи в умовах реалізації компетентнісного підходу та модернізації змісту освіти. Висвітлено психолого-педагогічні засади розвитку екологічної свідомості молодших школярів, визначено дидактичні можливості інтегрованого навчання у формуванні відповідального ставлення до

природи. Окреслено ефективні напрями організації екологічно доцільної діяльності учнів відповідно до вимог сучасних нормативних документів.

***Ключові слова:** екологічна компетентність, молодші школярі, екологічне виховання, компетентнісний підхід, інтегроване навчання, початкова освіта, природоохоронна діяльність.*

Актуальність теми. На сучасному етапі модернізації початкової освіти України, що координується Міністерством освіти і науки України, пріоритетним завданням визначається забезпечення компетентісно орієнтованого навчання, спрямованого на підготовку здобувачів освіти до активної участі в суспільному житті та сталому розвитку держави. Освітній процес набуває спрямованості на формування в учнів системи ключових компетентностей, які інтегрують знання, уміння, цінності й досвід діяльності.

Згідно з вимогами Державного стандарту початкової освіти, природнича освітня галузь забезпечує засвоєння молодшими школярами елементарних наукових уявлень про закономірності функціонування природи, формування екологічної грамотності та розвитку відповідального ставлення до довкілля. Її зміст спрямований на усвідомлення учнями цілісності природних систем, взаємозв'язків між їхніми компонентами та ролі людини у збереженні екологічної рівноваги [1].

У контексті компетентісного підходу екологічна компетентність розглядається як інтегративна якість особистості, що поєднує систему знань про природу, ціннісне ставлення до неї та готовність діяти екологічно доцільно. Українські науковці (В. Ковальчук, О. Павленко, Л. Тараненко, Т. Яковенко) наголошують на необхідності формування в учнів активної громадянської позиції та екологічної відповідальності з раннього віку.

Особливої значущості проблема набуває в молодшому шкільному віці, коли відбувається інтенсивне становлення моральних норм, формування емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, розвиток пізнавальної активності та почуття відповідальності.

Мета публікації – теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування екологічної компетентності учнів початкової школи та визначення ефективних напрямів організації їхньої екологічно спрямованої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до положень Державного стандарту початкової освіти, результатом навчання в

природничій освітній галузі є сформованість у здобувачів освіти здатності спостерігати природні явища, аналізувати взаємозв'язки в довкіллі, дотримуватися правил екологічно безпечної поведінки [1].

Екологічна компетентність у структурі особистості молодшого школяра виявляється через систему елементарних екологічних знань; сформовані ціннісні орієнтації щодо природи; готовність до екологічно доцільної поведінки; участь у практичній природоохоронній діяльності.

Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формування екологічної свідомості. Діти цього віку характеризуються емоційною відкритістю, здатністю до емпатії та образного сприймання світу, що створює сприятливі умови для виховання дбайливого ставлення до природи [2, с. 56].

Серед педагогічних умов формування екологічної компетентності науковці виділяють такі, як:

1. Інтеграція екологічного змісту в освітній процес. Ефективність формування екологічної компетентності забезпечується інтеграцією екологічних знань у зміст різних навчальних предметів: математики, читання, мистецтва, технологій. Такий підхід сприяє формуванню цілісної картини світу та усвідомленню взаємозв'язків між людиною і природою.

2. Організація діяльнісного навчання. Практична спрямованість є ключовою умовою формування компетентності. Доцільними є:

- спостереження в природі;
- дослідницькі міні-проекти;
- екологічні акції;
- догляд за рослинами;

сортування відходів у шкільному середовищі [3, с. 18].

Через діяльність учні засвоюють не лише знання, а й набувають досвіду відповідальної поведінки.

3. Створення емоційно-ціннісного освітнього середовища. Формування екологічної компетентності неможливе без розвитку емоційної сфери дитини. Важливо формувати позитивні переживання, пов'язані з природою, використовуючи художні тексти, мистецькі засоби, обговорення життєвих ситуацій [4, с. 72].

За концепцією особистісно орієнтованого навчання І. Беха, педагог має враховувати індивідуальний досвід дитини, її ставлення до природи та забезпечувати суб'єктну позицію учня у навчанні.

4. Використання проблемно-пошукових методів. Проблемні ситуації сприяють розвитку екологічного мислення. Наприклад:

- Чому не можна спалювати листя?
- Що станеться, якщо зникнуть комахи-запилувачі?
- Як зменшити кількість сміття у школі?

Такі завдання стимулюють аналіз причинно-наслідкових зв'язків та формують відповідальне ставлення до прийняття рішень.

5. Формування рефлексивних умінь. Обговорення результатів екологічних заходів, самооцінювання власної поведінки, аналіз вчинків сприяють усвідомленню значущості особистого внеску в збереження довкілля [5, с. 90].

Ефективними напрямками формування екологічної компетентності є такі:

- реалізація екологічних проєктів («Зелений клас», «Чиста школа»);
- участь у природоохоронних ініціативах;
- інтегровані уроки з елементами дослідницької діяльності;
- співпраця з батьками у питаннях екологічного виховання;

використання цифрових ресурсів для вивчення екологічних проблем [3, с. 20].

У контексті компетентнісного підходу екологічна компетентність пов'язана зі здатністю застосовувати знання у практичних ситуаціях, приймати відповідальні рішення та усвідомлювати наслідки власної діяльності для довкілля.

Важливим чинником ефективності є професійна готовність учителя до організації екологічно спрямованого освітнього середовища. Педагог має володіти методикою інтегрованого навчання, знати основи екологічної освіти та бути прикладом екологічно відповідальної поведінки.

Висновки. Отже, формування екологічної компетентності учнів початкової школи є стратегічним завданням сучасної освіти. За умови методично обґрунтованої організації освітнього процесу воно забезпечує розвиток екологічної свідомості, ціннісного ставлення до природи та готовності до практичної природоохоронної діяльності.

Ефективність процесу визначається інтеграцією екологічного змісту в навчальні предмети, організацією діяльнісного та проблемно-

пошукового навчання, створенням емоційно безпечного освітнього середовища та розвитком рефлексивних умінь учнів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методичних моделей системного формування екологічної компетентності в умовах цифровізації та реалізації ідей сталого розвитку в початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.03.2026).
2. Ковальчук В. В. Екологічна компетентність як складова ключових компетентностей учнів початкової школи. *Вісник наукових досліджень. Педагогіка*. 2023. №2. С. 56–67.
3. Павленко О. М. Формування екологічної свідомості молодших школярів у змісті природничої освітньої галузі. *Початкова школа*. 2024. № 5. С. 18–26.
4. Тараненко Л. П. Діяльнісний підхід у формуванні екологічної компетентності молодших школярів. *Науковий вісник початкової освіти*. 2023. №11. С. 72–81.
5. Яковенко Т. О. Екологічні проєкти як засіб формування екологічної компетентності учнів початкової школи. *Сучасна початкова освіта*. 2023. №3. С. 90–99.

Валерія ФЕДОРОВА,

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*

Науковий керівник: Олена ДОВГАНЬ,
асистент кафедри теорії та методик початкової освіти

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РАХУНКОВИХ ПАЛИЧОК КЮЇЗЕНЕРА НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито методичні аспекти використання кольорових паличок Кюїзенера як універсального дидактичного засобу на уроках математики в початковій школі. Проаналізовано потенціал цієї

технології в контексті вимог Нової української школи (НУШ) щодо формування математичної компетентності через діяльнісний підхід.

Ключові слова: палички Кюїзенера, Нова українська школа (НУШ), математична компетентність, діяльнісний підхід.

Актуальність теми. Природна дитяча допитливість є базовим механізмом адаптації та соціалізації індивіда в сучасному інформаційному просторі. Дитина молодшого шкільного віку виступає суб'єктом пізнання, який через емпіричні дослідження та експериментування формує первинну картину світу. На цьому етапі відбувається інтенсивне накопичення когнітивного досвіду, що визначає подальшу траєкторію інтелектуального розвитку особистості.

Пізнавальна активність розглядається як динамічне утворення, детерміноване пізнавальною потребою. Реалізація цієї потреби здійснюється через самостійний або керований пошук, спрямований на верифікацію невідомих об'єктів та явищ.

Емпіричні спостереження свідчать про ризик згасання когнітивного інтересу за умови відсутності цілеспрямованої педагогічної підтримки. Відтак, критичного значення набуває трансформація освітнього процесу з метою стимулювання дослідницької ініціативи дитини.

Ключовим завданням сучасної початкової освіти є розробка та впровадження таких педагогічних стратегій, що базуються на: - сприянні творчій самореалізації учнів; - активізації пошуково-дослідницької діяльності; - створенні розвивального середовища, що стимулює інтелектуальну рефлексію.

Мета публікації – теоретично обґрунтувати та практично розкрити методичні особливості використання паличок Кюїзенера як засобу формування базових математичних уявлень і логічного мислення учнів у контексті реалізації концепції НУШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі модернізації освіти особливого значення набуває впровадження нетрадиційних дидактичних засобів. Серед розмаїття методик когнітивного розвитку провідне місце посідає технологія Джорджа Кюїзенера, бельгійського вчителя початкової школи, який розробив універсальний дидактичний матеріал для розвитку у дітей математичних здібностей. У 1952 році він опублікував книгу «Числа і кольори», присвячену своєму навчальному посібнику [2, с. 29]. Палички Кюїзенера – це набір паличок для лічби, які ще називають «числа в кольорі»,

«кольоровими паличками», «кольоровими числами», «кольоровими лінієчками». У наборі містяться чотиригранні палички 10 різних кольорів і довжиною від 1 до 10 см. Розробив Кюїзенер палички так, що вони однієї довжини виконані в одному кольорі і позначають певне число. Чим більша довжина палички, тим більше числове значення вона виражає [4].

Палички Кюїзенера прості та зрозумілі дітям: вони легко звикають до них ще в зовсім ранньому віці і вже сприймають у якості ігрового матеріалу, а не бачать у них нудне заучування чисел та математичних понять. Цей матеріал широко використовується у закладах дошкільної освіти Угорщини, Польщі, Бельгії, США, Франції та інших країн. Нашим педагогам він також відомий, але практично використовуватися почав нещодавно. Сьогодні палички Кюїзенера – один із рекомендованих дидактичних матеріалів Міністерства освіти і науки України. Тому на сучасному етапі розвитку освіти дослідження цієї проблеми набуває особливої актуальності і гостроти.

З позиції теоретико-множинного підходу, палички Кюїзенера є дискретною множиною. Візуалізація та моделювання числового ряду через колір і розмір дозволяють трансформувати абстрактні поняття у наочно-образні структури. Це сприяє ефективному засвоєнню дітьми операцій лічби, вимірювання та розумінню складу числа. У процесі маніпулювання об'єктами, школярі опановують фундаментальні логіко-математичні операції: ідентифікацію (еквівалентність довжини та колірної індексу); порівняння (встановлення кількісних відношень «більше – менше» через лінійні параметри); упорядкування та класифікацію.

Впровадження кольорових знакових систем у сенсорно-пізнавальний розвиток забезпечує перехід від репродуктивного сприйняття до аналітико-синтетичної діяльності, що є необхідною умовою формування математичної компетентності [3].

У педагогічній практиці виокремлюють дві модифікації посібника:

1. Об'ємна модель: тривимірні призми (брусочки), що диференціюються за лінійними та колірними параметрами.

2. Площинна модель: смужки з фіксованим кроком збільшення площі (від 2×2 см, 2×4 см, 2×6 см, 2×8 см, 2×10 см, 2×12 см, 2×14 см, 2×16 см, 2×18 см, 2×20 см.). Дана модифікація забезпечує вищу мобільність, дозволяючи організовувати навчальну діяльність на різних площинах (горизонтальних, вертикальних, похилих), що розширює варіативність ігрових локацій.

Роботу з «Паличками Кюізенера» варто розпочинати ще з раннього віку (від 2-х років). Поступовий перехід від сенсорного споглядання до логіко-математичних операцій за допомогою паличок Кюізенера забезпечує цілісність інтелектуального розвитку дитини, трансформуючи предметно-практичну дію у фундаментальне математичне поняття [1].

Зупинимось на методичних аспектах та організаційних формах впровадження технології кольорових чисел у початкових класах.

Ефективність використання дидактичного інструментарію забезпечується варіативністю організаційних моделей: *індивідуальна робота* (дозволяє вибудувати персоналізовану траєкторію розвитку відповідно до темпу засвоєння матеріалу); *мікрогрупова взаємодія* (сприяє розвитку комунікативних навичок та когнітивної децентрації); *фронтальна робота* (орієнтована на колективне розв'язання проблемних завдань).

У роботі з «Паличками Кюізенера» системоутворюючим фактором виступає дотримання дидактичного принципу «від простого до складного» з обов'язковою адаптацією контенту до інтелектуальних можливостей та зони найближчого розвитку дитини. Ігрова форма трансформує навчальну задачу в особистісно-значущу мету учня.

Особливе місце посідає стимулювання евристичної діяльності, що активізує інтелектуальну мобільність. При цьому педагогічна стратегія має ґрунтуватися на принципі непрямой фасилітації: стимулювання самостійного пошуку рішень та варіативності підходів; перехід від механічного копіювання до висування та верифікації гіпотез (здійснення ментальних та практичних проб); надання дитині права на помилку як необхідного етапу когнітивного процесу.

У взаємодії «педагог-дитина» роль вчителя полягає не у прямій корекції дій, а у спрямуванні вектору мислення вихованця через навідні запитання та схвалення аналітичних суджень. Такий підхід забезпечує перехід від репродуктивного навчання до творчого саморозвитку особистості.

Вправи можуть бути і комплексними, тобто такими, які потребують вирішення кількох завдань одночасно. Бажано у вправі передбачати перегляд всіх можливих варіантів вирішення задачі: складання «потягів» однакової довжини з двох, трьох, чотирьох і більше «вагонів», вимірювання однією і тією ж паличкою-міркою різних паличок, однакових паличок різними мірками-паличками. Від гри з кольоровими смужками учні поступово переходять до поняття

просторово-кількісних характеристик, які освоюються в спільній діяльності дитини та дорослого. Ігрові елементи у вправах вводяться в формі ігрової мотивації (побудувати драбинку для півника, полагодити паркан і так далі) і у вигляді змагання (хто швидше складе, зробить, покладе, скаже).

Висновки. Дидактичний матеріал «Палички Кюїзенера» є універсальним дидактичним засобом для сенсорно-пізнавального та математичного розвитку школярів, за допомогою якого дитина зможе: опанувати кількісну та порядкову лічбу; з'ясувати взаємозв'язок між кількістю, числом і цифрою, що його позначає; навчиться додавати й віднімати числа в межах 10; засвоїть склад числа до 10, поняття числового ряду; порівнюватиме довжину, висоту, ширину, товщину предметів; будуватиме послідовності й буде здійснювати найпростіші вимірювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Камянченко І. Освітні технології. Цікавий світ кольорових паличок Кюїзенера. URL: <http://www.osvita.ua.com/2017/06/58427> (дата звернення: 20.03.2026).
2. Камянченко І. Цікава математика. Барвистий світ паличок Кюїзенера. *Дитячий садок*. 2018. січ. (№ 1). С. 29–36.
3. Кольорові палички Кюїзенера: як легко навчити дитину рахувати. URL: <https://rivne1.tv/news> (дата звернення: 04.04.2026).
4. Палички Кюїзенера. URL: <http://dnz52.edu.vn.ua/index.php> (дата звернення: 19.02.2026).

Анна ЧЕРНЕЛІВСЬКА,
*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
4 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*
Науковий керівник: **Наталія ГУДИМА,**
*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти*

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ

У статті теоретично обґрунтовано та практично проаналізовано потенціал гейміфікації та цифрових технологій як стратегічного ресурсу для підвищення навчальної мотивації молодших

школярів на уроках української мови та читання. Автором визначено ключові методичні принципи інтеграції ігрових механік (сюжетність, система досягнень, зворотний зв'язок) у цифрове освітнє середовище платформ Kahoot!, LearningApps, WordWall та Minecraft Education Edition. Доведено, що поєднання ігрових елементів із цифровими інструментами забезпечує трансформацію репродуктивної діяльності учнів у суб'єктну, сприяючи якісному засвоєнню мовних норм та розвитку читацьких компетентностей.

Ключові слова: *гейміфікація, цифрові технології, навчальна мотивація, молодші школярі, українська мова та читання, Нова українська школа, інтерактивні платформи, ігрові механіки.*

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку освіти характеризується активною цифровізацією та переорієнтацією освітнього процесу на потреби учня, що зумовлює необхідність пошуку ефективних засобів підвищення навчальної мотивації молодших школярів [1]. Особливої уваги це набуває у процесі навчання української мови та читання, де рівень зацікавленості безпосередньо впливає на формування читацької та мовленнєвої компетентностей. Нормативні документи, зокрема «Концепція Нової української школи» (2016), Закон України «Про освіту» (2017) та Державний стандарт початкової освіти (2018), визначають пріоритетність компетентнісного підходу, розвитку критичного мислення, самостійності та активної пізнавальної діяльності учнів [7]. У зв'язку з цим актуалізується впровадження таких освітніх технологій, які здатні не лише передавати знання, а й стимулювати внутрішню мотивацію до навчання. Одним із перспективних напрямів у цьому контексті є поєднання гейміфікації та цифрових технологій. Використання ігрових механік у навчальному процесі, доповнене можливостями цифрових ресурсів, сприяє залученню учнів до активної діяльності, підвищує їхню зацікавленість, забезпечує емоційно позитивне сприйняття навчального матеріалу та створює умови для розвитку пізнавальної активності. З огляду на те, що для учнів початкової школи гра залишається допоміжним видом діяльності, інтеграція гейміфікації та цифрових інструментів у навчання української мови та читання є педагогічно обґрунтованою та ефективною. Саме тому дослідження можливостей їх використання з метою підвищення мотивації учнів набуває особливої актуальності.

Мета публікації – проаналізувати потенціал гейміфікації та цифрових технологій як засобу підвищення навчальної мотивації учнів

початкової школи та окреслити ефективні шляхи їх застосування на уроках української мови та читання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема підвищення навчальної мотивації та впровадження інноваційних технологій у початковій освіті є предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, О. Савченко обґрунтовує необхідність формування пізнавальної активності та внутрішньої мотивації учнів як ключової умови ефективного навчання [1]. Інноваційні підходи до навчання та використання інтерактивних технологій у початковій школі досліджували О. Пометун та Л. Масол, акцентуючи увагу на розвитку критичного мислення та творчих здібностей учнів.

Отже, аналіз наукових праць засвідчує значний інтерес до використання цифрових і ігрових технологій у навчанні, проте питання їх комплексного поєднання на уроках української мови та читання в початковій школі потребує подальшого дослідження.

У сучасній педагогічній практиці гейміфікація розглядається як інноваційний підхід до організації навчального процесу, що передбачає інтеграцію ігрових елементів у неігрове освітнє середовище з метою підвищення залученості та мотивації учнів. На відміну від традиційних дидактичних ігор, вона охоплює не окремі вправи, а цілісну систему навчання, у якій освітній процес вибудовується за логікою гри. Основу гейміфікації становлять такі елементи, як система досягнень (бали, рівні, нагороди), сюжетність, змагальність і постійний зворотний зв'язок. Їх використання сприяє формуванню відчуття поступу та успіху в учнів, що є важливим чинником підтримки навчальної мотивації. При цьому акцент переноситься з контролю результату на процес діяльності, що відповідає сучасним підходам до організації навчання [4].

Важливу роль у реалізації гейміфікації відіграють цифрові технології, які забезпечують інтерактивність, наочність та варіативність навчального матеріалу. Використання цифрових платформ і ресурсів дозволяє створити динамічне освітнє середовище, у якому учні отримують можливість активно взаємодіяти з навчальним змістом, миттєво отримувати зворотний зв'язок і бачити результати власної діяльності. Ефективність такого підходу значною мірою зумовлена віковими особливостями молодших школярів, для яких гра є допоміжним видом діяльності. Саме через ігрову взаємодію діти легше засвоюють навчальний матеріал, розвивають мовлення, мислення та уяву [6]. Гейміфікація дозволяє поєднати природні потреби дитини з

освітніми цілями, перетворюючи навчання на захопливий і емоційно насичений процес. Водночас гейміфікація впливає як на зовнішню, так і на внутрішню мотивацію учнів [4]. Система винагород і досягнень стимулює активність, тоді як інтерес до самого процесу гри формує стійке позитивне ставлення до навчання. Створення ситуації успіху, можливість вибору та активна участь у навчальній діяльності сприяють розвитку впевненості учнів у власних силах і підвищенню їхньої пізнавальної активності [2].

Таким чином, поєднання гейміфікації та цифрових технологій виступає ефективною педагогічною стратегією, що забезпечує не лише підвищення мотивації учнів, а й якісне засвоєння знань та розвиток ключових компетентностей у процесі навчання української мови та читання.

Використання гейміфікації у процесі навчання української мови та читання в початковій школі доцільно розглядати не лише як методичний прийом, а як спосіб організації навчальної діяльності, що забезпечує зміну характеру взаємодії учня з навчальним матеріалом. У цьому контексті гейміфікація виступає засобом трансформації навчального завдання у значущу для дитини діяльність, у якій пізнання поєднується з емоційним переживанням та особистісною залученістю. На відміну від традиційних підходів, де домінує репродуктивна діяльність, гейміфікація сприяє переходу до діяльнісної моделі навчання, у межах якої учень виступає активним суб'єктом освітнього процесу [5]. Це виявляється у включенні його в умовні ігрові ситуації, що передбачають вибір, прийняття рішень, досягнення певних цілей і отримання результату, який має для нього особистісну цінність. Важливою особливістю є також те, що гейміфікація створює умови для індивідуалізації навчання, оскільки передбачає різні траєкторії досягнення результату, варіативність завдань і можливість поступового просування відповідно до рівня підготовки учня. У поєднанні з цифровими технологіями це забезпечує оперативний зворотний зв'язок, візуалізацію результатів та підвищує рівень залученості учнів до навчального процесу [1].

Отже, основні напрями використання гейміфікації полягають у трансформації змісту навчання, активізації пізнавальної діяльності та створенні умов для особистісно значущого засвоєння знань, що відповідає сучасним вимогам до організації освітнього процесу в початковій школі.

Використання гейміфікації у поєднанні з цифровими платформами дозволяє організувати навчальну діяльність молодших школярів так, щоб вона була інтерактивною, мотивуючою та відповідала їх віковим особливостям. Так, серед найбільш доцільних інструментів варто виділити Kahoot!, LearningApps, WordWall, Quizizz та Classcraft, які забезпечують інтерактивне засвоєння знань через вікторини, квести та індивідуальні або командні змагання. Наприклад, у Kahoot! можна створювати тестові завдання на розпізнавання частин мови чи перевірку розуміння тексту, а LearningApps дозволяє конструювати вправи на зіставлення слів із картинками або складання речень, що стимулює мовленнєву активність та логічне мислення.

Для інтеграції більш складних ігор до навчання ефективно використовувати Minecraft Education Edition та Roblox Studio. У Minecraft можна моделювати сюжети казок або оповідань, дозволяючи учням створювати власні віртуальні світи, персонажів та сценарії, що відповідають змісту прочитаного тексту. Roblox Studio дозволяє організувати рольові ігри та навчальні квести, де учні виконують завдання, пов'язані з граматикою, лексикою або розумінням тексту, отримують бали та винагороди, що формує відчуття досягнення та підвищує мотивацію. Додатково доцільним є використання WordWall для створення інтерактивних вправ із відновленням слів, пазлів або меморі-ігор, що сприяє розвитку уваги, пам'яті та навичок читання. Інтеграція цих платформ із класичною роботою над текстом – наприклад, аналізом сюжету, створенням коміксів чи інсценізацією сцен – забезпечує комплексний розвиток мовних та читацьких компетентностей.

Ефективне застосування гейміфікації та цифрових технологій у навчанні української мови та читання ґрунтується на поєднанні кількох ключових методичних принципів. Передусім це принцип цілісності навчальної діяльності, який передбачає організацію уроку таким чином, щоб ігрові елементи органічно поєднувалися з навчальним змістом і сприяли формуванню мовленнєвих та читацьких компетентностей. Важливим є також принцип активізації пізнавальної діяльності: завдання мають стимулювати учнів до пошуку рішень, самостійного аналізу тексту та формування власних висновків, одночасно підтримуючи високий рівень внутрішньої мотивації.

Методика впровадження передбачає послідовність дій: планування ігрових завдань відповідно до навчальної теми, визначення цілей і очікуваних результатів, а також інтеграцію елементів співпраці та змагання між учнями, що сприяє розвитку комунікативних і соціальних

навичок. Одночасно рекомендується дотримуватися принципу поступовості, коли складність завдань збільшується у міру засвоєння матеріалу, а також принципу диференціації, який дозволяє враховувати індивідуальні особливості та рівень підготовки кожного учня. Особливе значення також має принцип рефлексії, який передбачає аналіз учнями власного досвіду та результатів діяльності, обговорення труднощів і шляхів їх подолання, а також планування наступних кроків у навчанні. Використання цього підходу забезпечує формування самостійності, відповідальності та критичного мислення, що є невід'ємними складовими компетентнісного навчання [7].

Такий підхід дозволяє не лише підвищити мотивацію учнів, але й створює умови для розвитку творчих здібностей, самостійності та високої пізнавальної активності, що відповідає сучасним вимогам Нової української школи та концептуальним засадам компетентнісного навчання.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що гейміфікація та цифрові технології є ефективним засобом підвищення навчальної мотивації учнів початкової школи на уроках української мови та читання, оскільки дозволяють організувати навчальну діяльність як інтерактивний процес, у якому учні стають активними суб'єктами, здатними до самостійного аналізу тексту, прийняття рішень та досягнення особистісно значущих результатів. Використання ігрових механік у поєднанні з цифровими платформами стимулює пізнавальну активність, розвиток мовленнєвих і читацьких компетентностей, творчих здібностей та критичного мислення, водночас сприяючи формуванню стійкого позитивного ставлення до навчання. Методично обґрунтована інтеграція цих технологій із дотриманням принципів цілісності, поступовості, диференціації та рефлексії забезпечує індивідуалізацію навчання, створює умови для особистісно значущого засвоєння знань та робить освітній процес більш динамічним, мотивуючим і результативним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка, 2008. 684 с.
2. Державний стандарт початкової освіти. Київ : КМУ, 2018. URL: <https://zakon.rada.gov> (дата звернення: 12.03.2026).
3. Жалдак М. І. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : навчальний посібник. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. 256 с.

4. Концепція Нової української школи. Київ : МОН України, 2016.
URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 12.03.2026).

5. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібник. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.

6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник. Київ : Грамота, 2012. 504 с.

7. Kapp K. M. The Gamification of Learning and Instruction: Game-based Methods and Strategies for Training and Education. San Francisco : Pfeiffer, 2012. 336 p.

Юлія ЧОРНА,
*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
1 року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: Наталія ГУДИМА,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти*

ФОРМУВАННЯ НАСКРІЗНОГО ВМІННЯ «КРЕАТИВНІСТЬ» У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС РОБОТИ НАД ТЕКСТОМ- ОПИСОМ

У статті теоретично обґрунтовано методичну систему формування креативності як наскрізного вміння молодших школярів у процесі створення текстів-описів на засадах дитиноцентризму та компетентнісного підходу НУШ. Автор запропонувала комплекс інноваційних вправ і завдань (сенсорна стимуляція, метод фокальних об'єктів, децентрація), спрямованих на деконструкцію мовленнєвих штампів та активізацію дивергентного мислення учнів. Визначено критерії оцінювання рівня вербальної креативності, що дозволяють вчителю виконувати роль фасилітатора у творчому пошуку школярів.

Ключові слова: *креативність, наскрізні вміння, текст-опис, молодші школярі, Нова українська школа, дивергентне мислення, вербальна свобода, методична система.*

Актуальність теми. У сучасній освітній парадигмі, визначеній Концепцією Нової української школи, креативність задекларована як одне з ключових наскрізних умінь, що забезпечує здатність особистості до інноваційного мислення, гнучкості у розв'язанні нестандартних завдань та самовираження. Проблема розвитку креативності молодших

школярів у процесі лінгвістичної освіти набуває особливого значення, оскільки саме в цей період закладається фундамент образного мислення та вербальної свободи.

Робота над текстом-описом володіє значним дидактичним потенціалом для стимулювання творчих здібностей учнів. На відміну від розповіді, опис потребує глибокої сенсорної перцепції, здатності до деталізації, використання метафоричних засобів та синестезії (поєднання зорових, слухових, тактильних образів). Проте в шкільній практиці часто спостерігається репродуктивний підхід до створення описів, що обмежується використанням стандартних мовних кліше та шаблонів, що нівелює індивідуальний стиль дитини.

Наукова актуальність дослідження зумовлена необхідністю подолання суперечності між високим запитом суспільства на креативну особистість та недостатньою розробленістю методичного інструментарію, який би дозволив трансформувати написання тексту-опису з механічного переліку ознак у процес когнітивного моделювання художнього образу. Використання прийомів візуалізації, елементів ТРВЗ (теорії розв'язання винахідницьких завдань), асоціативних технологій та цифрових медіа засобів відкриває нові можливості для «оживлення» тексту, що сприяє розвитку дивергентного мислення та естетичного сприйняття мови.

Мета публікації – теоретично обґрунтувати та запропонувати методичну систему формування креативності як наскрізного вміння молодших школярів у процесі створення текстів-описів, базуючись на засадах дитиноцентризму та компетентнісного підходу Нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз формування наскрізного вміння «креативність» у контексті роботи над текстом-описом крізь призму нормативно-правової бази початкової освіти дозволяє визначити цей процес як пріоритетний вектор модернізації мовно-літературної галузі.

У межах Державного стандарту початкової освіти креативність (творчість) інтегрована у структуру ключових компетентностей та визначена як обов'язкове наскрізне вміння для всіх освітніх галузей [5]. Стандарт висуває вимоги до здатності учня не лише відтворювати готові мовленнєві зразки, а й генерувати власні висловлення, виявляючи оригінальність у доборі лексичних засобів. Робота над текстом-описом прямо корелює з обов'язковим результатом «висловлює власні думки, почуття та ставлення», де креативність виступає інструментом

індивідуалізації мовлення. Згідно зі Стандартом, формування креативності відбувається через моделювання ситуацій, що потребують нестандартних лінгвістичних рішень. Створення опису предмета чи явища трансформується з репродуктивної справи у творче проектування художнього образу.

Філософія НУШ розглядає креативність як фундамент для формування «м'яких навичок» (*soft skills*), необхідних для адаптації особистості в інноваційному суспільстві. Концепція НУШ наголошує на відході від авторитарних методів навчання на користь стимулювання дитячої ініціативи. У контексті написання тексту-опису це означає право учня на власне бачення об'єкта, використання нестандартних метафор та відмову від жорстких шаблонів (наприклад, перехід від опису «за зразком» до «опису-враження» чи «опису-загадки») [1]. НУШ стимулює залучення сенсорного досвіду дитини (візуального, слухового, емоційного). Креативність під час опису активізується через інтеграцію з мистецтвом, музикою та природничими спостереженнями, що дозволяє дитині створювати багатогранний вербальний образ.

Проблема формування креативності як наскрізного вміння молодших школярів у процесі лінгвістичної діяльності належить до фундаментальних напрямів сучасної української педагогіки та психології. Науковий дискурс зазначеної проблематики ґрунтується на міждисциплінарному аналізі творчого потенціалу особистості, закономірностей розвитку мовлення та дидактичних умов стимулювання пізнавальної активності.

Теоретичне підґрунтя розуміння природи дитячої креативності закладено у працях фундатора української психологічної школи Г. Костюка. Його вчення про взаємозв'язок мислення і мовлення доводить, що формування творчої уяви є детермінованим процесом, який безпосередньо залежить від багатства сенсорного досвіду дитини.

Вагомий внесок у розроблення методики розвитку зв'язного мовлення молодших школярів належить М. Вашуленку. Учений обґрунтував систему вправ, спрямованих на збагачення лексичного запасу та опанування художніх засобів мови, що є інструментарієм для реалізації креативного задуму під час побудови тексту-опису [3; 4]. Питання дидактичної стимуляції творчої діяльності учнів ґрунтовно досліджені у працях О. Савченко. Дослідниця визначила творчість як домінуючий фактор розвитку суб'єктності молодшого школяра, акцентуючи увагу на необхідності створення ситуацій вибору та відмови від жорстких мовленнєвих шаблонів [7].

Традиції розвитку креативності через «діалог із природою» та емоційне проживання слова відображені у спадщині В. Сухомлинського. Його методична система «уроків мислення» серед природи є класичним взірцем стимулювання вербальної креативності, де опис об'єкта стає результатом інтелектуального подиву та естетичного споглядання [8].

На сучасному етапі трансформації початкової освіти стратегії розвитку креативного письма та дивергентного мислення активно розробляються такими науковцями, як І. Большакова (інтегрує методики асоціативного мислення та візуалізації для стимулювання авторської імпровізації в текстах) [2]; К. Пономарьова (акцентує на компетентнісному підході до навчання мови, де створення опису розглядається як дослідницьке завдання) [6].

Виокремимо вправи і завдання, спрямовані на деконструкцію мовленнєвих штампів та активізацію дивергентного мислення учнів під час проектування художнього образу в тексті-описі.

Вправа «Сенсорний калейдоскоп». Учням пропонується об'єкт (наприклад, стигле яблуко або осінній листок). Завдання полягає у фіксації ознак через нетипові сенсорні канали: «Який звук видає колір цього предмета?», «Яка на дотик його назва?».

Завдання «Колірне роздування». Замість використання стандартних назв кольорів (синій, жовтий), учні мають дібрати порівняння, що апелюють до навколишнього світу («колір передгрозового неба», «відтінок стиглої пшениці під сонцем»).

Вправа «Метод фокальних об'єктів (лінгвістична адаптація)». До об'єкта опису (наприклад, «сніжинка») довільно обирається інший предмет (наприклад, «балерина»). Учні мають перенести властивості балерини на сніжинку, створюючи опис через дієслова руху та епітети витонченості.

Завдання «Опис із децентрацією». Створення тексту-опису від імені самого предмета («Я – стара парасолька...»). Учень має описати свої зовнішні ознаки через призму «власних» відчуттів та емоцій.

Вправа «Лексичне табу». Написання тексту-опису без використання 3–5 найбільш вживаних для цього об'єкта прикметників (наприклад, описати лимон, не використовуючи слова «жовтий», «кислий», «овальний»).

Завдання «Текст-загадка з QR-кодуванням». Створення лаконічного опису предмета через систему прихованих ознак та

асоціацій. Готовий текст шифрується у QR-код для інтерактивного відгадування однокласниками.

Вправа «Цифровий скрайбінг». Створення серії швидких ескізів або добір піктограм, що ілюструють ключові метафори власного тексту.

Висновки. У межах компетентнісного підходу НУШ оцінюванню підлягає не лише нормативна грамотність, а й індекс креативності виконаних завдань за такими критеріями:

- оригінальність (наявність авторських метафор та відсутність мовленнєвих штамів);
- гнучкість (здатність до зміни ракурсу опису (децентрація));
- експресивність: емоційна забарвленість та влучність дібраних засобів виразності.

Отже, запропонований комплекс вправ і завдань дозволяє вчителю реалізувати роль фасилітатора, створюючи умови для автономного творчого пошуку кожного учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
2. Большакова І. О. Розвиток критичного мислення учнів початкової школи. *Початкова освіта*. 2017. №11. С. 4–15.
3. Вашуленко М. С. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Літера ЛТД, 2011. 564 с.
4. Вашуленко М. С. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. Ч. 1. 144 с.
5. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2025 р. №1810. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025) (дата звернення: 19.03.2026).
6. Пономарьова К. І. Формування в молодших школярів уміння будувати зв'язні висловлювання. *Початкова школа*. 2015. №2. С. 10–13.
7. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підруч. для студ. пед. ф-тів. Київ : Генеза, 1999. 368 с.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори* : у 5 т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 7–279. (Про «уроки мислення серед природи»).
9. Терещенко В. М. Методика навчання української мови в початковій школі: традиції та інновації : навч.-метод. посіб. Харків : Соняшник, 2017. 176 с.

Марина ЧУЧКО,
*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*
Науковий керівник: **Людмила МОСКОВЧУК,**
*кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти*

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

У статті теоретично обґрунтовано та практично розкрито методичні засади розвитку емоційного інтелекту молодших школярів на уроках літературного читання в умовах реалізації концепції НУШ. Автор запропонувала комплексну методичну систему, що базується на емоційно-семантичному моделюванні тексту та включає інноваційні прийоми (колірне маркування, емоційну детермінацію, просоціальну епістолярію), спрямовані на формування навичок саморегуляції, емпатії та децентрації учнів. Доведено, що перехід від літературознавчого до емоційно-ціннісного аналізу твору забезпечує виконання вимог Державного стандарту щодо формування соціально-емоційної компетентності здобувачів освіти.

Ключові слова: *емоційний інтелект, літературне читання, молодші школярі, Нова українська школа, емпатія, емоційно-ціннісний аналіз, наскрізні вміння, саморегуляція.*

Актуальність теми. У контексті глобальних трансформацій освітнього простору та впровадження концепції Нової української школи (НУШ), парадигма навчання зміщується з чисто когнітивного складника на цілісний розвиток особистості [1]. Одним із пріоритетних напрямів цієї трансформації є формування емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти – комплексної здатності розуміти власні емоції, розпізнавати почуття інших, керувати емоційними станами та вибудовувати ефективну комунікацію.

Наукова актуальність дослідження зумовлена низкою чинників. Зокрема, молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку емоційної сфери. Саме в цей час відбувається перехід від імпульсивного реагування до усвідомленої регуляції поведінки.

Несформованість емоційної компетентності на цьому етапі може призвести до труднощів у соціалізації, зниження академічної успішності та зростання рівня тривожності.

Урок літературного читання виступає унікальним майданчиком для «проживання» різноманітних емоційних сценаріїв. Художній текст є моделлю людських взаємин, де через аналіз вчинків героїв, їхніх внутрішніх переживань та мотивів дитина вчиться емпатії та рефлексії. Проте в сучасній методиці спостерігається певне домінування літературознавчого аналізу над емоційно-ціннісним, що обмежує потенціал предмета.

Згідно з чинним Державним стандартом початкової освіти [4], розвиток емоційного інтелекту є складником соціальної та здоров'язбережувальної компетентностей, а також наскрізним умінням у межах мовно-літературної галузі. Здатність ідентифікувати емоційний стан літературного персонажа та висловлювати власні почуття щодо прочитаного визначено як обов'язковий результат навчання.

Соціальна значущість питання посилюється викликами сьогодення: в умовах цифровізації спілкування та хронічного стресу, спричиненого соціально-політичною ситуацією в Україні, школа має стати середовищем емоційної підтримки та психологічної резильєнтності. Розвиток емоційного інтелекту на уроках читання дозволяє не лише покращити якість сприйняття художнього твору, а й надати учням інструментарій для збереження ментального здоров'я та розбудови толерантного суспільства.

Таким чином, розроблення методичного забезпечення для цілеспрямованого розвитку емоційного інтелекту засобами дитячої літератури є нагальною потребою сучасної педагогічної науки, що забезпечить перехід від знаннєвої до особистісно орієнтованої моделі освіти.

Мета публікації – теоретично обґрунтувати та розкрити методичні засади розвитку емоційного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках літературного читання як необхідної умови формування наскрізних умінь та реалізації ціннісного потенціалу мовно-літературної галузі в умовах НУШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання розвитку емоційного інтелекту (ЕІ) здобувачів початкової освіти належить до фундаментальних напрямів сучасної української педагогіки та

психології. Науковий розгляд цієї проблеми ґрунтується на міждисциплінарному аналізі, що інтегрує напрацювання в галузях вікової фізіології, когнітивної психології та лінгводидактики.

Фундамент розуміння генези емоційної сфери дитини закладено у працях класика української психології Г. Костюка. Його вчення про роль емоцій як внутрішніх регуляторів діяльності та їхній зв'язок із психічним розвитком особистості стало методологічним орієнтиром для сучасних досліджень.

У сучасних психологічних студіях ЕІ розглядається як адаптивний ресурс. Зокрема, О. Носенко визначає емоційний інтелект як ключовий чинник когнітивної ефективності та стресостійкості суб'єктів освітнього процесу [7]. Психологічні умови та структуру ЕІ саме в молодшому шкільному віці ґрунтовно дослідила Н. Дерев'янка, акцентуючи на сенситивності цього періоду для формування навичок саморегуляції [3].

Трансформація теоретичних концепцій ЕІ у площину методики початкової освіти найбільш повно відображена у науковій школі О. Савченко. Дослідниця обґрунтувала концепцію емоційно-ціннісного аналізу художнього тексту, де пріоритетом є не відтворення сюжету, а виникнення емпатичного відгуку («школа почуттів») [9]. Методична система В. Науменко розвиває ці ідеї через впровадження технік ідентифікації емоційних станів героїв та «уявного малювання», що сприяє глибинній інтерналізації змісту твору [6].

На сучасному етапі трансформації початкової школи практичний інструментарій розвитку ЕІ активно розробляється провідними фахівцями Нової української школи. Так, І. Большакова пропонує системне використання візуальних моделей (колес емоцій, щоденників вражень) та графічних організаторів для вербалізації внутрішнього стану персонажів [2]. О. Онопрієнко наголошує на важливості інтеграції соціально-емоційного та етичного навчання у компетентнісну модель мовно-літературної галузі [8].

Реалізація мети дослідження передбачає впровадження комплексної методичної системи, спрямованої на трансформацію уроку читання з процесу декодування тексту в простір емоційно-семантичного моделювання.

На початковому етапі роботи з художнім твором пріоритет надається вправам, що стимулюють здатність учнів розпізнавати та диференціювати емоційні стани.

Технологія «Колірна палітра настрою». Учні здійснюють колірне маркування емоційного фону твору. Кожному сектору «Колеса емоцій» відповідає певний колірний код, що дозволяє візуалізувати динаміку почуттів персонажа.

Приєм «Емоційна детермінація». Завдання на добір контекстуальних синонімів до базових емоцій (наприклад, градація від «смутку» до «відчаю»). Це забезпечує поповнення лексичного запасу учнів одиницями, що обслуговують емоційну сферу.

Центральним елементом методики є розвиток здатності до децентрації – переходу від власної егоцентричної позиції до розуміння переживань іншого (героя).

Вправа «Дзеркало персонажа». Використання мімічної та пантомімічної імітації для фізичного переживання емоції героя. Активізація кінестетичного каналу сприяє глибшій інтерналізації художнього образу.

Стратегія «Просоціальної епістолярії». Написання «листа підтримки» персонажу. Учень має ідентифікувати причину емоційної дестабілізації героя та запропонувати вербальні способи розради, що розвиває навички соціальної підтримки та міжособистісного інтелекту.

На прикладі літературних ситуацій учні опановують стратегії екологічного виходу з негативних емоційних станів.

Приєм «Емоційний стоп-кадр». Аналіз кульмінаційного моменту конфлікту з пропозицією варіантів конструктивної поведінки (застосування техніки «Я-повідомлення» від імені героя).

Моделювання трансформації образу. Творче переписування фрагмента тексту, де негативне почуття героя (гнів, заздрість) трансформується у позитивне через внутрішню вольову регуляцію. Це формує в учнів установку на можливість свідомого впливу на власний емоційний стан.

Метою етапу є встановлення зв'язку між емоційним змістом тексту та особистісним досвідом здобувача освіти.

Технологія «Рефлексивний рюкзак». Підсумкова вправа на селекцію та вербалізацію емоцій, отриманих під час уроку. Учень має не лише назвати почуття, а й аргументувати його виникнення (ланцюжок «подія — емоція — висновок»).

Використання «Щоденників читацьких вражень». Ведення записів, де акцент зміщується з переказу сюжету на фіксацію власних емоційних реакцій, що стимулює розвиток метакогнітивних навичок.

Висновки. Отже, апробація запропонованого комплексу вправ доводить, що розвиток емоційного інтелекту на уроках літературного читання є ефективним за умови переходу від літературознавчого аналізу до емоційно-ціннісного діалогу. Критеріями успішності впроваджені методики виступають: здатність учня адекватно ідентифікувати емоцію (індекс точності), багатство емоційного словника (індекс варіативності) та готовність до емпатійної взаємодії. Такий підхід забезпечує реалізацію вимог Державного стандарту початкової освіти щодо формування соціально-емоційної компетентності молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
2. Большакова І. О. Розвиток емоційного інтелекту на уроках у початковій школі. *Початкова освіта*. 2018. №20. С. 12–28.
3. Дерев'янка Н. П. Психологічні умови розвитку емоційного інтелекту в молодшому шкільному віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2008. 20 с.
4. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2025 р. №1810. [URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025) (дата звернення: 19.03.2026).
5. Коновалова О. В. Емоційний інтелект як чинник професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. *Проблеми сучасної психології*. 2017. Вип. 36. С. 144–157.
6. Науменко В. О. Методика формування читацької компетентності молодших школярів. *Початкова школа*. 2014. № 9. С. 15–19.
7. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Дніпропетровськ : Вид-во ДНУ, 2003. 126 с.
8. Онопрієнко О. В. Формування наскрізних умінь молодших школярів: методичний аспект. *Український педагогічний журнал*. 2020. №2. С. 54–62.
9. Савченко О. Я. Виховний потенціал уроків літературного читання. *Початкова школа*. 2016. №10. С. 1–5.

Анжела ШАРШОНЬ,
*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
4 року навчання спеціальності 012 Дошкільна освіта*
Науковий керівник: Галина ВАТАМАНЮК,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри теорії та методик дошкільної освіти*

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему виховання толерантності у дітей дошкільного віку засобами полікультурної освіти. Проаналізовано наукові підходи українських дослідників до визначення сутності толерантності та полікультурного виховання. Визначено основні педагогічні умови та засоби формування толерантної поведінки у дошкільників. Обґрунтовано роль освітнього середовища у формуванні ціннісного ставлення до культурного різноманіття.

Ключові слова: *толерантність, дошкільники, полікультурна освіта, виховання, міжкультурна взаємодія.*

Актуальність теми. У сучасних соціокультурних умовах, що характеризуються глобалізаційними процесами, культурною різноманітністю та соціальними викликами, проблема виховання толерантності набуває особливої актуальності. Українське суспільство перебуває в умовах трансформацій, що посилює потребу у формуванні особистості, здатної до мирного співіснування, взаємоповаги та діалогу культур.

Особливо важливим є формування толерантності саме в дошкільному віці, оскільки цей період є сенситивним для становлення моральних якостей, соціальних установок та ціннісних орієнтацій дитини. Полікультурна освіта виступає ефективним засобом формування толерантності, адже вона сприяє усвідомленню культурного різноманіття та розвитку поваги до інших. Актуальність проблеми підтверджується сучасними дослідженнями, де зазначається, що полікультурна освіта пов'язана з формуванням цінностей, діалогу культур і толерантності як ключових характеристик особистості.

Проблема виховання толерантності та полікультурної освіти знайшла відображення у працях багатьох українських науковців. Так, І. Кондратець розкриває сучасні аспекти толерантності в дошкільній

освіті, виділяючи її різновиди (комунікативна, гендерна, вікова) та форми роботи з дітьми, батьками й педагогами [5, с. 4]. Є. Антипін, Н. Ломаченко обґрунтували психолого-педагогічні особливості формування міжетнічної толерантності у старших дошкільників. Науковці доводять, що розвиток толерантності пов'язаний із формуванням емоційної сфери, моральних уявлень та соціального досвіду дітей [1, с. 53]. Л. Зданевич, К. Крутій розглядають полікультурне виховання та освіту як складне педагогічне явище, що ґрунтується на принципах культурного плюралізму, взаємодії та діалогу культу. Вчені підкреслюють, що толерантність є базовою цінністю полікультурного освітнього середовища [6, с. 45]. Ф. Карагозлю досліджує розвиток полікультурної освіти у вітчизняному та світовому контексті, наголошуючи на її зв'язку з національними та культурними процесами в суспільстві. Авторка підкреслює, що полікультурна освіта спрямована на формування особистості, здатної до міжкультурної взаємодії [3, с. 8]. Важливий внесок у дослідження проблеми толерантності у дітей зробив П. Кендзьор розглядаючи її як важливий компонент полікультурної компетентності особистості. Науковець визначає її структуру (когнітивний, емоційний, поведінковий компоненти), наголошує на значенні освітніх засобів (зокрема мовної освіти) у формуванні толерантності та полікультурності [4]. Л. Циганенко акцентує увагу на ролі дитячої літератури як засобу виховання толерантності у дошкільників, підкреслюючи ефективність таких форм роботи, як читання, бесіди та сюжетно-рольові ігри [8, с. 266].

Отже, аналіз наукових джерел свідчить про значний інтерес до проблеми, однак питання практичної реалізації полікультурної освіти у закладах дошкільної освіти потребує подальшого дослідження.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та характеристика особливостей виховання толерантності у дошкільників засобами полікультурної освіти.

Виклад основного матеріалу. Толерантність у педагогічному контексті розглядається як моральна якість особистості, що проявляється у повазі до інших людей, їхніх поглядів, культурних традицій та способу життя. Вона включає готовність до взаємодії, прийняття відмінностей і здатність до конструктивного діалогу. Полікультурна освіта є процесом формування у дітей уявлень про культурне різноманіття світу, виховання поваги до представників різних

національностей і культур, а також розвитку навичок міжкультурної комунікації [4].

Дошкільний вік є сприятливим для виховання толерантності через такі особливості: висока емоційна чутливість; відкритість до нового досвіду; активне формування моральних уявлень; наслідування поведінки дорослих. Як зазначає Т. Атрощенко, саме в цей період формуються основи міжетнічної толерантності, що проявляється у ставленні до інших дітей, прийнятті їхніх особливостей і готовності до спільної діяльності [2, с. 7].

До основних засобів полікультурної освіти у закладах дошкільної освіти належать: дитяча література (казки, оповідання та легенди різних народів сприяють формуванню уявлень про культурне різноманіття, розвивають емпатію та моральні якості). Як підкреслює К. Крутій, Л. Зданевич література є ефективним засобом формування толерантності через емоційне переживання змісту; ігри (сюжетно-рольові ігри, театралізації, народні ігри різних культур сприяють засвоєнню норм толерантної поведінки); комунікативна діяльність (бесіди, діалоги, обговорення сприяють розвитку навичок взаєморозуміння, поваги до думок інших); ознайомлення з культурою різних народів (свята, традиції, національний одяг, музика, кухня різних народів формують позитивне ставлення до культурного різноманіття); приклад дорослого (вихователь виступає носієм толерантної поведінки, яку діти наслідують) [6].

Ефективність процесу виховання толерантності у дошкільників засобами полікультурної освіти забезпечується за таких умов: створення толерантного освітнього середовища (передбачає організацію такого простору в закладі дошкільної освіти, де панують взаємоповага, доброзичливість, прийняття різноманітності культур, традицій і поглядів; важливою є модель поведінки педагога як носія толерантних цінностей, а також наявність відповідного предметно-розвивального середовища – книг, ігор, наочності, що відображають культурне різноманіття світу); інтеграція полікультурного змісту в освітній процес (полягає у включенні елементів різних культур у всі види діяльності дітей – заняття, ігри, свята, художню діяльність; це ознайомлення з традиціями, мовами, звичаями різних народів, формування уявлень про культурне різноманіття як цінність і норму сучасного суспільства); використання інтерактивних методів навчання (передбачає застосування таких форм роботи, як рольові ігри, дискусії, проблемні

ситуації, колективні творчі справи, які сприяють розвитку емпатії, уміння співпрацювати, слухати інших і враховувати різні точки зору; саме через активну взаємодію діти засвоюють моделі толерантної поведінки); співпраця з родиною (включає залучення батьків до процесу виховання толерантності, узгодження виховних впливів сім'ї та закладу освіти, проведення спільних заходів, консультацій, просвітницької роботи; важливо, щоб цінності толерантності підтримувалися не лише в освітньому середовищі, а й у сімейному колі); особистісно орієнтований підхід (передбачає врахування індивідуальних особливостей кожної дитини, її досвіду, потреб, рівня розвитку; створення умов для самовираження, підтримки позитивної самооцінки та формування поваги до себе й інших як основи толерантного ставлення до навколишнього світу) [3; 6; 8].

Полікультурна освіта сприяє формуванню готовності жити у багатонаціональному суспільстві та взаємодіяти з представниками різних культур.

Висновки. Отже, виховання толерантності у дітей дошкільного віку – це цілеспрямований процес формування моральних якостей, що передбачає розвиток здатності сприймати, поважати та розуміти різноманіття людей, їхні думки, поведінку та культуру без агресії. Це основа гуманного ставлення до оточення, що базується на дружбі, співчутті та визнанні права кожного бути індивідуальністю важливий напрям сучасної педагогічної практики, що сприяє становленню гармонійної, соціально відповідальної особистості, здатної до ефективної взаємодії у багатокультурному суспільстві. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від цілісності педагогічного впливу, який охоплює зміст, методи, форми організації освітньої діяльності, а також характер взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Дошкільний вік є сенситивним періодом для формування основ толерантної поведінки, оскільки в цей час активно розвиваються емоційно-ціннісна сфера, моральні уявлення та соціальний досвід дитини. Ключовими умовами успішного виховання толерантності є створення толерантного освітнього середовища, інтеграція полікультурного змісту в різні види діяльності дошкільників, використання інтерактивних методів навчання, активна співпраця з родиною та реалізація особистісно орієнтованого підходу. Їх поєднання забезпечує формування у дітей стійких моделей толерантної поведінки, що проявляються у повазі до інших, прийнятті відмінностей і здатності

до конструктивної взаємодії. Ефективність виховання толерантності значною мірою залежить від професійної позиції педагога, його ціннісних орієнтацій і здатності виступати прикладом толерантної поведінки для дітей.

Перспективи подальших наукових пошуків пов'язуємо з розробленням і впровадженням інноваційних програм, технологій і методик полікультурного виховання, а також з емпіричною перевіркою їх ефективності в умовах закладів дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипін Є. Б., Ломаченко Н. І. Полікультурне виховання дошкільників в організованому середовищі закладу дошкільної освіти. *Молодий вчений*. 2019. №10(74). С. 52–5529. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1779/1751>

2. Атрощенко Т. О. Психолого-педагогічні особливості формування міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогіка. 2016. Вип. 2. С. 6–9.

3. Карагозлю Ф. Педагогічні умови взаємодії дошкільного навчального закладу з сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2019. 20 с. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/1921>

4. Кендзьор П. І. Толерантність як ціннісна складова полікультурної компетентності особистості школяра. URL: <https://surl.li/czmubz>

5. Кондратець І. Культура толерантності. *Дошкільне виховання*. №5. С. 3–9.

6. Крутій К., Зданевич Л. Механізм практичної реалізації створення полікультурного мовленнєвого середовища в закладі дошкільної освіти. *Іноватика у вихованні*. Вип. 7., Т. 1. 2018. С. 41–51.

7. Куценко О., Корременчук А. Толерантність як складник полікультурної компетентності. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип 40, Т. 2. С. 219–224.

8. Циганенко Л. Полікультурність спільноти дошкільнят сучасного ЗДО: деякі особливості і стратегії створення інклюзивного освітнього простору. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2024. №66. С. 265–272.

Іванна ЮЗДЕПСЬКА,
*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
2 року навчання спеціальності 013 Початкова освіта*
Науковий керівник: Ольга КОВАЛЬЧУК,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти*

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

У статті розкрито сутність інтегрованого навчання в умовах діяльнісного підходу в початковій школі та обґрунтовано його значення для формування цілісного світосприйняття й ключових компетентностей учнів. Визначено педагогічні можливості та окреслено основні труднощі впровадження інтегрованого підходу в сучасній освітній практиці.

Ключові слова: *інтегроване навчання, діяльнісний підхід, початкова школа, молодші школярі, ключові компетентності, міжпредметні зв'язки, пізнавальна активність, освітній процес.*

Актуальність теми. Сучасна освіта в Україні перебуває в умовах глибоких трансформацій, зумовлених переходом від традиційної парадигми до компетентнісної моделі навчання. У центрі освітнього процесу постає учень як активний суб'єкт діяльності, здатний мислити, аналізувати, взаємодіяти та застосовувати знання в реальних життєвих ситуаціях. У цьому контексті особливої актуальності набуває інтегроване навчання, що активно впроваджується в практику початкової школи відповідно до концепції Нової української школи.

Мета статті – описати особливості використання інтегрованого навчання в умовах діяльнісного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичні засади інтегрованого навчання розробляли як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Ідеї інтеграції освіти беруть свій початок у працях Джон Дьюї, який обґрунтовував навчання через діяльність, та Георг Кершенштейнер, який наголошував на поєднанні навчання з практичною діяльністю учнів. Значний внесок у розвиток інтегрованого підходу зробили також Овідій Декролі, Селестен Френе та Рудольф Штайнер, які розглядали навчання як цілісний процес, пов'язаний із життєвим досвідом дитини [3].

Ідеї цілісного розвитку особистості та навчання через діяльність знайшли відображення і в працях В. Сухомлинського, який наголошував

на необхідності поєднання навчання з життям дитини, а також О. Савченко, яка обґрунтовувала компетентнісний підхід у початковій освіті.

Інтегроване навчання розглядається як спосіб організації освітнього процесу, за якого зміст різних освітніх галузей об'єднується навколо спільної теми, проблеми або діяльності. Його метою є не лише засвоєння знань, а й формування здатності учнів встановлювати міжпредметні зв'язки, переносити знання в нові ситуації та використовувати їх для розв'язання практичних завдань. Такий підхід забезпечує цілісність сприйняття світу, що особливо важливо для молодших школярів [2].

Впровадження інтегрованого навчання здійснюється відповідно до положень концепції Нової української школи, затвердженої Міністерством освіти і науки України, що орієнтує освітній процес на формування ключових компетентностей учнів.

На відміну від традиційного предметного навчання, інтегрований підхід забезпечує не фрагментарне, а системне засвоєння знань, що сприяє формуванню міжпредметного мислення та підвищенню здатності учнів до перенесення знань у нові ситуації.

Методологічним підґрунтям інтегрованого навчання є діяльнісний підхід, відповідно до якого знання набуваються в процесі активної пізнавальної діяльності. Учні не просто отримують інформацію, а досліджують, аналізують, експериментують, висувають гіпотези та роблять висновки. За таких умов учитель виконує роль організатора освітнього середовища, фасилітатора та наставника, що сприяє самостійному відкриттю знань учнями [4].

Інтегроване навчання в умовах діяльнісного підходу має значні педагогічні можливості. Насамперед воно сприяє формуванню в учнів цілісної картини світу. Дитина починає розуміти, що знання з мови, математики, природознавства, мистецтва чи технологій не існують окремо, а взаємодіють між собою та допомагають пояснювати навколишню дійсність. Це особливо важливо для молодших школярів, які сприймають світ переважно цілісно, а не через вузькі дисциплінарні межі. Крім того, інтегроване навчання створює умови для розвитку ключових компетентностей: уміння вчитися, спілкуватися, працювати в команді, розв'язувати проблеми, критично мислити, проявляти ініціативу та творчість. У процесі виконання інтегрованих завдань учні не лише засвоюють навчальний матеріал, а й вчать планувати власну діяльність, приймати рішення, аргументувати свою думку, слухати інших, оцінювати результати роботи.

Така організація навчання підвищує пізнавальний інтерес, оскільки завдання стають ближчими до реального життя, більш змістовними, різноманітними та практично значущими. У результаті зростає мотивація до навчання, адже дитина бачить сенс у тому, що вона вивчає, і розуміє, де ці знання можна застосувати.

Ще однією важливою перевагою інтегрованого навчання є його потенціал для розвитку дослідницьких умінь. У межах діяльнісного підходу учні не просто отримують відповіді на готові запитання, а вчаться самі ставити запитання, висувати гіпотези, перевіряти їх і робити висновки. Це формує в дітей допитливість, пізнавальну активність, вміння мислити причинно-наслідково та самостійно здобувати знання. Наприклад, під час інтегрованого уроку або тематичного дня на тему «Осінь» діти можуть досліджувати зміни в природі, описувати їх у мовленнєвих вправах, обчислювати кількість зібраного врожаю, створювати творчі роботи з природного матеріалу. Таким чином, одна тема стає основою для різнопланової навчальної діяльності, у якій знання не розділяються штучно, а органічно поєднуються. Важливо й те, що інтегроване навчання допомагає враховувати вікові особливості молодших школярів, які краще навчаються через практичну діяльність, емоційне залучення, гру, дослідження та творче самовираження.

Разом із тим інтегроване навчання в умовах діяльнісного підходу має і низку викликів. Одним із найсуттєвіших є проблема професійної готовності вчителя до організації такого освітнього процесу. Інтегроване навчання вимагає від педагога не лише доброго знання змісту кількох освітніх галузей, а й вміння бачити міжпредметні зв'язки, добирати спільні теми, формулювати діяльнісні завдання, прогнозувати очікувані результати та організовувати активну взаємодію учнів. Це потребує високого рівня методичної майстерності, творчості, гнучкості мислення та готовності до постійного професійного розвитку. На практиці не всі вчителі мають достатній досвід або методичну підтримку для якісного впровадження інтегрованого підходу. Унаслідок цього інтеграція іноді зводиться лише до формального об'єднання тем або до поверхового використання матеріалу з різних предметів без глибокого смислового зв'язку між ними. У такому випадку існує ризик втрати системності знань і зниження якості навчання. Саме тому важливо, щоб інтеграція була не випадковою, а педагогічно обґрунтованою та змістовно вмотивованою [1].

Висновки. Отже, інтегроване навчання в умовах діяльнісного підходу є ефективною моделлю організації освітнього процесу, що відповідає сучасним вимогам і сприяє всебічному розвитку особистості

молодшого школяра. Його успішна реалізація залежить від професійної підготовки вчителя, методичного забезпечення та виваженого поєднання змісту різних освітніх галузей. Саме за таких умов інтеграція стає не формальною вимогою, а дієвим інструментом підвищення якості освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів : матеріали інтернет-семінару / уклад. Л.Н. Добровольська, В.О. Чорновіл. Черкаси : Видавництво КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. 183 с.

2. Падун Н., Падун А. Інтегроване навчання як міждисциплінарна проблема. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. 2017. №2. С. 26–31.

3. Радул О., Прибора Т. Інтегроване навчання в історичному розвитку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. №213. С. 66–72.

4. Шоловій М. Інтегроване навчання в початковій школі: теоретичний аспект. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 35. С. 186–189.

Мар'яна ЯРЕМКО,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта
Науковий керівник: **Олеся МАРТІНА**,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методик початкової освіти

ОРГАНІЗАЦІЯ РЕФЛЕКСИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК УМОВА ЇХНЬОГО ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ

У статті розкрито значення рефлексивної діяльності як важливої складової освітнього процесу початкової школи, що забезпечує формування самосвідомості, відповідальності та здатності до саморозвитку учнів. Обґрунтовано педагогічні умови організації рефлексії, які сприяють гармонійному особистісному становленню молодших школярів.

***Ключові слова:** рефлексивна діяльність, особистісний розвиток, молодші школярі, самосвідомість, саморозвиток, педагогічні умови, початкова школа.*

Актуальність теми. Сучасна початкова школа функціонує в умовах компетентнісної парадигми освіти, що передбачає формування в учнів здатності до усвідомленого навчання, саморегуляції та особистісного зростання [2]. У цьому контексті особливої значущості набуває рефлексивна діяльність, яка забезпечує осмислення дитиною власного досвіду, результатів діяльності, емоційних станів і способів досягнення навчальних цілей. Саме в молодшому шкільному віці закладаються основи самооцінки, відповідальності та здатності до саморозвитку, що визначає подальшу освітню траєкторію особистості.

Необхідність організації системної рефлексії зумовлена також потребою формування внутрішньої мотивації до навчання та розвитку здатності учнів аналізувати власні успіхи й труднощі. Практика засвідчує, що без спеціально організованої рефлексивної діяльності навчання часто залишається зовнішньо керованим процесом, у якому дитина не усвідомлює власної ролі як суб'єкта діяльності [3, с. 52]. Отже, дослідження педагогічних умов організації рефлексії в початковій школі є актуальним і соціально значущим.

Проблема рефлексії та її значення для розвитку особистості висвітлена в працях зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема Жана Піаже, Карла Роджерса, Івана Беха, Олександри Савченко, Олени Бондаренко, Тетяни Кіба та інших, які розглядали рефлексію як механізм самопізнання, саморегуляції й особистісного становлення дитини в освітньому процесі.

Мета публікації. Метою статті є обґрунтування педагогічних умов організації рефлексивної діяльності учнів початкових класів як важливої передумови їхнього особистісного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рефлексивна діяльність у початковій школі виступає засобом формування в учнів здатності усвідомлювати власні дії, оцінювати результати навчання та визначати шляхи подальшого вдосконалення. У молодшому шкільному віці дитина поступово переходить від ситуативного сприйняття навчальних завдань до розуміння їхнього змісту та значення, що створює передумови для розвитку елементів самоаналізу [5, с. 58]. Важливо, щоб учитель цілеспрямовано організовував ситуації, в яких

школярі можуть осмислювати не лише кінцевий результат, а й процес діяльності, способи виконання завдань, власні труднощі та досягнення.

Ефективна організація рефлексії передбачає створення атмосфери довіри та психологічної безпеки, в якій дитина не боїться помилятися та відкрито висловлювати свої думки. Поступове введення рефлексивних прийомів – усних обговорень, самооцінювання, взаємооцінювання, символічних позначень настрою, коротких письмових відповідей на запитання типу «Що було складним?», «Що я сьогодні зрозумів?», «Чого навчився?» – сприяє формуванню навичок самоспостереження й самоконтролю [4, с. 15]. Важливим є також поєднання рефлексії з навчальними цілями уроку, коли учні співвідносять очікувані результати з фактичними досягненнями.

Систематична рефлексивна практика позитивно впливає на розвиток адекватної самооцінки, відповідальності та внутрішньої мотивації до навчання. Дитина вчиться аналізувати власний досвід, усвідомлювати причини успіхів і невдач, планувати подальші дії [1, с. 44]. Таким чином, рефлексія стає механізмом особистісного зростання, що забезпечує формування здатності до саморегуляції та саморозвитку.

Висновки. Таким чином, організація рефлексивної діяльності в освітньому процесі початкової школи має системний характер і потребує цілеспрямованого педагогічного супроводу. Послідовне впровадження рефлексивних прийомів у структуру уроку, навчальних ситуацій і позаурочної діяльності сприяє формуванню в учнів здатності усвідомлювати власні дії, оцінювати результати навчання та визначати індивідуальні освітні потреби. За таких умов рефлексія перестає бути епізодичним елементом уроку й набуває значення ефективного інструменту особистісного розвитку молодших школярів, що відповідає концептуальним засадам Нової української школи та орієнтації освіти на розвиток самостійної, відповідальної й мотивованої особистості.

Цілеспрямоване впровадження рефлексивних методик у структуру освітнього процесу сприяє формуванню самосвідомості, адекватної самооцінки, відповідального ставлення до навчання та здатності до самовдосконалення. Подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на розроблення практичних моделей інтеграції рефлексивних технологій у різні освітні галузі початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Особистість у вимірі ціннісних орієнтацій сучасної освіти : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2021. 312 с.

2. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.03.2026).

3. Іванова О. Формування навичок самооцінювання молодших школярів засобами рефлексивних технологій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. №3(127). С. 52–59.

4. Ковальчук Н. Організація рефлексії учнів початкових класів у структурі сучасного уроку. *Початкова школа*. 2022. №4. С. 15–19.

5. Савченко О. Розвиток особистості молодшого школяра в умовах компетентнісного навчання : навч.-метод. посібник. Київ : Грамота, 2020. 368 с.

Юлія ЯРОВА,

*здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня
I року навчання спеціальності АЗ Початкова освіта*

Науковий керівник: Ольга КОВАЛЬЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент,

старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти

ЗАПИТАННЯ УЧНІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

У статті розкрито роль учнівських запитань в організації дослідницької діяльності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Охарактеризовано типи запитань та їх значення для розвитку пізнавальної активності, критичного мислення й дослідницьких умінь учнів. Висвітлено методичні прийоми організації роботи із запитаннями та наголошено на важливості створення вчителем атмосфери підтримки й співпраці.

Ключові слова: *учнівські запитання, дослідницька діяльність, критичне мислення, молодші школярі.*

Актуальність теми. Сучасна початкова освіта в Україні розвивається в умовах реалізації компетентнісного підходу, який передбачає формування в учнів здатності самостійно здобувати знання, критично мислити та застосовувати їх у практичній діяльності [1]. У цьому контексті інтегрований курс «Я досліджую світ» відіграє важливу

роль, адже забезпечує формування цілісного уявлення про навколишній світ і створює умови для розвитку дослідницьких умінь молодших школярів [2]. На нашу думку, саме цей курс має значний потенціал для організації навчання через дослідження, оскільки поєднує різні освітні галузі та дозволяє будувати навчання на основі життєвого досвіду дітей.

Важливим інструментом організації такої діяльності є запитання учнів. У традиційній педагогічній практиці домінують запитання вчителя, які здебільшого спрямовані на відтворення знань [3]. Проте, як показує сучасна освітня практика, такі запитання не завжди забезпечують глибоке розуміння освітнього матеріалу. Натомість запитання, сформульовані самими учнями, виникають із внутрішньої потреби пізнання та є більш ефективними для розвитку мислення. Саме учнівські запитання слід розглядати як відправну точку освітнього процесу, адже вони відображають справжній інтерес дитини та створюють природну мотивацію до дослідження, що відповідає ідеям навчання через дослідження (inquiry-based learning) [6].

Мета статті – описати особливості використання запитань учнів як інструменту організації дослідницької діяльності на уроках «Я досліджую світ»

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи дослідницьку діяльність молодших школярів, необхідно враховувати їхні вікові особливості. Учні початкової школи характеризуються високим рівнем допитливості, прагненням до пізнання та емоційною залученістю до освітнього процесу. Відповідно до сучасних психолого-педагогічних підходів, ефективне навчання має будуватися з урахуванням активної ролі дитини у процесі пізнання [4]. Можна зазначити, що саме запитання допомагають виявити рівень розуміння матеріалу: вони демонструють, що учень уже засвоїв, а що потребує додаткового пояснення або дослідження.

Запитання учнів виконують в освітньому процесі кілька важливих функцій. Передусім вони мають мотиваційне значення, оскільки виникають на основі інтересу та здивування. Як показують результати міжнародних досліджень якості освіти, зокрема PISA, саме здатність учнів ставити запитання і мислити критично є ключовою умовою успішного навчання [5]. Крім того, запитання виконують організаційну функцію, допомагаючи структурувати процес дослідження. Водночас вони сприяють розвитку мислення, адже формулювання запитань потребує аналізу, узагальнення та встановлення причинно-наслідкових зв'язків [4]. Таким чином, особливу цінність мають ті запитання, які

виходять за межі підручника і пов'язані з життєвим досвідом учнів, оскільки саме вони стимулюють справжню пізнавальну активність.

Поступово заглиблюючись у проблему, доцільно звернути увагу на різні типи запитань, які використовуються в освітньому процесі. Розглядаючи типи запитань, можна виділити репродуктивні, пояснювальні, прогностичні та дослідницькі [2; 6].

✓ Репродуктивні запитання спрямовані на відтворення вже відомої інформації та передбачають відповіді типу «що?», «де?», «коли?». Вони є необхідними на початковому етапі засвоєння знань, однак, як показує практика, не забезпечують глибокого розуміння освітнього матеріалу.

✓ Пояснювальні запитання орієнтовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків і відповідають на запитання «чому?» та «як?». Саме вони сприяють осмисленню змісту навчання та розвитку логічного мислення учнів.

✓ Прогностичні запитання пов'язані з передбаченням можливих результатів і формулюються у вигляді «що буде, якщо...?». Вони розвивають уяву, гіпотетичне мислення та вміння висувати припущення.

✓ Дослідницькі запитання є найбільш складними, оскільки спонукають учнів до пошуку способів перевірки власних припущень («як перевірити?», «як дізнатися?»). Саме вони безпосередньо пов'язані з організацією дослідницької діяльності та забезпечують перехід від теоретичного мислення до практичної діяльності.

На нашу думку, особливу увагу слід приділяти поступовому переходу від репродуктивних до дослідницьких запитань. Такий підхід дає змогу не лише перевіряти рівень засвоєння знань, а й формувати в учнів вміння аналізувати, робити висновки та самостійно знаходити відповіді. Крім того, це сприяє розвитку пізнавального інтересу та перетворює навчання на активний і усвідомлений процес дослідження.

Ефективна організація роботи із запитаннями передбачає використання відповідних методичних прийомів. Зокрема, доцільним є створення проблемних ситуацій, які викликають у дітей здивування та стимулюють їх до постановки запитань [3]. Адже, такі ситуації повинні бути максимально наближеними до реального життя, саме вони викликають найбільший інтерес у дітей і сприяють виникненню природної потреби в дослідженні.

Наступним етапом є організація роботи із запитаннями учнів через інтерактивні методи, такі як «стіна запитань» або «коло запитань» [3].

Використання цих прийомів дозволяє залучити до діяльності всіх учнів, створити атмосферу співпраці та взаємоповаги. Такі методи особливо ефективні в початковій школі, оскільки вони відповідають віковим особливостям дітей і сприяють розвитку комунікативних умінь.

Особливого значення набуває перетворення запитання на дослідження. У цьому процесі учні висувують гіпотези, перевіряють їх і формулюють висновки [6]. Такий підхід дозволяє не лише засвоювати знання, а й розуміти спосіб їх отримання. На мою думку, саме цей етап є ключовим у формуванні дослідницької компетентності, оскільки він забезпечує активну участь учнів у процесі навчання.

Важливою складовою є також організація групової роботи, яка сприяє розвитку соціальних і комунікативних навичок [3]. У процесі взаємодії учні вчаться висловлювати власну думку, аргументувати її та співпрацювати з іншими. Запитання в цьому випадку виступають засобом організації спільної діяльності та пошуку рішень.

Разом із тим ефективність використання учнівських запитань значною мірою залежить від педагогічної позиції вчителя. Учитель має створити атмосферу довіри та психологічної безпеки, у якій дитина не боїться ставити запитання [1]. Це є однією з найважливіших умов, оскільки саме емоційний комфорт сприяє розвитку пізнавальної активності та самостійності учнів.

Висновки. Таким чином, запитання учнів є важливим інструментом організації дослідницької діяльності на уроках «Я досліджую світ». Вони сприяють підвищенню пізнавальної активності, розвитку критичного мислення та формуванню дослідницьких умінь. Систематичне використання учнівських запитань дозволяє перетворити навчання на процес дослідження, у якому дитина виступає активним учасником, а не пасивним споживачем знань, що повністю відповідає сучасним вимогам початкової освіти. А також, дозволяє зробити навчання більш цікавим, усвідомленим і результативним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 07.03.2026).
2. Типові освітні програми для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти / за ред. О. Я. Савченко. Київ : Освіта, 2018.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. N. M. Bibik. Київ : Plejadi, 2018.

4. Hmelo-Silver C. E., Duncan R. G., Chinn C. A. Scaffolding and Achievement in Problem-Based and Inquiry Learning. *Educational Psychologist*, 2019.

5. OECD. PISA 2018 Results: What Students Know and Can Do. Paris: OECD Publishing, 2019.

6. Pedaste M. et al. Inquiry-Based Learning: Definitions and Frameworks for Implementation. *Educational Research Review*.

Наукове видання

**ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

**студентів і магістрантів факультету
педагогічної освіти і мистецтва
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка**

Випуск XXII

Редакційна колегія:

Наталія БАХМАТ, доктор педагогічних наук, професор;

Наталія ГУДИМА, кандидат філологічних наук, доцент;

Наталія МЄЛЄКЄСЦЕВА, кандидат філологічних наук, доцент.

Відповідальний секретар:

Наталія БАХМАТ, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету педагогічної освіти і мистецтва, в. о. ректора

За достовірність фактів, дат, назв та ін. відповідають автори статей.

Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

Підписано до друку 28.05.2026 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний
Ум.друк. арк. 13,6. Тираж 50. Зам. 179

Видавець Ковальчук О.В.
32315, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Васильєва, 13, корп. А, 37.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7057 від 25.05.2020 р.